

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

109005

BALIKESİR İLİ TÜRKALİ KÖYÜ HALKBİLİM
ÜRÜNLERİNİN DERLENMESİ ve
DEĞERLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

109005

Hülya YEŞİL

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DANIŞMAN:Prof:Dr:Coşkun AK

BURSA 2001

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR	III
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	8
KÖYÜN TARİHİ, COĞRAFİ VE SOSYAL YAPISI	8
1.Köyün Tarihi	8
1.1.Tarihçe (Kuruluş Efsanesi, Köyün Adı)	8
1.2.Köyün Sınırları	8
1.3.Tahtacılar ve Türkali Köyü	8
2.Coğrafi ve Sosyal Yapı	9
2.1.Köyün Doğal Yapısı	9
2.2.İklim ve Bitki Örtüsü	12
2.3.Nüfus	12
2.4. Ekonomik Hayat (Ekonomi Türleri)	14
2.5.Ulaşım ve Altyapı Hizmetleri	15
2.6.Sosyal ve Kültürel Yapı	16
BÖLÜM II	18
GELENEKSEL YAPI	18
I.Beslenme-Mutfak-Kiler	18
1.Besin Elde Etme ,Hazırlama , Koruma, Kışlık Besin Hazırlama	18
2.Mutfak Düzeni, Araçları	19
3.Kiler, Depo, Mahzen	20
4.Yemek Çeşitleri	20
4.1.Günlük Yemekler	20
4.1.1.Çorbalar	20
4.1.2.Sebze Yemekleri	21

	Sayfa No
4.1.3.Hamur İşleri	22
4.1.4.Salatalar	22
4.1.5.Tatlılar	23
4.2.Özel Gün Yemekleri (Bayram, Düğün, Ölüm, Ayin vs.)	23
5.Sofra Düzeni	25
6.İçki Geleneği	25
II.Halk Sanatları ve Zanaatları	26
İşleme, Örne, Dokuma, Basma İşleri	26
III.Giyim-Kuşam	28
1.Erkek Giyimi	28
2.Kadın Giyimi	30
3.Çocuk Giyimi	31
4.Merasim Giyimi	32
IV.Halk Bilgisi	39
1.Halk Hekimliği	39
1.1.İnsan Sağaltma	39
1.1.1.Ocaklık	39
1.1.2.Üfürükçülük (Muska, Nazar)	39
1.1.3.Bazı Hastalıkların Tedavisi	40
1.1.3.1.Nazar	40
1.1.3.2.Kurdeşen Tedavisi	40
1.1.3.3.Siğil Tedavisi	40
1.1.3.4.Yılcık Tedavisi	41
1.1.3.5.Göz Ağrısının Tedavisi	41
1.1.3.6.Arpacık(İt Dirseği)ın Tedavisi	42
1.1.3.7.Gelincik Hastalığının Tedavisi	42
1.1.3.8.Üst Solunum Yolları Hastalıklarının Tedavisi	42

	Sayfa No
1.1.3.9.Romatizmanın Tedavisi	43
1.1.3.10.Tansiyon	43
1.1.3.12.Mide-Bağırsak	43
1.1.3.11.Ekzama	43
1.1.3.13.Yaraların Tedavisi	44
1.1.3.14.Kalp-Damar	44
1.1.3.15.Saç	45
1.2.Hayvan Sağaltma	45
2.Halk Meteorolojisi	47
2.1.Tanınan Yıldızlar, Adları, Etkileri, Ay ve Bunlara Bağlı Hava Tahminleri	47
2.2.İnsanlara, Hayvanlara, Bitkilere Dayalı Hava Tahminleri	47
3.Halk Hukuku	48
4.Takma Adlar (Lakaplar)	51
4.1.Kişi Lakapları	51
4.2.Aile Lakapları	52
5.Düzmece(Sanal) Arabalıklar	52
5.1.Musahiplik	52
5.2.Sağdıçlık	55
5.3.Özne Anneliği	55
5.4.Kirvelik	56
BÖLÜM III	57
DİNSEL TÖRENLER ve İNANÇLAR	57
I.Tahtacılar da İnanç Yapısı	57
1.İnanç Yapısının Dayandığı Kavramlar	57
1.1.Hz.Muhammed-Hz.Ali	57
1.2.Ehl-i Beyt	57

	Sayfa No
1.3.Tevellâ, Teberrâ	58
1.4.Oniki İmam	58
1.5.Ondört Masûm-ı Pâk	60
1.6.Onyedi Kemerbest	61
2.Abdest	62
3.Oruç	63
4.Kurban	64
II.Dini Törenler	68
1.Cem Töreni	68
1.1. Oniki Hizmet	75
2. Semahlar	84
BÖLÜM IV	87
GEÇİŞ DÖNEMİ TÖRENLERİ ve İNANÇLAR	87
I.Doğum Gelenek ve İnançları	87
1.Doğum	87
1.1.Kısırlığı Giderme	88
1.2.Cinsiyet Tayini	88
1.3.Doğumu Kolaylaştırmak	89
1.4.Çocuğun Düşmesini Önlemek	90
2.Çocuk	90
2.1.Yaşamayan Çocuk	90
2.2.Yürümeyen, Geç Yürüyen Çocuk	91
2.3.Konuşmayan, Geç Konuşan Çocuk	91
2.4.Çok Ağlayan ve Uyumayan Çocuk	91
2.5.Çocuğun Geleceğini Etkileyen Pratikler	92
2.6.Çocuğu Nazardan Korumak	93
2.7.Albasması	94

	Sayfa No
2.8.Kırkbasması	94
2.9.Kırklama	94
2.10.Ad Koyma Töreni	95
2.11.Tırnak Kesme Töreni	95
2.12.Saç Kesme Töreni	95
2.13.Diş Buğdayı Töreni	96
2.14.Yürüme Töreni	97
2.15.Çocuk Oyunları (Büyük Küme, Küçük Küme Oyunları)	97
3.Sünnet	100
4.Evlenme	105
4.1.Kısmet Açmak	106
4.2.Gelin Yeni Evine Gelince Yapılan Pratikler	107
4.3.Güveyi Bağlamak	108
4.4.Bağlamayı Önleyici Tedbirler	109
4.5.Çözmek	109
4.6.Kız İsteme-Söz Kesme	109
4.7.Nişan	110
4.8.Düğün	116
4.8.1.Düğün Öncesi Yapılan Hazırlıklar	116
4.8.2.Düğün	119
4.8.3.Düğün Sonrası	125
5.Ölüm	126
5.1.Ölümü Düşündüren Önbelirtiler	134
5.2. Ölü Kültü	135
BÖLÜM V	136
HALK İNANIŞLARI	136
I.Ev ile İlgili İnanmalar	136

	Sayfa No
1.Kapı	136
2.Eşik	136
3.Ocak	136
4.Ödünç Vermek	137
II.Vücutun Uzuvarıyla İlgili İnanmalar	137
1.Saç	137
2.Tırnak	138
3.Diş	138
4.Göz	138
5.Kulak, Burun	138
6.El, Ayak	139
III.Bedensel Özelliklerle İlgili İnanmalar	139
Uğursuzluğun Fiziki Belirtileri	139
IV.Hayvanlarla İlgili İnanmalar	139
V.Yatırlar	140
VI.Düş ve Fal Yorumları	143
VII.Uğurlu/Uğursuz Gün, Ay, Sayı, Hayvanlar	144
BÖLÜM VI	146
KALIPLAŞMIŞ DÜZENLİ İLİŞKİLER (TÖRENLER)	146
1.Bayram Törenleri	146
2.Uğurlama-Karşılama, Ürün ve Kutlama Törenleri	146
2.1.Askere Uğurlama Töreni	146
2.2.Hıdrellez	148
2.3 Yağmur Duası Töreni	150
BÖLÜM VII	151
HALK EDEBİYATI ve İLETİŞİM	151
1.Ağız Özellikleri	151

	Sayfa No
1.1.Ses Özellikleri	151
1.1.1.Ünlü Düşmesi	151
1.1.2.Ünsüz Düşmesi	152
1.2.Hece Kaynaşması	156
1.3.Ses Türemesi	158
1.3.1.Ünlü Türemesi	158
1.3.2.Ünsüz Türemesi	159
1.4.Ses Değişimleri	159
1.4.1.Ünsüz Değişimi	159
1.4.2.Ünlü Değişimi	163
2.Halk Edebiyatı	163
2.1. Masallar	166
2.1.1.Masalların Motif İncelemesi	183
2.1.2.Propp Yöntemine Göre Masalların Tahlili	207
2.2. Ninniler	218
2.3. Atasözleri, Deyimler	219
2.4. Tekerlemeler	239
2.5. Bilmece-Bulmaca	244
2.6. Nefesler	254
2.7. Maniler	303
2.8. Alkışlar	332
2.9. Kargışlar	333
SONUÇ	334
KAYNAKLAR	336
EKLER	346
1.Köyün Haritası	346
2.Anket Soruları Örneği	347

ÖNSÖZ

Ulusların ortak değer yargılarını, dünyaya bakış açılarını, geleneksel, töresel, ekonomik ve sosyal yaşamını; olaylar karşısında gösterdiği davranış biçimlerini inceleyen halkbilim, elde ettiği verilerle yerelden, ulusala ve evrensele doğru genişleyen bir kimlik taşır.

Uygarlık tarihi açısından bu kadar önemli bir bilim olan halkbilimin en önemli alanlarından biri de derleme ve değerlendirme çalışmalarıdır. Bir konu merkezli veya monografik olarak yapılabilen bu çalışmalar, teknolojik gelişmeler sonucunda hızla eriyip giden geleneksel yapımızı kayıtlara geçirip yeni nesillere aktarma gibi bir misyona sahiptir.

Yaptığımız bu monografik araştırmada, Balıkesir iline bağlı Türkali köyünün geleneksel yapısını ortaya koyup değerlendirmeye çalıştık. Bu araştırmayı yaparken belirlediğimiz temel amacımız, merkeze yakın bir köy olan ve hızla gelişen teknoloji karşısında geleneksel yapısını yitirmeye başlayan Türkali köyünün, bazı kültürel değerlerinin tamamıyla yok olmadan derlenip yazıya geçirilmesi ve bu kültür mirasının gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Çalışmamızda, Türkali köyünün coğrafi yapısı, tarihi, beşikten mezara gelenekleri, inançları ve halk edebiyatı unsurları yer almaktadır. Bu unsurlar, millî kültür unsurlarımızdandır. Türkali köyünün kültürel yapısını belirleyen bu unsurların derlenmesi, millî kültürümüze de katkı sağlayacaktır.

Millî karakterimizi korumak, ancak bu kültür unsurlarına sahip çıkmakla mümkündür. Ulusların evrensel kültürde kendilerini gösterebilmeleri, ulusal kültürlerine sahip çıkmalarıyla mümkündür. Derleme çalışmaları, bu sahiplenmenin bir göstergesidir.

Yinelenen geleneksel uygulamaların tümünü gözlemleyemeyişimiz nedeniyle çalışmada kimi eksikliklerin bulunmasını önleyemedik. Ancak, örnek olayları mümkün olduğu kadar ayrıntılarıyla saptamaya çalıştık.

Bu zorlu çalışmada, içten katkılarını esirgemeyen sayın hocalarım Prof.Dr.Coşkun Ak'a ve Prof.Dr. Metin Karadağ'a teşekkür ederim.

Kasım 2000 BALIKESİR

Hülya YEŞİL

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser.
a.g.m.	:Adı geçen makale.
A.Ü.	:Ankara Üniversitesi.
C.	Cilt.
Çev.	:Çeviren.
D.T.C.F.	:Dil, Tarih ve coğrafya Fakültesi.
İ.Ü.	:İstanbul Üniversitesi.
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı.
MİFAD	:Milli Folklor Araştırma Dairesi.
TDK	:Türk Dil Kurumu.
TFAD	:Türk Folklor Araştırmaları Dergisi.
T.H.K.D.	:Türk Halk Kültüründen Derlemeler.
O.Y.V.	:Okuma yazması var.
O.Y.Y.	:Okuma yazması yok.
s.	:Sayfa sayısı.

GİRİŞ

Çeşitli farklı yaklaşım ve yorumların bulunduğu halkbilimin tanımında, akademik çevrelerin benimsediği tanım; "... bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilim"¹ biçimindedir.

Bir ülkenin, bir bölgenin, herhangi bir yöre halkının ya da etnik bir grubun yaşamının tamamını kapsayan ve kaynağında o bölgedeki halkın ortak davranışlarını, değerlerini, kabullerini, yaşama biçimini olaylar karşısında takındığı tavrı, dünyayı ve çevresini algılayış biçimini açıklamada; geleneksel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren ortak beceriler geliştiren, kurumlaşmayı oluşturan geçmişle bugün ve gelecek arasında bağlantı kurmada halkbilimi etkin bir öneme sahiptir.

Böylesine önemli bir görevi üstlenen halkbilim, diğer bilim dallarıyla ilişki içindedir. Bu ilişki sırasında, onların yöntem ve tekniklerinden yararlanır ve yeri geldikçe diğer ülkelerin halkbilimi öğeleriyle karşılaştırmalar yapar. Bu halkbilimi unsurlarının kökenine inmeye çalışır. Böylece, yerellikten ulusallığa ve evrenselliğe geçerek bütün insanlığın ortak malı olur.

"Dünyanın hiçbir ülkesi kültür konusunu kulak ardı ederek tümüyle kalkınmayı başaramamıştır. Halkbilimi doğru araçlar doğrultusunda bilimsel yöntemlerle kullanıldığı zaman çağdaşlığın da kaynaklarından biri olmaktadır."²

Oldukça yeni bir bilim dalı olan halkbilimi araştırmalarının temelinde derleme çalışmaları bulunmaktadır. "Bir ilim dalının malzemesi, onun esasını teşkil eder. Malzeme olmadan ilmî çalışma yapılamaz. Tarihçinin malzemesi tarih belgeleri,

¹ Örnek, Sedat Veyis: Türk Halkbilimi, s.15.

edebiyat araştırıcısının malzemesi edebî eserler, folklorcunun malzemesi ise onun folklor adını verdiği malzemelerdir.”³

Teknolojinin son hızla geliştiği dünyada, bu folklor malzemelerinin bilimsel yöntemlerle derlenip değerlendirilmesi, halkbilimcilerin en önemli görevlerindedir. Bu anlayışla hazırlanan alışma, Balıkesir, Pamukçu’ya bağlı Türkali köyünün folklor ürünlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesini içermektedir.

Anadolu yarımadasının kuzeybatısında yer alan Balıkesir ilinin önemli bir birimi Marmara coğrafi bölgesinin Karesi yöresinde, diğer küçük bir bölümüyse Kuzey Ege kesiminde yer alır. Çanakale, Kütahya ve Manisa sınır komşularıdır. Pamukçu ise merkez ilçeye bağlı beldedir. Pamukçu beldesine bağlı köylerden biri olan Türkali, Pamukçu’dan 7 kilometre uzaklıkta tepelerin üzerine kurulmuş bir köydür. Etrafi sünnî köyleriyle çevrili bulunan Türkali köyü, Tahtacı Türkmenlerinin Yanyatır ocağına bağlıdırlar.

Yanyatırlar, Horasan, Basra, Bağdat, Selmanpak, Samara ve Meşhed sahibi zamana uğramış, Musul hattında Nuseybin’de Zeynel Abidin’in ziyaretini yaptıktan sonra Mardin, Maraş yoluyla Adana’ya varmışlardır. Tahtacıların, Emiroğulları ve Yanyatıroğulları olmak üzere iki ocakları vardır. Yanyatıroğulları, Adana derebeyiyle mücadeleleri sonucu Ege Bölgesi’ne geçmişlerdir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre, Türkali köyündeki Tahtacılar da, bu bölgeden gelmişlerdir.

Çalışma sırasında karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri Tahtacı Türkmenler ve Türkali köyü hakkında yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olmasıydı.

Çalışmanın I. Bölümü; Köyün Tarihi, Coğrafi ve Sosyal Yapısı adıyla düzenlenmiştir. Bölüm, Köyün Tarihi ve Coğrafi Yapı adlarıyla iki alt bölümde incelenmiştir. Köyün tarihi, coğrafi ve sosyal yapısının incelendiği alt bölümde, Türkali köyünün tarihsel geçmişi ve köy hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci alt bölümde

² Karadağ, Metin:Halkbilimine Giriş, s.1.

ise, köyün coğrafi ve sosyal yapısı; doğal yapı, bitki örtüsü, nüfus, ekonomi, ulaşım ve kültürel yapı belirtilmiştir. Bu bölümdeki başlık ve alt başlıkları belirleyip tasnif ederken, Mustafa Cemiloğlu'nun "Sorgun Köyü Halk Edebiyatı" isimli doktora çalışmasından yararlanıldı.

II. Bölüm'de ise; köyün geleneksel yapısı anlatılmıştır. Bu bölüm; Beslenme-Mutfak-Kiler, Halk Sanatları ve Zanaatları, Giyim-Kuşam ve Halk Bilgisi alt başlıklarına ayrılmıştır.

Beslenme alt başlığının konuları, Besin Türleri, Besin Elde Etme ve Hazırlama, Mutfak Düzeni ve Araçları, Kiler, Yemek Çeşitleri, Sofra Düzeni ve İçki Geleneği olarak sınıflandırılmıştır.

Giyim Kuşam alt başlığının konuları, Erkek Giyimi, Kadın Giyimi, Çocuk Giyimi ve Merasim Giyimi olarak sınıflanırken, Halk Sanatları ve Zanaatları bölümü tek başlık altında incelenmiştir.

Halk Bilgisi alt başlığının konuları da, Halk Hekimliği, Halk Hukuku, Takma Adlar ve Sanal Akralıklar olarak belirlenmiştir. Bu bölümdeki başlık ve alt başlıklar oluşturulurken Prof.Dr.Sedat Veyis Örnek⁴ ve Prof.Dr.Ali Rıza Balaman'ın⁵ tasnif ettikleri yöntembilimsel düzenleme içinde halkbilimin konuları örnek olarak alınmıştır.

III. Bölüm, Dinsel Törenler ve İnançları kapsamaktadır. Bu bölümde, Tahtacılar da İnanç Yapısı ve Dinsel Törenler iki alt başlık olarak yer almaktadır.

IV.Bölüm, insan yaşamındaki geçiş dönemleri ve bunlarla ilgili törenler ve inançlarıyla ilgilidir. Bu bölümde doğumdan ölüme hayatın her aşamasındaki töre ve törenler anlatılmıştır. Alt başlıklar olarak, Doğum Gelenek ve İnançları, Sünnet, Evlenme ve Ölüm konuları ele alınmıştır.

³ Goldstein, S.Kenneth: Sahada Folklor Derleme Metotları, s.1.

⁴ Örnek, S.Veyis: Türk Halkbilimi, s.262.

⁵ Balaman, A.Rıza: Gelenekler, Töre ve Törenler, s.158.

V.Bölüm'de, halk inanışları yer almaktadır. Halk İnanışları Bölümü de şu konulardan oluşmuştur: Ev ile İlgili İnanmalar, Vücutun Uzuvarıyla İlgili İnanmalar, Bedensel Özelliklerle İlgili İnanmalar, Hayvanlarla İlgili İnanmalar, Yatırlar, Düş ve Fal Yorumları, Uğurlu/Uğursuz Gün, Ay, Sayılar ve Hayvanlar.

VI.Bölüm, Kalıplaşmış Düzenli İlişkileri yani Törenleri kapsar. Törenlerden, Bayram Törenleri, Askere Uğurlama Törenleri, Hıdrellez ve Yağmur Duası Törenleri bu bölümde yer almaktadır.

VII.Bölüm, Halk Edebiyatı ve İletişim adıyla çalışmamızda yer almıştır. Bu bölümde öncelikle, Halk Edebiyatı ürünlerinden masallar, atasözü ve deyimler, tekerlemeler, bilmece ve bulmacalar, nefesler, maniler, alkış ve kargışlar derlenerek yazıya geçirilmiştir. Daha sonra bu metinler üzerinde ağız inceleme çalışması yapılmıştır. Ağız çalışması yapılırken çeşitli dilbilgisi kitaplarının yanı sıra, Ahmet Caferoğlu'nun Anadolu Ağızlarından Derlemeler⁶ adlı eseri ve Ömer Asım Aksoy'un⁷ Gaziantep Ağızı adlı üç ciltlik eserinden yararlanılmıştır.

Halk Edebiyatı Bölümü içerisinde yer alan ürünlerden masallar konusunda iki ayrı yöntemle inceleme çalışması yapılmıştır. Bu yöntemlerden birisi Stith Thomson'un motif inceleme yöntemidir. Bu konuda Metin Karadağ'ın Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar adlı eserinden yararlanılmıştır.⁸ İkinci yöntem ise Propp'un masal inceleme yöntemidir. Bu konuda da, Umay Günay'ın Elazığ Masalları⁹ adlı çalışmasından yararlanılmıştır.

Ekler Bölümü'nde köyün haritası ve anket sorularından bir örnek verilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasını, ön araştırma oluşturmaktadır. Bu aşamada, araştırma alanı, köy halkıyla ve Balıkesir'de yaşayan yakınlarıyla, muhtar ve köyün ileri

⁶ Caferoğlu, Ahmet: Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler.

⁷ Aksoy, Ömer Asım: Gaziantep Ağızı I-II-III.

⁸ Karadağ, Metin: Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikayeleri Üzerinde Araştırmalar (Basılmamış Doktora Tezi)

⁹ Günay, Umay: Elazığ Masalları.

gelenleriyle irtibat sağlanmıştır. Ön araştırmadan sonra çalışmada hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılacağı tesbit edilmiştir.

Saha çalışmalarımız gözlem ve görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Köyün günlük hayatına katılarak yapılan gözlemler değişik tarih ve sürelerde yapılmış, çalışma süresince belirli zamanlarda köyde kalınmıştır. Kalma süreleri, genellikle yaz aylarında ve törenlerin olduğu zamanlarda yoğunlaşmıştır.

Saha çalışmalarında, geleneksel yapının korunduğu toplumlarda yazılı kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, sözlü kaynaklara inmek ve bunları kullanmak zorunludur. Bu zorunluluktan dolayı, çalışmamızda görüşme tekniğinden oldukça fazla yararlanılmıştır.

Görüşme tekniği, anketlerle uygulanmıştır. Bu anketlerde, üzerinde bilgi toplanacak konularla ilgili açık uçlu sorular yer almıştır. Görüşmeler, hiçbir kısıtlama olmaksızın geniş bir özgürlük içinde yapılmıştır.

Anketlerin dışında görüşmeler, daha çok sohbet havasında sürdürüldüğü için ilginin kesildiği durumlarda görüşmelere ara verilmiş, aynı kişi şartı aramaksızın konuya kalınan yerden devam edilmiştir. Bu durum, araştırma açısından çok sayıda kaynak kişiyle görüşme gibi bir yarar da sağlamıştır.

Yararlanılan erkek kaynak kişilerle daha çok evlerde, törenler sırasında ve çalışma esnasında görüşüldü. Ancak Cem törenlerine, inançlarının getirdiği yasaklar nedeniyle katılmak mümkün olmamıştır. Bu bölümdeki bilgiler, katılarak gözlem metoduyla değil, yalnızca görüşme tekniğiyle elde edilmiştir.

Kadın ve çocuk kaynak kişilerle, görüşme olanakları daha fazla olmuştur. Hemen her konuda ve her ortamda görüşme ve gözlem olanağı bulunmuştur.

Saha çalışmalarında gözlemler, gözlem notları olarak kaydedilirken görüşmenin yapıldığı sırada ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Verilen cevapların doğruluğu

gözlemlerle kontrol edilmiştir. Halk bilimi derleme çalışmalarında görüntü ve belgeler önemli bir yer tutar. Bu nedenle çalışmada yazıyla anlatılan bölümler, gerektiği yerlerde fotoğraflarla pekiştirilmiştir.

Araştırmanın en son aşaması, raporun hazırlanmasıdır. Bu aşamada, önce saha çalışmalarında elde edilen bilgiler fişlenip değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir.

Daha sonra araştırma süresince yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler birleştirilerek alıntı ve dipnotlar düşülerek çalışma planına uygun rapor hazırlanmıştır.

Raporun sonunda sözlük hazırlamaya gerek görülmemiştir. Çünkü yöreye özgü sözcükler yer almamaktadır.

Yaptığımız çalışmada, konumuzla ilgili olarak yapılmış olan lisansüstü çalışmalar taranmış ve bu eserlerin bazılarında yararlanılmıştır. Çalışmalarımız sırasında yaralandığımız lisansüstü çalışmalardan bazıları şunlardır:

Turhan Kaya :Halkbilim Açısından Erzincan (2 cilt), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan 1992.

Rıfat Araz :Harput'ta Eski Türk İnançları, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Abdülkadir Sezgin :Türkiye'de Alevilik Bektaşilik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

A.Yılmaz Soyyer :Şanlıurfa'nın Kısas Beldesinde Bir Toplumsal ve Kültürel Yapı Çözümlemesi, İstanbul Üniversitesi, Bilimler Enstitüsü, 1992.

Hülya Taş :Bursa İli Törenselle Gelenek ve Görenekleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

İsmail Engin :Akçaeniş Tahtacılarında Dinin ve Dini Örgütlenmenin Günlük Yaşama Etkisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Lütfi Sezen :Erzurum Şehir Folkloru, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

Kadir Özdamarlar :Develi ve Yöresinin Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografyası, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Şerif Kutludağ : Denizli'nin Güney İlçesi ve Havalisi Folkloru, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Özet olarak verdiğimiz bu çalışmanın toplu bir değerlendirmesi, doktora tez konumuzun özgün yanını ortaya koymaktadır. Halkbilimi ürünlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Gerek halkbilimi kuruluşlarının yaptıkları çalışmalar, gerekse üniversitelerin ilgili bölümlerinin lisans ve lisansüstü eğitimle ilgili tezleri bu sahada pek çok boşluğu doldurmuştur. Ancak, Türkali köyü ile ilgili yapılan bir çalışma mevcut değildir. Çalışmamız, bu açıdan bir boşluğu dolduracaktır. Bundan sonra bu konularda çalışacak araştırmacılara yararlı olmak en büyük dileğimizdir.

BÖLÜM I

KÖYÜN TARİHİ, COĞRAFI VE SOSYAL YAPISI

1.Köyün Tarihi

1.1.Tarihçe (Kuruluş Efsanesi, Köyün Adı)

Türkali köyünde yaşayanların çoğu, köylerinin adlarıyla ilgili herhangi bir bilgiye sahip değildir. Ancak görüşmelerimiz sırasında köyün en yaşlısı olan Ali Dede'nin anlattığına göre, çok eskiden bu köye yerleşen Türkmenler, hem Türkmen olduklarını vurgulayan hem de Ali sevgisini dile getiren, bu iki duygu ve düşünceyi bir araya getiren Türkali ismini özellikle seçmişlerdir.

1.2.Köyün Sınırları

Türkali köyü, Balıkesir ilinin Pamukçu beldesine bağlı mezkez köylerinden biridir. Balıkesir-İzmir karayolunun dokuzuncu kilometresinde yer alan Pamukçu beldesinin yedi kilometre güneybatısında yer alır. Doğuda, Taşkøy; güneyde, Tayipler; güneybatıda, Taşpınar; doğuda, Orta Mahalle ve Bozen; kuzeyde ise Çinge köyleri ile komşudur.

1.3.Tahtacılar ve Türkali Köyü

Tahtacılar, kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Oğuz, Kıpçak ve Uygur Türkleri'nin çeşitli oymaklarından gelmişlerdir.

“Tahtacı kelimesinin kavramı bir manası olmayıp, bu söz davarcılık veya çiftçilik yerine ağaçtan tahta biçmek, dilme yapmak işleri ile meşgul olan Türk zümresine verilir. Bunlar Ağaç Eri Türkmenleri'nin torunları olup pek çalışkan insanlardır.”¹⁰

¹⁰Sümer, Faruk: Oğuzlar(Türkmenler), s.174.

Tahtacılar, kendilerinin Türkmen soyundan olduklarını söylerler.¹¹ XIII. Yüzyılda yaşanan Moğol istilas ı üzerine, Horasan'dan, Azerbeycan'dan ve Türkistan'da pek çok Türkmen Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır.¹²

Bugün Anadoluda Adana'dan Çanakkale'ye kadar Tahtacı Türkmenleri oniki oymak, yedi sürektir. Bu oniki oymağı şöyle sıralayabiliriz: 1.Evci, 2.Enseli, 3.Gökçeli, 4.Çepçili, 5.Üsküdarlı, Sivrikölah (Samaganlı), 6.Kehalı, 7.Alcı, 8.Şehbli, 9.Çaylak, 10.Beydili, 11.İlbeyli, 12.Aktavlu. Bunların dışında da bir kısım parakendeler vardır. Tahtacılık, bunların hepsini kapsayan genel bir isimdir.¹³

Tahtacılar'ın bir kısmı Anadolu'ya Tuna üzerinden gelirken, bir kısmı da Musul hattından Nusaybin'de Zeynel Abidin'in ziyaretini yaptıktan sonra Mardin-Maraş yoluyla Adana'ya gelmişlerdir. Adana'da aşiret kavgaları sonucunda, binbir zorlukla Ege bölgesine gelmişlerdir.¹⁴

2.Coğrafi Yapı

2.1.Köyün Doğal Yapısı

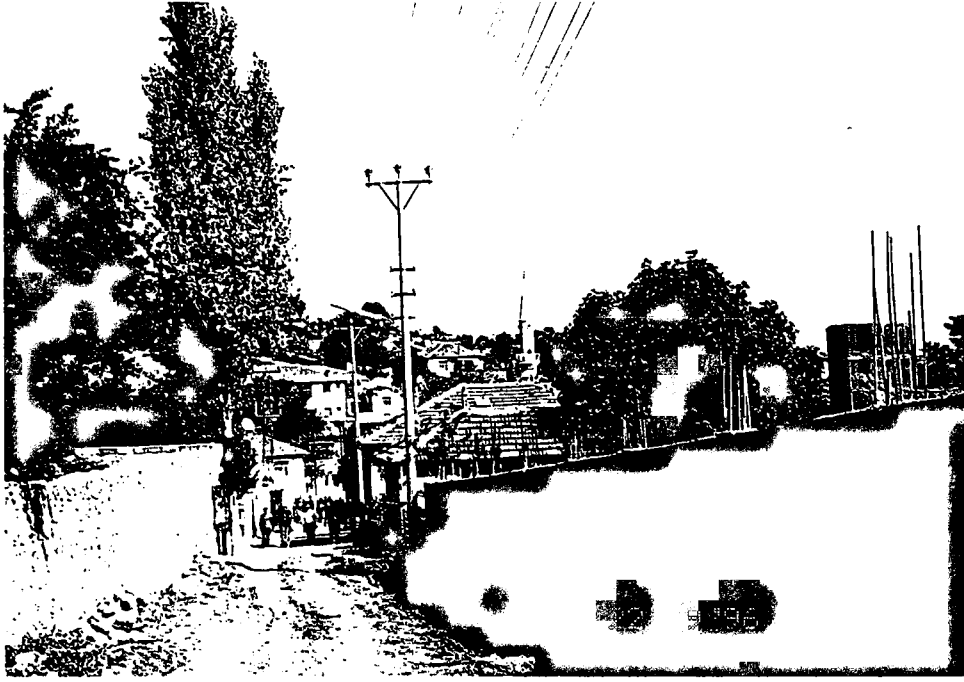
Türkali köyü, Balıkesir'in merkez ilçesinin Pamukçu Beldesi'ne bağı bir köydür. Balıkesir merkez ilçeye uzaklığı 16 kilometre, Pamukçu Beldesi'ne uzaklığı ise 7 kilometredir. Köyün yerleş alanı pek büyük olmadığından, köy mahallelere bölünmemiştir.

¹¹Şopolyo,E. Behnan: :Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, s.288-292.

¹²Sümer, Faruk: a.g.e.,s.156.

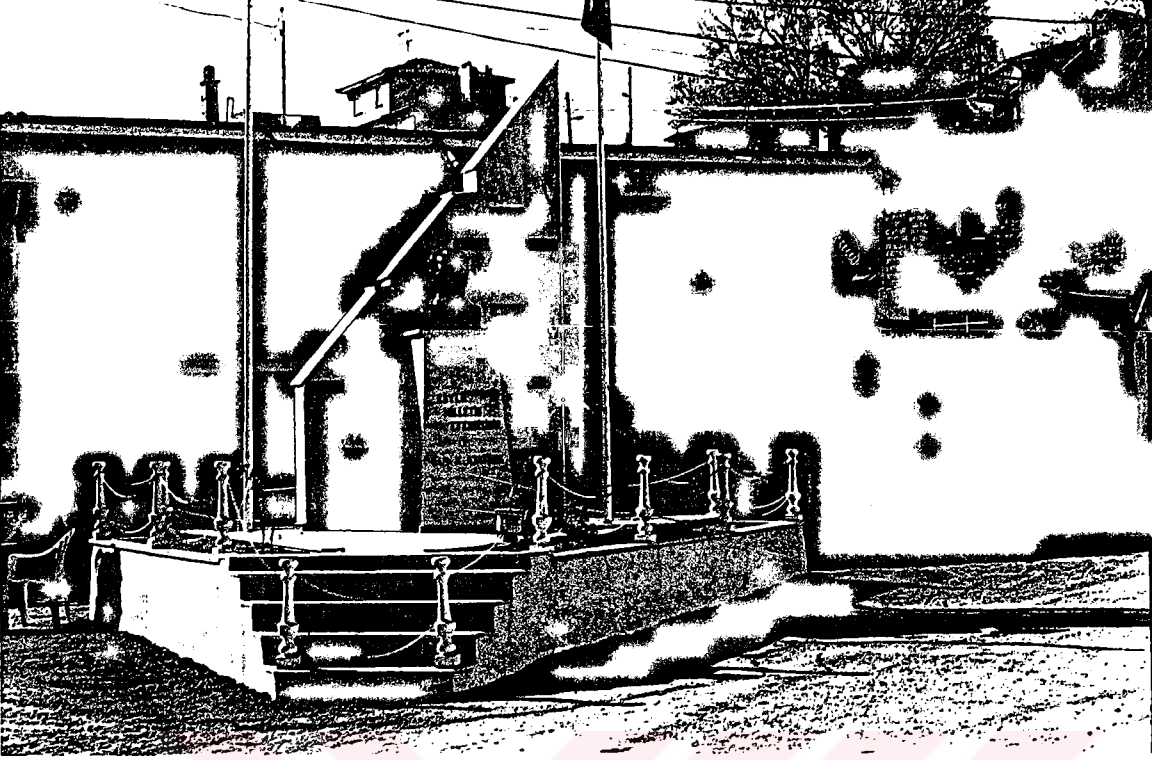
¹³YILMAZ, Abdurrahman:Tahtacılarda Gelenekler, s.12.

¹⁴YILMAZ, Abdurrahman: a.g.e.,s.15.

(Resim:1)Türkali Köyü’den bir görünüm.

Köy meyilli bir araziye kurulmuştur. Köyün hemen girişi “Köyiçi” denilen alana açılır. Alanda, karşılıklı olarak yapılmış olan ve genelde köyün yaşlılarınca rağbet edilen iki kahvehane vardır. Yine merkezde, köy halınca kullanılmayan cami binası bulunur. Merkezde civar köylerden farklı olarak, bir Atatürk büstü vardır. Büst, mermer bir kaide üzerine konmuş ve yanına da bir bayrak direği dikilmiştir. Köy halkının gururla köye gelen yabancılara gösterdikleri bu büst, tamamıyla köy halkının katkılarıyla yapılmıştır.

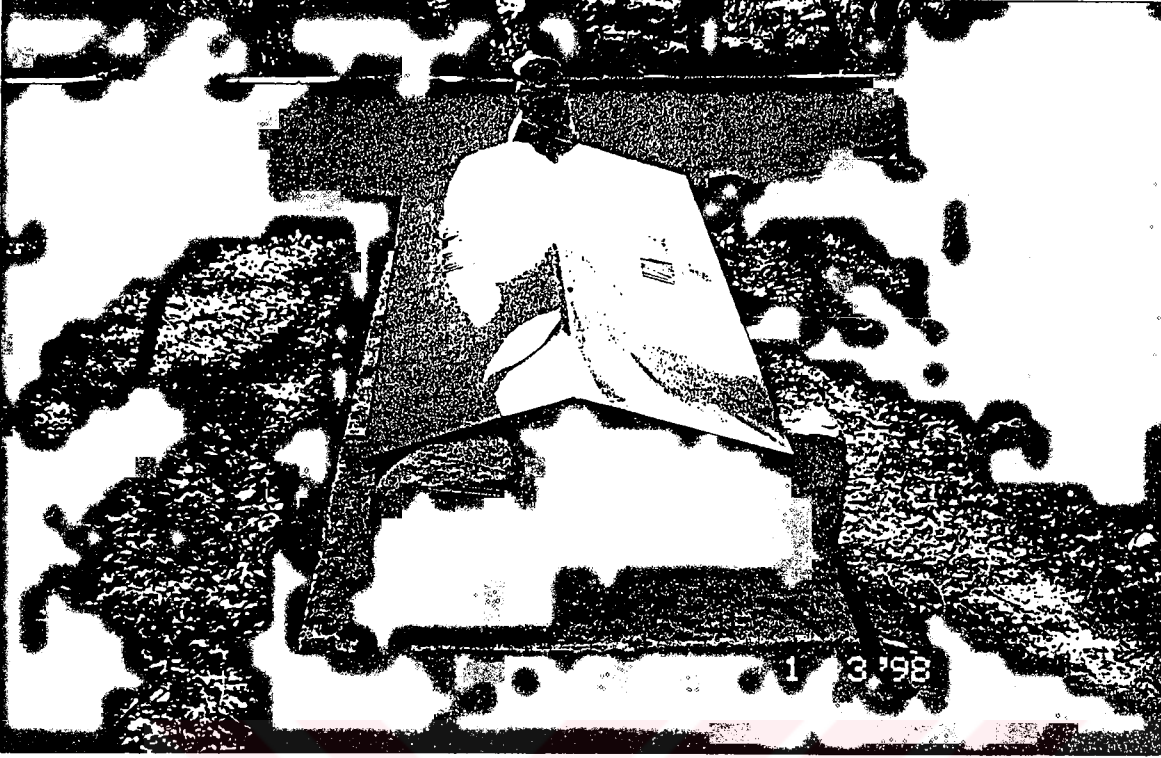

(Resim:2)Meydandaki Atatürk büstü.

Meydanın batı ucundan çıkan yolda okul binası vardır. Ancak okula giden çocuk sayısı çok fazla olmadığı için taşımali sisteme geçilmiş ve böylece okul binası da asıl işlevini yerine getiremez olmuştur. Şimdilerde ise okul binası, cem ayinlerinin ve düğün kınalarının yapıldığı bir yer olarak kullanılmaktadır.

Köyün üst tarafında, mezarlığa giden yol üzerinde “Harmanlar” denilen alan vardır. Burası köye ait tarlaların ortasında kalan, biraz meyilli bir alandır. Alanın üst yanındaki çeşmenin iki oluğundan sürekli su akar. Köyün sürüsü burada sulanır. Hava kapalı olduğunda, normalde mezarlıkta yapılan hıdırellez hayrı harmanlarda yapılır.

Harmanlardan sonra yola devam edildiğinde, köyün mezarlığına ulaşılır. Mezarlık, köyün yerleşim alanı dikkate alındığında epey yukarıda kalır. Mezarlığın taşlardan örülmüş girişinin hemen yanında, yine çevresi bir yarım duvarla örülerek sınırları çizilen, “Uzan Dede” yatırı vardır. Mezarlığın çevresi ve tarım arazisi dışında kalan yerler çam ağaçlarıyla kaplıdır.

(Resim:3)Uzan Dede yatırı.

Köyün toplam tarım arazisi 2750 dekar'dır. Bunun dışında kalan alanlar yerleşim alanı, otlaklar ve boş alanlardır.

Köyün yerleşim alanının çevresi tarım arazileriyle çevrilmiş durumdadır.

2.2.İklim ve Bitki Örtüsü

Türkali köyünde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlı geçmektedir. Köyün rakımı yüksek olduğundan hemen köyün yerleşim alanlarının bittiği üst tarafı çam ağaçlarıyla kaplıdır. Ormanlık aln dışında kalan yerler, küçük çalı bitkileriyle kaplıdır.

2.3.Nüfus

Türkali köyü, 71 hanesi 294 kişilik nüfusuyla küçük bir köydür. Nüfusun %51.36'sı (151 kişi) erkek ve %48.64'ü (143 kişi) kadındır.

Araştırma alanımızda evlendikten sonra boşanmak, iyi karşılanmadığı için köyde boşanmış aileye rastlamadık. Ancak eşi ölüp de dul kalanlar var. Dul kalan kadınların oranları, erkeklere oranla daha fazladır. Kocasını ölen kadınlar genelde, çocuklarından birinin yanına gidip onlarla yaşamaktansa, kendi evinde kalıp ocağını tütürmeye çalışmaktadır. Köy nüfusunun yarıdan fazlası kırk yaşın üzerindeki nüfustur. Gençler gerek evlenme yoluyla, gerekse öğrenim durumları sebebiyle şehirde yaşamayı tercih etmektedirler.

Köye dışarıdan gelen nüfusun tek sebebi evliliğdir. Bu da son beş yıl içerisinde dört kez olmuştur. Köye gelen gelinlerden ikisi sünnidir. Fakat köy halkı onları, sanki köylerinden biriymiş gibi kabul etmiş ve benimsemişlerdir. Bu kişilerle yaptığımız görüşmelerde de köy halkından ve köydaki yaşantıdan oldukça memnun olduklarını hiçbir rahatsızlıklarının olmadığını belirtmişlerdir.

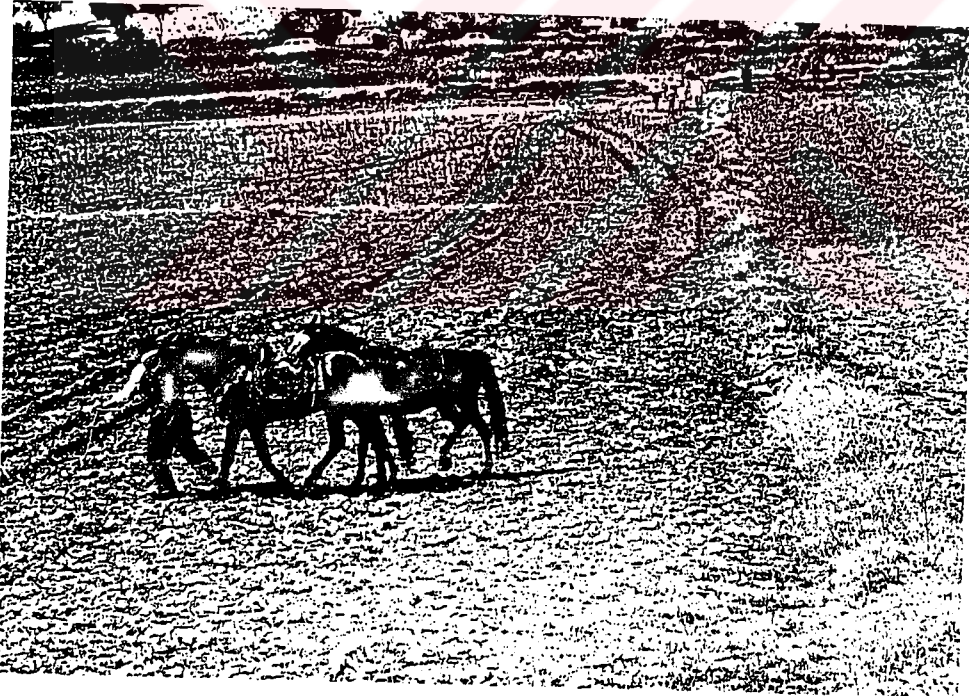
Araştırma alanımızdan dışarıya yapılan daimi göç sebeplerinin başında evlenme gelmektedir. Aileler bu duruma çok sıcak bakmasalar da, gençlerin istekleri doğrultusunda hareket edip köy dışından evlenmelerine razı olmaktadır. Evlenme yoluyla gerçekleşen daimi göç dışında, ikinci bir sebep olarak da öğrenim durumu gelmektedir. Köy dışında yüksek öğrenimini tamamlayıp bir meslek sahibi olan gençler, büyük şehirlerde bir işe girip çalışmaktadırlar.

Köyden geçici göç sebeplerinin başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Ekonomik sebeplerle göç eden aileler, iş bulmak ve daha rahat bir yaşam sürmek umuduyla Balıkesir, Ankara, İstanbul gibi şehirlere göçmüşlerdir. Büyük şehirlerin yanı sıra Almanya başta olmak üzere yabancı ülkelere giden ailelerin sayısı da dokuzdur. Bu aileler fırsat bulduklarında köye gelmekte ve köyle olan bağlarını koparmamaktadırlar. Bunların dışında öğrenim görme sebebiyle köyden Balıkesir'e yapılan geçici göçler de vardır. Öğrenim durumu nedeniyle köyden ayrılan gençler, genelde maddî durumu iyi olmayıp parasız yatılı öğrenim gören gençlerdir.

Köyde ekip biçecek toprağı olmayanlar ürünlerin hasat zamanına göre, üzüm, pamuk ve tütün gibi ürünleri toplamak amacıyla mevsimlik işçi olarak başka yerlere giderler. Araştırma sahamızda, mevsimlik işçi olarak, rençberlik yapmaya gidenler Manisa ili ve ilçelerine gitmektedirler. Genelde her yıl aynı yere gittikleri için işverenle aralarında bir sorun çıkmamaktadır.

2.4. Ekonomik Hayat (Ekonomi Türleri)

Köyün ekonomisi, dışarıya bağımlıdır. Tarıma elverişli arazilerin az olması nedeniyle köy halkı, ancak kendilerine yetecek kadar sebze, meyve ve hububat üretimi yapabilmektedir. Geçim kaynakları tarıma dayalı değildir.

(Resim:4) Tarım alanlarından bir görüntü.

Köyde hayvancılık, tarımda olduğu gibi, ailelerin zaruri ihtiyaçlarını giderecek kadar yaygındır. Köyde, yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısı 70, küçükbaş hayvan sayısı ise 476'dır. Bu sayı da, gösteriyor ki, hane başına bir büyükbaş hayvan düşmektedir.

Tarım ve hayvancılığın ekonomik hayatı canlandıramaması, ulaşımın da il ve ilçe merkezine kolay olması köy halkını, köyün dışında çalışmaya yöneltmiştir. Köy halkının çoğunluğu mevsimlik işçi olarak yakın civardaki il ve ilçelere gitmektedirler. Manisa'ya, tütün, üzüm ve pamuk işçisi olarak gidenleri sayısı hayli fazladır.

Köy halkının bir bölümü de Balıkesir'e, vasıfsız işçi olarak çalışmaya gitmektedir. Balıkesir'de, hamallık, inşaat işçiliği, garsonluk gibi işlerde çalışmak için bulunurlar.

Daha çok eğlence ve zevk amacıyla yapılan avcılık, köy için bir geçim kaynağı değildir.

2.5.Ulaşım ve Altyapı Hizmetleri

Türkali Köyü'nün, Balıkesir il merkezinden Pamukçu beldesine kadar olan 9 kilometrelik yolu, asfalt olan Devlet karayoludur. Pamukçu beldesinin içinden geçerek Türkali Köyü'ne kadar ulaşan yol ise stabilize köy yoludur.

Köyden, her sabah bir midibüs Balıkesir'e gelmekte ve akşam üzeri de dönmektedir. Köyden Balıkesir'e direkt ulaşım şekli budur. Bunun dışında Pamukçu'ya saatte bir Belediye servisi vardır. Bu servisle Pamukçuya kadar gelip oradan, köyden pamukçuya gelen süt arabalarıyla veya öğrenci servisleriyle köye gitmek mümkündür.

Köye telefon hattı döşenmiş bulunmaktadır. Hemen herkesin elinde telefonu vardır, olmayanlar da konu komşudaki telefonları kullanarak iletişimlerini sağlamaktadırlar. Telefon gibi televizyon da birkaç yaşlı kişi haricinde herkesin evinde

vardır. Ayrıca köydeki kahvehanelerin ikisinde de televizyon bulunmaktadır. Evinde televizyonu olmayanlar, buralarda televizyon seyredabilmektedirler.

Köy, içme suyu şebekesine bağlıdır. Evlerin tümünün mutfaklarında ve çoğunun da tuvaletlerinde çeşme vardır.

Son zamanlarda maddî durumu iyi olan aileler tarafından yaptırılan betonarme evler dışında kalan evlerde ayrıca banyo yoktur. Banyo yapmak için, evlerin avlularında yapılan küçük oda şeklindeki yerler kullanılmaktadır. Banyo mekanlarını ısıtmak için küçük sobalar kullanılmaktadır. Banyo yapılacak su ise, tüpgazlarda ısıtılmaktadır.

Köyde Sağlık Ocağı yok, ancak köylüler çok yakın olan hatta bazen yürüyerek bile gidilebilen Pamukçu'daki sağlık ocağına gitmektedirler.

Köy, altyapı hizmetlerinden bir çoğuna; yol, su, elektrik, telefon ve kanalizasyon vb. sahiptir.

2.6.Sosyal ve Kültürel Yapı

Köyde iki derslikli bir ilkokul binası bulunmasına karşın, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1989-1990 Eğitim Öğretim Yılı'nda uygulanmaya başlanan taşınmaz sistemle öğretime köyde 1996 yılında geçilmiş ve o tarihten itibaren de ilkokul binası çeşitli toplantılar için kullanılmaya başlamıştır. Köy nüfusunun %99'u okuma yazma biliyor.

Köyde, eğitim ve öğretime çok önem verilmektedir. Çocukları, özellikle kız çocuklarının eğitim görmesine büyük bir özen gösterilir. Buradaki anlayışın temel sebebi, kız çocuklarını her işte çalışamayacak olmasıdır. Bu yüzden okul aracılığıyla bir meslek sahibi olmaları ve ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri gerektiği genel kanıdır.

Köyde okuma yazma oranı yüksektir. Kadınlarda bu oran biraz daha düşüktür. Erkek nüfusunda ise, kuma yazma yazma bilmeyen tek kişi vardır, o da Arap harfleriyle okuyup yazabilmektedir.

BÖLÜM 11

GELENEKSEL YAPI

I.Beslenme-Mutfak-Kiler

1.Besin Elde Etme ,Hazırlama , Koruma, Kışlık Besin Hazırlama

Tarana(tarhana).Tarhana buğday unundan yapılır. Un, yoğurt veya ayranla karılır. Hamur karılırken içine rendelenmiş soğan ve biber suyu da katılır. Malzemeleri iyice birbirine yedirilen hamur teknede bekletilir ve iki üç günde bir tekrar yoğurulur. Daha sonra tarhana hamuru küçük parçalara bölünerek temiz bir bez üzerine yayılır ve kurumaya bırakılır. Hamur parçaları iyice kuruduktan sonra ufalanır ve bir bez torbaya konarak kışın yenmek üzere kilere konur.

Erişte:Buğday unundan yufka açılır. Daha sonra bu yufkalar sac üzerinde biraz pişirilir. Tam pişmeyen yufkalar ince şeritler halinde kesilerek kurumaya bırakılır. Kışın, makarna gibi pişirilerek yenir.

Sarmalık Yaprak:Taze asma yaprakları toplanır ve tuzlu suya basılarak salamurası yapılır. Pişirmeden evvel tuzunun iyice arıtılması gerekir.

Sebze Kurutma:Taze fasulye, biber, patlıcan, bamyada bol olduğu zamanlarda alınarak iplere dizilir ve kurutulur. Kurutulmuş bu sebzeler, kışın yemek hazırlanacağı zaman, sıcak suya yatırılıp yumuşatılır.

Turşu:Domates, biber, lahana yaprağı, patlıcan, salatalık gibi sebzelerle yapılır. Turşu, karışık olarak veya sadece bir sebze türüyle yapılabilir. Yıkayıp temizlenen sebzeler, turşu bidonlarına karışık olarak konur. Üzerlerine tüm malzemeleri örtecek kadar tuzlu su doldurulur. Turşunun ekşimesini sağlamak için içine birkaç salkım koruk konur. Sebzelerin hafif gelip suyun yüzüne çıkmasını

önlemek için küçük bir taş iyice temizlerək turşunun üzerine konur. Böylece sebzelerin suyun üstüne çıkıp kararması ve bozulması önlenmiş olur.

Salça:Yıkayıp ikiye bölünen domatesler, kevgirden geçirilir. İçine tuz konarak kıvamı koyulaşmıca kadar kaynatılır. Salça genellikle domatesten yapıldığı gibi, kırmızı biberden de yapılabilir. Biber salçası yaparken, biberlerin kabuklarını çıkarmak için, öncelikle biberler suda haşlanır. Daha sonra kabuklarından, çekirdek ve saplarından temizlenen biberler kevgirden geçirilir ve kaynatılır.

2.Mutfak Düzeni, Araçları

Her evin mutfağında içme suyu şebekesine bağlı olan çeşme vardır. Çeşmenin olduğu kısma, derme çatma da olsa bir tezgah ve lavabo yerleştirilmiştir. Mutfağın duvarlarında, ihtiyaca göre bir veya iki tane “tabaklık” denilen ve mutfak eşyalarını koymaya yarayan, tahtadan yapılmış araçlar vardır.

Tencere, sahan, tepsi gibi mutfak aletlerinin önceleri bakır olanları tercih edilirken, şimdilerde bunların alüminyum olanları rağbet görmektedir. Maddî durumu iyi olan aileler çelikten yapılan mutfak araçlarını kullanmaktadırlar. Önceleri yemek yerken tahta kaşık kullanılırken günümüzde bunun yerini metal kaşıklar almıştır. Şimdi mutfaklarda bir iki tane tahta yemek kaşığı bulunur ve bunlar da sadece yemek pişirirken kullanılır. Yemekler yer sofrasında yendiği için, her evde mutlaka bir sini ve sofr ahlığı bulunur.

Köyde bir iki aile dışında herkesin buzdolabı var. Buzdolabının yanı sıra artık fırınlar da mutfaklarda yer almaya başlamış durumdadır. Evlerde fırın olmasına rağmen ekmekler fırınlarda pişirilir.

3.Kiler, Depo, Mahzen

Her evin bir kileri vardır. İki katlı olarak inşa' edilmiş evlerin alt katlarındaki bir odaları kiler olarak kullanılmaktadır. Kiler olarak kullanılacak alanın kuru ve nem yapmayacak bir özellikte olması gerekir.

4.Yemek Çeşitleri

4.1.Günlük Yemekler

Araştırma sahamızda, herkes ekmek ihtiyacını kendi yaptığı ekmeklerle sağlar. Bu ekmeklerin tercih edilme sebebi, hem daha ekonomik olması, hem de "beyaz ekmek"e oranla daha dayanıklı olmasıdır. Ekmek için, temel gıda maddesidir diyebiliriz. Ekmeğin yanında yenen yiyeceklere daha çok katık gözüyle bakılmaktadır.

Ekmek:Un, su, tuz ve maya karıştırılarak ekmek hamuru karılır. Hamur, karıldıktan sonra, eşit büyüklükte parçalara bölünerek, dört beş bölmeli olan hamur teknelerine konur ve üzerine temiz bir bez örtterek mayanın gelmesi beklenir. Fırın köyde her evde yoktur. Fırını olan bir komşuya gidilip orada pişirilir. Fırını kullanacak olan kişi yakacağını kendisi getirir. Ekmek pişirildikten sonra fırın sahibine bir iki ekmek bırakılır.

4.1.1.Çorbalar:

Sütlü Çorba:Bir miktar pirinç ayıklanır. Soğuk su altında yıkandıktan sonra, üstüne biraz su ilave edildikten sonra ateşe konur. Hızlı ateşte pirinçler pişene kadar kaynatılır. Pirinçler pişince üzerine yarı yarıya su karıştırılmış süt ilave edilir. Süt kaynayıp kabarcık ateşten indilir.

Tarhana Çorbası:Tuz, kırmızı biber, biraz yağ ve salça katılmış su kaynayınca içine tarhana salınır. Su azalıp tarhanalar yumuşayınca kadar

kaynatılır. Ocaktan indirileceği zaman bir miktar sarımsak dövülerek içine katılır ve kapağı kapatılarak sarımsağın sinip çorbanın soğuması beklenir.

Mercimek Çorbası:Kırmızı mercimek ayıklanır ve kaynatılır. İyice pişen mercimeklerin suyu süzülür. Hafifçe ezilen mercimekler; salça, ince doğranmış soğan katılarak tekrar kaynatılır. Yeneceği zaman, bir miktar yağın içinde yakılan kırmızı biber üzerine dökülür. Buna “yağ yakma” denir.

4.1.2.Sebze Yemekleri:

Taze Fasulye:Kılçıkları ayıklanan taze fasulyeler küçük parmak büyüklüğünde doğranarak yıkanır. Suyu süzülen fasulyeler, ince doğranmış domates, soğan, tuz ve yağla suyunu çekene kadar iyice kavrulur. Suyu katılarak pişirilir.

Kuru Fasulye:Ayıklanıp yıkanan fasulyeler kaynatılır. Fasulyeler biraz piştikten sonra suyu süzülür. Soğan, yağ, salça ve taz kavrulur. Soğanlar iyice öldükten sonra içine daha önce haşlanmış olan fasulyeler ve su katılarak pişirilir.

Soğan Aşısı:Yıkayıp temizlenen soğanlar, ince ince doğranır. İçine domates, yağ ve tuz katılarak iyice kavrulur. Az miktarda su katılıp pişmeye bırakılır.

Bamya Aşısı:Ayıklanıp doğranan bamyalar, soğan, domates yağ ve tuz katılarak iyice kavrulur. Kavrulduktan sonra içine biraz su ve limon katılarak pişirilir.

Pırasa Aşısı:Pırasaların gövdesi doğranır ve yıkanır. Tencereye yağ, salça ve tuz katılarak iyice kavrulur. Suyu katılacağı zaman içine, daha önceden ayıklanıp yıkanmış, bir avuç kadar pirinç katılır. Ekşisi de katılarak pişmeye bırakılır.

Semizotu:Doğranmış soğanlar kavrulur. Yıkayıp kökleri ayıklanmış semizotları da doğranıp soğana katılır ve domatesle birlikte kavrulur. Su konup kaynayınca içine bir miktar pirinç atılır ve pişirilir.

4.1.2.Hamur İşleri:

Papara:Soğanlar küçük küçük doğranarak yağda kavrulur. İçine bir yumurta kırılıp daha önceden kavrulup hazırlanmış et eklenir. Sarımsağı da eklendikten sonra suyu ilave edilip kaynatılır. Küçük parçalara bölünmüş olan bayat ekmekler bir tepsiye dizilir. Daha önce pişirilen malzemeler ılık olarak ekmeklerin üzerine dökülür ve ekmekleri suy iyice çekmesi beklenir.

Börek:Börek, patates, peynir, lor ve kıyma gibi çeşitli malzemelerle yapılabilir. Un suyla yoğurularak hamur haline getirilir ve oklavayla yufka açılır. Açılan yufkanın üzerine böreğin içi serpiştirilir. Daha sonra yufka bir ucundan tutulup kıvrılır. Silindir şekline gelen yufka, kendi etrafında döndürülerek bir daire meydana getirilir. Aynı şekilde hazırlanan diğer yufkalar da, bu yufkanın ucuna eklenerek daire tepsiyi kaplayıncaya kadar devam edilir. Daha sonra tepsinin üzerine içine biraz yağ katılmış yoğurt sürülür ve tepsi fırına konur.

Manti:Un, yumurta ve tuz ile kulak memesi yumuşaklığında hamur yoğrulur. Hamur yoğurulduktan sonra bir müddet dinlendirilir. Daha sonra hamurdan bir parça kopararak ince bir yufka açılır. Açılan yufka bıçakla küçük kareler şeklinde kesilir. Daha önceden kıyma, soğan, domates ve biberin kavrulmasıyla hazırlanmış olan iç, bu karelerin ortasına konur ve kareler iki parmakla bastırarak büzülür. Oluşan küçük bohçalar şeklindeki hamur parçaları, bir tepsiye dizilerek fırına verilir. İyice kızaran mantı, fırından çıkarılıp soğutulur. Mantıyı bu şekilde bir kaç hafta bozulmada saklamak mümkündür. Yemek hazırlanacağı zaman, kaynamış suyun içine atılır ve yumuşayana kadar pişirilir. Daha onra suyu süzülerek bir tabağa alınır ve üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenir.

Tirit:Ekmek doğranır. Yağ, soğan, salça ve su karıştırılıp kaynatılır. Malzemeler kaynadıktan sonra ekmeklerin üzerine dökülür.

4.1.4.Salatalar:

Taze Bakla Yaprığı Salatası:Bakla yaprakları iyice yıkanıp ince ince doğranır. İçine doğranmış soğan, yağ, tuz, limon konarak karıştırılır.

Börülce Salatası:Taze börülceler yıkanıp ayıklanır. Kaynayan suya atılarak haşlanır. Pişmesine yakın bir tutam tuz konur. Pişince, börülceler süzülerek bir kaba alınır. Bir kaşık un, yağ, limon suyu ve sarımsak iyice karıştırılıp börülcelerin üzerine dökülür.

4.1.5.Tatlılar:

Un Helvası:Bir tencereye konan un yağla birlikte iyice kavrulur. Un kavrulup rengi koyulaştıktan sonra içine daha önceden şekerle karıştırılmış olan su veya isteğe göre süt, azar azar ateşin üzerindeki unun içine katılır ve karıştırılmaya devam edilir. Bu olukça yorucu bir işlemdir, çünkü suyla karıştırılan un koyu merhem kıvamındadır ve içinde un topakçıkları kalmaması ve dibini tutmaması için sürekli karıştırmak gerekir.

Pelte:Nişasta, su ve şekerle yapılan bir tatlıdır. Su ve şeker ocakta kaynayınca kadar karıştırılır. Yalnız iyice kaynamamasına dikkat edilir. Daha sonra nişasta suya katılarak ağır ateşte yavaş yavaş karıştırılarak pişirilir.

Acele Tatlı:Bu tatlı, daha önceden kurutulmuş ve saklanmış olan yufkalardan yapılır. Önce yufkalar, suyla biraz yumuşatılırlar. Daha sonra kat kat bir tepsiye dizilirler. Katların arasına dövülmüş ceviz serpiştirilir. Tepsiye döşeme işlemi bittikten sonra, su ve şekerle kaynattılarak hazırlanan şerbet, sıcak sıcak tesinin üzerine gezdirilir.

4.2.Özel Gün Yemekleri (Bayram, Düğün, Ölüm, Ayin vs.)

Keşkek:Keşkek, düğünlerin vazgeçilmez yemeğidir. Düğünde oğlan tarafından hazırlanan keşkek, düğüne gelen konuklara ikram edilir. Yine kalabalık

toplantılar olan hayırlarda, özellikle de hıdırellez hayrında keşkek pişirilir. Keşkeğin yapılışı şöyledir:

Önce keşkeklik buğday alınır. Eğer buğday kabuklu olursa öncelikle dibekte dövülüp kabuğundan ayrılması gerekir. Bu buğday ayıklanarak, bir kaç kez yıkanır. Daha sonra kazanlara konarak kaynatılır. Küçük parçalar bölünmüş etler ayrı bir kazanda pişirilir. Kaynayıp iyice yumuşayan buğdayın içine pişen etler suyuyla birlikte katılır. Ateşin alevi azaltılarak ve arada karıştırılarak buğday kabarıncaya kadar pişirilir. Buğday pişince kazan ateşten indirilir. Tahta bir tokaç yardımıyla bastırarak buğdaylar iyice ezilir.

(Resim:5) Keşkek dövülmesi.

Aşure:Günlük hayatımızda bir tatlı türü olarak yer alan aşure, Aleviler için bir tatlı türü olmanın ötesinde anlamlar ifade etmektedir.

Araştırma sahamızda aşure, tutulan oniki günlük Muharrem orucunun son gününde pişirilir. Sadece Kerbelâ şehitlerinin anısına değil, Oniki İmam için de pişirilir. Aşureye konan malzemeler kişilerin maddî durumlarına göre çeşitlilik gösterir. Aşurenin temel malzemesi yarma, denilen kabuksuz buğdaydır. Buğday ayıklanıp yıkanarak, yeteri kadar suyla büyükçe bir kazanda kaynatılır ve bir gece kabarmaya bırakılır. Suyun içinde iyice kabaran buğdaylar, ertesi gün diğer malzemelerle ve şekerle birlikte karıştırılarak tekrar pişirilir. Aşurenin temel malzemesi olan buğdayın yanında, kuru fasulye, nohut; kayısı, incir gibi kurutulmuş yemişler ve kuru yemişler de aşurenin malzemeleri arasındadır.

Aşure pişirildikten sonra büyükçe bir bakraca konarak, bir kepçeyle konu komşuya dağıtılır. Bazen de küçük tatlı kaselerine konarak dağıtılır. O zaman aşureyi alan “Alah kabul etsin!” diyerek aşure tabağını alır, boşaltır ve yıkamadan geri verir. Aşure dağıtılan kap yıkanmaz. Dağıtılan aşure miktarı, hanenin nüfusuna göre ayarlanır ve aşure dağıtılanlar arasında hak geçmemesine çok dikkat edilir.

5.Sofra Düzeni

Yemek yerken bütün ailenin birarada olmasına dikkat edilir. Yemekler, büyükçe bir siniye konarak yenir. Önce yere “sofra bezi” denilen bir yaygı yayılır. Onun üzerine de siniyi yer hizasından yukarıda tutup yemek yemeği kolaylaştırmak için sofraya altlığı konur. Herkesin ayrı tabağı yoktur, ortadaki yemek tabağından hep birlikte yenilir. Biten yemekleri tekrar koymak, boşalan tabakları kaldırmak gibi görevler evin hanımının görevleridir.

6.İçki Geleneği

Alevi kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olan içki içme geleneği, araştırma sahamızda da canlı bir biçimde yaşamaktadır. Kırklar Semahı'ndan

kaldığına inanılan içkinin, cem ayinlerinde adı “dolu” dur. Cemlerde dolu olarak kullanılan içki ise rakıdır. Cem törenlerinde, töreni yöneten dede tarafından dualanan dolu, törende görevli olan hizmetlilerden “sakka” tarafından, belli seramonik hareketlerle sunulan dolu, asla bilinci bulandıracak kadar içilmez. Bu törene ve canlara, erenlere yapılmış bir hakaret telakki edilir.

Cemlerde, sakka hizmetinde olan iki musahip ve bacıları tarafından kadın erkek, bütün canlara sunulur.

Fincanla ve sakkanın fincanı avucunun içine almış şekliyle doluyu sunuşu sırasında, sunulan dolunun miktarı diğer canlar tarafından görülmez.

II.Halk Sanatları ve Zanaatları

İşleme, Örme, Dokuma, Basma İşleri

Bayram, düğün ve cem ayini gibi özel günlerde kadınlar tarafından giyilen deyrelerin kumaşları ve süslemesinde kullanılan malzemeler Balıkesir’den alınır. Köyde deyre dikiminden anlayan altı kişi vardır. Bunlarda sanatlarını unutturmamak için meraklı olan geçlere veya kendi çocuklarına öğretmektedirler. Deyre biçilip dikildikten sonra nakış işini, deyreği diktiren kişi dilerse kendi yapar. Eğer kendi elinden gelmiyorsa, bu işi yapan birine verir. Önceleri deyrelerin nakışları genelde ipliklerle yapılırken, şimdi gençler daha göz alıcı ve parlak olan pul işlemesine daha çok ilgi göstermektedirler. Deyrelerin iki ön etek içi ve kolları nakışlanır. Nakış işine başlamadan evvel seçilen nakış, kumaşın üzerine çizilir ve üzeri pullarla işlenir.

Eskiden deyrelerin süslemesinde kullanılan ve süsleme yapıldığı deyreği de “kertmeli deyre” diye adlandıran, bir nev’i aplike işi olan nakış türü, yapımı zahmetli ve zaman alıcı olduğunda artık pek tercih edilmemektedir.

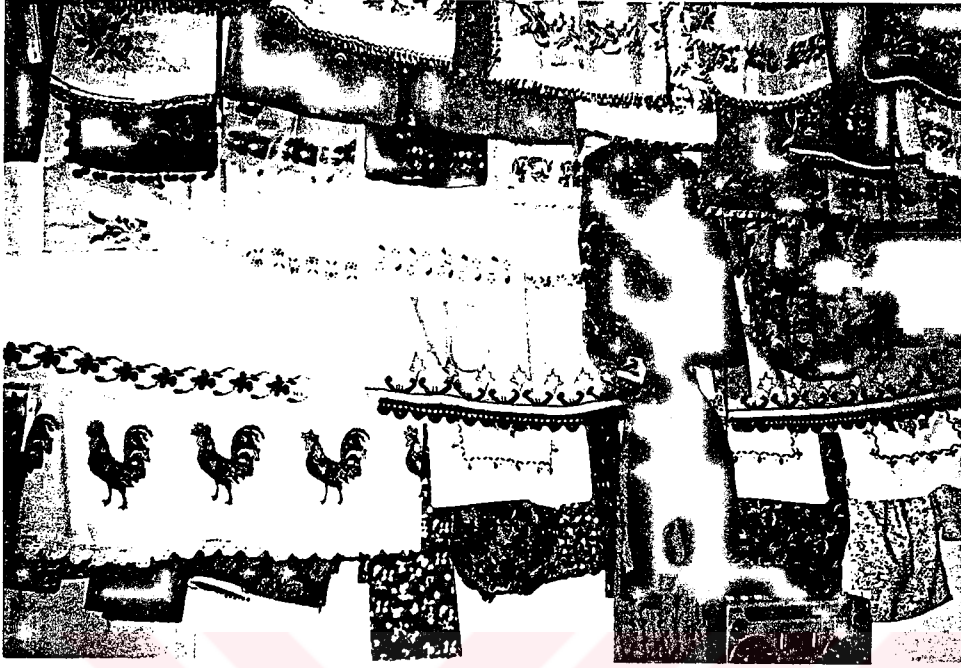
Genç kızların çeyizlerinin önemli bir kısmını danteller oluşturur. Danteller, ince beyaz veya krem renkli olan dantel ipliklerinin tığlarla örülmesiyle yapılır.

Yapılan bu danteller, yastık kenarlarına, karyola eteğinin kenarlarına veya çarşaf kenarlarına çekilir.

Kumaş üzerine yapılan işlemlerden biri de kanaviçedir. Kanaviçe işi, patiska veya keten kumaş üzerine yapılır. Kanaviçe işi öncelikle, kanaviçe denilen delikli kumaşın işlenecek kumaşa dikilmesiyle başlar. Daha değişik renkteki kanaviçe iplikleri iğne ile bu kumaşın deliklerinden çaprazlama geçirilerek işlenir. Kanaviçelerde genellikle lâle, gül, menekşe ve hercai desenleri bulunur. Kanaviçelerde en çok kırmızı, yeşil, sarı ve eflâtun renkli iplikler kullanılır. Kanaviçe işi; yastıkların, örtülerin, minderlerin ve karyola eteklerinin süslenmesinde kullanılır.

Yazmaların oyalanmasında ise, tığ ile ve renkli iplikler kullanılarak yapılan oyarlar kullanılmaktadır. Oyalarken kullanılacak ipliklerin renkleri, yazmanın desenlerine ve renklerine göre seçilir. İpliklerle yapılan bu oyarlar, yonca, papatya, biber, küpe oyası gibi adlarla anılır. Bu adlandırmalarda, oyarların şekli gözönüne alınır.

Oyalardan birkaçının adını ve yapılışını kısaca şöyle özetleyebiliriz: Gül oyasında, oyanın kökü yeşil, üzerindeki çiçekleri de kırmızı iplikten yapılır. Oyanın görünüşü, kat kat açılmış bir güle benzemektedir. Oya, kırmızı veya siyah yemeniye dikilir. Küpe oyası, adını küpe çiçeğinden almaktadır. Küpe çiçeği gibi uzun, boru şeklinde ve ağız kısımları dışa doğru kıvrıktır. Küpe oyasının yaprakları yeşil, çiçekleri kırmızı veya bordo renkli ipliklerle yapılır. Çifte dotlar oyası ise, yeşil yapraklı bir kök üzerine çift çiçek olarak yapılır. Bu çiçekler herhangi bir rengin iki farklı tonuyla açık koyulu olarak yapılır.

(Resim:6) Oyalardan örnekler.

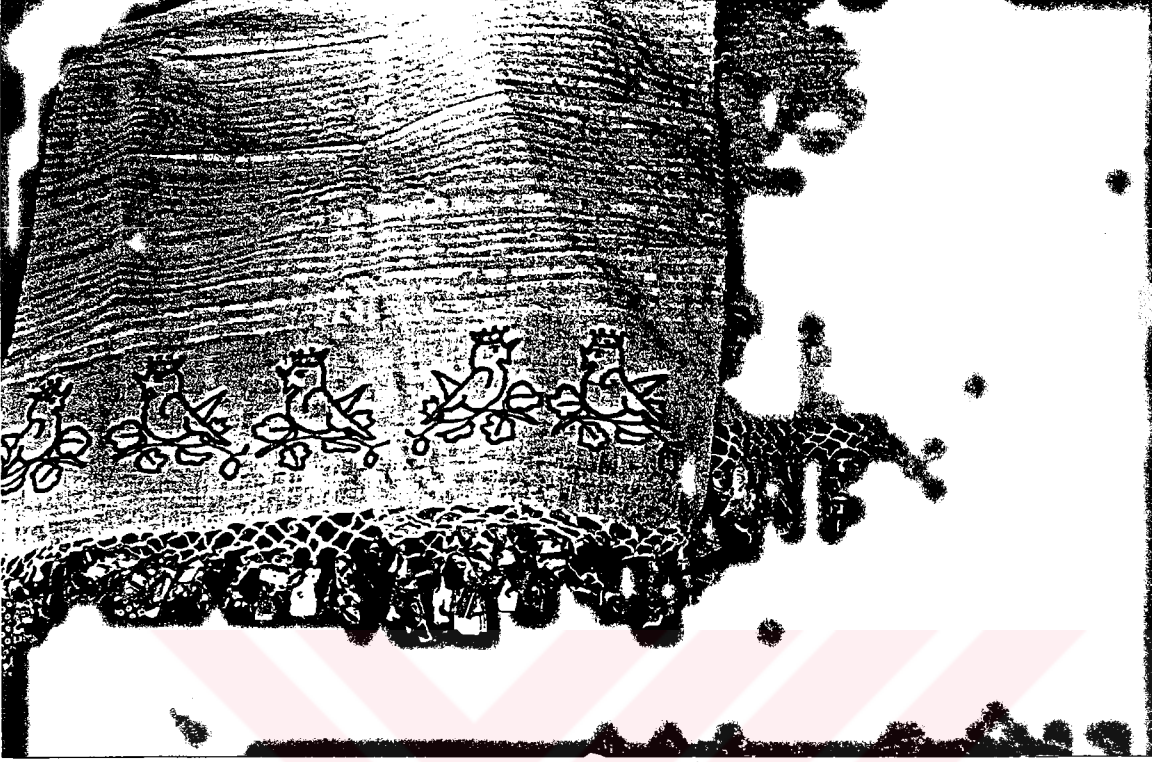
Bunların dışında, renkli boncuk ve parlak pullarla ve hatta kuru kafanfilerle yapılan oyalar da vardır.

Oyalar ve işlemler haricinde yünle yapılan elişleri de çoktur. Özellikle kazak, hırka ve çorap gibi giyeceklerin yapımını genç yaşlı bütün kadınlar bilir.

III.Giyim-Kuşam

1.Erkek Giyimi

Günümüzde erkek giyimi geleneksel yapısından son derece uzaklaşmıştır. Eskiden giyilen ve “taka don” olarak adlandırılan, diz boyunda olan pantolonlar gibi birçok giyim eşyası artık kullanılmamaktadır. Kadınlar, törenlerde geleneksel giyim tarzını yaşattıkları halde, erkeklerde ayrı bir tören giysisi olmadığı için geleneksel erkek kıyafetleri artık sadece yaşlı erkeklerin bellerine doladıkları peşkirlerde ve hafızalarda kalmıştır.

(Resim:7) Peşkir.

Yaptığımız görüşmelerde elde ettiğimiz sonuçlara göre geleneksel erkek kıyafetlerini şöyle sıralayabiliriz:

Baş, keçeden özel olarak yapılan ve renkleri de yünün doğal rengi olan beyaz, bordo ve kırmızı olan fesler giyilir.

İçe, pamuk ipliğinden dokunmuş olan göynek giyilir. Göyneğin yakası ve önü işlemlerle süslenir.

Göyneğin üzerine giyilen yelek de pamuk ipinden dokunmuş kumaştan yapılır. Yeleğin kollarına ve arkasına işlemler yapılır. Sol tarafta kese koymak için küçük bir cep mevcuttur.

Yeleğin üzerine kalın aba kumaşından yapılmış olan cepken giyilir. Değişik renklerde kırıcılı kumaşlardan veya toprak renginden yapılan cepkenin sağında ve

solunda kese koymaya yarayan küçük cepler vardır. Cepkenin boyu kısa yapılır, belden aşağı inmez.

Cepken içine göynek üstüne ipekli poçu bağlanır.

Taka donun yapımında, yün, çuha cinsi kumaş veya pamuklu el dokuması kumaş kullanılır. Taka donun uzunluğu belden dizlere kadardır. Paçanın alt kenarları ve her iki paçanın dış kenarları yöresel motiflerle işlenir. İşlemelerde renk olarak siyah ve kıvalı sarı diye tabir edilen renkler kullanılır. Ayrıca işlemelerde sim de kullanılabilir. Bu şallar oldukça geniştir. Arka kısmında genişçe bir torba veya körük oluşturur. Bu kadar bol olmasının sebebi toplanan kumaşın minder vazifesini görmesi, oturan kişinin daha rahat etmesi içindir.

Peşkir, yün el dokumasından 25-30 cm eninde ve 5-10 m uzunluğundadır. Bele sarılır. Genellikle beyaz renkliyse de değişik renkte olanları da vardır. Genellikle düz dokuma ve işlemezdir. Ancak beyaz dokumanın üstüne desenli olanları da vardır.

Çoraplar, yün ipinden tek veya beş şişle örülür. Düz beyaz renkte olduğu gibi siyah-beyaz renkli veya kıvalı-beyaz renkli olanları da vardır. Örülürken ayak bileği hizasından yukarısına yol yol delikli zikzaklı ve daha bir çok değişik desenler işlenebilir. Çorabın uzunluğu diz hizasına kadardır.

Ayaklara, üstü deri, altı keçeden yapılan ve genellikle siyah renkli olan yarım topuk ayakkabılar giyilir.

2.Kadın Giyimi

Köyde kadınlar günlük yaşam içerisinde giyimlerine çok fazla özen göstermezler ve giydikleri giysilerin de geleneksel bir özelliği yoktur. Önceden kullanılan geleneksel giyim tarzındaki giyeceklerin hazırlaması hem zor olduğundan hem de hazırlanması zaman aldığından kadınlar artık çarşı pazardan aldıkları ve

günlük yaşamda kolaylık sağlayan giysileri tercih etmektedirler. Günlük yaşam içerisinde ayaklarına basit kumaşlardan hazırladıkları ve adına “könçek” dedikleri paçaları büzmeli don giyerler. Yaşlılar könçeğin üzerine basit kumaşlardan yapılmış ve adına “enteri” denilen üç etekleri giyerler. Bu üç etekleri dikmesini hemen herkes bilir ve kendi enterisini kendi diker. Gençler ise könçeğin üzerine ise satın aldıkları bir kazak veya bluz geçirirler.

3.Çocuk Giyimi

Bebek, henüz doğmadan annesi bebeğe giydirilecek eşyaları hazırlar. Bu, annenin ilk doğumu olacaksa akraba yaşlı kadınlardan yardım alır. Bebeğin hazırlanan eşyaları bir bohça içine konarak saklanır. Bebeğin giyeceklerini şöyle sıralayabiliriz:

Kundak, genelde kare şeklinde yapılıdır. Eğer annenin ilk doğumuysa kundağa biraz daha önem verilir. Patiskadan yapılan ve kaneviçe işiyle süslenen kundaklar, yine patiska kumaşla astarlanır. Mevsim kış ise, bu kez de yünden örme kundaklar hazırlanır. Annenin ilk çocuğu değilse veya ailenin maddî durumu çok iyi değilse, bebek desenli ve çocukların hoşuna gidebilecek desenlerde patiska kumaşlardan kundak hazırlanır. Anne eğer tutumluysa, ilk çocuğundan kalan giyim eşyalarını sakar ve daha sonra doğacak çocuklarını da bu eşyalarla büyütür.

Zıbın, ince bezden dikilen bir gömlektir. Kumaşın ince olması özellikle aranan bir özelliktir. Çünkü kalın bir kumaş, yeni doğan ve teni henüz giyeceğe alışık olmayan bebeği incitebilir.

Takke, kumaştan veya yünden el örgüsüyle yapılabilir. İki amaçlı olarak kullanılan takke, yazın çocuğu güneşten korumak için kumaştan; kışın ise soğuktan korumak için yünden yapılıdır.

Patik ve hırka, yün ve orlondon genelde açık renkli ipliklerle örülür. Takke, hırka ve patik olarak üçlü takım şeklinde örülebilir.

Muşamba ve apışara bezi, çocuğun altını bağlamak için eczanelerde satılan muşambalar kullanılmaktadır. Çocuğun altına bağlanacak bezin yumuşak olmasına dikkat edilir. Pamuklu kumaşlardan hazırlanan bu bezler, yıkadıktan sonra kaynatılmaya elverişli olmalıdır.

Çocuk biraz büyüyüp kundak ve zıbın atıldıktan sonra, normal iç çamaşırı giydirilir. Bu devrede, penye ve havlu gibi yumuşak kumaşlarda yapılmış, tulum veya alt üst takımlar giydirilir.

4.Merasim Giyimi

Günlük yaşam içerisinde yavaş yavaş kendini unutturan geleneksel giyim, düğün, bayram gibi kutlamalarda ve dinsel törenlerde bütün canlılığıyla varlığını sürdürmektedir.

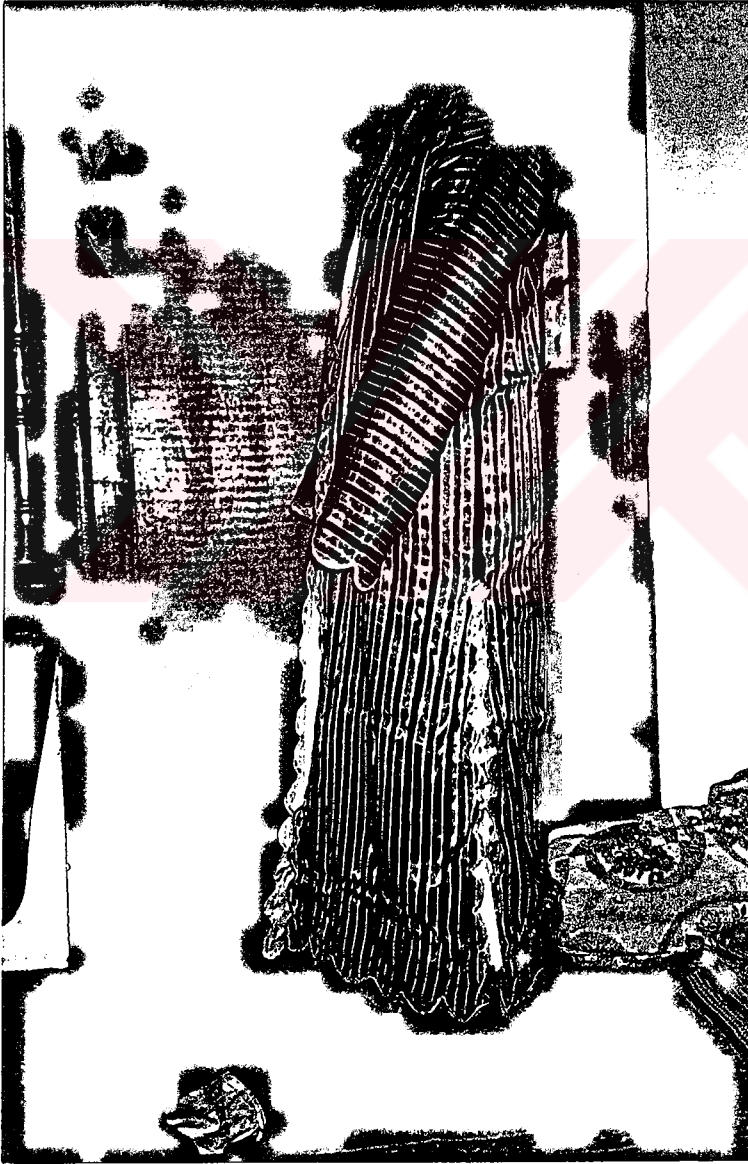
Düğün ertesinde ilk kez“baş bağlama” denilen törenle yeni geline giydirilen “deyre”, giydiriliş zamanı açısından bir geçişi simgeler. İlk kez baş bağlamada giyilen deyre, bundan sonra her zaman giyilmez; düğün, bayram ve cem töreni gibi özel gün ve yerlerde giyilir. Her kadın ilk kez düğün ertesinde giydiği deyreyi eskitmemeye çalışır, çünkü onu son kez öldükten sonra giymek ve onunla gömülmek ister.

Üste giyilen giyim parçalarına sırasıyla bir bakalım:

Könçek: Saten veya ipekli kumaşlardan düz renkte dikilen könçek bir şalvar görünümündedir. Yalnız ağı şalvar kadar düşük yapılmaz. Könçeğin paçaları büzmeli olur ve beli de uçkurludur. Könçeğin, önlük altından görülecek kısımları çeşitli nakışlarla ve pullarla süslenir.

*Göynek:*Göynek denilen gömlek, sarı ince ketenden dikilir. Könçeğin üzerine giyilir. Göynek yakasız olur ve önünde göğsün altına kadar inen bir yırtmaç bulunur. Önceleri göğüslükle kapatılan bu açıklık, şimdilerde göğüslüğün pek kullanılmaması

sebebiyle, ilik ve düğmelerle birbirine tutturulur. Göyneğin kolları bileklere kadar uzundur. Boyu ise, topuklardan yaklaşık bir karış yüksektir. Göyneğin etek ucuna nakışlar yapılır ve kalça hizasından iki yanına iki ip bağlanır. Giyilirken bu ipler bele dolanak, göyneğin ön etek kısmı yukarı kaldırılmış ve boyu kısaltılmış olur.

(Resim:8) Deyre.

*Deyre:*Göyneğin üzerine üç eteğe benzeyen deyre giyilir. Deyre çoğunlukla “altıparmak” denilen çizgili kumaştan veya saten kumaştan dikilir. Deyre üç eteğe benzemesine rağmen ondan farklıdır, çünkü deyrenin yan eteklerinin içleri işlemeli olur. Kertmeli deyre denilen deyrenin eteklerinde kertme(aplike)yle yapılan süsler vardır. Bu çok zahmetli bir nakış türü olduğu ve gençler de daha çok pullu ve gözalcı işlemleri tercih ettikleri için bu süsleme türü artık pek kullanılmamaktadır. Deyrenin içi nakışlarla süslenen iki yan eteği, dışa çevrilerek bele bağlanır. Önceleri bir kuşakla yapılan bu bağlama işi, şimdilerde deyrenin yan eteklerinin yirmibeş otuz santim yukarısına dikilen bağcıklarla yapılmaktadır. Arkada çaprazlama olarak üst üste gelen etekler ayrıca kadına hareket rahatlığı da sağlamaktadır.

*Önlük:*Deyrenin üzerine son olark önlük bağlanır. Önlük elli altmış santim uzunluğunda ve vücudun ön kısmını kapatacak genişlikte hazırlanır. Önlüğün üzeri de çeşitli nakışlarla, kertmelerle, boncuk ve çılkak denilen deniz kabuklarıyla süslenir. Düğün ve bayramlarda kıyafetin tamamlayıcısı olan önlük, cemlerde takılmaz.

*Göğüslük:*Yaşlıların sandıklarında bulunan göğüslük, şimdi gençler tarafından kullanılmıyor. Göğüslük 35-40 santim uzunluğunda, yaklaşık 40 santim genişliğinde dikdörtgen bir parçadır. Bu parçanın ikisi boyun hizasında, ikisi de alt kenar uçlarında olmak üzere dört bağcığı vardır. Boyun hizasındaki bağcıklar, boyundan geçirilerek ensede düğümlenir; alt kenarlara dikilmiş olan bağcıklarsa bel çevresinden dolanarak arkada düğümlenir. Göğüslüğün kullanım amacı, göyneğin yaka kısmındaki yırtmacın kapatılmasıdır.

Bu giyimin üzerine yine tamamı oğlan annesi tarafından gelini için hazırlanan ve ilk kez başbağında kullanılan başa giyilen parçalar vardır. Bunlar da giyiliş sırasına göre şöyledir:

*Terlik:*Başta önce terli takılır. Terlik, kulak hizasına kadar başa tam oturan, üzerinde herhangi bir işlemesi olmayan bir başlıktır. Terliğin yapımında kullanılan

kumaş türü ve rengi önemli değildir. Terliğin alın üzerine gelecek kısmında sıra sıra altınlar vardır. Maddî durumu iyi olan aileler terliğin ucuna gerçek altın takarlar, maddî durumları buna elverişli olmayan ailelerse altın görünümünde sarı pullar dizerler.

(Resim:9) Kerkme desenli önlük.

Yaşmak: Terlik üzerine çene altından dolaştırarak yaşmak bağlanır.

Yazma: Yaşmak üstüne yazma bağlanır.

(Resim:10) Bağlanan başın arkadan görünüşü.

(Resim:11) Bağlanan başın yandan görünüşü.

Tomaka: Yaşmağın zerine takılır. Çene altından ve yanaklar üzerinden yukarı doğru geçirilip başa bağlanmış olan yazmanın üzerine takılır. Tomakanın iki ucunda engeller vardır. Bu engeller aracılığıyla yazmaya tutturulur. Tomakanın zerindeki bütün süsler ve zincirler bu engellere bağlıdır. Tomaka ene altından geçirilip başın iki yanına engelleriyle tutturulduktan sonra baş üzerinden geçirilip arkaya atılır, zincir ve süsler başın iki yanından bele doğru iner. Tomakanın engellerine bağlı bir kısım süsler de başın iki yanından yanaklara doğru iner.

Tomakanın çene altına denk gelen kısmı yüzü incitmemek için şerit şeklinde ince bir kumaş parçasından yapılmıştır.

Kulak: Tomaka takıldıktan sonra, bunun üstüne kulak takılır. Kulak, boyu baştan yaklaşık diz altına kadar gelen bir parçadır. Kulak, iki karış eninde bir parçanın uzunlamasına ikiye bölünmesiyle oluşturulur. Beyaz ketenden yapılan kulak'ın üzeri boydan boya nakışlarla süslenir. Başa bağlanacak kısmında aynı kumaştan iki parmak genişliğinde iki bağı vardır. Kulak nakışları üste gelecek şekilde başın arkasında tutulur ve bağları alın üzerinden geçirilerek arkada düğümlenir.

Uzun Al: Kulağın üzerine uzun al bağlanır.

Çiçek: Kulak üstüne çiçek bağlanır.

Arınlık: En üste arınlık bağlanır. Arınlık yaklaşık iki metre boyunda ve beş santim eninde bir şerit şeklindedir. Bu şeridin yarısı mavi, yarısı pembe kumaştan dikilmiştir ve üzeri özellikle de uç kısımları pullarla işlenmiştir. Arınlık, alın üzerinden geçirilerek başın arkasında düğümlenir ve uçları da sırta düşer. Arınlığın yapımında seçilen renklerin bir anlamı vardır. Mavi erkeği, pembe de kadını temsil eder ve bu iki rengin birarada kullanılması, biraraya gelmeyi, evliliği ve ömür boyu birlikteliği sembolize eder.¹⁵

¹⁵Tansuğ, Sabiha: Türkmen Giyimi, s.25.

IV.Halk Bilgisi

1.Halk Hekimliği

1.1.İnsan Sağaltma

1.1.1.Ocaklık

Ocak kelimesi Kâmûs-ı Türki'de "Bazı hastalıkları iyileştirdiğine inanılan aile."¹⁶ olarak açıklanmıştır. Ocaklı ise, "Hastalıkları olağanüstü yöntemlerle sağaltma gücünde olduğuna inanılan erkek ya da kadın sağaltıcı."¹⁷ demektir. Köyde biri hastalandığında genellikle ilk tercihi doktora gitmek oluyor. Ancak, doktorların çare olamadıkları veya teşhis koyamadıkları bir hastalık olduğunda ocaklara gitmeyi tercih ediyorlar.

Ocaklık, Şamanizm'den günümüze kadar gelmiş bir kurumdur. Eski Şaman'ın dinî ve sihrî gücü günümüzde ocaklıda devam etmektedir. Bu güç, babadan oğula veya anadan kıza geçerek devam etmektedir. Bazen, ocaklının "el verme"siyle, yani izniyle bir başkasına da geçebilmektedir. Her hastalığın ocağı farklıdır. Ocak aile, sadece bir hastalığı tedavi edebilir, başka bir hastalığı tedavi etmesi mümkün değildir. Ocak aileler, bu gücün kendilerine nasıl ve niçin geçtiğini bilmezler, öylece sülaleden geçtiğini söylerler.¹⁸

Çalışma sahamız olan Türkali Köyü'nde birtakım hastalıkları yakarak tedavi eden ocak olan Döndü Özdemir, anneannesinin de ocaklı olduğunu, el'in anneannesinden annesine, annesinden de kendisine geçtiğini söylemektedir.

1.1.2.Üfürükçülük (Muska, Nazar)

Araştırma sahamız olan Türkali Köyü'nde, nazara karşı muska yazan tek kişi Katip Dede'dir. Zaten bu adı da eski harflerle okuyup yazabildiği için almıştır.

¹⁶Kâmûs-ı Türki:Tercüman Gazetesi Tesisleri, İstanbul 1985.

¹⁷Acıpayamlı, Orhan:Budunbilim Terimleri Sözlüğü.

¹⁸Öztelli, Cahit:"Albastı, Alkarısı, Koruma ve Tedavisi", TFA, Yıl:18, Cilt:10, Sayı:209, s.4262.

Kendisinde nazar olduğundan şüphelenen kişi, katip Dede'ye gidip dua okutur ve muska yazdırır. Katip Dede, muska yazmaktan başka yıldıznameden fal da bakmaktadır.

1.1.3.Bazı Hastalıkların Tedavisi

1.1.3.1.Nazar

Nazardan korunmanın bir başka yolu da şudur: Cumartesi günü daha güneş doğmadan kalkılıp ayağın altından, topuktan jiletle veya kesici başka bir aletle bir parça deri koparılır. Bu deri parçası dua ederek yutulur. Bu işlem arka arkaya üç Cumartesi tekrar edilirse o kişiye hayatı boyunca ne nazar değer ne de muska, büyü tutar.

Yedi tane iri tuz tanesi alınır. Bunların her birinin üzerine bir kere "Tebbet" suresi okunur. Okunan bu tuzlar harlı ateşe atılır. Tuzlar çatırdayarak yanar ve patlarsa nazar var demektir. Bu tuzların yanışıyla birlikte nazarın da dağılacağına inanılır.

Ayrıca kişiler dışında eve de nazar değebilir. Evdeki nazarı gidermek içinse Karaca kökü otu yakılarak tütsü yapılır ve bu, evin tüm odalarında gezdirilir.

1.1.3.2.Kurdeşen Tedavisi

Kuru kaşıntılı bir hastalık olan kurdeşen, Pamukçu kasabasının hemen altındaki Pamukçu kaplıcalarının suyuyla banyo edildiğine tedavi olur.

1.1.3.3.Siğil Tedavisi

İncir yaprağı dalından sıyrılır. Bu esnada yaprağın ana damarından çıkan süt siğilin üzerine sürülürse siğili kurutur. Siğil dışında başka yere değdirilirse, yara yapar. Bu nedenle dikkatli olunmalıdır.

Yedi adet tuz parçası alınır ve bunlar siğil üzerine sürülür. Sürülürken de “Siğilim bu tuza geçsin.” denir. Daha sonra bu tuz taneleri boş bir alana atılır. Böyle yapınca siğillerin geçeceğine inanılır.

1.1.3.4.Yılcık Tedavisi

Bacak ağrısı olduğunda bu ağrının sebebinin “yılcık” hastalığı olup olmadığı “yılcık taşı”yla anlaşılır. Yılcık taşı denen üzeri salyangoz kabuğunu andıran bu taşlar, eğer ağrı yılcık hastalığından kaynaklanıyorsa ağrıyan yere yapışırlar. Bu taşlar ağrı geçene kadar orada yapışık kalır ve zorlamayla yapıştığı yerden çıkartılamaz. Ancak ağrı geçtikten sonra kendi kendine yapıştığı yeri bırakır. Ağrıyan bacağa yapışan taşlar, ağrı geçtikten sonra kaçmasın diye üzerlerine bir bez konarak sıkıca bağlanır. Eğer hastalık yılcık ise taş 15-20 dakikada yapışır. Döndü Nine'deki taşlar anneannesinin annesinden kalmamış ve başta on iki taneymiş. Fakat tedavi için verilen yerlerde kaçmışlar ve üç tane kalmışlar, şimdi ise terar üreyip beş tane olmuşlar. Yılcık taşları kullanılmadıkları vakit buğday dolu bir kaptan korunurlar ve orada ürerler. Yılcık taşlarının içine konduğu buğdayın her sene değiştirilmesi, yani yenilenmesi gerekir. Ayrıca bu buğdayın taşlı topraklı olmamasına yani temiz olmasına dikkat edilir.

1.1.3.5.Göz Ağrısının Tedavisi

Döndü Özdemir, göz sayrılığını da yakarak tedavi etmektedir. Ağrıyan gözü doktor geçiremeyince o, yakarak tedavi ediyor. Bu tedavi şöyle yapılıyor: Bir göz bocuğu gelincik çomağına geçirilip ateşe konur. Eğer nazar varsa boncuk daha ateşle temas eder etmez çatlayıp parçalanır. Bu işlem artık boncuk kırılmaz hale gelene dek, nazarın derecesine göre tekrarlanır. Boncuk artık ısıtılınca bile kırılmaz duruma geldiğinde şakaklar ovulur ve gelincik çomağının ucundaki sıcak boncuk buraya bastırılır. Boncuk sıcak olsa bile bu can yakacak kadar değildir, zaten gözü ağrıyan kişi kendi ağrısından bunu hissetmez bile.

Gül yaprakları kaynatılıp göz bu suyla banyo ettirilirse, gözde meydana gelen ağrıyı giderir.

Göze limon damlatılırsa parlaklık verir.

1.1.3.6.Arpacık(İt Dirseği)ın Tedavisi

Gözde arpacık çıktığında, gözün üzerine bir parça ekmek konur ve bu ekmek köpeğe yedirilir.

Göz kapağında çıkan arpacığı tedavi etmek için üzerine sarımsak sürülür, bu işleme bir kaz kez devam edilir.

1.1.3.7.Gelincik Hastalığının Tedavisi

Genellikle yeni doğmuş bebeklerde rastlanılan ve vücudun şişmesi, beyazlaşması ve vücutta yaralar çıkmasıyla anlaşılan gelincik hastalığı da yakarak tedavi edilir. Yakma işlemi, hem hastalıktan korunma hem de tedavi amaçlı olarak uygulanır. Yeni doğanlara koruma amaçlı uygulandığında, gelincik hastalığı bertaraf edildiği gibi, bebeğin vücudunda ömrü boyunca yara çıkmayacağına inanılır. Bu nedenle, yakma işlemi hemen bütün yeni doğan bebeklere uygulanır. Uygulamada, gelincik ağacı (erguvan)ndan koparılan bir dal parçasının ucuna bir çarşaf iğnesi saplanır. Bu iğne ateşte ısıtılarak bebeğin karnı, sırtı, bilekleri, saçın bittiği alın kısmı, ayak topukları ve böğürlerine bastırılır.. Eğer uygulama tedavi amaçlı yapılıyorsa, yakma işlemi sonucunda pis bir koku duyulur.

1.1.3.8.Üst Solunum Yolları Hastalıklarının Tedavisi

Papatyanın demlenmesiyle elde edilen su, sıcak olarak gargara yapılırsa, diş etlerindeki apseleri, boğaz ve bademcik iltihaplarını giderir.

Elma, dilimlenip haşlanır. Sudan çıkarılan elma dilimleri soğumaya bırakılır. Boğazı yakmayacak bir sıcaklığa gelince temiz bir bez üzerine konarak boğaza sarılırsa boğazı yumuşatarak, ağrılara iyi gelir.

Acı düvelek denen bitkinin thumlarındaki su sıkılıp burna çekilirse, sinüzite ve bundan dolayı meydana gelen baş ağrılarına iyi gelir.

Bir limon ortasından keilir ve üstüne kahve ekilip alnın iki yanına sarılırsa baş ağrısına iyi gelir.

1.1.3.9.Romatizmanın Tedavisi

Papatyalar yaklaşık bir hafta zeytinyağı içerisinde bekletilir, daha sonra süzülen yağ temiz bir kapta saklanır. Romatizmal ağrılarda, vücudun ağrıyan yerine sürülüp ovulursa büyük faydası görülür. İtburnu da denilen yaban gülünün yaprakları toplanıp kaynatılırsa romatizma ağrılarına iyi gelir.

1.1.3.10.Tansiyon

Sarımsak yüksek tansiyonu dengeler. Sarımsağı yemekten hoşlanmayanlar, sabahları aç karnına bir diş sarımsağı bütün olarak yutarlar.

Tansiyon düşüklüğündeyse, tuzlu ayran içilir.

1.1.3.11.Ekzama

Kantaran otu, zeytinyağı içerisinde bir yaz boyunca güneşte bekletilir. Bu yağ ekzamalı yerlere sürülür.

Ayrıca kirpi eti yemek de ekzamaya iyi gelir.

1.1.3.12.Mide-Bağırsak

Nane ile limon kaynatılıp suyu sabahları aç karnına içilirse mide bulantısına ve mide üşütmesine iyi gelir.

Sarı papatya kaynatılıp içilirse hamilelikten dolayı olan mide bulantılarını keser. Ayrıca hazım bozukluklarına da iyi gelir.

Taze cevizin zarı soyulur. Bunlar haşlanıp içilirse ishali keser.

Ebegümece yaprakları haşlanıp ılıkken bir bez üzerine konur ve yakı şeklinde karın üzerine bağlanırsa, karın ağrılarına iyi gelir.

Bir miktar itburnu meyvası suda kaynatılarak suyu süzülür. Bu sudan sabah akşam birer bardak içilirse basura iyi gelir.

Mide-karın ağrısı olanlara bir kesme şekerin üzerine iki üç damla kekik yağı damlatılarak yedirilir.

1.1.3.13.Yaraların Tedavisi

Orta boy bir soğan soyulup yağda kavrulur. Soğan kavrulduktan sonra içine yarım yemek kaşığı çam sakızı, yarım yemek kaşığı bal mumu karıştırılır. Hepsi beraber kaynayıp köpürünce ateşten alınır ve ince bir tülbenkten süzülür. Soğuduğunda merhem kıvamına gelen bu ilaç yaraların ve bertiklerin tedavisinde kullanılır.

1.1.3.14.Kalp-Damar

Ayva çekirdekleri çıkarılıp suda kaynatıldığında elde edilen yapışkan sıvı damar sertliğine iyi gelir.

Karabaşotu ile oğul otu kaynatılır. Bu su sabahları aç karnına içilirse damar sertliğine iyi gelir.

Kalp çarpıntılarında kâfuru içmek, çarpıntıyı keser.

Aniden ortaya çıkan asap bozukluklarından dolayı meydana gelen çarpıntılara karşı, yarım çay bardağına birkaç damla kolonya damlatılarak içilir.

1.1.3.15.Saç

Bir diş sarımsak ortadan ikiye bölünür, saçın dökülmüş olduğu kısımlara, kan çıkıncaya kadar sürülürse, saçkıran hastalığına iyi gelir ve orada yeniden saç çıkmasını sağlar.

Lambadan alınmış yanmış gazyağı suyla karıştırılır. Saçlar bu suyla taranırsa saç dökülmelerini önler.

Zeytinyağının içine bir iki damla limon katılıp saç dipleri ovularak sürülürse saçları kuvvetlendirir.

1.2.Hayvan Sağaltma

Araştırma sahamızda, hayvan sağlığıyla ilgili geleneksel uygulamalar, eskiye oranla şimdi daha az kullanılmaktadır. Hayvan sahipleri, hayvanlarda meydana ortaya çıkan hastalıkların tedavisinde veterinerlere baş vurmaya daha uygun bulmaktadır. Ancak veterinerin bilgisine ulaşamadığı durumlarda halk kendi bilgisine göre, hayvanları hastalıklardan koruma ve tedavi yoluna gitmektedir.

Hayvan hastalıklarıyla ilgili olarak bilgilerine başvurduğumuz kaynak kişilerin açıklamalarına göre, hastalık sebeplerinin başında nazar değmesi gelir. Bu inancın bir sonucu olarak, hastalıktan korunmaya yönelik uygulamaların başında da nazara karşı alınan önlemler gelmektedir. Özellikle hayvanlarda görülen meme hastalıkları, süt azalması, süttten kesilme, zayıflama ve iştah azalması gibi sebebi nazar değmesine bağlanan hastalıkların tedavileri güç olduğundan, hastalığa meydan vermeden nazara karşı koruyucu önlemler uygulanmaktadır. Bu amaçla kullanılan nazarlık ve muskalar; hayvanların boyunlarına, boynuzlarına, kuyruklarına ya da alınlarına takılırlar. Ayrıca hayvanlara nazar değmesinden korkulduğu için, nazarı önlemek için, sürüdeki hayvan sayısı ve sağılan süt miktarları söylenmez. Yabancıların ve “kem gözlü” olduğuna inanılan kişilerin önünde süt sağılmaz.

Hayvanlara nazar değip hastalanmamaları, verimliliklerinin düşmemesi, sütlerinin kesilmemesi için iyi yönleri methedilmez. Bu koruyucu önlemlerden sonra hayvan yine de hastalanmışsa birtakım uygulamalara başvurulur.

Dinsel ve büyüsel tedavi yöntemlerinden birini “yanı kara” hastalığının tedavisinde görebiliriz. Hastalık, hayvanın vücudundaki tüysüz yerlerinde, deri ile et arasında oluşan yumuşak ve küçük şişliklerle tanınmaktadır. Hastalığın sebebinin nazar veya pis kan olduğuna inanılır. Hayvanlarda ani ölüme sebep olan bu hastalık sonucunda, hayvanın ciğerlerinde kara lekeler oluşur. Hastalığın tedavisinde itburnu bitkisinden yararlanılır. Bu bitkinin dallarından yapılmış çubukla hayvanın şiş olan yerlerine üç, beş veya yedi kere hafifçe vurulur. Böylece hastalığın korkutulup hayvandan uzaklaşacağına inanılır.

Bu koruyucu, dinsel ve büyüsel eylemleri dışında, hayvan hastalandıktan sonra, halk veterinerliği kapsamına giren uygulamalara baş vurulmaktadır. Hayvan güneş altında çok fazla kaldığında, “Gün çarpması” na uğrar. Gün çarpan hayvan sık sık solur ve soluk alıp verirken de zorlanır. Bu durumda hayvana, soğuk su içirilir, hayvanın başına soğuk su dökülür ve hayvan gölge bir yere alınır.

Özellikle koyunlarda görülen hastalıklarda biri de, uyuz hastalığıdır. Hastalığın tanınması kolaydır. Hastalanan hayvan sürekli kaşınır ve tüylerini dökmeye başlar. Hastalığın salgın olduğu bilindiği için hasta hayvan hemen diğerlerinden ayrılır. Hastalığın tedavisinde ise, gazlı ve kükürtlü su kullanılır. Hastalığın olduğu yerler bu suyla yıkanır.

2.Halk Meteorolojisi

2.1.Tanınan Yıldızlar, Adları, Etkileri, Ay ve Bunlara Bağlı

Hava Tahminleri

Sabah gün doğmadan evvel gökyüzü kızarırsa hava güneşli olacak demektir. Eğer kızllık akşam güneş batarken oluşursa bu da yağmur yağacağıının belirtisidir. Bu durum,“sabah kızillığı hoşluk, akşam kızillığı yaşlık” sözleriyle ifade edilir.

Ayın bir tarafı bulutlu, diğer tarafı aydınlık olduğunda iki üç gün içerisinde yağmur yağacak demektir.

Ayın etrafında “avlu” (hale) olması, yani ayın avlulanması yağmura işaretir.

Akşamdan hava ayaz olduğunda sabah don olur.

Aşırı sıcaklar olursa, bunun ardından yağmur gelir.

2.2.İnsanlara, Hayvanlara, Bitkilere Dayalı Hava Tahminleri

Genelde sabaha karşı öten horozlar, vakitsiz öterse, yani öğle vakitlerinde öterse bu, yağmurun yağacağına işaretir.

İki gün üst üste kırağı olduğu zaman üçüncü gün yağmur yağar. Buna “iki kırağı, bir yağmur” denir.

Keçiler yayıldıkları zaman, toplanmak istemezlerse yağmur yağar.

Kavak ağacı yaprağını dökmeye ucundan başlarsa kış az olur, alsı olursa kış çok sert geçer.

Çalı bitkisi yaprağını dökmeye başladığında soğuklar da gelmeye başlar, aynı şekilde yaprak çıkarmaya başlaması da sıcakların habercisidir. Bu durum, “Çalı yaprağını döktü giyin, çıkardı soyun!” sözüyle anlatılır.

Kurbağalar gece, her zaman olduğundan daha fazla öterlerse, o gece yağmur yağacak demektir.

Meşenin pelitleri çok olursa kış çok olur.

Kargaların havada bağırarak ve toplu halde uçmaları, havanın yakında soğuyacağına işarettir.

Baykuş öterse, o gün soğuk olur.

Bülbül öterse yağmur yağar.

Kuzular koyunların arkasından melemezlerse yağmur yağmaz.

Solucanlar toprak üstüne çıkarlarsa, bu yakın zaman yağmur yağacağına işaretidir.

3.Halk Hukuku

Yüzyıllardır mevcut siyasal düzenle çatışma halinde olan ve merkezi otoriteden uzak bir yaşam sürmeyi tercih eden aleviler, içinde bulunduğu durumun bir gereği olarak kendi topluluğu içinde bir yargılama mekanizması oluşturmuştur. Oluşturduğu bu bir çeşit halk mahkemesine “düşkün meydanı”, yargılama sonucu verdiği cezaya da “düşkünlük” adını vermiştir.

Alevilikte düşkünlük, yol mensubunun yolun yasakladığı suçlardan birini işlemesi durumunda, meydan kararı ile suçlu bulunarak, kendisi ve musahibinin eşleri ile birlikte- dört kapılı olarak, yoldan çıkarılmaları anlamına gelen bir cezalandırma biçimidir.¹⁹ Musahipsiz kişi de düşkün olabilir, ancak musahipli kişinin daha olgun ve bilgili olduğuna inanılarak onun suçu bilerek işlediği kabul edilir. Düşkünlük, bir çeşit toplumsal afaroz anlamını taşır. Alevi cemaatının gizlilik kimliğini güçlendiren, dışa açılmasını engelleyen önemli bir kontrol

¹⁹Ulusoy, A.Celalettin:Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu, s.228.

mekanizmasıdır. Düşkün; eliyle hırsızlık yapan, diliyle kötü söyleyen ve beline güvenilmeyen kimsedir, yani “edeb” den yoksun kişidir. Alevi erkânı bunları dışlar.

Yoldan olmayanların düşkün meydanında yargılanmaları mümkün olmazken, yol mensubunun yoldan olmayana karşı işlediği suç düşkünlük meydanında görülür. Yani düşkünlük ancak yol mensuplarına verilebilen bir cezalandırma biçimidir. Ayrıca yargılama yapılırken cinsiyete dayalı bir ayrımın yapılması da mümkün değildir, yani kadın veya erkek düşkün meydanında yargılanabilir.

Düşkünlük, suçun çeşidine göre kategorileşir. İki şekilde düşkünlük cezası verilebilir. Bunlardan biri süresiz düşkünlük, diğeri ise süreli düşkünlüktür. Kişinin işlediği suçun niteliğine göre verilen cezalarda, ömür boyu yoldan düşmeyi gerektiren cezalara “düşkün” adı verilirken, daha hafif suçlarda verilen ve işlenen suçun telafi edilebilir nitelikte olup mağdurun rızalığının alınabileceği, belirli süreli düşkünlüklere ise “müşkül” adı verilir.

Telafisi mümkün olan kavga etme, küskünlük, Dede’ye veya bir büyüğe saygısızlık, mazeretsiz “hakullah” vermeme, sarhoş olup toplum düzenini bozma, cemde ve toplumsal yaşamda Dede’nin yapmayı yasakladığı şeyleri yapma, ailesine karşı sorumluluğunu yerine getirmeme, iftira, küfür, sırrı ifşa etme, bir defaya mahsus olmak üzere hırsızlık vb. suçlar geçici düşkünlük, yani müşkül sınıfına girer. Bu tür suçlarda suçun işlendiği koşullar, suçun bilerek işlenip işlenmediği, mağdur olan kişinin tavrı, bu suçlara verilecek cezanın niteliğini belirlemede değerlendirme kriterlerini oluşturur.

Daha ziyade; cinayet, zina, livata, bir defadan fazla yapılan hırsızlık, herhangi bir suçu olmadan karısını boşamak, mazeretsiz birden fazla evlilik, musahipliği bozmak ve ikrardan dönmek gibi fiilleri işleyenler süresiz düşkün olurlar, yani yoldan düşerler.

Sürelî ve süresiz düşkünlüklere verilecek cezalarda da farklılıklar bulunmaktadır. Sürelî düşkünlüğü gerektiren suçları işleyenlere; uyarma, geçici olarak cem törenlerine almama, para cezasına çarptırma gibi cezalar verilirken, süresiz düşkünlüğü gerektiren suçları işleyenlere daha ağır cezalar verilmektedir. Bu cezalar, süresiz olarak törenlere almama ve sürgüne gönderme gibi cezalar olmaktadır.

Düşkünlükte, düşkünlere verilen cezalar fiziki olmaktan çok, manevi anlamda zorlayıcı ve yıpratıcı cezalardır. Düşkün olanlar Ceme alınmazlar, toplumsal ilişkilerde dışlanırlar, kurban yiyemez ve yediremezler, onlarla selamlaşılmaz, ekmeği yenip suyu içilmez, onlardan kız alınıp kız verilmez, bayramlaşılmaz, hastası ziyarete gidilmez. Kimse kendileriyle konuşmaz, yanına varmaz, düşkün de kimseyi yanına yaklaştırmaz. Ailesi bile düşkünü evine alamaz. Düşküne karşı bulaşıcı bir hastalıktan kaçılır veya korunur gibi davranılır. Bu bir manevi cezalandırma şeklidir.

Ayrıca, alevî töresine göre sünnilerden kız alıp veren aileler de düşkün sayılıyor. Evlendikten sonra dedenin biçtiği ceza süresi sona ermeden düşkünlük kalkmıyor. Belirlenen süre tamamlanınca düşkünlüğün kalkması için bir kurban kesilip yeniden ikrar verilmesi gerekiyor.

Düşkünlük cezası, Dede'nin başkanlığında, ikrar vererek yola girmiş olan köy halkının katılımıyla gerçekleştirilen, "düşkünlük meydanı" adı verilen cemde verilmektedir. Şikayetçi ve suçlanan dâra durup dinlendikten sonra, halkın da görüşleri alınıp değerlendirilerek bir yargıya varılmaktadır. Dedenin tek başına yargıda bulunması söz konusu değildir.

Yapılan yargılama sonucu düşkün ilan edilen ve cezasını çeken kişinin düşkünlüğünün kaldırılması da yine aynı şekilde bir cem yapılarak gerçekleştirilir ki, bu ceme de "düşkün kaldırma" cemi adı verilir. Düşkünlüğü kaldırılan kişinin tekrar kurban kesip, ikrar verip, yola girmesi gerekmektedir. İşlenen suçun ağırlığına göre dedenin kaldıramayacağı suçlarda mürşide gidilir. Kaldırılamayacak düşkünlüklerin

cezası ise mahşere kalır. Yani bu tür suçlara verilebilecek hiçbir ceza o suçun karşılığı olamaz

4.Takma Adlar (Lakaplar)

Türk töresinde ad verme geleneği önemli bir yere sahiptir. Türk destanlarında çocuk bir süre adsız yaşar. Ancak adını hakederek, gösterdiği bir yiğitlikle, bir başarıyla alır.

Dede Korkut Anlatmaları'ndaki Boğaç Han hikâyesinde, boğayı öldüren çocuğa Boğaç adı verilir.

Toplumumuzda anne ve babalar, çocuklarına genellikle ya anne babalarının isimlerini verirler ya da anlamı ve söylenişi güzel olan isimleri tercih ederler. Dinî kitaplarda yer alan din büyüklerinin isimleri de tercih edilen isimler arasındadır.

Lakaplar ise ad verme geleneği ile ilgili dışarıdan müdahale ile sonradan verilmiş adlardır. Lakaplarda başkalarının, bireyi ya da aileyi; fiziksel özellikleriyle, yaptıkları işlerle, yaşadıkları bölgelerle veya toplumsal statüleriyle değerlendirmeleri sonucu verdikleri adlardır.

Türkali Köyü'nde de aynı anlayışa rastlıyoruz. Örneğin “polisler” lakabını alan aile, toplum içinde kendilerinden çekinilen, korkulan bir ailedir. Bu nedenle onlara “polisler” lakabı uygun görülmüştür.

4.1.Kişi Lakapları

Kara Ali

Kara Memmet

Çolak Memmet

Müslüm Baba

Çinçin

Cura Dede

Katip Dede

Çakır Nine

Çoku Memmet	Çürük Musa
Kımbiri	Karaca
Karakız	İbiş
İpçi Emin	Kocaoğlan Mustafa
Tink Hüseyin	Seyrek Memmet
Alyanak Hasan	Dalaksız Ali
Topal Hüseyin	Âşık Memmet

5.2.Aile Lakapları

Polisler	Kara İsmailler
Budaklar	Karacalar
Beyler	Çalıklar
Ambarcılar	Bayramlar
Çetçeller	Çepeller
Yomlular	Şakşaklar
Poyrazlar	Uzunlar
Bacaklar	Bulgurcular
Cırcırlar	

5.Düzmece(Sanal) Arabalıklar

5.1.Musahiplik

“Alevilikte dayanışma olayı, yol kardeşliği kurumu ile bağlanmıştır. Bu kuruma ‘Musahiplik’ adı da verilir. Yol kardeşliğine göre iki aile yaşam boyu kardeş olurlar. Bu kardeşlik antının koşulları ağırdır. Antın bozulması kesinlikle

olanaksızdır. Kardeşlerin eşleri birbirinin bacısıdır. Çocukları birbirinin çocuğu sayılır. Kardeşlerden biri mal varlığını yitirdiğinde öbürü yardım edecektir. Kardeşlerden biri öldüğünde öbürü, kardeşinin çocuklarını büyütecektir. Dahası, kardeşinin yaptığı suç, kardeşi tarikat önünde suçlu duruma sokacaktır. Böylesine zor koşulları olan, sonradan kazanılan bir akrabalık türüdür yol kardeşliği. İrmaktan geçerken öz çocuğu ve kardeşinin çocuğu boğoulma tehlikesi geçirdiğinde kişi önce kardeşinin çocuğunu kurtaracaktır.”²⁰

Musahiplik, alevilikte, inanç mensubu olan, ikrar vermiş, evli iki kişinin eşleri ile birlikte, dört kapılı olarak, ahirete kadar kardeş kalacaklarına, birbirlerini koruyup kollayacaklarına toplumun ve Dede'nin huzurunda söz vermeleri şeklinde gerçekleştirilen bir sanal akrabalık türüdür.

Musahiplik andı, ferdin hayatında yalnız bir kez yapılır. Ölüm, dargınlık ya da ayrılık gibi sebeplerle bu and bozulsu bile bir daha tekrarlanması mümkün değildir. İnanca göre, Pir önünde kardeş olanlar, Kırklar katında Kırklar ile kardeş olurlar. Bu andı bozanlarsa Muhammed-Ali yolundan çıkmış kimselerdir. İşleri bozuk, sonları karanlıktır. Tanrı katında Muhammed-Ali'nin şefaatinde yoksundurlar. Ahirette Tanrı'nın gazabı onların üzerindedir. Onlar, Dört kapının sürgünü, Kırk makamın lanetlisidirler. Ölünceye kadar geçerli bir andlaşma olan ve bu nedenle, ahiret kardeşliği, yol kardeşliği olarak da adlandırılan musahiplik, alevi topluluğunu birbirine bağlayan ve dayanışmayı sürdüren en güçlü kültür unsurudur. Bu süreçte, bir çeşit benliği yok etmek ve insanı manevi hayata yükseltmek gibi önemli bir ruhsal değişim yaşanır. Bu nedenle, musahiplik şartları, son derece zor ve düşündürücüdür. Musahiplik çok ince töre ve geleneklere dayanır.

²⁰Bozkurt, Fuat:“Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar”. 1.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, s.32.

Musahipliğin belirli kuralları ve işleyiş tarzları vardır. Öncelikle musahip olacak kişilerin aynı dili konuşuyor olmaları ve birbirlerine erişilebilecek uzaklıkta olmaları gerekir. Musahip adaylarının mutlaka yola girmek için ikrar vermiş olmaları gerekir. İkrar vermiş iki bekar aday musahip seçebilirler; fakat, ancak evlendikten sonra musahip olabilirler. Musahipsiz olanlar Abdal Musa cemi dışında hiçbir görgüye katılamazlar. Musahip adaylarının yolun yasakladığı suçları işlememiş olması yani, yol düşkünü olmaması gerekir. Ayrıca adayların toplumsal statülerinin birbirine yakın olması, arada büyük farkların olmaması gerekir. Fakat karakterleri birbirine uyan ve birbirleriyle anlaşacaklarına kanaat getirilen kimselere kendi istekleri doğrultusunda, aralarındaki farklara rağmen izin verilir. Sosyal ve ekonomik yardımlaşma ile sosyal dengenin kurulması amaçlanan musahiplik sisteminde, musahipler arasındaki sosyal farklılıkların ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceği ve musahiplik andlaşmasının gereklerinin yerine getirilemeyeceği yaygın bir kanıdır.

Ayrıca, musahip olacak kişilerin baba, ana ve karılarının da bu musahipliği onaylamaları gerekir. Bu nedenle, iki kişinin evlenmeden önce musahip olması uygun değildir, çünkü ilerde eşler arasında anlaşmazlık çıkabilir ve bu anlaşmazlıklar neticesinde de musahiplik andı bozulabilir.

Musahip adaylarına, birbirlerini denemeleri ve musahipliği yürütüp yürütemeyeceklerine karar vermeleri için “sınama” ya da “kazanç” adı verilen yaklaşık bir yıllık bir süre tanınır. Adaylar, bu süre içinde musahipliği yürütemeyeceklerine karar verirlerse vazgeçerler. Böylece kardeşlik andları bozulmamış olur ve başka biri ile musahip olabilirler.²¹ Musahip olduktan sonra andı bozanlar ise yeni bir musahip tutamazlar, düşkün sayılırlar.

Musahiplik, ahiret kardeşliği demek olduğundan aralarında kız alıp verme olmaz, musahip çocukları birbirleriyle evlenemezler. Ahiret kardeşi olan

²¹Özkırımlı, Atilla:Alevilik-Bektaşılık Toplumsal Bir Başkaldırımın İdeolojisi, s.249.

musahipler, birbirinin kardeşi ve bacısı olurlar. Namus, mal ve mülk hariç herşeyleri ortak sayılır. Birinin evinde bulunanın diğzerinin evinde de bulunması, bulunmadığı takdirde ortak kullanılması gerekir. Musahip, musahibinin evine teklifsiz girip, yemeğini teklifsiz yemelidir, çünkü onun kardeşidir.²² Ekonomik anlamda yardımlaşma, musahipliğin temel niteliklerinden biridir. Musahipler, kendi çocuklarına karşı üstlendikleri yükümlülükleri musahibinin çocuğuna karşı da üstlenmeli ve gerekli durumlarda bu yükümlülüklerini yerine getirmelidirler.

Musahiplerin biri büyük, biri küçük olur. Bu sıra yaşla veya nikâh büyüklüğüyle belirlenmez, isteğe bağlıdır. Genelde daha fazla sorumluluk sahibi olanlar büyük musahip olur, çünkü bir başkasıyla herhagi bir sorun yaşandığında büyük musahip sorumlu tutulur. Bu nedenle bazıları küçük musahip olmak isterler.

5.2.Sağdıçlık

Düğünde gelinin de damadın da sağdıcı olur. Gelinin sağdıçlarınınna “kız sağdıcı”, damadinkine ise sadece “sağdıç” denir. Bu sağdıçlar, gelin veya damadın akranları arasından seçilir. Sağdıçların başlarından nikâh geçmemiş olması gerekir.

Damadın sağdıçları, köy halkı düğüne davet edilirken, yani okuntu dağıtılırken sağdıç olacak gençlerin ailelerine bildirilir.

Kız sağdıçlarda aynı şekilde haberdâr edilir, ancak bu kez görevlendirme işini kız tarafı yapar.

5.3.Özne Anneliği

“Ön yingesi” de denilen “özne anası”, düğünde görev alır. Özne annesi, gelinin görümcesi, eltisi veya yakın bir akrabası olur. Düğünde geline “ön gösterir” yani yol gösterir. Gelin kıza bir takım öğütler verir, yeni ailesiyle iyi geçinmesini tembih eder.

²²Ulusoy, A.Celalettin:a.g.c., s.228.

5.4.Kirvelik

Kirvelik, “Bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır. Bu akrabalık özünde karşılıklı ilişkidir.”²³

Kirve seçimindeki etkenler; karşılıklı dostluk, çıkar ilişkisi gibi etkenlerdir. Kirve olacak kişinin maddî durumunun iyi olması da aranılan diğer özelliklerden biridir. Böylece kirvelik, sosyal bir sigorta olma görevini de üstlenmiş olur.

Araştırma alanımız olan Türkali köyü’nde kirvelik kurumu, musahiplik töresinin içinde yer alır. Çocuğun kirvesi olacak kişi için ilk tercih varsa musahip babasıdır. Eğer babasının bir musahibi yoksa o zaman yukarıda saydığımız şartlara uygun olan biri kirve olarak seçilir.

²³Şahin, Hüseyin: “Mor Hamam Köyünde(malatya) Kirvelik Kurumu Gelenekleri” T.H.K.D., s.117.

BÖLÜM III

DİNSEL TÖRENLER ve İNAÇLAR

I.Tahtacılar da İnanç Yapısı

1.İnanç Yapısının Dayandığı Kavramlar

1.1.Hz.Muhammed-Hz.Ali

Bilindiği üzere Alevilik Hz.Ali, Ehl-i Beyt ve Oniki İmam sevgisine dayanır. “Hz.Ali sevgisi, Alevi inancının direği durumundadır. Kökende, Alevilerce Muhammed’in peygamberliği ve Ali’nin imamlığı tanınır. Ne ki Ali sevgisi apayrı bir yer tutar. Alevi inancına göre Hz.Muhammed’den sonra İslâm bozular. İslâmın gerçek savunucusu Hz.Ali’dir.”²⁴

“Alevi inancında, Ali ve Muhammed aynı nurdandır. Birisi ak nur(Ali) birisi de yeşil nur(Muhammed)dur. Bu nur, kronolojik tarihin dışındaki zaman içinden, son peygamberle birlikte dünyevi zamanın içine girmiştir. Bu nur, Muhammed’de nübüvvet(peygamberlik) nuru, Ali’de velayet(imamet) nuru olarak biçimlenmiştir. Fakat bu durum, tek hakikatin iki yüzüdür. Tek varlık halinde Muhammed-Ali gerçeği vardır.”²⁵

1.2.Ehl-i Beyt

Ehl-i Beyt sözcük olarak ev halkı demektir. Ev halkı yani Ehl-i Beyt Hz.Muhammed, Hz.Ali, Hz.Fatıma, Hz.Hasan ve Hz.Hüseyin’den oluşmaktadır. “Hz.Ali’nin Peygamberin sevgili kızı Fatma ile evlenmesi ve ondan iki erkek çocuğunun olması, Ali’yi Peygamberin mirasçısı ve takipçisi kabul edenler açısından en güçlü kanıtlardan birisidir. Ehlibeyt sözcüğünün Aleviler yanında özel bir değeri vardır.

²⁴Bozkurt, Fuat:Aleviliğin Toplumsal Boyutları, s.106-107.

²⁵Zelyut, Rıza:Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, s.55-56.

Ehlibeyt üzerine, şiirler yazılır, destanlar söylenir, ağıtlar yakılır. Ehlibeyt, Alevi inancının temel taşlarından biridir.”²⁶ Ehl-i Beyt halk arasında Pençe-i Al-i Aba olarak da adlandırılır.

Alevilere göre müslümanlar Hz. Muhammed’den sonra 73 fırkaya ayrılacaklar ve Ehl-i Beytin, Oniki İmamların yolundan gidenlerin dışındakiler cehenneme gideceklerdir. Ehl-i Beytin, Oniki İmamların yolundan gidenler Fırka-yi Naciye veya Gürh-u Naci olarak adlandırılır. Demek ki Ehl-i Beyt sevgisi Aleviliğin esasını oluşturur. Tevella ve teberrâ anlayışı da bu sevgiden kaynaklanır. Tevella Ehl-i Beyti, Oniki İmamları, Ondört Masumları, Onyeddi Kemerbestleri ve onların yolundan gidenleri sevenleri sevmek, teberrâ ise onları sevmeyenleri sevmemektir.

1.3.Tevellâ, Teberrâ

“Tevellâ* demek, Muhammed’i, Ali’yi ve bunların neslinden gelen oniki imamı, ondört masumu, riyasız, can u gönülden sevmek hatta onları sevenleri de sevmektir.

Teberrâ* demek, Muhammed’e, Ali’ye ve bunların neslinden gelen imamlara, masumlara, hatta bunları sevenlere bile adavet gösteren münkirlerden uzak ve beri olmaktır. Hatta daha ileri giderek İmam Hüseyin’i şehit eden ve ettirenlere lanet taşı yağdırmakta beis görmemektir.”²⁷

1.4.Oniki İmam

Hz.Muhammed öldükten sora nübüvvet halkası tamamlanmıştır. Alevi inancına göre bu halka tamamlandıktan sonra velayet yani imamet halkası başlamıştır. Alevilikte

²⁶Çalışlar, Oral:Hz.Ali-Muaviye Çatışması İslâmın Doğuşu ve İlk Ayrılıklar, s.30-31.

* Tevellâ:Âl-i Abâ’nın velâyetini tanımak, onları sevmek, onlardan medet ve şefaât istemek, onları dost bilmek yerinde kullanılır bir tabirdir.(M.Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü)

* Teberrâ:Emevilerin ikinci hükümdarı Yezid ile, onun neslinden gelenleri ve taraftarlarını sevmemek yerinde kullanılır bir tabirdir.(M.Zeki Pakalın, a.g.e.)

²⁷Oytan, M.Tevfik:Bektaşiliğin İç Yüzü-Dibi-Köşesi-Yüzü ve Astarı Nedir?, Cilt:1, Kısım:1, s.34.

imamlar Kur'an'ın iç anlamını insanlara anlatmakla görevli kişilerdir. Oniki imam da velayeti yüklenen ve yürüten manevi önderlerdir.²⁸

“Şiiliğin bütün kollarında ortak görüş ve inanç şöyle özetlenebilir: Halifelik Allah'ın emriyle Ali'ye verilmiştir. Peygamber'den sonra Hz.Ebubekir ve Ömer oyun yaparak halife olmuşlardır. Esas hak Ali'nindir. Bu sebeple ancak Ali soyundan gelenler halife sayılmalıdır. Kutsal olan bu kişiler İmam adını alırlar ve kutsal kişilik taşırlar.”²⁹

Oniki İmamlar, Alevilerin Hz.Muhammed'den sonra önder olarak tanıdıkları Hz.Ali ile Hz.Fatıma'nın soyundan gelen kişilerdir. Oniki İmamların adları sırasıyla şöyledir:

- 1) İmam Ali,
- 2) İmam Hasan,
- 3) İmam Hüseyin,
- 4) İmam Zeynel Abidin,
- 5) İmam Muhammed Bakır,
- 6) İmam Cafer Sadık,
- 7) İmam Musa Kazım,
- 8) İmam Ali Rıza,
- 9) İmam Muhammed Taki,
- 10) İmam Ali Naki,
- 11) İmam Hasan Askeri ve
- 12) İmam Mehdi.

“Şiilere göre Ali'yi sevenleri sevmek, onu sevmeyenleri sevmemek gerekir. Yukarıda adları zikredilen imamlardan onikinci imam olan Mehdi ölmemiştir; yeniden Tanrı buyruğu ile dünyaya gelecek, bütün insanlara doğru yolu gösterecektir.”³⁰

²⁸Zelyut, Rıza:a.g.e., s.38-40.

²⁹Fığlalı, Ethem Ruhi:İmamiye Şiası, s. 160.

³⁰Fığlalı, Ethem Ruhi:a.g.e., s.160.

1.5.Ondört Masûm-ı Pâk

“Ondört Masûm Pâk’ın adları üzerinde de çeşitli söylentiler vardır. Bazı tarihçiler Oniki İmam’a ilaveten Hz.Muhammed ve Hz.Fatıma’yı içlerine alan ondört kişiyi kapsadığını yazmışlardır. Daha başka söylentiler de vardır. Genellikle Oniki İmam soyundan ergenlik çağına girmeden şehid edilen çocuklar olduğu kabul edilmektedir.”³¹

Ondört Masûm Pâk sırasıyla şunlardır:³²

1. Muhammed Ekber (İbn-İmam Ali)	(Kabri Medine’de)
2. Abdullah (İbn-i İmam Hasan)	(Kabri Bakia’da)
3. Abdullah (İbn-i İmam Hüseyin)	(Kabri babasının yanında)
4. Kasım (İbn-i İmam Hüseyin)	(Kabri babasının yanında)
5. Hüseyin (İbn-i İmam Zeyne’l-Abidin)	(Kabri Irak’ta)
6. Kasım (İbn-i İmam Zeyne’l-Abidin)	(Kabri Basra’da)
7. Aliyyü’l-Aftar (İbn-i İmam Muhammed Bâkır)	(Kabri Safa’da)
8. Abdullah-i Asgar (İbn-i İmam Cafer-i Sadık)	(Kabri Urban elinde)
9. Yahya-i Hadi (İbn-i İmam Cafer-i Sadık)	(Kabri Bağdat’ta)
10.Salih (İbn-i İmam Musa-i Kâzım)	(Kabri Şiraz’da)
11.Tayyib (İbn-i İmam Musa-i Kâzım)	(Kabri Rey Kasabasında)
12.Cafer-i Tahir (İbn-i İmam Muhammed Takî)	(Kabri İran’da)
13.Cafer (İbn-i İmam Aliyyü’n-Nakî)	(Kabri Rey’de)
14.Kasım (İbn-i İmam Aliyyü’n-Nakî)	(Kabri bilinmiyor)

³¹Ulusoy, A.Celâlettin:a.g.e., s.193.

³²Oytan, M.Tevfik:a.g.e., s.217-218.

1.6.Onyedi Kemerbest

“Onyedi kemerbest olarak bilinen bu kutsal kişiler, adları ayrı ayrı söylenmekle beraber dua ve gülbenklerde ‘onyedi kemerbest’ diye toplu olarak anılırlar. Oniki imamın adları hemen her Alevi-Beektaşi tarafından bilindiği halde, onyedi kemerbestin adları ayrı ayrı pek az kişi tarafından sayılabilir.

Ali'nin onyedi oğluna kemer bağlanmış ve her birine Tanrı adlarından biri telkin edilmiştir. Bu olaydan sonra Ali'nin onyedi oğlu ‘onyedi kemerbest’ olarak anılmıştır diyenler vardır.

Yaygın olan inanç ve rivayete göre onyedi kemerbest, İslâm dininin münâfıklar yönetiminde amacından saptırılmaması için Ali ve Ehl-i Beyt ile beraber savaşmış ve çoğu şehid düşmüş kişilerdir.”³³

1. İmam Hasan,
2. İmam Hüseyin,
3. Hadi-i Ekber,
4. Abdülvahid,
5. Tahir,
6. Tayyib,
7. Türeb,
8. Muhammed Hanefi,
9. Abdurrauf,
10. Ali Ekber,
11. Abdülvahab,
12. Abdülcelil,
13. Abdurrahim,
14. Abdülmuin,
15. Abdullah Abbas,

³³Ulusoy, A.Celalettin:a.g.e., s.192.

16.Abdülkerim,

17.Abdüssamed

2.Abdest

Ceme girmeden dolayıydısıyla da halka namazı kılmadan her can abdest almalıdır. Abdest, halka namazı için bir ön şarttır. Ceme katılacak her kişi önceden kendi vücut temizliğini yapmak zorundadır. Yapılan bu temizlik abdest almayla özdeşdir. Bu temizlenmenin de belli kuralları vardır. Ellerini yıkarken harama el uzatmayacağına niyet eden kişi, ağzını yıkarken kötü söz söyleyip kalp kırmayacağına, yüzünü yıkarken kimseye kötü gözle bakıp yüz kızartıcı bir suç işlemeyeceğine, ayaklarını yıkarken de ayaklarıyla kötü yola gitmeyeceğine niyet eder.

Alevilerin ibadet biçimi olan cemlerde ise oniki hizmet sahibinden biri olan İbrikçi'nin döktüğü su ile ellerinin sadece parmaklarını yıkama şeklinde gerçekleşen sembolik anlamdaki abdest almadır ki, bu abdest tutulan niyetlerin toplum huzurunda teyid edilmesi anlamını taşır.

Her can, eğer yapılması mümkün olursa senede bir, Dede ve köy halkının katılımıyla gerçekleşen “baş okutma” cemiyle toplumdan rızalık alıp, “yol”un yasakladığı suçları işlemeyeceğini toplum ve Dede huzurunda teyid eder. Canın yunması, yıkanması, manen temizlenip arınması anlamına gelen bu abdeste “yıl abdesti” adı verilir. Yıl abdesti, sünni inanç mensuplarında olduğu gibi tuvalete çıkmak, eşiyile birlikte olmak vb. Gibi durumlarda bozulmamakta, ancak abdest alırken tutulan niyetlerden birinde zaafa uğrayarak (zina,hırsızlık, adam öldürme vb.), inancın yasakladığı suçlardan birinin işlenmesi durumunda, inanç mensubunun düşkün ilan edilerek cezalandırılması suretiyle bozulmaktadır.

Fiziki temizlik, halka namazı için esas olmakla birlikte cemlerde alınan abdestte, fiziki temizlenmeden çok, manevi anlamda bir arınma ve iç temizliğinin gerçekleştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

3.Oruç

Otuz günlük Ramazan orucu tutulmaz. Muharrem ayı alevilerin yas ayıdır. Çünkü Hz.Hüseyin, 10 muharrem 680'de Yezid'in ordusu tarafından Kerbela'da önce susuz bırakılıp, sonra da başı kesilerek öldürülmüştür. Aleviler, bu günün yasını çeker, matemini tutarlar. Muharrem ayında 12 günlük oruç tutulur. Oruç süresince, Hz.Hüseyin'in Kerbela'da çektiği acılar hatırlanıp, Yezid'e lanet edilir.

Ramazan orucunda, orucu kaza etme ve kefaret orucu gibi uygulamalar olmasına karşın, bu tür uygulamalar Muharrem orucunda mevcut değildir. Muharrem orucunun tutulması bir zorunluluk değildir, her birey kendi iradesiyle oruç tutup tutmayacağına karar verir.

Sosyal yaşamda musahiplik kurumuyla ve düzenlenen cemlerle yaşanan yardımlaşma ve paylaşım duygusu, Muharrem ayında tutulan oruç süresince de pekiştirilir. Köyde ekonomik gücü yerinde olan kişiler, evlerinde pişirdikleri yemeklerden, oruç açılmadan evvel fakir olanların evlerine gönderirler.

Yine Muharrem ayı süresince, oruç açıldıktan sonra evlerde toplanılarak, yaşlılar ve bilenler tarafından Kerbela olayı anlatılır ve Hz.Hüseyin'e mersiyeler okunur.

Oniki günlük oruç süresince birtakım şeyleri yapmaktan kaçınılır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Su ve sulu gıdalar içilmez. Oruç açıldıktan sonra, bir bardağa konup bakıldığında bardağın öbür yanının görülemeyeceği koyuluktaki sulu gıdalar içilebilir.

Oniki günlük, oruç süresince traş olunmaz.

Et, balık, yumurta gibi proteinli gıdalar yenmez

Aynaya bakılmaz, süslenilmez.

Karı-koca ilişkileri kesilir.

Çamaşır değıştirilmez.

Banyo yapılmaz.

Eğlence ve düğünler de yapılmaz, türkü söylenmez.

Cem yapılmaz.

Yaş kesilmez.

Soğan başı kesilmez.

Ayrıca topla oynanan oyunların hiçbiri oynanmaz(İnanışa göre Hz.Hüseyin şehit edildikten sonra, caniler onun başını gövdesinden ayırıp top oynar gibi oynamışlardır).

Kısacası oniki gün süresince Kerbelâ şehitleri nelerden mahrum kalmışlarsa onlar da aynı şartları yaşamaya çalışırlar.

Muharrem'de tutulan yas orucunun yanı sıra adak orucu tutmak da yaygın bir uygulamadır.

4.Kurban

Köyde kurban kesme geleneği yaygındır. Kurban kesmek yerine “kurban tığlamak” deyimi kullanılır. Bunu birçok dinî merasimlerde uygulamak suretiyle birlikteliği ve dayanışmayı sağlarlar. Cem ibadetini oluşturan asli unsurlardan bir tanesi de kurbandır. Kurbanın kesilmesi ve pişirilmesi işiyle oniki hizmet sahibinden biri olan kurbancı görevlidir. Bu kurbanların dışında bir de kansız kurban olarak da uygulanabilen adak kurbanları vardır. Kurbanları genel bir sınıflandırma ile iki başlık altında toplayabiliriz:

1-İçeri kurbanları

2-Dışarı kurbanları

1-İçeri Kurbanları: Bu kurbanlar belli dönemlerde, belli amaçlar için kesilirler. İçeri kurbanlarını düşkünler yiyemediği gibi düşkün olanın kurbanı da yenmez. İçeri kurbanları; koç, koyun gibi hayvanlardan kesilir. Erkek hayvanlar, özellikle koç daha makbul sayılır. İçeri kurbanlarındaki genel bir özellik de, pişirilmeden, çiğ olarak dağıtılmaması ve köy halkı tarafından toplu halde yenmesidir. Kurban olarak kesilecek hayvanın fiziksel olarak herhangi bir eksiğinin bulunmaması gerekir. İçeri kurbanlarında, kurban edilecek hayvan tığlanmadan önce alın ve kuyruk kısmına boya sürülerek süslenir.

Tığlanacak kurbanlar, cem meydanına getirilerek su ve tuz verilerek serbest bırakılır ve kurbanın bir işaret vermesi (silkinme, geviş getirme, meleme, pisleme ve işeme gibi) beklenir. Bu fiiller, meydana niyaz anlamını taşır. Koyun işer veya terslerse, sidiği veya tersi kuyuya atılır. Bu işareti verdikten sonra kurbanı abdest aldırılır. Abdestte, sağ el ıslatılarak, hayvanın sağ bacağı dizinden aşağı sıvazlanır. Kurbanın arka ayakları da yıkandıktan sonra kuyruğu kaldırılarak altına su serpilir. Dedenin önüne getirilerek sağ ön ayağı gözünün ya da kulağının üzerine konan kurban Dede tarafından dualanır. Daha sonra Zâkir tarafından üç kurban düvâzı okunur.

Dualanan kurban, Kurbançı tarafından dışarı götürülerek tığlanır. Kurbançı ve yardımcıları kurbanın kesilmesinden pişirilmesine kadar olan aşamalarda işbirliği içerisine çalışırlar.

Kesilen kurbanın kanı, bağırsakları, kemikleri ve benzeri yenmeyen ve yendikten sonra kalan kısımları rastgele yerlere atılmaz. Daha önceden ayak basmayacak bir yere açılan ve “tercüman kuyusu” denilen kuyuya gömülür, yani “sır edilir”. Kesmek için kuyunun başına getirilen kurbanın bir ayağı serbest bırakılıp diğer üç ayağı bağlanır. Baş kibleye çevrilerek kesilir. Kurban kesilirken incitilmemeye çalışılır. Derisi yüzülen kurban, parçalanır ve pişirilir. Kurban parçalanırken kemiklerini kırmamaya büyük özen gösterilir, kemikleri parçalamadan sadece eklem yerlerinden ayırmaya dikkat edilir. Kurbanın ciğerlerinden hazırlanan lokma, cemde

bulunan canlar tarafından yenir ki bu, bir kurbanı yiyen canların birlik olmalarını, birbirlerine bağlanmalarını ifade eder.

Piştirilmeden önce kurbanın etinden herhangi bir parça alınamayacağı gibi, Dede izin vermeden yemeğe başlamak da mümkün değildir. Dede “destur şâh” deyip bir lokma aldıktan sonra yemeye başlanmaktadır. Kurbanın dağıtımı yapılırken elden geldiği kadar eşit davranılması da uyulması gerekli olan bir kuraldır. Ceme katılamayacak durumda olan hasta ve yaşlı kişilerin evlerine kurban eti gönderilerek onların da nasip almaları sağlanır.

Kurbanın en son lokması Kırklar aşkın yendikten sonra, sofraya bağlanır ve Dede hayır duasını okur.

Eti yenen yenen kurbanın kemiklerinin eksiksiz olarak toplanıp tercüman kuyusuna gömülmesi gerekir.

Genel hatlarıyla anlattığımız içeri kurbanlarının kapsamına yedi çeşit kurban girmektedir. Bunlar:

a-Muharrem Kurbanı: Muharrem ayı bitiminde kesilen ve köy halkı tarafından toplu halde yenilmesine özen gösterilen kurbandır. Kurbanı herkes kendisi alıp keser. Kurban kesilen evlere gidilerek yenir. Kurban çiğ dağıtılmaz. Bazen pişmiş olarak evlere de dağıtılabilir.

b-İkrar Kurbanı: Yola giren töreninde yani ikrar ayininde kesilen kurbandır. Cemde köy halkı tarafından toplu halde yenir. Kurbanı görgüye giren kişi, yani ikrar veren kişi alır.

c-Yıl Kurbanı: Büyük cemde kesilen kurbandır. Mutlaka senede bir kez bu cemin yapılması ve yıl kurbanının kesilmesi gerekir. Cemde, köy halkı tarafından toplu olarak yenir. Kurban, yıl kurbanı kesecek olanlar tarafından alınır.

ç-Musahip Kurbanı: Musahip töreninde, musahip olacak kişiler tarafından alınarak kesilen kurban, cemde tüm köy halkıyla birlikte yenir. Bu kurbanın diğer bir adı da “öz kurbanı”dır. Bu ad, iki kişinin özlerini birleştirmesi, kardeşlikten ayrılmaması gerektiği anlamını taşır.

d-Düşkün Kaldırma Kurbanı: İşlediği bir suçtan dolayı düşkün olan bir kişinin, Dede tarafından belirlenen düşkünlük süresinin dolmasının ardından kestiği kurbandır. Düşkün, bu kestiği kurbanla tekrar yola girmiş olur. Cemde toplu halde yenen kurbanı düşkünlüğü kalkacak kişi alır.

e-Dâr Kurbanı (Dârdan İndime): Ölen bir canın ardından musahibi ya da yakınları tarafından kesilen kurbandır. Bu kurbanın amacı, ölen kişinin alacak vereceğini halletmek ve köy halkından ölen kişi için rızalık almaktır. Yine bu kurban da, düzenlenen cemde köy halkı tarafından hep birlikte yenilir.

2-Dışarı Kurbanları: Dışarı kurbanları bir dileğin gerçekleşmesi sebebiyle ya da bir adaktan dolayı kesilen kurbandır. Sıradan kurbanlamalar diyebileceğimiz bu tür kurbanlarda, içeri kurbanında uygulanan; kurbanın kanı, kemiği, yenmeyen kısımları vb. ile ilgili işlemler uygulanmaz.³⁴ Adak kurbanları, kanlı ya da kansız kurban şeklinde uygulanabilmektedir. Ancak, adak kurbanı olarak daha çok “cebrail” adı verilen horoz kesilmektedir.³⁵ “İnanca göre, Hz.Muhammed’e gelen Cebrail de kanatlı olduğu için bu adı almıştır. İki Cebrail, bir kurban yerine geçer.”³⁶ Adak kurbanları da, içeri kurbanları gibi çiğ olarak dağıtılmaz, pişirilerek toplu halde yenir.

Zorunlu olmamakla birlikte Kurban Bayramı’nda da kurban kesenler vardır. Bu kurbanın da eti çiğ olarak dağıtılmaz, ya kurban kesilen eve gidilerek birlikte yenir ya da pişmiş halde evlere dağıtılır.

³⁴Erginer, Gürbüz:“Çapar Köyünde Adak Kurbanı (Geleneksel)”, I.Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II, s.191.

³⁵Eröz Mehmet: Türkiye’de Alevilik ve Bektaşılık, s.301.

³⁶Kalafat, Yaşar:a.g.m., s.18.

Bunların dışında, hıdırellezde kesilen kesilen kurbanlar da vardır. 6 Mayıs'tan sonraki ilk Pazar günü ya da hava müsait değilse bir sonraki Pazar günü yapılan hıdırellez hayrında toplu olarak kesilen kurbanlar da vardır. Hıdırellez hayrında kansız kurbanlar da sunulabilmektedir.

II.Dini Törenler

1.Cem Töreni

“Alevîliğin en önemli töreni ‘Cem’dir. Cem’in Alevîlikte çok yönlü işlevleri vardır. Alevî toplum yaşamını belirleyen bir okuldur, bir öğretilerdir. Bireyleri yargılayan ve denetleyen bir ahlâk denetim kurumudur. Toplumda bireyleri kardeş yapan dayanışma örgütüdür.”³⁷

Cem, Alevîlikte en önemli dinsel törenin (ibadetin) adıdır. Ceme ayrıca; Ayin-i Cem (Cem âyini), Tercüman, İçeri Kurbanı da denir. Kış aylarında, özellikle Cuma akşamı (Perşembe gününün akşamı "Cuma akşamı" olarak adlandırılır.) başlaması kuraldır. Yazın çiğcilikle uğraşan köy halkı cem düzenleme zamanı olarak, genelde işlerin yoğun olmadığı kış aylarını tercih ederler. Çünkü onlara göre çalışmak da bir ibadettir. Yine bu düşünceden esinlenerek cemler, çalışma saatleri olmayan zamanlarda yani geceleri yapılır. Dede artık köyde oturmadığı için, cemlerin düzenlenme zamanları da değişmektedir. Mesela, Almanya’da işçi olan bir aile yazın tatile geldiğinde musahip tutmak isteyebilmekte ve cem yapılmasını isteyebilmektedir. Cemde “oniki hizmet” ve bu hizmetlerin ayrı ayrı sahipleri vardır. Her Alevî yılda bir kez görgüden geçer, hal ve gidişâtının muhâsebesini yapar, ikrârını tazeler ve topluma hesap verir. Kendilerinden şikayetçi olanları cemde bulunan canlar haklı görürlerse, şikayet edilenler onları razı etmek zorundadırlar. Kimse kimseyle küsülü, dargın ve kavgalı kalamaz. Bir kişinin başka birine hakkı geçtiyse ya da başkasının hakkı kendisinde kaldıysa onunla hesaplaşır ve helâllik alır.

³⁷Bozkurt, Fuat:a.g.m., s.32.

Küskünler, birbirleriyle barışmadıkça görgüleri yapılmaz. Birine borcu olan varsa, borcunu, görgüden önce ödemesi gerekir. Yıllık görgüden geçen talipler, aynı zamanda daha önce bir hata yaptysalar, bu hatayı bir daha tekrarlamamak üzere tevbe ederler. Görgüden geçen canlar, manen temizlenmiş olurlar. Ancak bundan sonra, ceme katılanlar, görgü-sorgudan geçerek temizlenmiş olanların kurban lokmasını yiyebilirler.³⁸ Düşkünler (haksız yere keyfi olarak eşini boşayan, haram kazanç sağlayan, yalancı şahitlik yapan, nefesine hakim olmayan, hırsızlık yapan, adam öldüren, vergi ve askerlik borcu gibi vatan borcunu ödemeyen, annesine babasına evlatlık görevini yapmayan, insanlara zarar veren, komşusunu inciten, yetim hakkı yiyenler vb.) ceme alınmazlar. Hak-Muhammed-Ali meydânı (Hakk meydânı) olan cem töreninin yapılacağı yere böyle yolsuzluklar yapmış biri kesinlikle giremez, girmeye cesaret edemez, girmek isterse kabul edilmez. Cem töreninin yapılacağı yere Hakk meydânı denmesinin sebebi ise, Hakk'ın, hakikatin bu ibadet meclisinde doğduğuna inanılmasıdır.³⁹

Araştırma sahamızda dört ayrı cem yapıldığını tesbit ettik. Bunlar:

a-Tercüman(Büyük Cem)

b-Lokma Cemi(Küçük Cem)

c-İkrar Cemi

ç-Özne

a-TERCÜMAN:

Büyük cem de denilen tercümanın yapılacağı ayrı ayrı herkese duyurulmaz. Zaten köye dedenin geleceği herkesçe bilinir.

³⁸Ulusoy, A.Celâlettin:a.g.e., s.261.

³⁹Eröz Mehmet:a.g.e., s.109.

Herkes evinde tertemiz yıkanıp en temiz elbiselerini giydikten sonra ev halkı ve musahibinin ev halkı ile birlikte, dedenin belirttiği gün ve saatte ceme katılmak için, cemin yapılacağı yere giderler. “Tahtacılar da, musahipsizler, iç kurbanın etinden yiyemedikleri gibi, bu toplantılara da katılamazlar.”⁴⁰ Musahibi olmayanlar, “bacağı açık” diye tabir edilirler. Eşi ölmüş olan dullar, daha önce cemlere eşleriyle katıldıkları için ceme katılabilirler.

Köyde önceleri cem törenlerinin düzenlendiği bir cemevi varmış. Fakat orası iyice harabe olduğu için yeni bir cemevi yapmaya karar vermişler. Para toplanarak tüm köylünün katılımıyla başlanan cemevi inşaatı, maddi imkansızlıklar yüzünden yarım kalmış. Cemler, köyde şu anda bir cemevi bulunmadığından ve köydeki ilkokul da taşınmalı sistemle eğitime geçtiğinden boş bulunan okul binasının sınıfında düzenlenmektedir.

Köyde cemin yapılacağı duyulduğunda, kadınlar akşam cemin yeme içmesi için gündüzden hazırlık yaparlar. Bu hazırlıklar için hemen herkes birer çanak unla gider ve akşam cemde yenmek üzere yufka pişirilir. Cemde ekmeğe yenmez, sadece bu hazırlanan yufkalar yenir.

Cemin düzenlenme saati geldiğinde herkes okula toplanmaya başlar. Genelde cemler akşam saat sekiz sıralarında yapılmaya başlanır. Bu saatlerde herkes eşleri ve musahipleri ile birlikte "Hakk meydânı" olarak kabul edilen cemin yapılacağı eve gelmeye başlar. Yaklaşık olarak bu saatlerde başlayan cem töreni, ceme katılanların sayısına göre sabah saat üç ilâ beşe kadar sürebilir. Tören başlamadan önceki toplanma “yoz” oturmadır, yani sıradan bir sohbet toplantısı gibidir. Cemevinde, pîr, sofı, bacı yani bütün canlar hep bir aradadır.

Ceme katılacak olanlar tamamlandıktan sonra cemevinin içine bir oklava konarak sembolik eşik yapılır. Bu, insanların cem başlamadan önce okul dışında, kapı önünde beklememeleri için yapılır. Eşik niyetine niyaz edilen oklavayı gözcü

⁴⁰Eröz Mehmet:a.g.e., s.113.

yerleştirir. Yerine konan delil (içine tuz konmuş bir bez parçası bükülerek bir tabağa konur ve üzerine de zeytinyağı dökülüp yakılır), delilci tarafından uyandırılır. Delilci, delilin yanına diz çökerek oturur ve tabaktaki zeytinyağı bittikçe üzerine yağ koymaya devam eder.

Sembolik olarak eşiği temsil eden oklavaya önce pîr “Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali” diyerek niyaz eder ve meydana geçer, emekleyerek delile varır ve delilden üç kez niyaz alarak, yüzünü sıvazlar ve geri giderek yerine oturur. Pîrden sonra delilci aynı işlemleri tekrarlar. Delilci, delilin yanından ayrıldığı bir sof u delili bekler, çünkü delil asla yalnız bırakılmaz. Delilciden sonra erkekler yaş sırasına göre, eşiğe niya edip emekleyerek delile gider ve delile niyaz edip yerlerine otururlar. Erkekleri yine yaş sırasıyla kadınlar takip eder. Evli kadınların da geçişi bittikten sonra sıra dul kadınlara gelir, onlarda aynı işlemleri tekrarladıktan sonra yerlerine geçip otururlar. Ceme katılan herkes delilden niyaz almak zorundadır.

Cem başlamadan önce herkes sorgudan geçirilir. Dede, cemaate dönerek “Artığı, eksiği olan var mı?” diye sorar. Sofular sırayla gelip pîrin önünde diz çökerler. Pîr, karşısın diz çökmüş olan sofuya “seni, senden sorarım, aranda ne var, yok?” diye sorar. Buna karşılık sof u da “Ayıbımı söyleyen dostumdur.” der. Bunun üzerine pîr, “Bundan bir ağrıyan, incinen var mı?” cemaate diye cemaate sorar. Bu sofudan şikayetçi olan yoksa kimse birşey demez, dede duasını okur ve sof u yerine geçer. Eğer şikayetçi olan varsa onun davası açılır ve bir çözüm bulup iki kişi barıştırılmaya çalışılır. Böylece herkes görülmüş ve görgü tamamlanmış olur. Her sof u görgüye eşi, musahibi ve musahip eşiyle birlikte dör t lü olarak çıkar. Görgü, genelde senede bir kez yapılır; fakat cem yapıldıktan kısa bir süre sonra, tekrar bir cem düzenlendiğinde, bu arada bir anlaşmazlık olduysa birbirlerinden şikayetçi olan kişiler burada görülürler. Birbirlerinden şikayeti olan kişiler cemde sıradan bir sof u gibi oturamaz, birileri mutlaka arada bir anlaşmazlık olduğunu pîre söyler. Zaten, onlar kimsenin söylemesine bırakmadan, dedenin önüne geçip diz çöker ve “Benim bir artığım, eksiğim var, filan komşuyla bir anlaşmazlığım var onu temizleyelim.” der.

Görgü tamamlandıktan eğer musahip tutmak isteyenler varsa sıra onlara gelir. Musahip olmak isteyenler daha cem başlamadan önce, ceme katılamayacak kadar hasta ve yaşlılar varsa, rehberlerinin önderliğinde gidip onların ellerini öperler ve rızalıklarını alırlar. Bunu yaparken rehberlerinin eşi, yani rehber anaları kadınlarla, rehber de erkeklerle ilgilenir. Ceme en son musahip tutacaklar gelir, yani delile en son onlar niyaz eder.

Musahip olacaklar, cemde kurban edilmek üzere ortaklaşa bir koyun alırlar. “Tercüman” denilen kurbanı, kurbanı kucaklar ve üç kez “Höö! Dede erenler kurban geliyor” diyerek meydanın ortasına getirir. Bütün cemaat hiç ses çıkarmadan, koyunun bir işaret vermesini (silkinme, geniş getirme, meleme, pisleme ve işeme gibi) bekler. Bu arada serbestçe gezinen kurban musahip olacak çiftlerde hangisinin yanına daha fazla sokulursa, o çiftin musahipliği daha fazla istediğine inanılır. Koyun işer veya terslerse, sidiği veya tersi kuyuya atılır. Bir süre beklenip kurban işaret vermezse, dede kurbanın kesilmesini söyler. Kurbanı kurbanı kesmek için dışarı çıkarır. Kesilen kurbanın kanı, başı, bağırsakları ve benzeri kısımları atılmaz. Kurban kesilirken kanı, bir leğende biriktirilir ve diğer yenmeyen kısımlarıyla birlikte kuyucular tarafından açılan “kurban kuyusu”na gömülür. Musahip kurbanı kesildikten sonra yüzmek için çengele asılmaz, erkek musahiplerin omuzlarında yüzülür. Musahip olmayanlar bu kurbandan yiyemezler.

Kurban kesildikten sonra musahip olacaklar “döşeğe düşerler”. Döşek denilen kilim gibi ince bir örtüdür. Döşegi, pîr bacısı atar, eğer o yoksa delilci bacısı atar, başka biri döşegi atamaz. Döşek atıldıktan sonra, sıra ile büyük musahip, küçük musahip, büyük musahibin eşi ve en son da küçük musahibin eşi olmak üzere gelirler. Sol omuzları üzerinde döşeğe uzanırlar. Dede “Yâ Allah, Yâ Muhammed, Yâ Ali” diyerek onlardan üç kez niyaz alır. Sonra sağ elini açarak onlara Pençe-i Al-i Aba şağlar (şaplar). Musahip olanlar döşekten çekildikten sonra, onlar döşegi tutarlarken herkes yanındaki kişiyi tutar. Buna, “El ele, el Hakk’a” denir. Bundan sonra pîr hayırlı verir,

musahipliklerini kutlar ve döşek toplanır. Döşeğe ancak musahibi olanlar veya musahip olacaklar düşebilir.

Bundan sonra erkânlar başlar. Önce sazandar üç nefes söyler. Sazandarın yanında bir iki sazandar daha vardır; fakat bunlar bağlama çalmazlar, sadece nefes söylenirken eşlik ederler.

Nefesler söylendikten sonra “engür suyu” denilen üç dolu dağıtılır. Musahip olacaklar tarafından ve ceme diğer katılanlarca alınan dolu(rakı)lar, dolu tasına boşaltılır. Dolu dağıtılmaya başlanmadan evvel, iki musahibi temsil eden iki dolu fincanı, biri sağdan biri soldan olmak üzere bırakılır. Hangi fincan öbürüne yaklaşırsa o, musahibini daha çok seviyor demektir. Dolunun dağıtıldığı fincan özel bir fincandır, kulpsuz kahve fincanına benzer. Şemsi de denilen dolucu, bu fincanı yarımından az olacak şekilde doldurur ve bacısına verir, o da oradaki her cana kadın erkek ayırmaksızın sunar. Bu hizmet de diğerleri gibi hizmet sahibi, musahibi ve eşleriyle birlikte dörtlü olarak yerine getirilir.

Bu arada kurban da kemikleri kırılmadan, sadece eklem yerlerinden ayrılarak ve bütün olarak pişirilmiştir. Pişen kurbandan önce pîre bir lokma sunulur, bir hayırlısını verdikten sonra cemdeki kişi sayısına göre sofralar kurulur ve yemek yenir.

Bundan sonraki erkânlarda, Hz.Ali’yi ve Kerbelâ’yı anlatan nefesler okunur.

Bütün erkânlar bittikten sonra, sazandar bağlantı nefesi çalar.

Sakka suyu dağıtır ve cem biter. Sakkanın sunduğu su, gerçekten içilmez, sadece dudak değdirilir. Daha sonra sakka Kerbelâ şehitlerinin anısına üç damla suyu cemaatin üzerine serper.

b-LOKMA:

Bütün sofular yılda bir kez görgüden geçmeli ve en az bir kurban kesmelidirler. Koç kurban etmeye maddi imkanı olmayanlar hayır yapmak için, rızalık almak için

lokma yaparlar. Lokma bir kişi tarafından yapılır ve bütün köy pervane tarafından “Fılan kişinin lokması var, buyurun” denilerek davet edilir.

Lokma ceminin başlayışı ve işleyişi de büyük cem gibidir. Yalnız burada, lokma yapan sofu herkesin niyazından sonra musahibi ve eşleriyle birlikte kapıdan gelir, herkesin içinden geçip delile niyaz ederler. Lokma sahipleri büyük musahip önde olacak şekilde, küçük musahip, büyük musahibin bacısı ve en arkada da küçük musahibin bacısı şeklinde dizilirler ve kapıdan delile kadar emekleyerek giderler.

Lokma sahibi cebrail keser. Kesilecek olan cebrail dede tarafından dualandıktan sonra kurbancı tarafından pişirilmek üzere dışarıya götürülür.

c-İKRAR:

İkrar verme, yola girme, yolun kurallarına uyacağına cemaat önünde söz verme demektir. Ancak bu merasimden sonra gerçek Alevî kimliği kazanılmış olur. Bu ayinin musahip olunmadan önce yapılması gerekiyor, çünkü ikrâr vermemiş bir sofu, musahip tutamaz. Oğlan çocuğunun ikrârı yedi sekiz yaşlarındayken alınır. Kız çocuklarının ikrârıysa evlendiği günün ertesinde düzenlenen “özne”de alınır.

Aynı lokma ceminde olduğu gibi ikrar ceminin olacağı da pervane tarafından “filanın ikrarı var” denilerek bütün köye duyurulur.

Cemde işleyiş sırası yine aynıdır. Fakat ikrar tek başına yapılmaz, daha önce “meydan açma” yapılması gerekir. Bu, ikrarı alınacak çocuğun babasının, ikrardan önce bir lokma yapması demektir. Bunun cebraili ayrıdır. Birden fazla çocuğun ikrarı alınacaksa her biri için ayrı cebrail alınır. Lokma cebrailleri, dedeye müsaadesini almadan dışarıda pişirilir. İkrar cebraileriye, dede hayırlı ve kesme izni vermeden kesilmez.

Bu kez döşeğe, ikrarı alınacak çocuğun babası ve musahibi yine dörtlü olarak düşerler. Döşeek kalkıp “El ele, el Hakk’a” olduktan sonra, yaşlı başlı, saygın bir sofu

ikrarı alınacak çocuğun beline kement bağlar, çocuğu pîrin önüne getirir. Pîr çocuğa “Kovkolama, grybet eyleme, gözünle gördüğünü eteğinle ört, elinle komadığını elleme, deslerini çalışarak büyük adam ol” gibi nasihatlar eder. Sonra çocuğa “Söylediklerimi kabul ettin mi?” diye sorar, çocuk da “Ettim” der. Bundan sonra pîr çocuğu öper, bu soru cevap üç kez tekrarlanır.

Bütün olarak pişirilen cebrailler getirilerek her sofraya pay edilir ve yenmeye başlar. Bu arada, ikrarı alınan çocuklar bir kenarda beklerler. Sofraya en son onlar gelir. Birden fazla cebrail varsa dede, “Bu, cebrail kimin niyetine kesildi?” diye sorar ve cebrailden bir parça kopararak sahibi olan çocuğa verir.

ç-ÖZNE:

Özne, gerdek gecesinin sabahında yapılır. Amaç, evlenen kızın ikrarının alınması ve evlilik andının tekrarlanmasıdır. İkrar verme, bazen hemen düğünün sonunda olmayıp gecikebilmektedir. Evli çiftler, ikrar vermeden önce boşanırlarsa düşkün sayılmıyorlar. İkrar verdikten sonra boşanmaksa, düşkünlük sebebidir.

Öznede, kız tarafından hiç kimse bulunmaz.

1.1.Oniki Hizmet

DEDE: Görev itibariyle Hz.Muhammed, Hz.Ali ve Hacı Bektaş Veli’yi temsil eder. Cem erkân başkanlığını yapar, ikrâr alır, nasip verir. Cenaze, musahiplik, nikah, sünnet, çocuğa isim verme.gibi görevleri vardır. Dini liderler yani dedeler seçimle değil, soyağacına dayalı olarak görev yürütürler. Dedenin seyyit olması lazım, yani peygamber soyundan gelmiş olması gerekir.

“Toplumun belli statüler kazanmış (Belli yaşa gelmiş, çocukluk dönemini geçmiş, müsaip tutmuş, dürüst evli kişiler) tüm fertlerin katılımıyla oluşan cem adı verilen gurup toplantıları, toplumun bir nevi yasama yürütme meclisi olarak görev yapmaktadırlar. Bu toplantılarda dürüstlüğü ile tanınan yaşlılar ve liderlik yeteneği

taşıyan dedelerin toplum yönetiminde çok geçerli etkinlikleri söz konusudur. Toplum içerisinde belli bir statüyü yüklenmiş olan **dede**'lik kurumu toplumun yönlendirilmesi ve pekçok sosyal sorunların çözümlenmesinde, karara bağlanmasında önemli boyutlarda etkenliğe sahiptir. Gurup içerisinde önemli adli sorunlar bile başında dedelerin bulunduğu yaşlılar gurubunun olaya el koymasıyla rahatça çözümlenebilmektedir."⁴¹

Dedeler, sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunurlar. Dedelerin sahip oldukları yetkiler ve yaptırım güçleri cemaatin sosyal düzenini sağlayan çok etkili bir güçtür. Bu şekilde farklı bölgelerde yaşayan Alevî topluluklar, aynı gücün yani dedelerin sıkı kontrolü altındadır. Dedeler, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan "ocak"lara (Kırıkkale'de Hasan dede Ocağı, İzmir Narlıdere'de Yanyatır veya Yanıyatır Ocağı, Aydın'da Emiroğulları Ocağı, Malatya ve çevresindeki Seyyitler ve bazan Bektaşî Çelebileri gibi ocaklara) bağlıdırlar. Bundan dolayı kendilerine "ocakzade" de denilir. Ocakzade dedelerin Peygamber soyundan geldikleri yani Evlad-i Resul oldukları kabul edilir ve bu nedenle "seyyid" adı ile de anılırlar. Dedeler, belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek, dinsel törenler düzenler, topluluğu bilgilendirir ve anlaşmazlıkları giderirler.⁴² Dede sözcüğü ile ilgili olarak, mürebbi, rehber, musahip ve talip sözcüklerinin de bilinmesi gerekir. Şimdi kısaca bunları açıklayalım:

"Dede, peygamber ve evliyanın yolunda yürüyen ağırbaşlı temiz yürekli okumuş kimselerdir. Peygamberin, evliyânın ve hakikatin âşığı olup saz ve sözle onların menkıbelerini terennüm ederek bendelerini irşad eder."⁴³ Seyyitlik ve dedelik babadan oğula geçer. Dede'nin vefatının ardından onun yerine oğlu geçer. "Dedenin dine dayalı geleneksel eğitimi, birinci derecede varsa babanın babası tarafından, yoksa doğrudan doğruya baba tarafından yapılır. Ayrıca dede adayı çocuk, doğumundan başlayarak toplumsal çevre tarafından da eğitilir. Bunlar dışında dede olacak kişi, katıldığı

⁴¹Erden, Attila:"Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarından İzlenimler", 1.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, s.53.

⁴²Eröz Mehmet:a.g.e., s.106.

⁴³Yılmaz, Abdurrahman: Tahtacılar Gelenekler, s.97.

ritüelleri izleyerek ve gelecekte bu ritüelleri kendisinin yöneteceği bilincinde olarak, kendi kendini eğitir. Yine Alevîlikte dede soyundan gelen erkeklerin, dede soyundan gelen kadınlarla evlenmesi geleneği vardır.⁴⁴ Eğer dede'nin birden fazla oğlu varsa, bunlardan en akli başında olanı, toplum tarafından en fazla sevgi ve saygı göreni dede olur. Alevî dedelerinin "Buyruk"larda yazılı esaslara ve gelenek halini almış Alevî esaslarına göre davranmaları zorunludur. Kendileri bu kurallara uymalıdır ki, taliplerin de bunlara uymaları sağlanabilsin ve uymayanlar kınanabilsin veya cezalandırılabilin. Bu kurallara uymayan dedelerin dedelik yapabilme yetkileri ellerinden alınır, yani tarikattan düşürülür. Alevî "Buyruk"larında dedelerin bilmesi gerekli esaslar ayrıntılarıyla yazılıdır. Yazılı olmayan durumlarda ise, dede, cemaatin de görüşünü alarak kararını verir. Dede, taliplerin yol atası olarak kabul edildiğinden ve oniki imamları temsil ettiğine inanıldığından, oldukça geniş yetkilere sahiptir. Dedeler'de olması gereken nitelikleri şöyle tasnif edebiliriz. Dedelerin,

1-Evlad-i Resul (ocakzade) olmaları,

2-Eğitici, terbiye edici (mürebbi) olmaları,

3-Bilgili ve örnek insan özelliklerine sahip (mürşid-i kâmil) olmaları,

4-Buyruklarda yazılı esaslara ve yerleşmiş geleneksel Alevîlik esaslarına

uyuyor olmaları gerekir.

Dedeler halktan "Uma" dedikleri armağanı alarak geçinirler. Bu armağan ,eşya veya para olabilir. Dini bir armağan olduğu için, miktarı belli olmayıp herkesin maddi gücüne ve arzusuna göre, az veya çok olur. Kapalı bir toplumsal yapıya sahip Alevîlerdeki cemaat yapılanmasının doğal bir sonucu olarak, dinsel hizmetleri gören dedelere, Alevî toplumu hizmetlerinin karşılığını bu şekilde öder ve bu hizmetlerin devamı da bu şekilde sağlanır. Dedelere para veya mal olarak, verilebilen bu armağanlar en yaygın olarak hakkullah veya çiralık olarak adlandırılmaktadır. "Buyruk"

⁴⁴Erginer, Gürbüz:a.g.m., s.193.

kitaplarında bu dinsel ödemenin hangi durumlarda, hangi miktarlarda yapılacağı ayrıntılarıyla yazılıdır. Dede eline verilene açıp bakmaz, verilen miktar belli değildir. Yani hakkullah için muayyen bir fiyat kesilmez, herkes gönlünden kopanı verir.

Dedeler Alevî toplumu içerisinde çok önemli işlevlere sahiptirler. Yukarıda belirtilen niteliklere sahip bulunan Alevî dedeleri, gerek buldukları yerleşim alanlarında, gerekse belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaretleri sırasında, bu işlevleri yerine getirirler. Dedelerin uzakta bulunan talipleri için kendilerine bağlı bir mürebbi (dikme dede) atadıkları da görülmektedir.

Dikme dede, kendisini atayan ocakzade dedeye bağımlıdır. Ocakzade dede, taliplerin şikayeti üzerine onu görevden alabilir. Dikme dede'ye, ocakzade dedeye verilen hakkullah da verilmez, her hasat zamanı bir miktar ürün verilirdi. Hakkullah, ocakzade dede geldiğinde ancak ona verilebilirdi. Bu dikme dedelerin bir bölümünün zamanla, bağlı oldukları ocakları tanımadıkları ve bağımsız ocaklar oluşturdukları da tahmin olunabilir. Dedelerin başlıca işlevleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

1-Sosyal ve dinsel bakımdan cemaate önderlik etme, cemaati irşad (aydınlatma) ve bilgilendirme,

2-Dinsel ayinleri (cem törenlerini) yönetme,

3-Suçluları düşkün etme, dargınları barıştırma,

4-Bayram, cenaze, evlenme, sünnet vb. törenlerdeki görevleri,

Alevî dedeleri ve diğer aile bireyleri toplumda büyük saygı görürler. Dede toplumun lideridir. Dedenin bu saygınlığı daha önce belirtilen niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Alevîlerce dedenin soyu kutsaldır, dede en bilgili olandır, "Buyruk" kitaplarına sahiptir, onları okuyabilir, tüm bu nitelikleriyle taliplerin her türlü problemlerine çözüm getirilebilir. Alevîlerde yaşamın her alanında dede nüfuzunu görmek mümkündür. Her konuda dedeye danışılır.

Dede belli aralıklarla yapılan cem törenlerinde taliplere öğütler verir, onları bilgilendirir. Alevîler dedelerin buyruklarına titizlikle uyarlar, uymayanlara çeşitli yaptırımlar uygulanır. Dedeler, "Buyruk"larda yeralan dinsel esasları, Oniki İmamlar, Kerbela vb. konuları sürekli olarak Alevîlere anlatır ve öğretirler. Her Alevî, yarı tarihi, yarı menkıbevi veya bütünüyle menkıbevi bu bilgileri öğrenir. Dedelerin en önemli işlevlerinden biri de, cem törenlerini yönetmesidir. Alevîlerin asli ibadetleri cem törenleridir. Ocakzade dedeler, her yıl düzenli bir şekilde kendilerine bağlı köylerdeki taliplerini ziyaret ederler. Dedelerin bu ziyaretleri, hasat zamanı geçtikten sonra yapılır. Dede köye geldiğinde peyik (davetçi) adı verilen bir kişi ve ev dolaşarak dedenin geldiğini ve cem töreni yapılacağını köylülere haber verir. Köydeki evlerden biri cem töreni için hazırlanır. Bu cem töreni (görgü cemi), cuma akşamı, yani perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır. Cemde oniki hizmet ve bu hizmetlerin ayrı ayrı sahipleri vardır.

Cem töreni, dede tarafından görevlendirilen hizmet sahiplerince, dedenin yönetiminde, belli bir düzen içerisinde yerine getirilir. Dede, cem törenini, cem yapılan yerin baş köşesinde bulunan post üzerinde oturarak yönetir.

Ceme gelen talipler yüzleri dedeye dönük olarak belli bir düzen içerisinde diz üstü otururlar. Görgü cemi, bütün taliplerin müsahipleri ile birlikte görülmesi şeklinde sürer. Her musahip görülmesinde dede, cemaatten razılık alır. "Bu canlardan razı mısınız?" diye sorar. Cemde kurban hizmeti de görülür. Semah dönülür ve dualar (gülbâng) okunur. Cemde işleyiş, dedenin yönetiminde ve diğer hizmet sahiplerinin hizmetleriyle büyük bir disiplin içerisinde yürütülür. Dede, görgü ceminin yanı sıra, musahiblik cemi, Abdal Musa kurbanı, Sultan Nevruz cemi, gibi diğer toplanma zamanlarında da yönetici konumundadır, cemaate öğütler, bilgiler verir ve iyi insan (insan-ı kâmil) olabilmenin ancak, "eline, diline, beline sahip olmak" ilkesine uyularak mümkün olabileceğini öğütler. Toplumun suç saydığı fiillere, ağır yaptırımların uygulanacağı, Alevîliğin kötü davranışları yapanları dışladığı, Alevî ulularının da böyle kişilerden razı olmayacağı şeklinde soyut, somut nitelikli çeşitli telkinlerde bulunur.

Alevî dedelerinin önemli işlevlerinden biri de, dargınları barıştırmaktır. Bu işlev, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan düşmanlıkların sona ermesini sağlayarak, toplumsal huzurun bozulmasını önler. Birbirleriyle konuşmayan, dargın olanlar dedenin huzurunda mutlaka barıştırılır, barışmayanlar ise cezalandırılır. Bu kişiler, toplum tarafından dışlanır, hatta sürgün bile edilebilirler.

Alevîlerde suç işleyen kişiye düşkün denir, bu durum da düşkünlük olarak adlandırılır. Düşkün olanlara suçlarına göre değişik cezalar verilir. Düşkün olanlar cem törenlerine katılamazlar, kurban yiyemez ve yediremezler, toplumdaki dışlanırlar. Düşkünlük cezası ya dede, ya da dede vekili tarafından verilir. Suç dedeye söylenir, ceza istenir. Suç ne olursa olsun dede suçluyu dinler, sorar, sonra cezayı bildirir. Düşkünlük cezasının bitiminde, yeniden dedeye başvurulur. Dedenin de uygun görmesiyle, düşkünlüğü sona eren talip yeniden topluma kazanılmış olur.

Dedelerin bayram, ölüm, evlenme, sünnet gibi törenlerde de birtakım görevleri bulunmaktadır. Cemaat için çok önemli olan böyle zamanlarda dede mutlaka bulunur. Bayram günlerinde, bayramlaşmalarda dede büyük saygı görür. Böyle günlerde köye Dede gelirse, birinin evinde toplanılır, dede bu sohbetlerde o günün Alevî inancındaki önemi üzerine bilgiler verir, cemaatle söyleşir.

Dede ölüm halinde yas yerine gider, akrabalarına başsağlığında bulunur dualar eder. Yalnız, köyde her zaman dede bulunmadığı için bu mümkün olmamaktadır. Eğer, dedenin köyde olduğu vakit bir cenaze olursa o zaman cenazeyi dede veya dede vekili yıkar cenaze namazını da dede kıldırır.

Dedelerin bir işlevi de evlenme zamanlarında görülür. Çoğu zaman nikahları dedeler kıyar, nikah dedenin duasıyla sona erer. Dede sünnet törenlerinde de bulunur ve dualar eder.

Dedeler, hastalıkların tedavisinde de rol sahibidirler. Bu tedavi şekli, dedelerin hastalara dua etmeleri ve bitkilerden yaptıkları ilaçları kullanmalarına dayanır. Dede,

kimi zaman hastaya ve ailesine, bir Alevî büyüğü için kurban kesmelerini veya hastayı, bir Alevî büyüğünün bulunduğu türbeye götürmelerini salık verebilir.

Dedelerin bir diğer önemli işlevi de, onların sözlü halk geleneğinin nesilden nesile yüzyıllardır aktarıcısı olmalarıdır. Bugün varolan halk edebiyatımızda dedelerin yaşatıcı ve geliştirici rolleri yadsınamaz. Pîr Sultan Abdal'ın, Kul Himmet'in, Şâh Hatayi'nin coşkulu şiirlerini dillerinden düşürmeyen, cem törenlerinde sürekli yineleyen dedeler, bu şiirleri halka da aşılıyarak yüzyıllardır yaşamalarını sağlamışlardır.

Dedelerin işlevlerini bitirmeden önce, dedelerin hangi durumlarda (vefat hariç) görevlerinin sona erdiğine de değinmek gerekmektedir. Dedeler, Alevîlik esaslarına göre büyük günahlardan (günah-ı kebair) kabul edilen suçlardan birini (eşini boşamak, küfürlü konuşmak, livata yapmak vb.) işlediklerinde dedelik görevlerini yerine getirmekten men edilirler. Ayrıca, bilgisiz olan yani alevlik esaslarını, yol ve erkânını bilmeyenler de dedelikten azledilirler. Dedelikten azledilmenin bir diğer nedeni de, düşkün olan taliplerden hakkullah almaktır. Düşkünlerden hakkullah kabul eden dedeler tarikatten düşerler, yani dedelik görevleri sonlanır. Dedeler, sözü edilen bu tür nedenlerden dolayı görevlerinden, bağlı olduğu pîri ve mürşidi tarafından alınır. Alevî dedelerinin esas aldıkları kurallara göre dedelik görevi sonlanan bir dedenin talipleri, aynı ocakzade ailenin varsa amcazadelerine bağlanırlar. Ancak bu dinsel uygulamanın yanısıra, bağlı buldukları ocakzade dedelerinden yoksun bulunan Alevîlerin başka ocakzade dedelere bağlandıklarına da rastlanmaktadır. Ayrıca, soyu devam etmeyen dedelerin talipleri Evlad-i Resul olmak koşuluyla herhangi bir dedeye de bağlanabilirler.

REHBER:“Rehberin lûgat manası, yol göstericidir. Tarikata girerken eskilerden olan ve tarikatin usullerini bilen can tarafından yapılması lâzım gelen şeyleri öğrettiği için bu ad verilmiştir.”⁴⁵ Görev itibarıyla İmam Hüseyin'i temsil eder. Yola girmek isteyenleri hazırlar, yol gösterir. Mürşidin en yakın yardımcısıdır. Rehber, musahip töreninde de çok önemli bir yere sahiptir. “Adaylar Cem Töreni için kendilerine bir

⁴⁵ Pakalın M.Zeki:Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.

Rehber seçmek zorundadırlar. Rehber, iyi huyu toplulukça bilinen, bir başkasıyla yol kardeşliği olan, adaylar adına Dede ile karşılıklı konuşmayı yürütebilecek bir Sofu'dur."⁴⁶

Araştırma sahamızda cemlerde görülecek hizmetler için görevli olan birden fazla kişi vardır. Bunlar sırayla cemlerde görev alırlar. Cemlerdeki oniki hizmeti ve görevlilerini şöyle sıralayabiliriz.

1.GÖZCÜ: Görev itibariyle Ebuzer Gaffari'yi temsil eder. Rehberin yardımcısıdır. Gözcü,"Toplantıların dirliğini, düzenliğini korur. Kadınlara kötü niyetle, kötü gözle bakılmamasını, davetlilerin birbirlerini incitecek hareketlerden, sözlerden sakınmalarını sağlar."⁴⁷ Cemin sessiz ve sakinlik içinde geçmesini sağlar. Cemin bekçisidir. Törenlerde canları sırayla dedenin huzuruna çağırır. Gözcü, cemaatin düzenini sağlar ve törene aykırı hareket yapılmaması hususunda özen gösterir. İçkiye dayanamayanların gevezeliklerine ve biçimsiz hareketlerine müsaade etmez. "Gözcü" nün görevi, talipler arasındaki haksızlıkları dile getirmektir.

2.DELİLCİ: Görev itibariyle Cabir El Ensari'yi temsil eder. Cemin yapılacağı evde bulunan aydınlatma araçlarını yakar. Buhurdanlıkları ve mumları(çerağları) hazırlar. İçine bir parça tuz konulan bez düğüm yapılarak küçük bir kapta bulunan zeytinyağının içine konur. Bunun anlamı Şâh-ı Merdân yani Ali'dir. Delil belli bir usulde ve dualar okunarak yakılır. Delili yakmaya "uyandırma" adı verilir. Cemin yapılacağı evde delil yakıldıktan sonra başka bir ışık yakılmaz. Yani erenlere ışık tutan anlamında yalnızca bu ışık yanar.

3.SAZANDÂR: Görev itibariyle Bilal Habeş'i temsil eder. Hizmetlerin icrası sırasında, hizmetler ile ilgili deyiş ve düvâzdeh imamları okuyan; miraçlama ve semah hizmetlerindeki nefes, tevhid, mersiye ve nevruziyeleri söyleyen kişidir.

⁴⁶Balaman, Ali Rıza:Gelenekler, Töre ve Törenler, Betim Yayınları, Halkbilimi(Folklor) Dizisi:1, s.109.

⁴⁷Bardakçı, Cemal:Kızılbaşlık Nedir?, s.72.

4.SÜPÜRGEÇİ: Görev itibariyle Selman-ı Pîr-i Pâk'i temsil eder. Cemin yapılacağı evnin sürekli temizliğiyle meşgul olur. Bu hizmete Selman hizmeti de denilir. Ceme katılanlara yardımcı olan rehberle eşlik eder, Cemin yapılacağı ev'nin temizliği ile ilgilenir.

5.KURBANCI: Görev itibariyle Mahmut El Ensari'yi temsil eder. Kurbanları tekbirler ve keser. Gelen lokmaları alır ve dağılımını sağlar. Kurbanları keser ve tığlar. Cem töreninde kurban önce dualanır sonra tığlanır. Dualanan kurban, oniki hizmet sahibinden biri olan "kurbancı" tarafından törenin yapıldığı mekanın dışına götürülerek tığlanır. Kurbancı hizmeti bir erkek tarafından yürütülmekle beraber, kurban kesme ve pişirme esnasında kadın ve erkek yardımcıları bulunmaktadır. Kadın yardımcıları, etlerin parçalanması ve pişirilmesi aşamalarında görev almaktadırlar.

6.IBRIKÇİ: Görev itibariyle Kamber hazretlerini temsil eder. Cemde mürşidin ve cem erenlerinin abdest almasını sağlar. Lokmanın yenmesinden sonra dedenin ve ileri gelenlerin ellerine su döker veya su dağıtır. Cem esnasında da abdest alınır. Ancak bu daha çok sembolik bir yıkama, bir tür tarikat abdestidir. Zira ceme katılan her can, cemin yapılacağı evne gelmeden önce tertemiz yıkanmış, beden temizliğini yapmıştır. Cemde oniki hizmetten biri olan "ıbrıkçı" hizmetini biri bacı, diğeri kardeş olmak üzere iki can birlikte yerine getirir. Kardeş canın bir elinde ibrik, diğeri elinde leğen; bacının omuzunda havlu olduğu halde meydânın yanına gelir dururlar. İbrıkçı:"Hû, erenler. Hak-Muhammed-Ali'nin hizmeti geliyor." der. Bir adım ileri atar, ikinci kez yine aynen söyler ve bir adım daha atar. Bunu üçüncü kez yineler. Böylelikle iki can, meydân postunun üzerindeki dedenin karşısına gelmiş olurlar. Meydâna gelen bacı ve kardeş, karşılıklı edep-erkân ile dize gelerek otururlar. Önce meydânda yanan çerağın dibine "Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali" diyerek üç damla su damlattıktan sonra, yere niyaz ederler. Sonra oturdukları yerde, önce İbrıkçı can, bacının eline su döker ve havlu ile kurular; sonra da bacı, kardeşin eline su döker ve kurular. Kardeş önde, bacı arkada ikisi de diz üstünde yürüyerek Dede'nin önüne gidip Dede'den başlayarak halkada oturanların hepsinin ellerine ıbrıkçı su döker, bacı da arkadan kurularak gelir. En son Gözcü'nün ellerine su döküp bitirince, Gözcü ile birlikte dâra

dururlar ve İbrıkçı Şu tercümanı okur:”Destûr Pîrim! Ben gulam-ı Haydâriyem adûdan etmem havf u bâk, çünkü bu hizmette örnektir Selman-ı Pâk, gönlümüzü Hakk’a bağlayıp yunduk, arındık, olduk pâk, nefes pîrdedir.” İbrıkçı bu tercümanı okuduktan sonra, Dede İbrıkçı’nın duasını verir. Dede Şu Şekilde dua eder:”Allah, Allah. Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hasıl ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Elleriniz dert görmeye, gönlünüz incinmeye. Hizmetinizden Őefaata bulasınız. Selman-ı Pâk’ın hüsnü himmeti üzerinizde ola. Gerçeğe Hû.” Bundan sonra hizmet sahipleri gelip yere niyaz ederler. Malzemelerini alıp ayağa kalkar, geri geri giderek yerlerine çekilirler.

7.SAKKACI: Görev itibariyle Ammari Yaseri’yi temsil eder. Cemde su dağılığını sağlar.

8.PERVANE: Görev itibariyle Amr-i Ayyari’yi temsil eder. Cem olacağını tüm canlara duyurur.

9.İZNIKÇİ: Ceme gelen sofularun ayakkabılarını düzenler.

10.DOLUCU: Oniki erkândan biri olan üç doluyu sunma işini yapar.

11.SOFRACI: Lokmalar piştikten sonra sofraların kurulması işiyle uğraşır.

12.KÜTÜKÇÜ: Kurbanın pişmesi için gerekli olan odunları getirmekle yükümlüdür.

2.Semahlar

Alevîlerin temel ibadeti olan cem ayinlerinin ayrılmaz bir parçası da semah dönmeftir. Semah cemin belli bir aşamasında bağlama eşliğinde kadın ve erkek canların, çalınan ezgiler eşliğinde birlikte yaptıkları dinsel törenlerdir.

İlk kez, Hz.Ali’nin başkanlık ettiği Kırklar meclisinde dönüldüğüne inanılan semah, ağırlama ve yeldirme olarak iki bölümden oluşur. Ağırlama bölümündeki hareketler adından da anlaşılacağı gibi oldukça ağırdır. İkinci bölüm ise semahın daha

hızlı dönüldüğü bölümdür. “Semahlar, Alevî törenlerinin hangisinde olursa olsun, katılanlar tarafından belli kurallar içerisinde uygulanır ve sıkı bir düzenleri vardır.”⁴⁸ Semah dönmek, cem ayini içinde yapılan oniki hizmetten birisidir.

Cem ayini sırasında törenin bazı bölümlerinde ve özellikle son bölümünde dedenin işareti ile kadın ve erkek canlar semaha kalkarlar. Semah dönmek için kalkan bir bacı, semah dönmek istediği kişinin karşısına gidip onun başına dokunup başından niyaz alır. Bu hareket, semaha davet anlamını taşır. Yalnız, erkân semahında semah dönecek canları gözcü kaldırır. “Sema yapan canlar, el ve bel tutuşmadan, münferiden, halka halinde birbirlerini karşılamak suretiyle bu işi görürler.”⁴⁹

Semah dönenler adeta kendinden geçercesine büyük bir aşkla, şevkle, huzur içinde ayrı bir dünyaya yolculuk edercesine, izleyen canları da büyüleyecek tarzda, ibadet ederler.

Semah yapılırken giyilen özel bir kıyafet yoktur. Bütün canlar ceme gelirken giydikleri kıyafetlerle semah dönerler. Bu kıyafetler de daha önce bahsettiğimiz gibi, öncelikle temiz ve en yeni giysiler olmalıdır. Ceme günlük kıyafetleriyle katılan erkekler, fazla olarak başlarına sarık sararlar. Kadınlar ise ceme, deyrelerini giyerek katılırlar. Semah dönülürken bütün sofu ve bacıların ayakları çıplak olmalıdır.

Araştırma sahamızda yaptığımız araştırma sonucunda dört çeşit semah tespit edebildik. Bunlar:

a-Erkân Semahı: Bu semah iki kişi ile dönülür. Semah dönecekleri gözcü meydana davet eder. Bu semahta, delilci de semah dönmeye kalkabilir. Bir sofu, bir bacı döner.

b-Kırklar Semahı: Altı sofu, altı bacı olmak üzere oniki kişi ile dönülür.

⁴⁸Elçi, Armağan:”Semah Geleneğinin Uygulanması”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Yıl:5, Sayı:12, s.171.

⁴⁹Oytan, M.Tevfik:a.g.e., s.140.

c-Özne Semahı: Gerdek ertesinde dönülen semahtır. Gelin ve damadın da içinde buldukları oniki kişi ile dönülür. Yine sofularla bacılar beraber dönerler.

ç-Yoz Semahı: Bu semah çeşidinde ise, belirli bir sayı yoktur. Çünkü bu semah, dinî ve törensel bir anlamı olmayan herhangi bir sohbet toplantısında dönülen semahtır. İsteyen kalkıp dönebilir, belli kuralları yoktur. Salt bacılar ya da yalnız sofular dönebilir.

BÖLÜM IV

GEÇİŞ DÖNEMİ TÖRENLERİ ve İNANÇLAR

I.Doğum Gelenek ve İnançları

1.Doğum

Toplumumuzun hemen tümünde olduğu gibi Türkali Köyü'nde de çocuklar, ilk çocukluktan itibaren geleceğin anne ve babaları olarak yetiştirilir. Oyunlarında bile ileride yüklenecekleri anne baba rollerine hazırlanırlar. Çünkü toplumumuzda erkek, baba olduğunda; kadın ise anne olduğunda daha bir önem kazanırlar. Kadın anne olduğunda ayrıca bir kudsiyet de kazanır.

Çocuk, her yörede olduğu gibi Türkali Köyü'nde de, eşler arasında bağlılığı arttıran, ailenin geleceğini, devamını ve mutluluğunu sağlayan temel unsur olarak kabul edilir. Bu yüzden de yeni evlenen çiftlerden hemen çocuk sahibi olmaları istenir. Düğünden hemen sonra aileler yeni evlilerden haber beklerler.

Gebe olduğu anlaşılan kadının aile içinde ayrıcalıklı bir yer verilir ve ona özenle bakılmaya başlanılır. Onun ağır işler yapmasına, ağır eşyalar kaldırmasına, yüksekte atlamasına veya yükseğe uzanmasına izin verilmez. Canı ne isterse yedirilmeye çalışılır. Onun istekleri aile içindeki herkesin isteklerinden daha önemlidir.⁵⁰

Doğumdan sonra lohusa kırk gün yalnız bırakılmaz. Gece gündüz yakınları başında beklerler. Lohusanın yastığının altına da bıçak konur. Bunun sebebi de lohusayı "ağırlık", yani cin ve şeytan basmasından korumaktır. Bazen bıçak yerine odanın duvarına çuvaldıza geçirilmiş soğan asarlar.

Eğer lohusa yalnız bırakılacak olursa "alkarısı" anayı boğabilirmiş.

⁵⁰Bayrı, Mehmet Halit:Halk Âdet ve inanmaları, s.71.

Lohusa kırk gün süreyle pis sayılır.

Çocuğun sonu atılmaz, cami ve benzeri kutsal ve tenha yerlere gömülür.

Gebelik süresi ilerledikçe, kadın yemek yedikten sonra midesinde yanma olursa, çocuğun saçları çıkıyor demektir. Eğer midedeki yanma çok ve uzun süreli olursa, bu da çocuğun uzun saçlı doğacağına işarettir.

Anne oğlan çocuk doğurmuşsa başına al yazma bağlar.

1.1.Kısırlığı Giderme

Çocuk sahibi olmak çok istenen bir durum. Bu yüzden gençler evlendikten hemen sonra aile müjdeli haberi bekler. Beklenen haber gelmezse bir takım pratiklere başvurulur. Bal ile yumurta bir kapta iyice karıştırılır. Bu karışım bir beze sürülür ve kadın güçlü kuvvetli biri tarafından silkelendikten sonra, bu bez göbeğin biraz altına kasık bölgesine bir yakı gibi yapıştırılır. O akşam cinsel ilişki kurulur ve sabah da yataktan kalkılmaz.

Çocuk olması için yatırlara adak adama da oldukça yaygın bir yöntem. İnanişâ göre Akhisar Beyoba'daki Bekteş Dede yatırına gidildiğinde mutlaka çocuk sahibi olunur. Bekteş Dede yatırında küçük bir delik vardır. Çocuğunun olmasını isteyen kişi buraya elini sokar ve eline gelen ilk şeyi yutar. Yılan hariç, ele gelen her şey -karınca, böcek gibi- yutulur. Yalnız, dilek kabul olup bir çocuk sahibi olunduğu zaman mutlaka ki adak yerine getirilmelidir. Yoksa çocuk hastalanıp ölebilir.

Gelin ata binip inerken kucağına çocuk verilir. Genellikle oğlan çocuğu tercih edilir.

1.2.Cinsiyet Tayini

Bir minderin altına bıçak, makas gibi kesici bir alet, diğerinin altına da iğne veya ayna konur. Gebe kadın odaya çağırılır. Daha önceden hazırlanan minderlere

oturması istenir. Gebenin, altında kesici alet olan mindere oturursa oğlan, altında iğne veya ayna olan mindere oturursa kız çocuğu olacağına inanılır.

Doğacak çocuğun cinsiyetini tayin etmek için yapılan bir diğer pratik de “kelle açma”dır. Bu işlem Kurban bayramında veya diğer kurban kesimlerinde yapılır. Kesilen kurbanın kellesi yüzülür, temizlenir. Tencereye konmadan evvel çenesi ayrılır, içeriden iki kemik çıkar. Bu kemikler etli olursa niyet edilenin kızı, etsiz olursa oğlu olacağına inanılır.

Büyükler kurban kesimlerinde özellikle gidip gebenin evinde kelle açarlar. Ancak kellenin açılması için kurbanın mutlaka gebenin evinde kesilmesi gerekmiyor. Doğacak çocuğun cinsiyetini merak eden herhangi biri de kelle açabilir. Cinsiyet belirlenmesi amacıyla yapılan bu pratiklerin tümünde gebenin bu işlemlerden haberdar olmaması gerekiyor.

Gebelik süresince hamile kadının yüzüne çil düşer, çirkinleşirse doğacak çocuk erkek; aksine hamile kadın güzelleşirse çocuk kız olacak demektir.

Hamileliği esnasında, kadının karnı büyür, kalçaları genişlemezse doğacak çocuk erkek; tersi olursa doğacak çocuk kız olur.

Hamilelik esnasında düşkün olunan gıdalar da cinsiyet tahmininde önemli rol oynar. Anne adayları hamileliği esnasında ekşi yiyeceklere düşkünse kızı, tatlılara düşkünse de oğlu olacağına inanılır.

1.3.Doğumu Kolaylaştırmak

Doğumun kolay olması için sancılı gelince hamile kadın gezdirilir.

Kadının doğumunun kolay olması için “Meryem Ana eli” adlı bitki suya konur ve suyu hamile kadına içirilir. Kadın kolay doğum yapamadığında Meryem Ana eli, suya konur ve yumuşayıp açılması beklenir. Bu bitki açıldığında tıpkı bir el ve parmaklarını andırır. Suyu konduğu vakit kurumuş ve büzüşmüş vaziyettedir. Suyu

konan bitki yumuşayıp açılırsa, doğum da açılır ve hamile kolayca kurtulurmuş. Eğer suya konan Meryem Ana eli açılmazsa, doğum gerçekleşse bile anne ve bebeğinden birinin öleceğine inanılır. Anneannesinden kalmış.

1.4.Çocuğun Düşmesini Önlemek

Çocuğun düşme ihtimali olan hamileliklerde kır ebeleri hamile kadını önce hafifçe silkelerler. Daha sonra gebenin karnını toplaya toplaya ovarak çocuğu yatağına getirilirler ve anne adayının karnını “kuru sargı”yla sararlar. Kuru sargıda hiçbir ecza kullanılmaz, sadece bezle sarılır. Eğer çocuğun kasıklara doğru düşme eğilimi varsa o zaman nişe(nişasta), yumurta akı, bal(yoksa şeker) ve kıyılmış sabun çırpılır. Bu karışım bir beze sürülerek kasıklara sarılır. Bu karışım zaten bir tutkal gibi olduğu için sargının açılması ihtimali yoktur. Bu sayede çocuğun durması sağlanmış olur.

2.Çocuk

2.1.Yaşamayan Çocuk

Yaşamayan çocuk için yapılan uygulamalardan biri “satın alma”dır. Bu uygulamada tek şart, annenin doğurduğu hiçbir çocuğun yaşamamış olmasıdır. Bu uygulama sırasında çocuğun satın alınacağı kadının bütün çocuklarının yaşaması gerekir. Bebek doğup göbeği kesilir kesilmez, satın alınacak kadının kucağına verilir. Kadın bebeği anneye uzatır ve aralarında şöyle bir konuşma geçer: Anne kadına“Aldın mı?”diye sorar, kadın da “Aldım?” der. Anne bu kez “Bana verecek misin?” diye sorar, kadın da “Vereceğim. Evvel Allah, sonra ben verdim.” der ve çocuğu gömleğinin içinden geçirerek anneye verir. Buna “yakadan verme” denir. Bu işlem üç kez tekrarlanır ve çocuk sanki kadından doğmuş gibi düşünülüp ondan satın alınır. Kadına da gücün yettiği , gönülden koptuğu kadar satın alma parası verilir. Çocuk büyüdüğünde satın alınan kadına da anne der. Bu çocuklara, Satı, Satılmış gibi isimler verilir.

Evlalık alındığında da yakadan geçirme işlemi uygulanır. Daha sonra çocuk hayırlı, uğurlu olsun diye maddi duruma göre hayır yapılır, kurban kesilir ve mevlid okutulur. Doğan çocuklara yaşasınlar diye Yaşar, Dursun, Durdu, Duran gibi adlar konur.⁵¹

2.2.Yürümeyen, Geç Yürüyen Çocuk

Yürüyemeyen çocuklar için dağlardan çeşitli kokan otlar ve çiçekler toplanıp kaynatılır. Bunun için özel bir bitki yoktur, otlar dağdan rastgele toplanır. Bu otların suyu, çocuğun dayanabileceği sıcaklığa gelinceye kadar soğutulur. Bu suya çocuğun ayakları batılır ve ayakları banyo ettirilir.

Yürüme çağı geldiği halde yürüyemeyen veya yürürken sık sık düşen çocuklar için “köstek ksme” yapılır. Bu pratikte, çocuğun ayakları bilelerinde renkli ipliklerle bağlanır. Bu ip, çabuk yürümeye başlamış ve tez canlı olan bir kadına kestirilir. Sonra çocuk çocuklara şeker, leblebi gibi yiyecekler dağıtılır. Bu yapıldığı takdirde çocuğun yürüyeceğine inanılır.

2.3.Konuşmayan, Geç Konuşan Çocuk

Vakti geldiği halde konuşamayan veya güç konuşan çocukların diline bakılır. Eğer çocuğun dilinin altındaki zar, dilin hareketini engelleyecek kadar dili alt çeneye bağlıyorsa, bu dil bağı “dil parası”yla kesilir. Dil parası, çapı bir-birbuçuk santimetre çapında bakırdan yapılmış bir nesnedir. Kaynak kişilerimizden Döndü Özdemir’in elindeki dil parası anneannesinden kalmaymış. Anneannesine de Hacı Efendi diye bir zat hacdan getirmiş.

2.4.Çok Ağlayan ve Uyumayan Çocuk

Çocuk uyumuyorsa uyku boncuğu takılır. Bu boncuk dağlarda yetişen bir bitkinin kurutulmuşudur.

⁵¹İnan, Abdülkadir:Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, s.207, 1986.

Çocuk uyumayıp sürekli ağladığında ve huysuzlandığında çocuğa nazar değmiş olabileceği düşünülür ve nazarla ilgili pratiklere başvurulur.

2.5.Çocuğun Geleceğini Etkileyen Pratikler

Kadın, hamileliği belli olana kadar çevreden gizler, kimseye söylemezse çocuğu güzel olurmuş. Yine hamile kadın, çocuk canlanacağı sıralarda yani 4-5 aylıkken çocuğu güzel olsun diye güzel kişilere bakar.

Aynı şekilde yaklaşık bu aylarda çocuğun çirkin olmasını önlemek amacıyla anne adayı içinden gelerek hayvanları sevmez; kötü, çirkin, sakat şeylere bakmaz; kötü insanlarla ilgilenmez.

Hamile kadın ölü yüzüne baktırılmamaya çalışılır, eğer bakarsa çocuğunun yüzü ölü benzi gibi sarı ve soğuk olur.

Gebe, çocuk karnında oynadığı zaman kime bakarsa çocuğu da ona benzer, aynada kendisine bakarsa çocuk da kendisine benzer.

Hamile kadın bir yiyeceği özenir ve ondan yiyemezse çocuğunun bir tarafı eksik olur. O yüzden hamile bir kadın sofraya kurulu bir yere gittiğinde ona mutlaka bütün yiyeceklerden tattırılır.

Kadın, hamileliği süresince ekşi yiyeceklere düşkün olursa doğacak çocuğun kız, tatlılara düşkün olursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır.

Bebek yeni doğduğunda gözleri güzel olsun, kara olsun diye gözüne sürme çekilir. Bu sürmeyi hazırlamak için ıslatılan bir çarşaf iğnesi çıra isine tutulur. İslenen iğne soğuduktan sonra çocuğun gözlerine sürülür.

Kadın hamileliği esnasında çalınmış birşey yerse veya çalınmış birşey elindeyken elini vücudunun bir yerine sürerse, çocuğun da orasında çalınan şeyin lekesi olur.

Bebek doğduğunda tuzlu su ile yıkanır, büyüyünce terinin kokmayacağına inanılır. Bebek doğup iki üç günlük olunca iki kilo kadar tuz bütün vücudu tuzlanır. Bebeğin ağzında yara çıkmaması, pişik olmaması için ağzı, burnu ve kulak içleri de tuzlanır. Tuz, bebeğe zarar verecek kadar bırakılmaz, sabahtan tuzlanan çocuk akşamına yıkanır.

2.6.Çocuğu Nazardan Korumak

Çocukları nazardan korunmak için hocaya nazar muskası yazdırılır ve çocuğun omuzuna takılır. Önceden, hazırlatılan bu muskalar çocuğun koltuk altına takılmıştır.

Çocuk genelde iyi iken birdenbire hastalanırsa nazara uğradığı düşünülür ve kurşun dökülür. Katı haldeki kurşun küçük metal bir kabın içerisine konup ateşe tutulur ve eritilir. Kurşun dökülecek olan çocuğun üzeri bir örtüyle örtülür. Bir kaba konulan su çocuğun başının üzerinde tutulur ve erimiş kurşun bu suyun içine dökülür. Suyla temas edince katılaştan kurşunun şekline bakarak çocuğa nazar değip değmediği, nazar varsa kadın nazar mı erkek nazarı mı olduğu yorumlanır. Nazar değmişse çocuk hocaya götürülüp okutulur. Kurşun dökmek nazara iyi gelmez, sadece nazarın olup olmadığını anlamak için dökülür.

Bebek kırıldıktan sonra ilk giydirilen iç çamaşırları ters olarak giydirilirse o çocuğa ömür boyu nazar değmez.

Çocuğun iyi tarafları ve güzelliği etrafta pek anlatılmaz.

Ayrıca çocuklara değen nazarı gidermek için bir tutam Karaca kökü otu, cinsel organ çevresindeki tüylerden bir iki kıl ve sarı tavuk pisliği çıkınlanır ve bunlardan bir muska oluşturularak çocuğun omuzuna takılır. Bu muska varken çocuğa hiç kimsenin nazarı değmez. Çünkü mikrobu mikrop giderir.

Çocuk sevilirken “maşallah” denilirse nazar değmez.

2.7.Albasması

“Bu Oğuzlar’ın torunları olan bugünkü Anadolu Türklerinde de eski inanç ve göreneklerin derin izlerine rastlanmaktadır.”⁵² Yüzyıllardan beri, halkın hafızasında yaşayan alkarısı inancı, araştırma alanımızda da halen tüm canlılığıyla yaşamaktadır. Yeni doğmuş çocuğun ve annenin ciğerlerini sökerek yediğine ve onların ölümüne sebep olduğuna inanılan alkarısı çok korkulan bir yaratıktır.

Albasmaların diye doğum yapan kadının başına kırmızı yazma bağlanır. Kadın yalnız bırakılmamaya çalışılır. Lohusanın baş ucuna bir mushaf asılır ve ayak ucuna da süpürge konulur. Bunlar yapıldığı takdirde alkarısının lohusaya ve bebeğine zarar veremeyeceğine inanılır.

2.8.Kırkbasması

Aynı kırk gün içinde doğum yapan annelerin çocuklarının karşılaştıklarında kırklarının karışacağına inanılır. Kırkları karışan çocuklar, kırkbasmasına uğrayıp keyifsizlenirler, hastalanırlar; hatta hastalıkları ölümüne bile sebep olabilir. Bunu önlemek için eğer iki çocukta oğlansa, çocukların anneleri olan iki kadın evlerinin uzaklığının ortalama olarak yarısına kadar gidip orada buluşurlar. Birbirleriyle sarılıp niyazlaştıktan sonra ellerinde bulunan parayı birbirlerine verirler. Bundan sonra iki çocuk biraraya gelse bile kırkları karışmaz. Çocuklardan biri kız ise, kız annesi oğlan annesine iğne verir, yani bu kez iğneyle parayı değiştirmiş olurlar. Eğer, iki çocuk aynı çatı altında doğmuşlarsa bunların kırkı karışmaz ve çocukları kırk basmaz.

2.9.Kırklama

Çocuk doğduktan sonra kırk gün boyunca hergün yıkanır. Kırklandıktan sonra ise gün aşırı yıkanmaya başlanır.

⁵²İnan, Abdülkadir:a.g.e., s.207, 1986.

Kırklama işleminde, bebeğin yıkanacağı suyun içine kırk tane küçük taş parçası atılır. Suyun içine taşlarla birlikte birkaç tane bozuk para da atılır. Bu suyla anne ve çocuk banyo ettirilir. Anne ve bebeğin yıkandığı su, varsa artan suyla birlikte ayak basmadık bir yere dökülür.

2.10.Ad Koyma Töreni

Çocuk ilk yıkama esnasında tuzlanırken, köydeki yaşlılarda biri gelerek, kulağına üç defa ismini söyler. Bu aşamada törensel bir uygulama yapılmaz.

2.11.Tırnak Kesme Töreni

Araştırma alanımızda yeni doğan bebekler kundağa alındıkları için, uzayan tırnakları ilk zamalarda herhangi bir tehlike yaratmaz. Ancak bebek kundaktan çıkarıldıktan sonra tırnakları tehlike yaratmaya başlar ve çocuğun tırnaklarının kesilmesi gerekir.

Tırnak kesme herhangi bir törenle kutlanmaz. Bebeğin ilk tırnakları kesilmeden önce, babasının cebine para, kalem, kumaş parçası gibi eşyalar konur. Bebeğin eli babasının cebine sokulur. Bebek bunlardan hangisini alırsa ileride o mesleğe sahip olacağı düşünülür. Çocuk parayı alırsa ileride zengin olup para işleriyle uğraşacağı; kalemi alırsa okuyup büyük adam olacağı; kumaş parçasını alırsa da ileride terzi olacağına inanılır.

2.12.Saç Kesme Töreni

Saç kesme töreni sadece oğlan çocukları için yapılır. Buna, “baş yülüme” denir. Tören, ancak sünnet olmuş çocuklara yapılabilir. Eskiden, tören yapılmadan önce çocuğun saçının ustura veya makineyle kesilmesi uygun görülmez, saçlarının uçları ancak makasla kesilebilirmiş. Fakat günümüzde çocukların okula gitmesi ve sünnet töreninin bu dönemlere rast gelmesi gibi sebeplerle bu kurala pek uyulmamaktadır.

Tören, köye geldiği zamanlarda, mümkünse Cuma veya Salı gecelerinden birinde yapılır. Tören bir tek çocuk için yapılabildiği gibi, birkaç çocuk içinde toplu halde yapılabilir. Başı yülünecek çocuğun ailesi eğer maddî durumu uygunsuz kurbanlık bir koç, değilse bir cebrail alır. Başı yülünecek çocuk, meydanda ayakta durdurulur. Tören başlamadan önce dede, hayırlı veir ve usturayı çocuğun başına sürter, ama kesmez. Çocuğun ana ve babasına, çocuğa ne bağışladıklarını sorar. Onlar da; tarla, hayvan, bahçe gibi şeyler bağışlarlar. Çocuğun ana babasından sonra diğer yakın akrabaları, yakınlık derecelerine göre gelerek çocuğa gönüllerinden ne koparsa bağışlarlar.

Bundan sonra çocuğun akrabalarından yaşlı bir erkek gelerek çocuğun başının ön kısmından ve üç değişik yerinden usturayla kazır. Bundan sonra dede hayırlı verir ve önüne gelen bütün olarak pişirilmiş cebrailden bir lokma kopararak çocuğa verir ve hayır duasını yaparak elini öptürür. Pişirilen kurbanlar toplu halde yenir ve cemaat dağılır.

2.13.Diş Buğdayı Töreni

Çocuğun dişleri çıkmaya başladığı zamanda yapılan bir törendir. Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören kişi, çocuğa bir hediye alır. Bu hediye genelde iç çamaşırıdır. Çocuğun dişlerinin çıkmaya başladığı zamanda yapılan diş buğdayında, çocuğun annesi yakın konu komşu ve akraba kadınları eve çağırır. Onlara yiyecekler ikram eder. Bu arada buğday kaynatılır. Kaynatılan buğday tanelerinden bir miktar alınır ve ortaya oturtulan çocuğun başından aşağıya dökülür. Çocuğun önüne düşen buğday taneleri ne kadar çoksa, çocuğun da o kadar kismetli olduğuna inanılır. Daha sonra sonra çocuğun önünden toplanan bu buğday taneleri bir ipe dizilerek kolye gibi çocuğun boynuna takılırsa, çocuğa degecek nazar önlenmiş olur.

2.14.Yürüme Töreni

Çocuk ilk adımlarını atmaya başladığında uygulanan bir pratiktir. “Adım çöreği” adı verilen uygulamada, çocuğun annesi küçük küçük çörek ve kurabiyeler hazırlayarak akraba ve komşu kadınlarını çağırır. Pişirdiği çöreklerden dört beş tanesinin içine madenî para koyar ve çörekleri misafirlere dağıtır. Çöreğinden para çıkan kişi çocuğa bir hediye alır.

2.15.Çocuk Oyunları (Büyük Küme, Küçük Küme Oyunları)

Oyun, çocuk için bir eğlence olduğu kadar, çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal gelişiminde ve eğitiminde de çok önemli bir yere sahiptir. Bazı oyunlar çocuğun hafızasını ve hayal gücünü çalıştırırken bazıları da bedensel gelişimine katkı sağlarlar. Ayrıca çocuk küme oyunları ile paylaşımı, hak ve haksızlık kavramlarını, kendi haklarını korumayı ve başkalarının haklarına da saygı duymayı öğrenir.

Oyun karşılıklı saygı ve sevgi, dayanışma, güven duygusu, kurallara uyma, birlik ve beraberlik gibi çocuğun kişiliğini güçlendiren konularda büyük rol oynar. Diğer yandan çocuk farkında olmadan kendini toplumsallaşma denen olgunun içinde bulur. İşte çocuk, daha küçüklüğünde oynadığı oyunların sayesinde toplumun bir parçası olmayı öğrenir.

1.Sivriş Gitti

Çocuklar daire şeklinde otururlar. Daha önceden bir mendilin içine küçük taş parçaları doldurulur. Çocukların küçük bir top şekline getirdikleri bu mendile “sivriş” denir. Çocuklar oturdukları yerde bacaklarını hafifçe bükerek bu sivrişi bacaklarının altından geçirirler. Bir taraftan da “Sivriş gitti, benden anca gitti” derler. Ebe çocukların arkasında dolaşır. Sivrişi geçerken görüp yakalayabilirse ebelikten kurtulur. Sivriş elindeyken yakalanan çocuk da ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder.

2.Horozum

Bu oyunda da çocuklar dire şeklinde dizilirler, ancak bu kez ayakta dırlar. Ayakta dönerlerken bir yandan da Şu tekerlemeyi söylerler:

Horozum elim gibi

Kanatları kilim gibi

Üç aylıcak gelin gibi

Tü yüzüne maskara maskara

Eli yüzü kaskara kaskara

Horozumu aşırđılar

Damdan dama uçurdular

Suyuna da pilav pişirdiler

Gitti de benim al horozum

Kanatları Şal horozum

Bu Şekilde tekerleme söyleyip dönerlerken ilerinden biri arkasını döner. Hepsi arkasını dönene kadar oyun bu Şekilde devam eder.

3.Çatalmatal

Çocuklar önce iki guruba ayrılırlar. Alta geleceklerle onların sırtına bineceklerin ayrılabilmesi için yerden düz bir taş alınır. Taşın bir tarafına tükürölür ve taşı atacak olan taraftaki çocuk, diğler taraftakilere, “Yaş mı, kuru mu?” diye sorar. Yaş veya kuru cevabı verildikten sonra taş havaya atılır. Yere düşen taş bakılır, eğer söylenen taraf yukarı gelmişse, diğler gurup bilemeyenlerin sırtına biner. Birbirlerinin sırtlarına bindikten sonra binen tarafın temsilcisi parmaklarının bir veya birkaçını açar ve “Çatalmatal, kaç çatal?” diye sorar. Eğer alttaki çocuk doğru cevap verirse yer

değiştirirler. Cevap bilenemezse oyun bu şekilde sürer. Bu oyunda sadece beş seçenek yoktur. “Tokmak” denilen elin yumruk yapılmış hali ve beş parmak açık halde elin aşağıya sarkıtılmasıyla oluşturulan “Salkım” da seçenekler içindedir.

4.Kopça

Adından da anlaşılacağı gibi kopçalarla oynana bir oyundur. Oyuna başlamadan önce yere küçük bir çukur kazılır ve her çocuk çukura belli mesafeden bir kopça atar. Kimin kopçası çukura en yakın yere düşerse o birinci olur. Birinci olan çocuk önce kendi kopçalarını sonra da diğer çocukların kopçalarını işeret parmağını kullanarak çukura sokmaya çalışır. Bundan sonra çukurun başına giderek çukura giren kopçaları üfleme suretiyle çukurdan çıkarmaya çalışır. Bir üfürüşte kaç kopça çıkarabilirse onlar kendisinin olur.

Sıranın başkasına geçmesi için ya kopçayı üç defada çukuru sokamamak ya da üflemele kopçayı çukurda çıkaramamak gerekir. Bu takdirde sıra ikinci sıradaki çocuğa geçer.

5.Arabistan Buğdayları

Öncelikle oyuncular eşit sayıda iki gruba ayrılırlar. Oyun tekerleme üzerine kuruludur. Oyunda herhangi bir çekişme yoktur. İki grup üyeleri tek sıra halinde karşı karşıya dizilirler. Oyunun tekerlemesi, karşı gruptan oyuncu isteyecek grubun üyeleri tarafından hep bir ağızdan söylenirken o grup ileriye doğru gider. Karşı gruptakiler de adımlarını onlarınkilerine uydurarak geri geri giderler. Tekerleme tamamlandıktan sonra grubun lideri karşı gruptan birinin adını söyler ve o çocuk karşı gruba geçer. Bundan sonra bu kez de oyuncu isteyen grup geri geri giderek eski yerlerine gelirler ve oyun bu şekilde bir grubun üyeleri öbür gruba geçinceye kadar sürer. Söylenen tekerleme şöyledir:

Arabistan buğdayları
 Sererim sergileri
 Romeri dilberleri
 Kız seni almaya geldim
 Halini sormaya geldim
 Çık aradan gel arkamdan
 Bir kızım oldu hah hah ha!

6.Kutu Kutu Pense

Bir grup çocuk ayakta elele tutuşarak halka olurlar. Hem merkez etrafında döner hem de ellerini öne arkaya sallarlarken bir taraftan da aşağıdaki tekerlemeyi söylerler:

Kutu kutu pense
 Elmamı yerse
 Arkadaşım
 Arkasını dönse

İsmi söylenen çocuk arkasını dönerek, halkayı tekrar tamamlar ve merkeze sırtı dönük olarak dönmeye devam eder. Oyun bütün çocuklar arkasını dönene kadar sürer.

3.Sünnet

“Tahtacı oymaklarında, köylerinde, sünnet düğünleri, çok debdebeli olur. Evlenme törenlerinden geri kalmaz.”⁵³

Çocukları sünnet ettirme yaşı genellikle yedi-sekiz yaşlarıdır. Fakat ailede yaşları yakın iki tane sünnet ettirilecek çocuğun bulunması, ailenin yakın bir zamanda başka bir düğünden çıkmış olması gibi sebeplerle bu yaş sınırı biraz daha esneyebilir.

⁵³Eröz Mehmet:a.g.e., s.148.

Düğün zamanları da, okul çağı çocuklarının rahat etmeleri ve okullarını aksatmamaları için okulların tatil olduğu zamanlara rast getirilir.

Düğün günü kararlaştırıldıktan sonra hazırlıklara başlanır. Düğün için alışveriş çıkmadan evvel sünnet çocuğunun kirvesinin ve düğünde görevli olacak bayraktarların kimler olacağı kararlaştırılır. Genelde, sünnet çocuğunun babasının musahibi kirve olur. Eğer babanın musahibi yoksa, çocuğun kirvesi yakın akraba erkeklerinden biri olur. Bayraktarlar da yine düğün yapacak aileye yakın olan ve elinden iş gelen gençlerden seçilir.

Bu işler bittikten sonra, düğünden yaklaşık bir hafta önce Balıkesir'e alışveriş yapılmaya gidilir. Bu alışverişte, sünnet yatağının yapımında gerekli olacak malzemeler, sünnet çocuğunun giyim eşyaları ve sünnete davet edilecekleri çağırarak için gerekli olan okuntuluklar alınır. Alışveriş yapmak için sünnet olacak çocuğun annesi, babası, varsa musahipleri ve yakın akraba kadınlarından bir grup giderler.

Düğün için gerekli olan malzemelerin alımından sonra, sıra sünnet yatağının yapılmasına gelir. Düğünden birkaç gün evvel yatak yapılır. Sünnet yatağı yapılmadan evvel, sünnet annesi yatağın yapımında yardımcı olacak olan akraba ve komşu kadınlarını birer entarilikle davet eder. Yatağı yapmak için öncelikle geniş bir divan veya iki kişilik bir karyola bulunur ve sünnet çocuğunun yatacağı odaya getirilir. Sünnet yatağı genelde odanın bir köşesine yapılır, yatağın yan tarafına gelen duvara bir duvar halısı asılır ve halının üstü de yaldızlı maşallahlarla süslenir. Daha sonra, bu karyolanın dört kenarına uzun tahtalar dikilir. Bu tahtaların etrafı, tüllerle ve renkli yazma ve bohçalarla kapatılarak yatağın üstü kubbe şekline getirilir. Sünnet yatağı bir nev'i ailenin maddî gücünü temsil eder, yatak ne kadar gösterişliyse, ailenin maddî durumunun da o kadar iyi olduğu anlaşılır. Yatağın yapılması bittikten sonra sünnet annesi, yatağın yapımına gelenlere yemek ikram eder. Yatak yapıldıktan sonra komşu kadınları, sünnet yatağını görmeye gelirler.

(Resim:12) Sünnet yatağı.

Köy içinde düğüne davet şekerle yapılır. Yakın akrabalara şekerin yanında birer yemeni, kirve ve bayraktarların ailelerine de birer havlu okuntuluk olarak verilir. Köy dışındaki hısım akraba da davetiyeyle düğüne çağırılır.

Köy dışında yaşayan hısım akrabanın da düğüne rahatça gelebilmesi için düğünler hafta sonunda yapılmaya çalışılır. Cumartesi günü sabahtan yemek hazırlıklarına başlanır. Düğünde temel yemek olarak kazanlarda keşkek dövülür. Keşkeğin yanı sıra nohut, pilav, hoşaf gibi yemekler hazırlanır. Davullar çalınır gençler oynarken bir yandan da yemekler yenir. Hasta ve yaşlı olup düğüne gelemeyenlerin evine hazırlanan yemeklerden gönderilir.

(Resim:13) Yemekler hazırlanırken.

Yemekler yendikten sonra, yani Cumartesi akşamı, “sünnet kınası” yapılır. Çocuğa sünnet kıyafetleri giydirilir ve o da oynatılır. Kınada sünnet çocuğunun bir eline kına yakılır. Çocuğun yengesi kınayı karar ve çocuğun eline yine o yakar. Sünnet annesi kınayı yakan yengeye bir yazma hediye eder. Daha sonra tasta kalan karılmış kına oradakilere dağıtılır.

Ertesi gün sabah erkenden yine yemek hazırlıklarına başlanır. Yemekler sünnet babasının kestiği kurbandan hazırlanır. Et yemeğinin yanında yine pilav, hoşaf veya ayran gibi yiyecekler hazırlanır.

Öğleye doğru yine davullar çalınır ve oyunlar oynanır. Sünnetçi gelmeden evvel sünnet çocuğu, hazırlanıp süslenen bir atın üzerine bindirilerek gezdirilir. Bu gezdirme sırasında bayraktarlar düğün evinde asılı duran bayrağı alarak gezerler. Bayrak, düğün

boyunca düğün evinde asılı durur, sadece çocuk gezdirmeye gidilirken indirilir ve dönüşte de tekrar yerine takılır. Önde bayraktarlar ve davullar, arkada atın üstündeki sünnet çocuğu, onun arkasında da erkekler ve çocuklar oynaya oynaya köyü gezerler.

(Resim:14) Sünnet çocuğu atla gezdirilirken.

Sünnet çocuğu köy içerisinde gezdirildikten sonra, evinin önüne getirilir. Fakat atın üstündeki çocuk attan inmek istemez, babasının ona, tarla, arsa, hayvan gibi şeyler bağışlamasını bekler. Babası, annesi ve sırayla diğer aile büyükleri bağışlarını yaptıktan sonra çocuk attan iner. Çocuk içeriye girdikten sonra, kirvesinin yardımıyla üstündeki sünnet elbiselerini çıkarır ve uzun sünnet entarisini giyer. Kirve, çocuğu kucığına alır ve iki bacağı arasında sıkıca tutar. Bu arada çocukla konuşarak ve ona hediyeler vererek korkusunu gidermeye ve ilgisini başka yöne çekmeye çalışır. Sünnet işlemi bittikten sonra, sünnettin selamete bittiği herkese haber verilir. Sünnetçi, kesilen deriyi bir tepsiye koyar ve üzerine bir bez örter. Tepsi odada dolaştırılır ve oradaki herkes tepsiye para atar. Toplanan bu paralar ve bir havlu sünnetçiye hediye edilir. Sünnetten sonra

çocuk yatağına yatırılır ve birkaç gün yatağından çıkmaz. Sünnet işlemi bittikten sonra davetlilere yemekler dağıtılır. Yemeklerin yenmesinden sonra düğün töreni sona erer. Bundan sonra herkes, geçmiş olsun gider ve çocuğa aldığı hediyeği götürür.

4.Evlenme

Köyde, kızlarla erkekler arasında kaç-göç olmadığından ve sürekli beraber olabilme imkanına sahip olduklarından gençler eşlerini seçmekte özgürdürler. Evlilik öncesi gençler birbirlerini rahatlıkla tanıyabilmekte ve eşlerini seçebilmektedirler.

Köyde başlık parası alma ve buna bağlı olarak geliştirilen veya “değişik” denilen evlenme türü yoktur. Önceleri tanıdık, bildik diye tercih edilen akraba çocuklarıyla yapılan evlilikler sonucunda özürlü çocuklar meydana geldiğinden, yakın akraba ile evlilik tercih edilmiyor.

Alevî erkeklerin alevî olmayan kızlarla evlenmesine pek karşı çıkılmasa da, alevî kızların alevî olmayan erkeklerle evlenmelerine karşı çıkılıyor.

Aileler gençlerin düşünce ve isteklerine önem verdikleri için “beşik kertme” ile evlilik yolu da tercih edilmiyor. Genelde gençler kendi aralarında anlaştıkları ve aileleri de buna razı olduğu için köyde kız kaçırma olayı pek bulunmuyor. Ancak maddî olanaksızlıklar yüzünden düğün yapamayacak durumda olan ailelerin çocukları veya aileleriyle düştükleri küçük bir anlaşmazlığı büyüten gençler kız kaçırma yoluyla evlenebilmektedirler. Bu durum aileler arasında pek hoş karşılanmasa da, biraz süren dargınlığın ardından ailelerin gönlü alınır ve barışma sağlanır.

Damatları “iç güveyi” olarak almak da tercih edilmiyor. Ailenin bir tek kız çocuğu olsa bile, gençlerin ayrı ev açmaları ve kendi başlarına yaşamaları daha olumlu karşılanıyor.

Köyde şu anda yaşları otuz ilâ altmış arasında değişen otuzaltı tane dul kadın ve altı tane dul erkek var ve bunlar yeniden evlenmeyi düşünmüyorlar. Zaten düşünseler

bile çocukları onların evlenmelerine pek sıcak bakmıyor. Hiçbir geliri olmayıp kendine bakamayacak durumda olanlara bile çocuklarının bakması daha uygun görülüyor.

Köyde önceleri onbeş olan evlenme yaşı, şimdilerde yükselmiştir. Çünkü artık genç kızlar evlenecekleri gencin askerliğini bitirip bir meslek sahibi olmuş olmasını istiyorlar. Böyle olunca hem kızlarda hem de erkeklerde evlenme yaşı yükselmiş oluyor.

Gençler evlenme konusunu ana babalarıyla rahatça konuşabildiklerinden evlenme isteklerini belli etmek için çeşitli imalara baş vurmada açıkça söyleyebiliyorlar.

Ailelerin gelin ve damat adayında aradıkları en önemli özellik onların iyi, namuslu bir aileden gelip gelmedikleridir. Eğer gelin veya damat adayı köy dışından ve bilinmedik bir ailedense öncelikle çevresine, aday ve ailesi hakkında sorular sorulup nasıl bir aile oldukları öğrenilmeye çalışılır. Alınacak gelin ve damatların gençliklerinden doğan bazı olumsuz yönleri olsa bile, onların evlendikten sonra olgunlaşıp aile içinde eğitilebileceklerine inanılıyor. Damat adaylarının meslek sahibi olmaları tercih edilen bir özelliktir.

Kısmeti çıkmayıp evlenemeyen gençlerin aileleri aracılara baş vurur. Aracı kız ailesi ile erkeğin ailesi arasında arabuluculuk yapar. Aracı bu iş için oğlan ailesinden bir miktar para talep eder. Eğer miktarda anlaşabilirlerse, aracı daha önceden evlenmek istediğini bildiği bir kızı onlara tavsiye eder. İki ailede razı olursa evlenme gerçekleşir. Nikahtan sonra, aracı vaâd edilen parayı alır. Oğlan tarafı maddî olanakları ölçüsünde bir düğün yapmaya çalışır. Düğün yapamayacak durumda olsa bile, en azından bir kına gecesi yapar.

4.1.Kısmet Açmak

Kısmetleri çıkmayan gençlerin kendileri veya aileleri Uzan Dede'ye adakta bulunurlar.

4.2.Gelin Yeni Evine Gelince Yapılan Pratikler

Köyde, kızlarla erkekler arasında kaç-göç olmadığından ve sürekli beraber olabilme imkanına sahip olduklarından gençler eşlerini seçmekte özgürdürler. Evlilik öncesi gençler birbirlerini rahatlıkla tanıyabilmekte ve eşlerini seçebilmektedirler.

Köyde başlık parası alma ve buna bağlı olarak geliştirilen veya “değişik” denilen evlenme türü yoktur. Önceleri tanıdık, bildik diye tercih edilen akraba çocuklarıyla yapılan evlilikler sonucunda özürlü çocuklar meydana geldiğinden, yakın akraba ile evlilik tercih edilmiyor.

Alevî erkeklerin alevî olmayan kızlarla evlenmesine pek karşı çıkılmasa da, alevî kızların alevî olmayan erkeklerle evlenmelerine karşı çıkılıyor.

Aileler gençlerin düşünce ve isteklerine önem verdikleri için “beşik kertme” ile evlilik yolu da tercih edilmiyor. Genelde gençler kendi aralarında anlaştıkları ve aileleri de buna razı olduğu için köyde kız kaçırma olayı pek bulunmuyor. Ancak maddî olanaksızlıklar yüzünden düğün yapamayacak durumda olan ailelerin çocukları veya aileleriyle düştükleri küçük bir anlaşmazlığı büyüten gençler kız kaçırma yoluyla evlenebilmektedirler. Bu durum aileler arasında pek hoş karşılanmasa da, biraz süren dargınlığın ardından ailelerin gönlü alınır ve barışma sağlanır.

Damatları “iç güveyi” olarak almak da tercih edilmiyor. Ailenin bir tek kız çocuğu olsa bile, gençlerin ayrı ev açmaları ve kendi başlarına yaşamaları daha olumlu karşılanıyor.

Köyde şu anda yaşları otuz ilâ altmış arasında değişen otuzaltı tane dul kadın ve altı tane dul erkek var ve bunlar yeniden evlenmeyi düşünmüyorlar. Zaten düşünseler bile çocukları onların evlenmelerine pek sıcak bakmıyor. Hiçbir geliri olmayıp kendine bakamayacak durumda olanlara bile çocuklarının bakması daha uygun görülüyor.

Köyde önceleri onbeş olan evlenme yaşı, şimdilerde yükselmiştir. Çünkü artık genç kızlar evlenecekleri gencin askerliğini bitirip bir meslek sahibi olmuş olmasını istiyorlar. Böyle olunca hem kızlarda hem de erkeklerde evlenme yaşı yükselmiş oluyor.

Gençler evlenme konusunu ana babalarıyla rahatça konuşabildiklerinden evlenme isteklerini belli etmek için çeşitli imalara baş vurmaktan açıkça söyleyebiliyorlar.

Ailelerin gelin ve damat adayında aradıkları en önemli özellik onların iyi, namuslu bir aileden gelip gelmedikleridir. Eğer gelin veya damat adayı köy dışından ve bilinmedik bir ailedense öncelikle çevresine, aday ve ailesi hakkında sorular sorulup nasıl bir aile oldukları öğrenilmeye çalışılır. Alınacak gelin ve damatların gençliklerinden doğan bazı olumsuz yönleri olsa bile, onların evlendikten sonra olgunlaşıp aile içinde eğitilebileceklerine inanılıyor. Damat adaylarının meslek sahibi olmaları tercih edilen bir özelliktir.

Kısmeti çıkmayıp evlenemeyen gençlerin aileleri aracılara baş vurur. Aracı kız ailesi ile erkeğin ailesi arasında arabuluculuk yapar. Aracı bu iş için oğlan ailesinden bir miktar para talep eder. Eğer miktarda anlaşabilirlerse, aracı daha önceden evlenmek istediğini bildiği bir kızı onlara tavsiye eder. İki ailede razı olursa evlenme gerçekleşir. Nikahtan sonra, aracı vaâd edilen parayı alır. Oğlan tarafı maddî olanakları ölçüsünde bir düğün yapmaya çalışır. Düğün yapamayacak durumda olsa bile, en azından bir kına gecesi yapar.

4.3.Güveyi Bağlamak

Damadın cinsel kudretini bağlayıcı pratiklerin yapılması için düğünün önemli iki safhası seçilir. Damat, ya nikah kıyılırken ya da gerdeğe girdiği zaman bir asma kilit kilitlenerek bağlanır. Damat, tıpkı kilit gibi kilitlenir kalmış.

4.4.Bağlamayı Önleyici Tedbirler

Bu durumu önlemek için damat hocaya baktırılır. Hoca muska yazar, damada okunmuş su içirir. Damada üzerine okunmuş bir gömlek giydirilir, okunmuş suyla banyo yaptırılır. Bütün bunlar yapılırsa, damadı büyü tutmayacağına inanılır.

4.5.Çözmek

Bütün bu önlemlere rağmen yine de kötü niyetli kişiler damadı bağlamışlarsa, hocaya baktırılır. Hoca bir kilidin üzerine birtakım dualar okuyarak kilidi açar. Böylece damadın da büyüden kurtulacağına inanılır.

4.6.Kız İsteme-Söz Kesme

Kız istenmeden önce, “ağız arama” amacıyla, kızın babaannesi, anneannesi veya yegesi gibi bir aile büyüğüne durum anlatılır ve kız ailesinin bu talebe nasıl tepki vereceği araştırılır. Gençlerin kendi aralarında anlaştıkları durumlarda bu bir formalite niteliğindedir. Ağız arama kızla oğlanın görüşmediği durumlarda önem kazanır. Eğer kız veya ailesi damat adayını istemiyorlarsa kız istemeye gidilmez, çünkü talepleri geri çevrildiğinde küçük düşüklerine inanırlar ve hiç kimse de küçük düşmek istemez.

Kız istenmeden evvel, oğlan annesi yanına annesi, eltisi veya görümcesini alarak kız evine gider. Kızla oğlan birbirlerinden haberdârlarsa, kız ailesi zaten bu görüşmenin amacını anlar, ama gerek oğlan ailesi gerekse kız ailesi bu durumu söze dökmez. Bir tanıdık ziyareti niteliğindeki bu görüşmede çay, kahve ve yiyecekler ikram edilir ve oğlan tarafı evine döner.

Daha sonra kızla oğlan görüşüyorlarsa, oğlan ailesinin ne zaman kız istemeye gideceğini kıza söyler, kız ailesi de ona göre hazırlığını yapar. Kız istemeye gitmeye “dünür gitme” denir. Oğlan tarafı yine aile büyükleri ve onların eşleriyle birlikte beş altı kişi kız istemeye giderler.

Dünürçüleri yanlarına yaptırdıkları çiçeği, şeker veya çikolatayı alarak kız evine giderler. Oğlan tarafı kız evine gidince, karşılıklı hal hatır sorulur, sohbet edilir. Bu arada kolonya, şeker, çay, kahve ve bunların yanında çeşitli yiyecek ikramları yapılır. Bundan sonra oğlanın babası veya yoksa bir büyüğü kızın babasından “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli”yle kızı üç kez isterler, yani bu sözleri üç kez söylerler. Kız ailesi, zaten durumu bildiğinden ve önceden düşündüğünden, kız istendikten sonra ayrıca bir düşünme süresi istemezler. Ama eğer kızın oğlandan haberi yoksa o zaman ailesi kızı sormak için zaman ister ve ikinci bir görüşme talep eder.

Kız istendikten sonra kızla oğlan kalkıp oradaki herkesin ellerini öperler. Bundan sonra bir kez daha kolonya ikram edilir. Bundan sonra kız ve erkek tarafı oturup düğünde takılacak takıları konuşurlar ve bir ortak noktada buluşmaya çalışırlar. Bu konuşmalara kız ve oğlan hiç karışmaz, kız zaten isteklerini anne ve babasına daha önceden söylemiştir.

Nişan günü ve nişanda takılacak takılar konusunda her iki taraf anlaştıktan sonra, oğlan annesi gelin adayına maddi gücüne göre küçük bir altın yüzük, iğne, saat veya bir çift küpe takar. Bu kayınvalidenin müstakbel gelinine küçük bir hediyesidir. Bu görüşme “söz kesme” anlamına gelir, ayrıca bir söz kesme töreni düzenlenmez.

4.7.Nişan

Bu söz kesmeden sonra sıra nişana gelir. Herkes katılabilsin diye nişan töreninin yapılacağı gün, hafta sonuna denk getirilmeye çalışılır.

Oğlan annesi, yakın akrabalarını nişana davet etmek için evlerine gider. Kız evi kendi davetlilerini kendi çağırır. Nişan törenine bütün köy halkı davet edilecekse, köy camiiinin hoparlöründen, nişanın yapılacağı gün duyurulur ve tüm köy nişana davet edilir.

Nişan töreni kız evinde ve akşam yapılır. Kız ve oğlan tarafı köy dışından gelen misafirleri kendileri ağırlarlar, ancak gece yatısı için misafirler bütün hısımlar ve akraba arasında paylaşılır. Her iki tarafın misafirin masrafını kendisi karşılar.

Eskiden nişan töreninin yapılacağı gün atış yarışması düzenlenirmiş. Bu yarışma eli tüfek tutan tüm köy halkı ile civar köy avcılarına açılmış. Köyün üst çıkışında yer alan harmanlar mevkiinde düzenlenen yarışmada hedefi vuran yarışmacılara oğlan tarafı koyun, kuzu gibi hediyeler verilirmiş. Oğlan evinden kız evine takılar giderken de tüfekler atılmış. Hayat şartlarının zorlaşması nedeniyle bu âdet artık uygulanmıyor.

Nişan davullu zurnalı olur. Davullar kız evine gitmeden önce gençler oğlan evinde oynayıp eğlenirler. Daha sonra kıza takılacak olan takılar, oğlan evinden alınıp davullar eşliğinde kız evine getirilir. Kız evi, oğlan evinden gelen bütün misafirlere çay, meşrubat, kuru pasta, lokum gibi ikramlarda bulunur. Yapılan bütün bu ikramların malzemesi, oğlan evi tarafından temin edilir. Her iki tarafın da saygı duyduğu bir büyük tarafından nişan yüzükleri takıldıktan sonra oğlan tarafının takacağı diğer takılar da takılır.

Oğlan tarafının takı takması bittiğinde “yağlık” denilen tören yapılır. Bunun için kız evinin kapısının önüne önce eski kilim ve halılar atılır. Bunların üzerine kızın çeyiz sandığı oturtulur. Kapı ile sandık arasındaki birkaç metrelik mesafeye altıparmak kumaştan bir yolluk atılır. Nişanı yapılan kız, ve bu yolluk üzerinde yürüyerek sandığın yanına getirilir ve sandığın üzerine oturtulur.

(Resim:15) Yağlık töreni.

Bu arada bütün köylü sandığın etrafını sarar ve töreni izler. Kızın yakınlarından olan yaşlıca bir kadın kıza nişanlı kıyafetlerini giydirmeye başlar. Kız, zaten meydana könceğini giymiş vaziyette gelir. Bunun üzerine göyneği, deyresi ve önlüğü giydirilerek başı bağlanır, en üste de al bir yazma örtülür.

(Resim:16) Yağlık töreninde kıyafetler giyildikten sonra.

Bu tören biraz başbağını andırmakla birlikte, ondan daha farklıdır. Çünkü burada kullanılan bütün giyim eşyası kızın kendisi veya ailesi tarafından hazırlanır ve bu tören sadece takı takmak için düzenlenir. Bundan sonra her iki tarafın kadınları ve komşular nişanlı kıza yakınlıklarına göre, hazırladıkları kumaş, havlu, yazma, çorap gibi hediyeleri sandığın üzerinde oturmakta olan kızın başına atar.

(Resim:17) Yağlıkta kıza verilen hediyeler.

Hediyeyi kızın başının üzerine atarken de kendisinin kızın neyi olduğunu ve hediyesinin ne olduğunu yüksek sesle söyler. Bu töreni erkekler de izler ama takı takmaya onlar katılmazlar. Bu takı takma töreni bittikten ve hediyeler toparlandıktan sonra, kız orada bulunan bütün herkesin ellerini öper. Daha sonra evine girerek evdeki davetlilerin de ellerini öper ve onların yanına oturur. Bundan sonra kızın anneannesi, babaannesi ve annesi sırayla ağıt yakmaya başlarlar, oradaki herkes ağlar.

(Resim:18) Yağlık töreninin sonu.

Kız evi tarafından oğlan evinin yakınlarına verilmek üzere hazırlanan havlu, yazma gibi küçük hediyeler, nişanın ertesi günü oğlan yengesi tarafından dağıtılır. Kız evinin hazırladığı bu hediyelerin yanına, oğlan evi de yemeni, çorap gibi küçük hediyeler ilave eder.

Nişanlılık dönemi bir, iki en fazla altı ay sürer. Gerek kız, gerekse oğlan tarafı bu sürenin çok uzun olmasına taraftar değildir. Bu nedenle, oğlan tarafının bir an önce düğüne hazırlanması beklenir. Bir yılı aşmayan nişanlılık dönemine bir bayram rast gelirse, oğlan tarafı, kız tarafına “bayramcalık” götürür. Kızın görüşü de alınarak belirlenen hediyeler, kumaş, elbise gibi şeylerdir. Nişanlı kız, oğlan evi tarafından tepeden tırnağa giydirilir. Alınan hediyeler bir iki akraba kadın ile birlikte kız evine götürülüp kıza giydirilir. Oğlan annesi maddî gücüne göre, müstakbel gelinine altın bir bilezik veya gerdanlık da hediye edebilir.

Genelde nişanlılık döneminde çıkan anlaşmazlıklar, tatlılıkla giderilmeye ve nişan bozulmamaya çalışılır. Çok nadir de olsa nişanın bozuması durumunda kız tarafı oğlan tarafının aldığı hediye ve takıları geri verir.

4.8.Düğün

4.8.1.Düğün Öncesi Yapılan Hazırlıklar

Nişan töreninden sonra düğünün tarihini saptamak ve gençlerin yeni evine alınacak eşyaları konuşmak için kız ve oğlanın ana babası gençlerle birlikte oturup konuşurlar.

Genel olarak oğlan tarafı oturma odası ve salon takımıyla birlikte beyaz eşyaları da alır. Kız tarafı, eğer gücü varsa yatak odası takımını alır, alacak maddî gücü bunu almaya yeterli değilse o zaman bunu da oğlan tarafı alır.

Kızın çeyizinde yatak, yorgan, halı, dantel, yemeni, çorap gibi işlemlerle, tencere, tabak gibi mutfak malzemeleri bulunur. Bunlar kısa bir zaman diliminde hazırlanacak şeyler olmadığından kız anası, kızı doğduğu andan itibaren onun çeyizini hazırlamaya başlar. Kız, nişanlandıktan sonra yine de eksikleri varsa, bu eksik kalan işlemleri yakın akraba kadınlarına ve yakın arkadaşlarına dağıtarak tamamlamaya çalışır.

(Resim:19) Çeyiz giderken.

Oğlan anası da, oğlu evlilik çağına geldiğinde, baş bağında gelinine giydireceği bütün giysileri hazırlamış olur.

Düğün gününden yaklaşık bir hafta evvel, “urba düzülmeye” Balıkesir’e gidilir. Gelinlik ve damatlığın alınacağı bu alışverişe epey kalabalık gidilir. Kız ve oğlanla birlikte ana babaları ve yakınları beraber giderler. Gelinliği, oğlan tarafı; damatlığı da kız tarafı alır. Bunlar hazır alınmayacaksa, o zaman da kumaş ve dikim paralarını yine aynı taraflar öder. Gelin ve damatlık, hazır alınmayacaksa Balıkesir’de bir terziye diktirilir, ama kızın düğünde giyeceği deyre köyde dikilir. Alışveriş esnasında ortaya çıkan yeme içme ve yol gibi masrafları oğlan tarafı karşılar.

Eşi dostu düğüne davet etmek için yine köy camiinin hoparlöründen yararlanılır. Bunun dışında, köydeki hane sayısınca alınan ve adına “okuntu” denilen havlu veya kumaş kalburlara konarak köydeki her eve uğranarak köy halkı ayrı ayrı düğüne davet edilir. Düğün sahibi, okuntu dağıtmaktan başlayıp düğün sonuna kadar sürecek

hizmetler için, akrabalarından bazılarını görevlendirir. Bu işi de onlara havlu gibi küçük bir hediye vererek yapar. Hediyeyi alan kişi eşiyile birlikte düğün boyunca her hizmete koşar.

“Okuntuluk”ları almak için yine birkaç akraba kadını alışverişe birlikte giderler, okuntulukları da yine oğlan tarafı alır. Okuntuların alındığı günün ertesinde çeşit çeşit yemekler yapılır. Mevsimine göre değişebilen bu yemekler on çeşitten fazla olur. Yemekler hazırlandıktan sonra iki kişi çıkıp bütün köyü “okuntuya buyurun” diyerek davet eder. Okuntu dağıtma işini oğlan tarafının yakınlarından bir kadın ve birkaç genç kız birlikte yaparlar. Davete önce erkekler gelir, erkekler geldikten sonra “okuntu yırtma” yapılır. Bu, köyde düğüne davet edilecekler için bir gün öncesinden alınmış olan okuntuluk kumaşların herkese yaklaşık birer metre düşecek şekilde paylaşılmasıdır. Erkekler yemeklerini yerken kalburlara konulan, havlu ve basma kumaşlardan oluşan okuntuluklar ev ev dolaşarak herkese dağıtılır ve bütün köy düğüne çağırılır. Erkekler yemeklerini yiyip dağıldıktan sonra kadınlar gelip onlar da yemeklerini yerler. Kadınlar gelirken yanlarında tabaklara koydukları pirinç, şeker gibi hediyeler getirirler. Kadınlar yemeklerini yedikten sonra hep birlikte otururlar. Düğün sahibi akraba kadınlarına elbiselik, donluk kumaşlar alır ve bunların üzerine kime verileceğini yazar. Bu kumaşların olduğu bohçalar ortaya getirilir ve isim isim okunarak hediyeler dağıtmaya başlanır. Düğün sahibi bir iki genç kız tarafından ismi okunan akrabasının hediyesini alarak onun üzerine atar. Buna “dikiş biçme” denir.

Dikiş biçme esnasında, yemekçi olarak, yine becerikli akraba ve komşu kadınlarından dört kişi içeri aşçısı, dört kişi de keşkek ve nohut pişirmek için dışarı aşçısı olarak görevlendirilir. Yine bu görevlendirmeler de birer havlu hediye ederek yapılır. Bu aşçılara düğün bittikten bir hafta on gün sonra birer elbiselik, birer kutu çay, birere kilo şeker, birer kilo pirinç gibi hediyeler götürülüp hakları ödenmeye çalışılır.

Kız evi de köyde bütün kızı olanları ayrıca düğüne çağırır. Bunları düğüne çağırana “kız sağdıç” denir. Yine bu çağrılar küçük bir el havlusu hediye edilerek yapılır.

Oğlan evi okuntularını dağıtırken “bayraktar”ları da belirler ve ailelerine bunu bildirir. Belirlenen bayraktarlar okuntu gününden düğün sonuna kadar, düğün evinde gereken bütün işleri yaparlar. Keşkek pişirmek için gerekli olan odun bile bayraktarlar tarafından temin edilir. Bayraktarlar, bayraklarını açtıkları sırada kazarâ biri bayrağı düşürürse, o gencin ailesi bir kurban kesmeden, kan akıtmadan o bayrak yerden kaldırılamaz.

Kız evinde de oğlan evinde olduğu gibi misafirlere ikram etmek için yemekler pişer. Kız, başka bir köyden alınacaksa, oğlan evi pirinç, nohut, hoşaflık kuru üzüm ve et gibi yemek malzemelerini kız evine gönderir. Oğlan evinin maddî durumu iyiyse et yerine, kınayla ve aynayla süslenmiş bir kuzu gönderir. Eğer gelin olacak kız köy iindense, o zaman oğlan evinin kestiği kuzulardan birinin arka budu kız evine gönderilir.

Oğlan evinde pişen bütün yemek çeşitlerinden ve tatlılardan oluşan bir sofa hazırlanır ve “n yingesi” tarafından kıza götürülür. Kıza, düğün boyunca hergün  oğn yemek gider.

Düğün başlamadan önce mutlaka resm nikâh kıyılır. Nikâh, muhtar tarafından ve köy âzâlarının şahitliğiyle kıyılır. Oğlan tarafı iki sofralık yemek hazırlar ve bir şişe de rakı koyarak götürür. Bunlar nikâhtan sonra aile büyükleriyle beraber yenir.

4.8.2.Düğün

Düğünde davetliler tarafından getirilen hediyeler deftere yazılır. Herkesin evinde bu defterden vardır. Hediye getiren kişiye, karşılık olarak hediye götürmek gerektiğinde bu deftere bakılır ve o günkü değerden benzer bir hediye götürülür.

Kına yapılacağı gün köy dışından düğüne gelen davetliler, köyün girişinde bekleyip davulları ağırırılar ve bayraktarlar ve davullar eşliğinde düğün evine giderler.

Gerek kız evinin gerekse oğlan evinin misafirleri gece yatisına yakın akrabalara ve yakın komşulara dağıtılır.

Perşembe günü, gelinin saçına kına yakılır. Bunun için bütün akrabalar ve köydeki genç kızlar toplanırlar, yanlarında getirdikleri bir tutam kınayı, kız annesinin almış olduğu kınayla karıştırıp karılarak kızın saçına yakarlar. Bu kına, kızın isteğine göre ya o akşam ya da ertesi sabah yine kız sağdıçları tarafından yıkanır.

Cuma günü “kepez düzme” yapılır. Gelinin başına takılacak “kepez”, akraba ve komşu kadınlarının katılımıyla oğlan evinde hazırlanır. Bir gece orada kalır. Kepezin gecelemesine “kepezin yatması” denir. Ertesi gün kepez ve oğlanın çeyizi davullarla birlikte oğlan evinden alınıp kız evine getirilir. Buna “kepez gezme” denir. Oğlan evinde, oğlan tarafının akrabaları tarafından hazırlanan kepez, oğlan tarafının akrabalarından bir kıza giydirilir ve iki tepsiye çerez, helva, gelin için alınmış bir çift ayakkabı veya terlik ve allı yeşilli bir elbiselik kumaş konarak davullar eşliğinde bütün köy dolaşılır. Kepez bir gece de kız evinde yatar. Bu süre içerisinde kepezi ve çeyizleri görmeyenler, kız evine görmeye gelir. Önceleri, kız evinin önünde, dışarıda sergilenen çeyiz, artık içeride evin bir odasında sergileniyor. Çeyiz sermeye de kızın arkadaşları ve akrabaları gelir. Ertesi gün gelin onu giyip oğlan evine gider. Pazar sabahı erkenden, kızın ve oğlanın çeyizi akrabaların yardımıyla yeni evlilerin oturacakları eve getirilip yerleştirilir. Mobilya gibi büyük eşyalar zaten daha önceden yerleştirilmiştir, bu getirilen eşyalar yatak yorgan gibi ufak tefek eşyadır. Bunlar, kız evinden götürülürken herhangi bir eğlence yapılmaz.

Cumartesi günü yemekler yapılır, ama bu yemekler sadece düğün evinde kalan davetliler için pişirilir. Kazanlarda pişen etten bir parçası küçük bir tasa konur. Damadın yakın akrabaları tasın konuduğu siniye para atarak ilk pişen etten birer lokma alırlar. Okuntu sırasında hediye verilenler, aldıkları hediye nin karşılığını vermek üzere “dürü” getirirler. Herkes dürüsünü alır, davullar ve bayraktarlar eşliğinde düğün evine getirir, dilerse yemeğini düğün evinde yer, isterse yemeklerden alıp evinde yer.

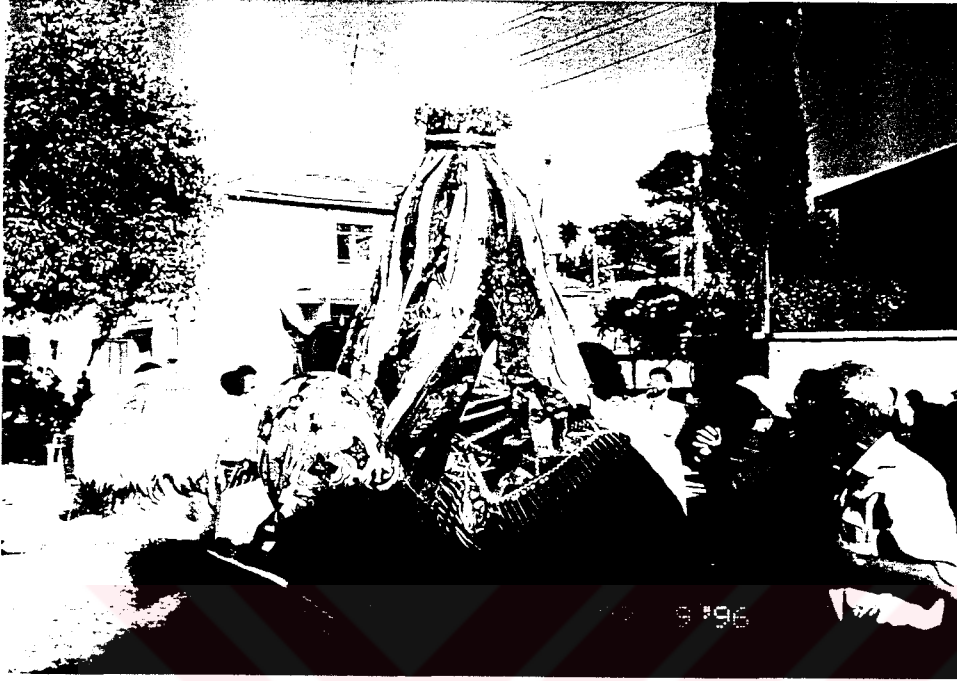
(Resim:20) Bahşış bırakılırken.

Cumartesi gecesi “kına gezdirilir”. Geline kına yakılırken “yakma yakılır”, yani gelin için ağıtlar söylenir ve “gelin övme” yapılarak gelin ağlatılmaya çalışılır. Bu ağıtlarda, eğer ölmüş iseler gelinin anası, babası veya başka büyükleri anılır. Bu sırada davullar çalmaya ara verir. Kınada, nişanda göremeyenler görsün diye takılar bir kez daha takılır. Bu kınayı oğlan evi alır. Bir teskiye gelin için alınan elbiselik kumaş ve kına konur. Bu tepsi özne annesi tarafından taşınır. Kına oğlan evinden alınır, kadın erkek bütün köylü toplanır ve davullar eşliğinde bütün köy dolaşılır. Dolaşıp kız evine getirilen kına eğer hava güzelse kız evinin önünde yine davullar eşliğinde karılarak kızın el ve ayaklarına yakılır. Kınayı, biri gelinin bir eline diğeri öbür eline yakacak şekilde iki kız sağdıç yakar. Gelinin eline kına yakılırken, sağ eline bozuk para konur, üzerine kına yakılır. Bu kına gelinden başka kimseye yakılmaz. Geline kına yakıldıktan sonra, artan kına oradaki kadınlara dağıtılır. Dağıtılan karılmış kına, erkeklere dağıtılmaz, ama delikanlılar işaret olsun diye birer parmak kına alırlar.

(Resim:21) Düğünde bayraktarlar.

Pazar günü akşama doğru gelin alma yapılır. Gelin almadan evvel kızın anasına, babasına ve varsa kardeşine hediyeler ve “ağırlık” denilen altın veya para olabilen hediyeler bohçalanır, bir tepsi yemek hazırlanır, bunlar alınarak kız evine gidilir. Kız evinde bu yemekler yenir, bohça açılıp hediyeler gösterilir. Bundan yaklaşık bir saat sonra bütün köy gelin almaya kız evine gelir. Oğlan evi, gelin almaya gelmeden geline kepezi giydirilmez. Gelin hazırlanır, kepezini giyer ve evdekilerle helâlleşir. Kızı evde dışarıya babası veya oğlan kardeşi çıkarır. Kapıda oğlanın babasına ve annesine teslim eder. Gelin ata veya arabaya bindirilerek davullar önde gelin arkada köyde dolaştırılarak oğlan evine götürülür.

(Resim:22) Gelin alma.

Oğlan evi ne kadar yakın olursa olsun gelin ata veya arabaya biner. Gelin köy içinde dolaştırıldıktan sonra oğlan evine getirilir. Gelin oğlan evinin kapısına gelince hemen attan veya arabadan inmez. Kayınpederi, yeni gelinine tarla, hayvan gibi şeyler bağışlar. Gelin gönlü olup attan inince, eve girerken başına şeker, buğday ve para saçılır. Gelinin bir koluna kaynanası, bir koluna da kayınpederi girerek onu yeni evine sokarlar.

(Resim:23) Gelin oğlan evine girerken.

Gelin oğlan evine girip bir yere oturur. Daha sonra özne annesi, bir ekmek getirir ve gelin bu ekmekten bir parça ısırır. Gelinin ısırđıđı ekmek birer parça olmak üzere oradakilere paylaşılır. Gelinin çocuğu olursa bu çocuk sağır olmasın diye evin içinde çalıp oynanır.

Pazar günü gelin attan indikten sonra, damadı “güveye sokma”dan evvel, özne annesinin kocası, köyün saygın ve yaşlı bir kişisinin evine götürüp orada “güvey

yıkanması” yaparlar. Bu gerçek bir yıkanma değildir, semboliktir. Damat ve özne annesinin kocası, o kişinin evine gidip elini öper ve ona bahşişini verip dönerler.

Gerdek öncesi kız tarafı tavuk kızartır, pilav ve tatlı yapar. Bunu özne annesi gelinin arkasından oğlan evine getirir.

Pazartesi sabahı, yani “damat sabahı”, kız evinden alınan kızın çeyizi davullar eşliğinde köy dolaştırılarak oğlan evine getirilir. Kızın çeyizi, oğlan evinden bahşiş almadan teslim edilmez. Komşularla birlikte kız evinden alınan çeyiz, oğlan evine indirildikten sonra “damat oynatma” yapılır. Damat ve arkadaşları, akrabaları ve komşuları oynarlar. Gelin bu oyunlara katılmaz, başında kepezi ve al duvağıyla özne annesiyle birlikte bir kenardan oynayanları seyreder.

Düğünün ertesi günü veya birkaç gün sonra “gelin gezmesi” yapılır ve gelinle damat kız evine ziyarete gider. Yine yemekler yapılıp akrabalar toplanıp yerler. Ertesi gün de kız tarafı oğlan tarafına gezmeye gider.

Kız evinde de kız sağdıçları için yemekler yapılır.

4.8.3. Düğün Sonrası

Düğünün ertesinde, yani gerdek gecesinin sabahında, “baş bağı” yapılır. Tüm köy kadınları gelinin başını bağlamaya davet edilirler. Bu gelinin kadınlığa adım atışının temsilidir. Anasının babasının rızasını almadan kaçan kızlara da baş bağı yapılır, fakat onların baş bağı hemen gerdek ertesinde yapılmaz. Biraz zaman geçmesi beklenir. Eğer gebe kalmışlarsa mutlaka doğumdan önce baş bağı yapılır. Çünkü o artık bir anne adayıdır ve ocak sahibidir. Aynı düşünce doğrultusunda, yüzü yeni geldiği yuvaya dönsün diye ikinci evliliğini yapan kadınlara da baş bağı yapılır.

Baş bağında, başa bağlanan parçalar yedi tanedir. Tomaka, Kulak, çiçek, arınlık, yaşmak, uzun al, terlik. Bunları oğlan anası olan her kadın oğlu evlenmeden önce hazırlar. Baş bağlama işini oğlan evinin büyüklerinden bir kadın yapar. Baş bağına

başlamadan evvel, kadınlar gelininin başıyla oynar ve onunla şakalaşır eğlenirler. Gelinin başına kuru kına ve şeker konulur.

Önce terlik takılır. Terlik üstüne yaşımak bağlanır. Yaşmak üstüne yazma bağlanır. Yaşmağın üzerine tomaka takılır. Tomaka üstüne kulak takılır. Kulağın üzerine uzun al bağlanır. Kulak üstüne çiçek bağlanır. En üste de arınlık bağlanır.

Bundan sonra çok gevşek olarak “dil bağı” adı verilen bir yazma bağlanır. Baş bağlayan kadın geline, bahşişini almadan kimseyle konuşmamasını tembihler. Buna “gelin söyletme” denir. Daha sonra da kendisi gevşek bağlanmış olan yazmayı gösterip, bunu bağlayamadığını söyler ve bahşişini ister.

Baş bağı yapıldıktan sonra gelin, evdeki kadınların ellerini öper. Daha sonra gelinin göyneğinin eteğine beş altı parça çocuk eşyası konur. Gelin eteğini toplayarak kendi ekseni etrafında üç kez döner. Daha sonra eteğini salıverir. Eteğindeki eşyalar savrulur ve herbiri bir tarafa gider. Bu savrulan çocuk eşyaları kime denk gelirse onun çocuğu olacak demektir.

Bu uygulamadan sonra gelin, suya gönderilir. Gelin, suya giderken bir avucuna buğday alır, bir eline de sürahi ve bardak alır. Avucundaki buğdayı döke döke çeşmeye gider. Gelinin avucuna aldığı bu buğdaya “bereket buğdayı” denir. Gelin sürahiyi doldurup eve gelir ve evdeki herkese yetecek şekilde azar azar dağıtır.

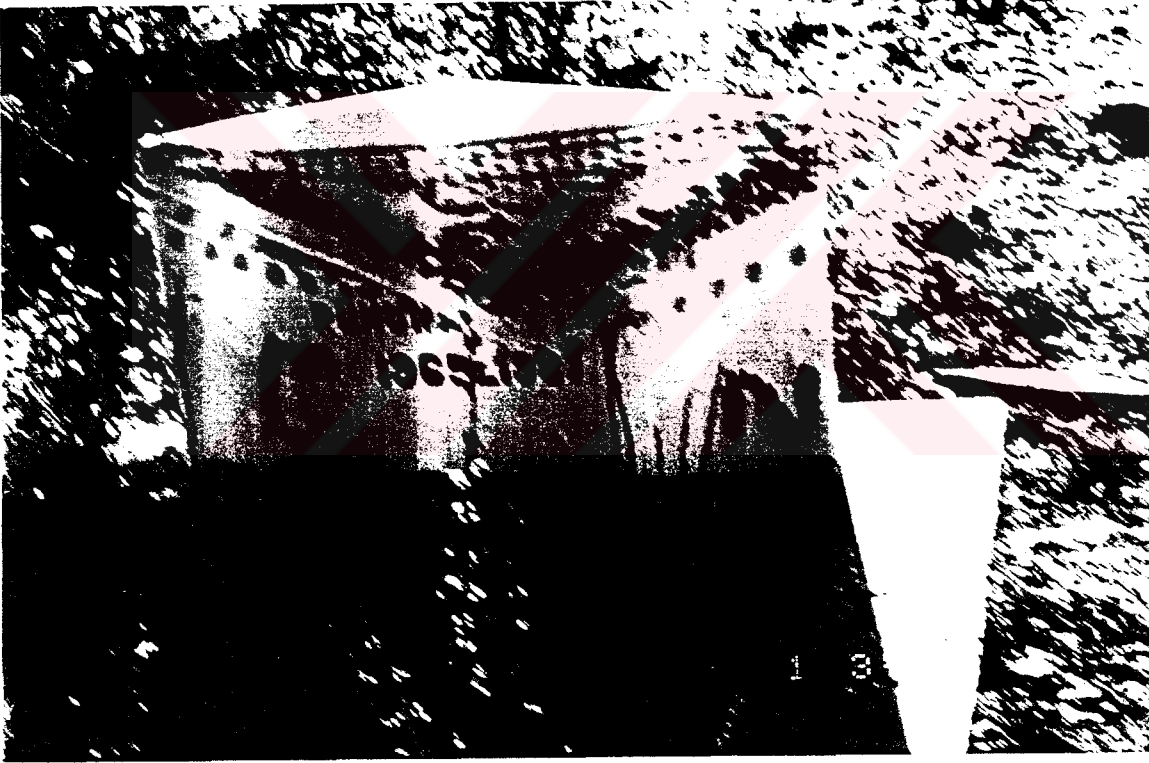
Gelin ata binip inerken ters çevrilmiş kazana basar.

5.Ölüm

Geleneksel toplumlarda hayatın üç önemli geçiş döneminden biri olan ölümden, öldükten sonra nasıl gömüleceğine ilişkin olarak kişinin özgür seçim hakkı yoktur. Kişi öldükten sonra içinde yaşadığı toplumun normlarına ve adetlerine göre gömülmektedir. Ölümden sonraki ebedi istirahatgahlar olan mezarlıklar da toplumdan topluma değişmektedir.

Türkali Köyü'nde mezarlık, köyün yukarı tarafındaki tepededir. “Kızılbaş Türkmenler, Tahtacılar da, ölülerini yüksek tepelere gömerler.”⁵⁴ Mezarlığın sınırları yığma taşlarla ve bunların üzerine atılan çalılarla belirlenmiştir. Mezarlığın sınırları içerisinde köy halkının çok büyük saygı gösterdiği “Uzan Dede” yatırı bulunmaktadır. Hıdırellezdeki kutlamalar burada yapıldığı için kıyıda köşede yer yer odun, çalı çırpı yığınları vardır. Bu odunlar, “Hıdırellezde yapılan “Hıdırellez hayrı”nda kesilen kurbanları pişirmek için kullanılır.

Mezarlık, oldukça bakımlı ve temizdir.

(Resim:24) Mezar taşına bağlanmış yazma.

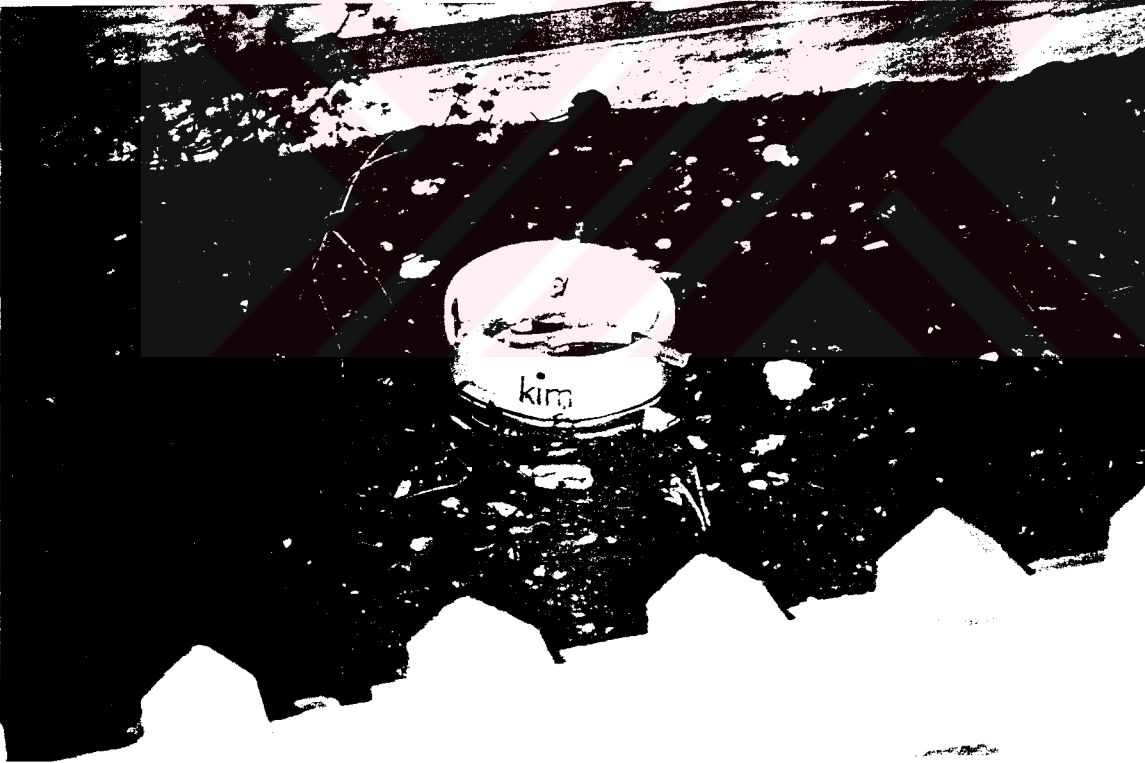
Mezarlıktaki mezar taşlarının üzerine mutlaka şiir yazılır. Yazısız mezar taşı bulmak neredeyse olanaksızdır. Köyde bu iş için manzume yazmaya yeteneği olan Ali Özdemir adeta görevlendirilmiş gibidir. Köyde cenazesi olan mutlaka ona gidip mezar

⁵⁴Eröz Mehmet:a.g.e., s.350.

taşına manzume yazması için ricada bulunur. O da ölümün ve ölenin niteliklerini anlatan manzumeler yazar.

Mezar taşlarındaki yazılarda başka özellikle genç ölenlerin mezar taşlarına allı yeşilli, oyalı yazmalar bağlamak da adettir.

Bunların dışında mezarların üzerine ölen kişilerin hayattayken yapmayı sevdikleri şeyleri anımsatan eşyalar da konur. Mesela, sağlığında sigara içmeyi çok seven İsmail Dede'nin mezarının üzerinde bir kül tablası vardır. Bu kişi ölmeden önce mezarına her ziyarete gelişte sigara koymalarını ve mümkünse mezarı başında sigara içmelerini vasiyet etmiştir.

(Resim:25) Mezarın üstünde kül tablası.

Köyde ölümlere çok büyük saygı gösterilir ve sık sık ziyaretlerine gidilir. Hıdırellez gibi kutlamalarda bütün köy halkı hep birlikte ölümlerini ziyarete gider. Bu ziyaretler sırasında ilk önce mezar taşı, sonra mezarın orta kısmı ve en son da ayak ucu

öpülür ve “Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali” diyerek mezara niyaz edilir. Daha sonra ölünün hatıraları anlatılarak ölüler yad edilir. Henüz acısı taze olan mezarların başında yakınları ağıtlar yakar. Her ziyaret edilen mezarın üzerine yerden alınan bir tutam toprak serpilir. Bu işlemi ziyarete giden herkes ayrı ayrı yapar. Kimi de ölünün anısına hayır yapmak için şeker dağıtır. Dağıtılan bu şekerden almamak büyük bir kusur sayılır.

Köyde ölmek terimi yerine “Hakk’a yürümek, kalıp değiştirmek, don değiştirmek, göçmek” tanımları kullanılmaktadır.

Hakk’a yürümek, bireyin biçiminden yani cesedinden kurtulup, özüne dönmesi demektir. Alevî inancına göre Allah’ın kendi nûrundan yarattığı ve Tanrısal öz taşıyan insan, ölümüyle birlikte tekrar Tanrı’ya dönecek, yani Hakk’a yürüyecektir.

Köyde cenaze olduğu vakit selâ verilmez, sadece camii’ın hoparlöründen ölenin kim olduğu ve ne zaman gömüleceği duyurulur.

Köyde ölü gömme geleneğini, ilk ve son aşama ya da hazırlık ve gömme aşaması olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. Ölüm olayının başladığı andan başlayarak cenaze namazının kılındığın ana kadar olan işlemleri ilk aşama ya da hazırlık aşaması; cenaze namazından sonra olan ve onun gömülmesini de kapsayan işlemleri ise son aşama ya da ölü gömme aşaması olarak adlandırabiliriz.

Köyde bir ölüm olduğu zaman, ölü ile ilgili bütün işlemleri kendi yakınları ile birlikte musahip aile beraber yürütür.

Köyde herhangi bir ölüm olayı olduğunda, ölü gömme ile ilgili ilk aşama ya da hazırlık aşaması başlar. Ölüm akşam vakti ya da gece olmuşsa, ölüyü toprağa vermek için sabahın olması beklenir. Buna “ölünün gecelemesi” denir. Köyde ölüyü toprağa vermek veya defnetmek deyimleri yerine “sırlamak” deyimini kullanılır. Ölünün gecelemesinin gerektiği durumlarda, gece, ölenin başında beklenir, yas tutulur. Ölüm üstüne saz çalarak nefesler söylenir. Evdeki herkes ağlar, ağıt yakar. Bu arada ölünün

konması için kefen hazırlanmaya başlanır. Kefen hazırlanırken ölünün ertesi gün ne zaman gömüleceği de kararlaştırılır. Ölü, evde elbiseleri tamamen çıkarılarak kefene konur. Üç katlı kefenin iki katı, ölünün boydan boya ve enden örtülmesini sağlayacak şekilde kesilir. Ölüyü tamamen örten iki katlı olan ve dış kefen olarak niteleyebileceğimiz bu kefenin altına, “yakasız gömlek” denilen ve iç kefeni oluturan ancak ölünün boydan boya örtülmesini sağlamayan bir kefen daha konur. Ölünün baş kısmı açıkta kalacak şekilde örtülen ve tıpkı yakasız bir gömleği anımsatan bu iç kefenin uzunluğu boyundan dizlere kadardır. Ölünün yakasız gömlek olarak adlandırılan bu iç kefenine, onun cinsel organını örttüğü için “sır örtüsü” de denmektedir.

Ölü, gömülene kadar evinde kalır. Bu esnada ölü evin büyük bir odasında veya salonda yerde yatmaktadır. Konu komşu ölü sahibine “başın sağolsun”a gelir, ölü sahibini teselli etmeye çalışır. Ölünün varsa annesi başta olmak üzere, yakınları ölü için ağıt yakmaya başlar. Yakılan ağıtların konusu, ölenin ve ölümün niteliğine bağlı olarak değişir. Doğaldır ki, beklenmedik veya genç ölümlerin acısı daha fazladır. Ağıtlarda genellikle ölen kişinin iyi özelliklerinden, onun için nasıl özlem duyulacağından vb. bahsedilir. Baş sağlığına komşu erkekleri de gelmekle beraber, gelenler genellikle kadınlardır.

Ölü, gömülmeden önce yıkanır. Yıkama işlemi için bütün köylü ölüyü alarak köyün üst tarafındaki “harmanlar” denilen yere gelirler. Burası yerleşim yerinden biraz uzaktır. Burada yan yana iki musalla taşı vardır. Birinde ölü yıkanır, diğerinde ise gömülmeye hazırlanır. Ölü kadınsa onu kadınlar, erkekse erkekler yıkar. Ölünün yıkanması ona yapılacak son hizmetlerden biridir. Ölüyü yıkayacak kişi, bu hizmeti gerçekleştirmeden önce, bir sabun torbasının içine koni şeklinde ve avuca sığacak büyüklükte sabun kıyar. Bu arada üç tane “tara bezi” ile bir örtü ve “kurutma havlusu” hazırlanır. Ölüyü yıkayacak kişinin önünde ise “peştamal” denilen bir bez ya da havlu bulunur. Herkes ölü yıkayamaz. Ölü yıkayabilmek için, öncelikle ölü yıkamanın geleneksel kurallarını bilmek gereklidir. Ölü yıkayacak kişinin sünni ve cami imamı

olmaması genel kuraldır. Yıkama işleminde, ölünün bütün vücudu yıkanır ve ölüye abdest aldırılır. Yıkama işleminde kullanılan su, sıcak olmalıdır. Ölüyü yıkayan kişi, ölünün vücudundaki kıllı bölgeleri temizler, ölen eğer erkekse ve sakalı uzamışsa sakallarını da traş eder, yalnız bıyığına dokunmaz.* Bundan sonra ölü tarat bezleri ile taratlandırılır.

Ölü yıkandıktan sonra kurutma havlusu ile kurulanır. Öbür musalla taşının üzerine önce ince bir halı, kilim veya bir battaniye yayılır. Bunun üzerine ölüyü tamamen örten iki kat kefen döşenir. Ölü yıkandıktan sonra ona ilk önce iç çamaşırları giydirilir. İç çamaşırları üzerine kıyafetleri giydirilir. Ölen eğer kadınsa, ilk kez düğününden sonra giydiği deyesi üzerine giydirilir ve sanki başı yeni bağlanıyormuş gibi, bağlanır ve tıpkı bir gelin gibi süslenir. Ölen erkekse onun üzerine de en yeni elbisesi giydirilir ve başına işlemeli yazmalardan bir sarık sarılır. Ölünün üzerine dış giysileri giydirilirken ölü, incitilmemeye çalışılır ve giysiler kolları giydirilmeden üzerine şöylece geçiriliverir.

Ölü giydirildikten sonra çenesi, çenesinin altından geçirilen ince bir çaputla kafatasına bağlanır. Köyde buna “çene çatmak” denir. Ölünün çenesi çatıldıktan sonra her iki ayağı başparmaklarından birbirine bağlanır. Kolları iki yanına uzatılır.

Bundan sonra sıra “veda ziyareti”ne gelir. Akrabaları, arkadaşları ve tanıdıkları ölü ile vedalaşır ve helalleşirler. Küçükler ölünün sağ elini öperler. Yaşlıları ve büyükleri ise ölünün yanağı ile dudağının birleştiği kısmı önce sol, sonra sağ ve en son da yine sol olmak üzere “Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali” diyerek öperler. Kefen ayak ile baş ucundan bağlanır. Daha sonra en alta yayılan ince battaniye sarmalanır ve ölü tabut ya da diğer bir deyişle “sal ağacı”na konur. Tabutun kapağı yoktur, sadece ölünün baş kısmına çaprazlama olarak kırmızı bir yazma örtülür.

* “Alevîler ve Bektaşîler tarafından bıyığa verilen ehemmiyet Hurufîlerden gelir: Tanrısallığın ‘Ali’ adının, insan yüzünde belirebilmesi için, bıyığın varlığından vazgeçilemez. Kaşların yayı ‘ayn’ı, burun çizgisi ‘lâm’ı, ve bıyık eğimi ‘yâ’yı çizer ve böylece insan yüzünde, hem sağdan, hem soldan ‘Ali’ adı okunabilir.”(Şakir Keçeli, Alevîlik Bozkırda Yanan Ateş, s.154.)

Bundan sonra ölünün yıkıldığı yerde, ölüyü yıkayan kişi, bütün bu işlemlerden sonra herkesin duyabileceği bir sesle:“Allahım, bu mevtanın taksiratını affeyle. Ona geçen haklarımız helal olsun. Cemaat! Mevtaya olan haklarını herkes helal etsin!” der. Bunun üzerine oradaki herkes üç kez “helal olsun” der.

(Resim:26) Cenaze namazı kılınırken.

Bu helalleşmenin ardından ölünün cenaze namazının kılınması gerekmektedir.⁵⁵ Cenaze namazını yalnızca erkekler kılar. Orada bulunan erkekler musalla taşında yatmakta olan ölünün önünde sıralanırlar. Safların önünde sadece cenazelerde aktif rol oynayan imam bulunur. Safların sayısı üç, beş veya yedi tane olacak şekilde ayarlanır. Cenaze namazı bitip selam verildikten sonra cami imamının “el Fatiha” demesiyle herkes içinden Fatiha suresini okur. Cenaze namazı boyunca sükunetlerini koruyan ve kenarda bekleyen kadınlar, yeniden ağlaşmaya başlarlar. Bundan sonra, mezarlık köyden biraz uzak olduğu için, tabut bir traktörün römorkörüne konur, yanına da birkaç

⁵⁵Eröz Mehmet:a.g.e., s.352.

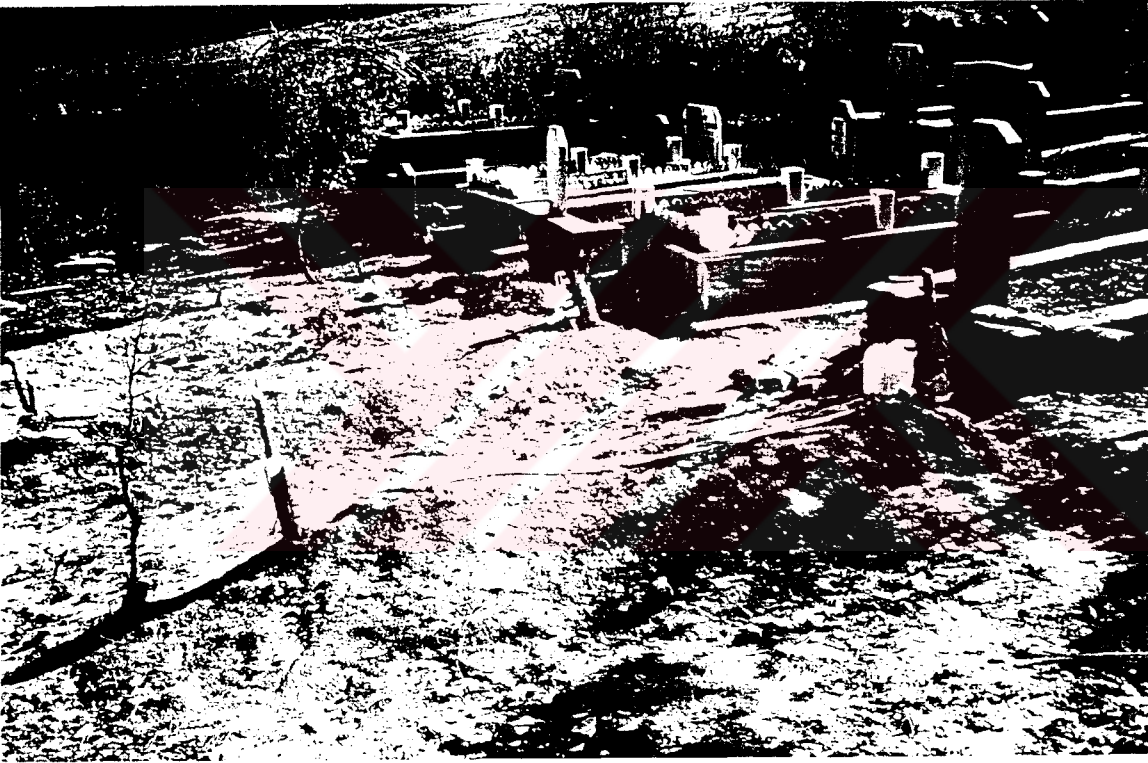
kişi biner. Geride kalanlar yaya olarak mezarlığa götürülen ölüyü takip ederler. Köyde genellikle herkes gömme işine katılmak ve mezarlığa gitmek ister. Ancak işi olup da gidemeyenler, ölünün ardından en azından yedi adım giderler.

Mezarlığa getirilen ölü, daha önceden kazılmış olan mezarının yakınına bir yere yere konur.

Ölü, eğer erkekse mezarın derinliği ayaktan göbek hizasına kadar, kadınsa göğüs hizasına gelecek şekilde, mezarın boyu ise daha önceden iple ölçülmüş olan ölünün boyuna göre ayarlanır ve mezar doğu-batı doğrultusunda kazılır. Mezar çukurunun kibleye bakan yönünden içeriye doğru, tabutun sığabileceği genişlikte bir oyuk açılır. İçeriye doğru oyulmuş bu bölüme “sapıtma” denir.

Mezar kazımıyla ilgili bu son işlemler devam ederken herkes yerlere çömelmiş veya oturmuş olarak bekler. Mezarlığa cami imamı da gelir fakat hiçbir şeye karışmaz. Kadınlar ölünün başında oturup ağlaşırlar. Bu arada yerde yatan ölünün üzerine civardan toplanan küçük çiçek buketleri konur ve ölünün üzerine kolonya serpilir. Mezar kazımı tamamlandığında ölü tabutundan çıkarılır, en üstte sarılı olan battaniye yayılır ve ölü onun üzerine alınır. Boş tabut, sapıtma denilen oyğun içerisine yerleştirilir. Tabutun içerisine önce ölünün sarılı olduğu battaniye yayılır, bu battaniyenin üzerine de ölünün başının altına gelecek şekilde bir yastık konur. Ölünün baş kısmındaki yazma alınır, üzerindeki ince battaniye de açılır. Kefeniyle kalan ölü, mezara yerleştirilmiş olan tabutun içine konur. Tabutun içerisine kefeni ayak ve baş ucundaki bağlar çözülür ve ölünün yüzü açılır. Bu arada herkes mezarın başına toplanmıştır. Yakınlarının, son kez ölünün yüzünü görebilmesi için yüzü açılır. Herkes, ölünün yüzünü son kez görebilmek ve mezara yerden aldığı bir tutam toprağı atabilmek için yarışır. Bu uygulamadan sonra, mezarın tabanı ile kuzey duvarının kesiştiği çizgiden başlayarak, sapıtmanın önüne çaprazlama olacak şekilde sapıtma tahtaları döşenir. Sapıtma tahtalarının aynı boyda olmalarına ve döşenirken arada boşluk bırakılmamaya dikkat edilir.

Bundan sonra mezar tamamen toprakla doldurulur. Mezarın olduğu kısım yer seviyesinde bırakılmaz, biraz bombeli olmasına dikkat edilir. Mezarın baş ve ayak uçlarına birer tahta dikilir. Ölünün baş tarafındaki tahtaya babasının adı, kendi adı soyadı ve bunların yanı sıra doğum ve ölüm tarihleri gibi bilgiler yazılır. Bu tahtaya “baş tahtası” ya da “hece tahtası” denir. Ölünün kefeninin baş kısmına bağlanmış olan bağ, ayak ucu tahtasına; kefenin ayak kısmına bağlanan bağ da baş tahtasına bağlanır. Ayrıca kefenden yırtılan ince bir çaputla da bu iki tahta birbirine bağlanır.

(Resim:27) Mezarın üstündeki hece tahtaları.

Vakit öğleye doğru yaklaşınca sinilerle komşuların pişirdikleri yemekler gelir. Taziyeye gelen dostlar bu yemeklerden yerler.

5.1.Ölümü Düşündüren Önbelirtiler

Ölmesi yakın olan kişinin burnu parıl parıl parlar. Ölmesi beklenen kişi ağır hastaysa uzaktaki yakınlarında söz etmeye başlar.

5.2.Ölü Kültü

Ölü, daha abdest aldırılmadan odanın ortasına uzatıldığında yani daha evden çıkmadan evdeki bütün aynaların üstü örtülür. Aynaların üzerinin açık kalması bir uğursuzluk belirtisi olarak algılanır.

Ayrıca yine ölü evden çıkmadan “ayna atılır”. Bu ölünün arkasından başka ölüler çıkıp çıkmayacağını sınama işlemidir. Küçük bir el aynası alınıp havaya fırlatılır. Eğer ayna yere yüzü yukarıya dönük biçimde, yani parlak yüzü dönük olarak düşerse ölümlerin ardı gelecek, evden bir ölü daha çıkacak demektir.

BÖLÜM V

HALK İNANIŞLARI

I.Ev ile İlgili İnanmalar

1.Kapı

Alevilikte kapı, görülen âlemden, görülmeyen âleme giden yolun ilk aşamasının sembolüdür. Olağan bilgidен gerçek bilgiyi ayırdığına inanılan kapı, Hz.Muhammed'in bir hadisine dayanılarak, Hz.Ali tarafından temsil edilir. Kapı bir geçisi simgeler.⁵⁶

2.Eşik

Eşik de kapının bir parçasıdır. O da kapı gibi geçişi simgeler. İçerideki huzurlu ve güvenli ortamla dışarıdaki tehlikelerle ve kötülüklerle dolu ortam arasında bir geçiştir. Dışarıdan gelen tüm kötülükler buradan geçer. Aynı zamanda eşiğin bir de kudsiyeti vardır. “Yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali” diyerek eşik üç kez öpülür ve niyaz edilir. Bu nedenle eşiğe oturmak çok büyük günahdır. Bir inanişaya göre de, Hz.Ali'nin ilim şehrinin kapısı olmasından dolayı, her kapı Ali'nin manevi sembolüdür. Bu simgesellik, girişin ilk basamağı olan eşiği kutsal kılmıştır. Bu nedenle eşik hiçbir zaman çiğnenmez, niyaz edilerek eşiğe basmadan geçilir.⁵⁷ Kapının bir yanının Hasan, diğer yanının Hüseyin'i, üstünün Hz.Muhammed ve eşiğin de Fatıma'yı temsil ettiğine inanılır.

3.Ocak

Ocak da kutsaldır; haneyi, evi temsil eder. Ocağın yanması, soyun devamını, bolluğu, bereketi sembolize eder. Ocağın kutsallığı ateşten dolaydır. Çünkü ateş, kötü ruhlardan koruyucudur, bu nedenle yanan ocak asla söndürülmez, üzerine su dökülmez. Ateşin kendi kendine sönmesi beklenir. Ocağındaki ateşi söndüren kişi, kendi kendine ocağını söndürmüş, hanesini dağıtmış olur. Ayrıca ocakta incir odunu da yakılmaz.

⁵⁶ Özkırmımlı Atilla:a.g.e., s.238,1993.

⁵⁷Özkırmımlı, Atilla:Alevilik-Bektaşılık ve Edebiyatı, s.42,1985.

Bedduaların en kötüsü ocakla ilgili olanlardır (Ocağına incir dikilsin. ocağına su dökülsün vb.).

Ocağına, dolayısıyla ateşe gösterilen bu saygı, ibadet biçimi olan cemlerde yürütülen oniki hizmetten biri olan “delilci” vasıtasıyla daha da bir anlam kazanmaktadır.

4.Ödünç Vermek

Gün kaybolduktan sonra evden maya ödünç olarak verillmez. Evin bereketi, mayası ödünç verilen mayayla birlikte gider. Ödünç olarak maya almaya gidilirken boş çanakla gidilmez, içine bir miktar tuz konur. Çünkü tuz ağız tadıdır, kimse ağzının tadının bozulmasını istemez. Mayayı verecek olan tası alır, tuzu boşaltır ve mayanın bozulmaması için tası suyla çalkalar. Akşam evden maya gibi ateş de ödünç olarak verilmez. Yine bereketin gideceği, ailenin dağılacağı korkusuyla bu uygulama yapılır. Hatta akşam evden kibrit bile verilmez. Yalnız ödünç verilen kişi koca tarafındansa ona her istediği, istediği zaman verilir. Çünkü o, aynı soydan, aynı aileden sayılır. Kadının akrabaları ise farklı soy olarak düşünülür ve buna göre bir uygulama yapılır.

II.Vücutun Uzuvarıyla İlgili İnanmalar

1.Saç

Saç tarandıktan sonra dökülen saçlar kesinlikle sokağına atılmaz. Sokağına atıldığında üzerine basılabilir veya kuşlar yuva yaparken götürüp yuvalarına koyabilirler. Her iki durumda da saçın ait olduğu kişinin başı ağrır.

Ayrıca saç teli, sıcaklık ve soğukluk büyülerinin de ana maddesidir ve böyle bir büyüün önüne geçmek için de saç, ocağına atılıp yakılır.

Kadınların saçlarının uzun olması gerekir, bu düşüncenin sonucu olarak saçın kesilmesine pek sıcak bakmazlar.

Vakitsiz olarak başta bir iki tel beyaz saç bulunması uğurdur.

2.Tırnak

Yine kesilen tırnaklar da sokağa atılmaz. Tırnaklar kesildikten sonra bir kağıda satılıp ocağa atılır. Eğer bu yapılmazsa dökülen tırnaklar ahirette kirpiklerle toplanmak zorunda kalınır. Ocağa atılıp yakılan saç ve tırnakların kokusu ölmüş olan sevdiklere ulaşip onlara gül kokusu gibi güzel gelirmiş. Ölen yakınlar, bu kokunun kime ait olduğunu bilip hasret giderirlermiş. Ayrıca gece tırnak kesmenin günahı çok büyüktür. Yine saç gibi tırnak da birtakım büyüsel işlemlerde kullanılabilir. Bu türlü vücut parçalarıyla yapılan büyülerde, bu parçalar vücuttan ayrılırsalar, kesilip atılırsalar bile ait oldukları kişi ile aralarındaki bağın kopmadığı düşünülür ve parçadan yola çıkarak bütünün etkileneceği düşüncesiyle bu vücut parçaları büyüünün ana malzemesi olarak kullanılırlar. Bu nedenle bu tür parçalar alelade yerlere atılmaz.

3.Diş

Çocukların dökülen süt dişleri, “Kuzu dişi eğri bitsin, benim dişim doğru bitsin” denerek dama atılır. Böyle yapmakla, yeni çıkacak olan dişin dayanıksız, sağlıksız ve eğri olmasının önüne geçileceği düşünülür.

4.Göz

Bir diğerini gözünden öpen iki kişi ayı düşerler.

Mavi gözlü insanların nazarı çok değer. Bu yüzden bu gibi insanlardan sakınılır.

Gözü dalan kimseyi biri düşünüyor demektir.

Sağ göz seğirse bu, sevinçli bir haber alınacağına, sol göz seğirse üzüntülü ve kederli bir haber alınacağına işaretir.

5.Kulak, Burun

Kulağı çınlayan birini anıyorlar demektir.

Sağ kulağı kızaran bir kimsenin arkasından iyiliği anılıyor demektir. Kişinin sol kulağı kızarırsa o zaman da arkasından kötülükle bahsedildiğine inanılır.

Burnu kaşınan biri, kavga edecek demektir.

6.El, Ayak

Birinin sağ avucu kaşınıyorsa bu, onun eline para gireceğine; sol eli kaşınıyorsa elinden para çıkacağına işarettir.

Eli soğuk olanın kalbinin sıcak olacağına inanılır.

Elinde beni olan kişinin pişirdiği yemekler lezzetli olur.

Ayağının altı kaşınan kişi yola gidecek demektir.

Ayak tabanı düz olan kişilerin uğursuz olduğuna inanılır.

Bir çocuğun ayaklarının üzerinden atlamak iyi değildir, çocuğun boyu kısa kalabilir.

III.Bedensel Özelliklerle İlgili İnanmalar

Uğursuzluğun Fiziki Belirtileri

Bir bebek memeden kesilip üç dört gün sonra tekrar emzirilinde, büyüyünce onun nazarı çok değer. Köyde kadınlardan birinin emzikte bebeği varmış. Kadın zeytin toplamak için üç aylığına köyden ayrılmak zorunda kalmış ve bu süre zarfında da bebeğini emzirememiş. İşleri bitip köye döndüğünde çocuğa bakan kaynanası çocuğun çok zayıf kaldığını ve emzirmesi gerektiğini söylemiş, kadın da istemeye istemeye bebeğini emzirmiş. Şimdi köyde yaşayan, annesi tarafından tekrar emzirilen bu kadın, hiçbir çocuğu içinden gelerek, gönül rahatlığıyla sevemiyormuş. Sevdiği takdirde çocuk çok hastalanıyormuş, hatta ölüyormuş.

Bu gibi insanların dışında gözleri mavi olanın nazarı çok değer.

IV.Hayvanlarla İlgili İnanmalar

Alaca karga hangi evin önünde öterse o eve misafir gelir.

Baykuş hangi evin bacasına konarsa o evden ölü çıkar.

İki tavuk bir araya gelip sanki konuşuyorlarmış gibi sesler çıkarırlarsa, o gün eve misafir gelir.

Geceleri köpeklerin uzun uzun ulumaları iyi değildir, uğursuzluk getirir. Köpeği bu şekilde ulurken duyunca “Kendi başına ye inşallah!” demek gereklidir. Böyle denirse uğursuzluktan korunmuş olunur.

Kara kedi görmenin uğursuzluk getireceğine inanılır. Kedi görüldüğünde hemen kovalanarak uzaklaştırılır. Bu gündüzse yapılır, gece kedi kovalanmaz. Cinlerin geceleri kedi kılığında dolaştığına inanılır ve kedi görüldüğünde hemen oradan uzaklaşılır.

Horoz eve karşı öterse, eve misafir gelir.

Akşam güneş battıktan sonra tavukların follukların yumurta alınmaz. Eğer alınacak olursa, alanın gözüne tavuk karası iner.

Bir yılan öldürüldüğünde mutlaka başı ezilmelidir. Ancak yılanlar, başı ezilmiş olsa bile gece yıldızları görmeden ölmezler.

Karınca çalışkanlığı ve bereketi temsil eden bir hayvandır. Bir evde ne kadar çok karınca olursa, evde o kadar çok bereket olur.

V.Yatırlar

Köye hâkim bir tepede yer alan mezarlığın hemen yan tarafında “Uzan Dede” nin yatırı vardır.

Yatırın çevresi küçük bir bahçe görünümündedir. Bu bahçeyi çevreleyen 50-60 santimlik bir duvar vardır. Duvarın yatırın ayak ucu kısmında içeriye girmek için bir boşluk bırakılmış ancak herhangi bir kapı konmamıştır. Yatır bu bahçe içerisinde ve açıktadır. Yatırın bulunduğu yerde demirden yapılmış yeşil renkli bir sanduka vardır. Yatırın biraz ilerisinde yine aynı bahçe içinde bir ağaç vardır. Herhangi bir dileği, adağı olanlar bu ağaca çaput bağlarlar.

(Resim:28) Uzan Dede Yatırı.

Yatırın bulunduğu alana girişin belli kuralları vardır. Alana girmeden önce duvarın kapı görünümünde olan açık kısmı “yâ Allah, yâ Muhammed, yâ Ali ”diyerek niyazlanır. Daha sonra yatırın sandukasının etrafı tavaf edilir. Bu tavaf sırasında yatırın önce baş kısmı, sonra ortası ve en son da ayak ucu “yâ Allah, yâ Muhammed, yâ

Ali "diyerek sembolik olarak öpülür. Yatırı bulunduğ u bahçeye niyalamadan girmek veya duvarın üzerinden atlamak büyük günah sayılır.

Yatır, köyün yerleşim yerinin uzagında ve acık alanda olduğ u için bir beğisi, ya da orayla ilgilenen belli bir kişi yoktur. Bahçenin temizliğinden ve bakımından bütün köy sorumludur.

Adak adayanlar, dilekleri yerine geldiğinde yatıra gelip dua ederler ve duvarla çevrili alanın hemen yanında kurbanlarını keserler.

Adak kurbanlarını kesmek için yatıra gitmenin yanı sıra hıdrellez kutlamasının yapılacağı gün sabahtan toplu halde yatıra gidilir. Yatır ziyaret edilip dualar edildikten sonra romörkere yüklenip getirilen kurbanlıklar orada kesilir.

"Aleviler yatırlara ve erenlere çok önem verirler. Ermiş olduğ unu sandıkları kimsele rin mezarlarını ziyaret ederler. Her yatırın belli hastalıkların tedavisinde etki yaptırma ve özellikler taşıdığı na inanırlar."⁵⁸

Köy mezarlık sahası içinde de Uzan Dede adında bir yatır var, Uzan Dede'ye adanan adaklar burada yerine getirilir. Uzan Dede'nin mezarının baş tarafında bulunan ağaca bir dileği, isteği olanlar, adaklarını adayarak gaput bağlarlar. "Ağaç kütü bütün Türk boylarının destan ve inançlarında çok derin iz bırakmıştır. Türkler'in yaşadıkları alanın her yerinde paçavralar bağlanmış ağaçlar görmek mümkündür."⁵⁹

"Halk inançlarındaki ulu kişi kütü, yatır kütünden tamamen farklı düşünülemez. Ulu kişi ölünce de taşıdığı üstün vasıfları korur. O'nun sadece türbesi değil, hayatı iken kullandığı tesbih veya asa, ölünce defnedildiği dağ, bu dağın yanındaki mağara, önündeki ağaç ve su da kutsaldır, bir takım hikmetlere sahiptir."⁶⁰

Köy halkının inandığı bir başka yatır da, civar köylerden Kabaklı'daki Kabaklı Tekkesi'nde bulunan yatırdır. İnaniş a göre Cuma günleri Uzan Dede'nin olduğ u yere

⁵⁸Çubukçu, İbrahim Ağah:Mezhepler, Ahlak ve İslam Felsefesiyle İlgili Makaleler, İlahiyat Fakültesi Yayınları:68, s.26-27.

⁵⁹İnan, Abdülkadir:Eski Türk Dini Tarihi, s.146, 24976.

⁶⁰Kalafat, Yaşar:a.g.m., s.17.

iki ışık gelip bu üç ermiş orada buluşurlarmış. Köy halkının yatırlara bakış açısını göstermek bakımından şu örneği nakletmek yerine olacaktır sanıyoruz.

Köyde genç kızlardan biri evlendikten sonra Almanya'ya gitmiş. Daha sonra akrabalarını ziyaret etmek için bir aylığına köye gelmiş. Bir ayın sonunda tam Almanya'ya geri döneceği akşam hastalanmış. Kadının yüzü arkaya dönmüş, arkası önüne düşmüş, kolları ters dönmüş ve dili de peltek söylemeye başlamış. Doktora götürmüşler; ama doktor hiçbir şey yapamamış. Balıkesir'e dönerlerken yarı anlaşılır bir şekilde Beyoba'ya götürülmesini istemiş. Beyoba'da Bekteş Dede'nin ocağına gitmişler, orada onlara hemen Bekteş Dede'ye gitmeleri söylenmiş. Gelin yatacını etrafını ancak emekleyerek üç kez dolaşmış. Bundan sonra yavaş yavaş düzelmeye başlıyor, sonunda hiçbir rahatsızlığı kalmıyor. Gelin, dedeye oniki sene kurban adıyor. Bundan sonra oradan ayrılmadan gelinin kulağına hafif bir seda geliyor. Ses, gelinin kulağına "Adağını yapmazsan sen bilirsin, yine eski haline dönersin" diye fısıldıyor. Bundan ürken gelin, yanındakinin kolunu sımsıkı tutmuş ve ona konuşup konuşmadığını sormuş. Diğeri de hiç konuşmadığını söylemiş.

Toprak yiyen çocuklarla baş edilemeyince çocuğu Kabaklı Tekkesi'ne götürürler. Çocuk oranın toprağından yediğinde bu huyundan vazgeçer ve bir daha da toprak yemezmiş.

VI.Düş ve Fal Yorumları

Araştırma sahamızda, yıldıznameden fal bakan Katip Dede dışında, fal bakan yoktur. Kadınlar, biraraya gelip kahve içtiklerinde birbirlerinin fallarına bakarlar. Bu tamamen eğlence amaçlı olarak yapılır.

Rüyalar yorulurken, hayra yorulmaya çalışılır. Rüya gören kişi genelde bir aile büyüğüne düşünüyü yorumlatır. Birisi, rüyasını anlatmaya başladığında, "Hayır olsun!" veya "Hayırlara karşı gelsin!" denir. Görülen rüyalar gece anlatılmaz ve yorumlanmaz. Eğer, mutlaka anlatılması gerekiyorsa, rüyayı dinleyen "Geceyi gündüz eyledim, gündüz niyetine!" der. Böyle denmeyecek olursa rüya iyi bile olsa, kötü çıkacağına inanılır. Sıkıntılı ve kötü bir rüya gören kişi, sabah kalktığında hiç kimseyle

konuşmadan, çeşme başına gidip rüyasını suya anlatırsa, rüyada görülen kötülükler gerçek hayatta olmaz. Kötülüklerin suyla birlikte akıp gittiğine ve rüya sahibinden uzaklaştığına inanılır. Birkaç rüya yorumunu örnek olması amacıyla şöyle sıralayabiliriz:

Düşte görülen yeşillikler, bağlar, bahçeler hayra delalettir. Böylr yerlerde gezen dolaşan kişilerin yaptıkları iş başarıyla sonuçlanacak demektir.

Rüyasında, gece olduğunu gören kişi için bu, hayırlı değildir. Ancak gece biip de gündüze çıkılırsa, üzüntüden sonra sevinç gelecek demektir.

Anne, baba ve ailenin diğer fertlerini rüyada görmek iyidir, ancak onlarla kavga ettiğini görmek iyiye yorumlanmaz.

Rüyada görülen köpek düşmanı temsil eder. Köpek nasıl davranırsa, düşman da o şekilde davranacak demektir. Köpek gibi yılan da düşman olarak yorumlanır.

Rüyada boğa görmek eceli temsil eder. Eğer bir kişi boğayla mücadele edip onu yenebilirse ölümden kurtulur. Eğer boğaya yenildiyse ölecek demektir.

VII.Uğurlu/Uğursuz Gün, Ay, Sayı, Hayvanlar

“Turna, güvercin, geyik ve kurt, Alevilerin ulu saydıkları hayvanlardır. Keklik ve katır gibi hayvanları sevmezler ve tavşandan nefret ederler.”⁶¹ Çünkü inançlarına göre tavşan; hayız görür, başı kediye, kulakları eşeğe, burnu fareye, ayakları köpeğe, kuyruğu domuza benzemektedir. Tek tırnaklıdır ve etinin tamamı kandır. İslâm dininin mundar saydığı ve yenmeyen hayvanların bütün nişanesi bu hayvanda vardır.

Salı günü, bir işe başlamak uygun değildir. Bu günde başlanan işler çok ağır gider ve çok zorluka tamamlanır.

Genel olarak, uğursuz kabul edilen günlerin dışında bir de kişilerin kendilerince uğursuz saydıkları günler ve eylemler vardır. Örneğin, yaptığımız görüşmelerde, kaynak kişilerimizden Sanem Yenigün, Çarşamba günleri, çamaşır yıkamak, etrafı

⁶¹Eröz Mehmet:a.g.e., s.402.

temizlemek gibi ev işlerinin kendisine uğursuz geldiğini söyledi. Sebebini bilmemesine rağmen bunu, deneyerek anladığını söyledi.

Buna benzer şekilde, Şeker Güllü de, parmağındaki kırmızı taşlı yüzüğün kendisine çok uğurlu geldiğini, on yıldır yüzüğü parmağından çıkarmadığını anlattı.

BÖLÜM VI

KALIPLAŞMIŞ DÜZENLİ İLİŞKİLER (TÖRENLER)

1.Bayram Törenleri

Ramazan Bayramı'nın kutlanması sırasında törensel bir uygulama yapılmaz. Eğer bayram yaz mevsimine rast gelirse, bayram günü çocuklar ve gençler köy meydanında çeşitli oyunlar oynarlar. Daha sonrada köyün üst tarafındaki çamlığa gezmeye giderler. Akşam olunca da, musahibi olanlar musahibini evine gidip yemeği birlikte yerler. Musahibi olmayanlarsa sevdikleri bir dostlarıyla beraber olurlar.

Kurban bayramı'nda, maddî durumuna göre herkes kurban kesmeye çalışır. Yalnız kurban kesmek için musahipli olmak gerekir. Musahibi olmayanlar kurban kesemez. Kurban kesildikten sonra kurbanın ciğer, böbrek gibi sakatatından kavurma yapıp yenir. Yine herkes, musahibinin evinde toplanarak kurbanı yerler.

Gerek Ramazan gerekse Kurban Bayramı'nda, nişanlı oğlu bulunan aileler, dünürlerine bohça içinde hediyeler götürürler. Bu hediyeler, ufak tefek giyim eşyalarıdır. Maddî durumu iyi olan ailelerse, gelin adaylarına yüzük, küpe gibi takılar alırlar veya kızın ailesine süsleyip hazırladıkları bir koçu hediye ederler.

2.Uğurlama-Karşılama, Ürün ve Kutlama Törenleri

2.1.Askere Uğurlama Töreni

Köyde genellikle gençleri hemen asker dönüşünde evlendirmek eğilimi var. Bunun sebebi de artık önünde askerlik gibi bir engeli kalmayan gencin bir an evvel yurt yuva tutması, aile ocağını kurup işine gücüne bakılmasının istenmesidir. Hatta askerdeki genç nişanlı değilse veya bir istediği yoksa, ana babası daha askerlik bitmeden münasip olan ailelere gidip “çanak açarlar”. Bu, münasip görülen kız ailesinin ağzının aranmasıdır. Köyde askerlik çok önemseniyor ve adeta bir sanat olarak algılanıyor. Bu yüzden de köyde haşarılığıyla bilinen hatta delibozuk tabirinin kullanıldığı geçler için “Askere gitsin de aklı başına gelsin, biraz burnu kırılsın” gibi sözler kullanıyorlar.

Bir sanat olarak algılanan ve vatan borcu, ırz, namus borcu olarak görülen askerlikten kaçmak çok büyük bir tepkiyle karşılanıyor. Günü gelip de askere gitmek istemeyen veya askerden kaçan gencin ailesi köy içinde çok mahçup oluyor. Askerden kaçan genç de, gerek ailesi yanında gerekse komşuları yanında “sevgisiz olur” ve vatan hizmetine ihanet etti diyerek tamamen dışlanır. “Vatana ihanet edenin yüzü kara olur” diyorlar. Çünkü vatanın din ve imandan bile önce geldiğine; vatan, yurt olmadan dinin tam anlamıyla ve özgürce yaşanamayacağına inanıyorlar.

Herhangi bir sağlık sebebiyle askere gidemeyip “çürüğe ayrılan” gençlerin aileleri büyük bir üzüntü duyuyor; ama Allah’ın takdiri olduğunu düşünüp genci dışlamıyorlar.

Askere gidecek delikanlı, askere gidiş günü belli olduktan sonra, Uzan Dede yatırına giderek dua eder. Askerden sağ salim dönebilmesi için dedeye adak adar ve yatırın baş ucundaki ağaca çaput bağlar. Başta musahip babası olmak üzere, sırayla bütün yakın akrabaları askere gidecek genci yemeğe alırlar.

(Resim:29) Askere uğurlama.

Askere gitme günü geldiğinde ise, davullar tutulur, oyunlar oynanır. Aynı dönemde askere gidecek gençler varsa, uğurlama hepsi için birden yapılır. Bu tören esnasında daha önce askere gidip gelmiş gençler, yeni askere gideceklerle ilgilenip onlara moral vermeye çalışırlar. Askere gidecek genç, yeni bir yaşam tarzıyla karşılaşacağı için doğal olarak biraz ürkmektedir, fakat aynı zamanda da askerlik onun için belki de, köyden ayrılıp yeni yerler görebileceği tek şans olacağı için heyecanlıdır da.

Bir yanda davullar çalınıp eğlenceler düzenlenirken, bir yandan da yemekler yenir. Bu arada askere gidecek gencin annesi bir mendilin içine koyduğu iğneleri oradakilere dağıtır. Yaptığımız görüşmelerde, bu geleneğin sebebini bilen çıkmadı. Zannımızca, iğnenin dikiş dikmekteki görevi düşünülürse, bölünen ailenin tekrar bir araya gelmesi için yapılan bir uygulamadır.

Gençler uğurlandıktan sonra, konu komşu askere giden gencin ailesine “Allah kavuştursun” a giderler.

Askerden dönüşte ise adanan adaklar yerine getirilir.

2.2.Hıdırellez

Köyde hıdırellez kutlamaları, eğer 6 Mayıs Pazar gününe denk geliyorsa o gün, Pazar dışında bir güne denk geliyorsa, 6 Mayıs’ı izleyen Pazar günü veya hava kutlama yapmaya uygun değilse daha sonraki Pazar günü yapılır. Kutlamalar için Pazar gününün seçilmesinin nedeni ise, hıdırellez hayrına köyün çoğunluğunun katılabilmesini sağlamaktır. Çünkü, köyden çok sayıda kişi çalışmak için Pamukçu’ya veya Balıkesir’e gitmektedir. Ayrıca, daha önceleri köyden göç etmiş ve başka yerleşmiş olanlarında kutlamalara katılabilmeleri için, en uygun gün olan Pazar seçilir.

Hıdırellez hayrı, köyün mezarlığında yapılır. Fakat hava kapalı olduğunda, yağmur yağar endişesiyle hayır, köyün hemen dışında, mezarlık yolu üzerinde yer alan “harmanlar” denilen yerde yapılır. Mezarlık köye epey uzak olduğu için yağmurun yağması durumunda toparlanmak ve çoluk çocuk köye inmek

Hayır yemeği için kesilecek kurbanlar, bütün köyün maddi katkısıyla alınır. Herkes gücünün yettiğince kurban ve malzeme alımına katkıda bulunur. Hayırda kesilecek kurbanların içinde hayır parasıyla alınan kurbanların yanı sıra adak kurbanları da yer alır. Kurbanların kesimine adak sahiplerinin gitmesi zorunlu değildir. Kurbanları kesmeye götürürken onları kesecek olan üç dört kişi de beraber gider.

Hıdırellez hayrının yapılacağı gün daha sabahtan, kesilecek olan kurbanlar, bir traktörün römorkörüne konulup, mezarlığın sınırları içerisinde yer alan Uzan Dede yatırının yakınına getirilir. Kurban olarak daha çok keçi, koyun ve horoz gibi hayvanlar seçilir.

(Resim:30) Hıdırellez hayrında yemekler pişirilirken.

Mezarlığın giriş kısmında, yatırın yakınında kesilen kurbanlar, oradaki ağaçlara asılarak yüzülür ve parçalanarak büyük tepsilere konur. Daha sonra, hayır nerede yapılacaksa oradaki bir düzlüğe kurulan kazanların yanına getirilir.

Hayır yemeği hazırlanma aşamasındayken bütün köy toplu halde mezarlık ziyaretine gider. Eğer hayır yemeği mezarlıkta yenecekse

2.3. Yağmur Duası Töreni

Uzun süre yağmur yağmayıp kuraklık olduğunda yağmur duası yapılır. Bunun için bir dörtyol ağzına ocak yakılıp sac konur ve “yağmur yufkası” pişirilir. Yufka malzemeleri, bütün köy halkının katılımıyla sağlanır. Herkes evinden bir çanak un, biraz yağ getirir. Biraraya toplanan bu unlardan yufka hamuru yoğurulur. Daha sonra, dörtyol ağzına kurulan saclarda yufkalar pişirmeye başlanır. Pişirilen yufkalar yağlanarak gelene geçene ikram edilir. Bu yufkalardan yiyen herkes bildiği kadar yağmur yağması için dua eder. Bundan sonra yağmur yağmazsa bir başka çatakta bu işlem bir kez daha tekrarlanır. Bütün bunlardan sonra yine yağmur yağmazsa, köyün karşı tepesinde yatan Elde Dede’sine çıkılıp yağmur yağması için dua edilir. Bundan sonra mutlak yağmur yağar.

Yağmur yağması için yapılan bir başka uygulama da yetim çocuk gezdirmektir. Bu çocuğun anası ve babasının olmaması gerekir. Çocuğun başına kara bir tencere giydirilerek çocuk ev ev dolaştırılır. Köyde uğranılmayan ev kalmaz. Çocuk kimin evine giderse orada başına bir tas dolusu su dökülür. Bu, yağmurun bu şekilde yağması için yapılan bir benzetmedir. Çocuğun kafasına su döküldükten sonra evde ne varsa, herkes maddi durumuna göre yağ, un, mısır gibi şeyler verir. Toplanan bu yiyecekler yatırlara götürülüp orada pişirilir ve hayır yapılır. Eğer köylünün yatırlara çıkmaya zamanı yoksa o zaman toplanan bu yiyecekler saulup parası saklanır. Hıdrellezde bu parayla yiyecek alınıp hıdrellez hayır yapılır.

BÖLÜM VII

HALK YAZINI ve İLETİŞİM

1.Ağız Özellikleri

Ağız, bir lehçe içerisinde var olan söyleyiş farklılıklarına dayanan, bir ülkedeki çeşitli bölge ve şehirlerin birbirinden farklı olan konuşma özelliklerine verilen addır. Ağız çalışmalarında ses farklılıkları esas alınır.⁶² Araştırma alanımızda yaptığımız çalışmalarda aşağıdaki ses değişimlerini gözlemledik:

1.1.Ses Düşmesi

1.1.1.Ünlü Düşmesi

Yöre ağızında oldukça sık görülen ses değişimi olaylarından biri de ünlü düşmesidir. Ünlü düşmesi kimi nedenlere dayanır. Örneğin birbiri ardıca gelen iki sözcükten birincisi ünlü ile bitiyor ve bu sözcüğün ardından gelen sözcük de ünlü ile başlıyorsa bu ünlülerden biri düşer.

“Bunla netcen?” deye sorunca, u heç bişe dimemiş.

netcen ~ ne etcen

Fakat yaşlılıktan dolayı derisi buruşup inceldiçin nanenin dikenleri eline batmış.

inceldiçin ~ inceldiği için

Yöre ağızında diğer bir ünlü düşmesi olayı da şudur: Eğer bir sözcükte ünlü ile bitip iki ünsüz ile başlayan iki komşu hece varsa, bu hecelerin ünsüzlerinin daha tez

⁶²Ergin, Muharrem: Türk Dil Bilgisi, s.10

söylenbilmesi için, iki ünsüz arasındaki ünlü düşer. Bu durumu, dilde en az güç harcama yasasına bağlayabiliriz. Örneğin:

Hemen padişâ bubasına giderek, bi at, bi gılınç birez de yiyecek istemiş.

yiyecek ~ yiycek

Gral esgerleni göndemiş, hancının gızını sarayına getimiş.

askerlerini ~ esgerleni

“Belkim urda agıllanır.” dimişle.

orada ~ urda

1.1.2.Ünsüz Düşmesi

Çalışma sahamızda en sık rastlanan ses olaylarından biri de ünsüz düşmesidir. Bu dil olayı, sözcük içerisindeki yanyana olan iki ünsüzden birinin düşmesi veya sözcüğün sonundaki ünsüzün düşmesi biçimlerinde görülür. Her iki durumda da, düşüme uğrayan sesleri şöyle sıralayabiliriz:

“**r**” **düşmesi:**Yöre ağzında en çok düşüme uğrayan sestir. Gerek iç seste gerekse son seste sürekli düşüme uğrar.

Son seste:

Bunu bubalana söyleyebilmek için lalalanı çarmışla.

çarmışla ~ çağırmişlar

Bi gün yetmişlik nene, altmışlık neneden nane istemiş.

bi ~ bir

Birez sona kedile guyrukları yokara galdırıp bi telaşeye gabılmışla.

kedile ~ kediler

İç seste:

Evvel zaman içinde bi padişā vamış.

vamış ~varmış

Nene düşekene bi aacın dalına dakılı galmış.

düşekene ~ düşerken

U hoşnutluk vememiş.

vememiş ~ vermemiş

“İ” düşmesi: “İ” sesinin düşümüne, “r” düşmesine göre daha az rastlanır. Son ve iç seste düşerek, kendisinden önceki sesi uzun okutur:

Son seste:

.Bunu nası yaptını somuş.

nası ~nasıl

Olur, sen yarın gine ge, u zaman gızım sana parmanı göstercek.

ge ~ gel

İç seste:

“Getirmessen yolun duman osun bubacım.” demiş.

osun ~ olsun

Eşşen agasından dolaşmış köfeden iki dolam balığ amış, kaçmış.

amış ~ almış

Geceleyin gakmış mektebe getmiş.

gakmış ~ kalkmış

“y” düşmesi: “y” sesinin düşmesi de çalışma alanımızda en çok gördüğümüz ses olaylarından biridir. Gerek iç, gerekse dış seste düşüme uğrar.:

Son seste:

Nenenin gomuşusu heç bişe demeden geçmiş otumuş.

şe ~ şey

İç seste:

Graliçe sorunca da derdini söleyivemiş.

söleyivemiş ~ söyleyivermiş

Böle iki üç saat geçmiş.

böle ~ böyle

Una: ”Öle bişe yap ki gabatin özründen büyük osun.” demiş.

öle ~ öyle

“k” düşmesi: “k” sesi de, düşüme uğrayan seslerden biridir. Daha çok son seste ve -acak/-ecek ekinde rastlanır:

Aşam omuş, aa evine gemiş.

aşam ~ akşam

Yosam Kelolan'ın boynu vurulacamış.

vurulacamış ~ vurulacakmış

yosam ~ yoksa

“Bunlan bi goç alcen.” demiş.

alcen ~ alacaksın

“ğ” düşmesi: “ğ” düşmesi araştırma sahamızda en sık görülen dil olaylarından biridir. Ses düşümü iç seste gerçekleşir:

Emme göl sovuğdan buz balamış.

balamış ~ bağlamış

Sınmak için bi daş govuna gimiş.

sınmak ~ sığınmak

Bu Kelolan anasınla beraber yaşıyomuş.

Kelolan ~ Keloğlan

“h” düşmesi: “h” sesinin düşmesine iç ve son seste rastlanır:

Son seste:

Padişan üç dene gızı vamiş.

padişan ~ padişahın

“Bunu evinde aç!” deye tembe etmiş.

tembe ~ tembih

Saba olunca etraf ayaklanmış.

saba ~ sabah

İç seste:

Losa yatanda yatakene yapayalnız oldu bi zaman duva yarılmış.

losa ~ lohusa

Altmışlık nene nane goparmak için baçeye çıkmış.

baçeye ~ bahçeye

Bunda bilmicek ne va, masul eyi olusa unlaa baha biçilmez.

masul ~ mahsul

“n” düşmesi: Çok az görülen bir dil olayıdır. Sadece birkaç sözcükte ratlanır:

“Hoşgedin olanım, afiyettesindir işallah” deye selam vemiş.

işallah ~ inşallah

Sona kedile güzel bi sohra donatmışla.

sona ~ sonra

1.2.Hece Kaynaşması

Dilde en az çaba harcanmasından doğan hece kaynaşması, araştırma alanımızda en çok rastladığımız olaydır. Kaynaşan hecelerin arasında yiten ünsüzler, düşme

özelliği gösteren seslerdir. Ünsüz düşmesinde olduğu gibi, hece kaynaşmasında da yiten sesler, görevlerini uzunluk şeklinde, kendisinden önceki hecenin ünlüsüne yükler.

Örneğin:

Kedi gılındaki adam da kızın saçlana dudunup yokara dırmanma başlamış.

gılındaki ~ kılığındaki

saçlana ~ saçlarına

dırmanma ~ tırmanmaya

Ertesi gün garısına, “Ananı getirem mi?” demiş.

getirem ~ getireyim

Sabriyanım tam gendini asce zaman gocası içere gimiş.

Sabriyanım ~ Sabriye Hanım

asce ~ asacağı

“Bu gızı napceksen yap, bunu evin içinde istemiyom.” demiş.

napceksen ~ ne yapacaksan

istemiyom ~ istemiyorum

“Nenem burlada istemiyom yaşlı başınna ne işin va, bi yol deyive bakam.” deye somuş.

burlada ~ buralarda

bakam ~ bakayım

Garısı hamamdan dönüp eve geldi zaman durumu ölenmiş.

geldi ~ geldiği

ölenmiş ~ öğrenmiş

“Hekimim, her derde devâyım!” deye barıyomuş.

barıyomuş ~ bağıriyormuş

Bu nenelen evlenin baçesi sarayın penceresine bakıyomuş.

nenelen ~ ninelerin

evlenin ~ evlerinin

Garanna galınca yolunu yönünü şaşımış.

garanna ~ karalığa

1.3.Ses Türemesi

1.3.1.Ünlü Türemesi

U yıkanırkene kıskanç ablala gardeşlenin evine gelip halılana cam parçala serpmişler, getmişler.

yıkanırkene ~ yıkanırken

Kelolan gine bi aşam odun sadıp evine dönerkene bi sürü çocuk görmüş.

dönerkene ~ dönerken

Bunla yürürkene yol boyunda bi ekin tarlasına irastlamışla.

irastlamışla ~ rastlamışlar

1.3.2.Ünsüz türemesi

Emme benim bi buban vadı, beni merak ide, gari yanına getmem ilazım.” demiş.

emme ~ ama

Güccük gızının dileni yerine getirmek için hazırlıklara başlamış.

güccük ~ küçük

Üçüncü gün de çocukla aacın dalına bi yılan asmışla, habirem dövüyolamış.

habirem ~ habire

O ak kedi mersem evin hanımımış.

mersem ~ meğerse

1.4.Ses Değişimleri

1.4.1.Ünsüz Değişimi

k > g değişimi

Güccük gızının dileni yerine getirmek için hazırlıklara başlamış.

gızının ~ kızının

Bu tilkinin guyru agadaşlankından gısamış.

agadaşlankından ~ arkadaşlarınıninkinden

Kelolan ortalada görünmeyince, kedilen köpeg unu merag etmişle.

merag ~ merak

t > d değişimi

Gonşu boncu dakılmaz.

dakılmaz ~ takılmaz

Kelolan gine bi aşam odun sadıp evine dđnerkene bi sđrđ çocuk gđrmđř.

sadıp ~ satıp

Memed Çavuş da bubasının grallında asgerlik ediyomuş.

Memed ~ Mehmet

s > z değişimi

Herkez derin bi uykuya dalmış.

herkez ~ herkes

v > f değişimi

Hem dariyomuş hem de nenenin gafasına daraklan furuyomuş.

furuyomuş ~ vuruyormuş

y > g değişimi

Adam gine sesini çıkamamış.

gine ~ yine

z > s değişimi

Gızın adı Glisten

Her tarafı gümüşden

Anan baban virmesse

Gaçıverem gündüzden

virmesse ~ vermezse

Getirmessen yolun duman osun bubacım.” demiş.

getirmessen ~ getirmezsen

ğ > v değişimi

Aradan ayla geçmiş, çok sovuk bi gış gemiş.

sovuk ~ soğuk

p > b değişimi

Bi gün kövlü bazardan dönmüş.

bazardan ~ pazardan

Sokaklan arasında bi balığçı balığ satıb durumuş.

satıb ~ satıp

ç > ř değişimi

Pencereden guş ustu

Yandı yürek dutuştu

Yanma yürem yanma

Ayrılık bize düştü

uştu ~ uçtu

r > n değişimi

Kelolanın böyüttü yılan da unlan beraber gaygının azına gadan gemiş.

gadan ~ kadar

y > v değişimi

Bi gün güdük dilki da daş aşmış, bi köve vamiş.

köve ~ köye

ğ > y değişimi

Misafir umdunu deyil, buldunu ye.

deyil ~ değil

Pencerede çiçekle

Cama deyiyo cama

Yarım senin bakışların

Cana deyiyo cana

deyiyo ~ değiyor

l > n değişimi

Yalannana ganan giiççük gardeş yikanma goyulmuş.

yalannana ~ yalanlarına

Gralın adamlala yetmişlik nene annaşmış, söz kesmişler.

annaşmış ~ anlaşmış

ř > h değişimi

Gız, “Bu çok kolay sen hinci get bazardan besili bi goç al.” dimiş.

hinci ~ şimdi

f > h değişimi

Sona kedile güzel bi sohra donatmışla.

sohra ~ sofr

1.4.2.Ünlü Değişimi**i > e değişimi**

Padişan gızı gelinlikleni geymiş, pek güzel omuş.

geymiş ~ giymiş

Çok sedi gocasının elden getdini görmüş.

getdini ~ gittiğini

“Hekimim, her derde devâyım!” deve bariyomuş.

deye ~ diye

e > i değişimi

Hekim de, "Hastayı hamama getirin!" dimiş.

dimiş ~ demiş

İrtesi gün gralın oluyla altmışlık nene, yetmişlik neneyi görmeye getmişler.

ertesi ~ ertesi

Yimek yememiş.

yimemiş ~ yememiş

u > ı değişimi

Uyu yavırım dam yapalım

Çıkalım yola bakalım

Buban geliyo deye

Sırmalı yalılık takalım

yavırım ~ yavrum

Yavız yavız muhabbet etmişle.

yavız ~ yavuz

u, > o, değişimi

Çok gızmiş, cam parçala ayaklana batmış, yere düşmüş, vcd camlala dolmuş.

vcd ~ vücudu

Grain olu galkıp pencereden bakınca dalda asılı gözeller gözeli bi gız görmüş.

gözeller ~ güzeller

Kimi güççük kimi böyük yılanna vamiş.

böyük ~ büyük

o,ö > u,ü değişimi

“Madem gızınız beni istedi, ben de unu isterim.” dimiş.

unu ~ onu

Bölece unla da güdük dilkilen alay etdikle için cezalamı çekmişle.

unla ~ onlar

Sarı motur geliyo

Sarı eve giriyo

Ablam gelin olunca

Sıra bana geliyo

motur ~ motor

a > u değişimi

Hemen padişa bubasına giderek, bi at, bi gılınç birez de yiyecek istemiş.

bubasına ~ babasına

2.Halk Yazını

2.1.Masallar

İNCİLİ SALKIM

Evvel zaman içinde bi padişa vamiş. Padişan üç dene gızı vamiş. Padişa gızlana: “Ben şark ülkelene seyahate çıkçam, dilen benden ne dileseniz.” dimiş. Büyük gızı boy aynası, ortanca gızı ipek elbiselik, güççük gızı incili salkım istemiş. “Getirmessen yolun duman osun bubacım.” dimiş. Padişa gemile yola çıkmış, biçok memleketlee getmiş, gömüş, gezmiş. Gezekene boy aynasını ve ipek elbiseli amış, emme incili salkımı bulamamış.

Gemile memleketine dönmek için yola goyulmuş, yarı yolda geminin önü duman omuş, gemi gidemiyomuş. Gaptan: “Kim dileni yapmamışsa yapsın, gemiden insin.” dimiş. Padişa gemiden gayıkla gıyıya çıkmış da depe yürümüş. Güççük gızının dedini yapmak için incili salkım araya araya bi dan depesine çıkmış, bi de ne görsün büyük bi saray. Gapıdaki nöbetçilene padişalanı gömek istedini söylemiş, unla da içere buyur itmişle. Ev sahabı padişa: “Kimi arıyon?” dimiş. “Gızımın dileni yerine getirende incili salkımı arıyom.” dimiş. U da: ”İncili Salkım benim, ben peri padişayım.” dimiş. İncili Salkım çok güzelmiş. “Madem gızınız beni istedi, ben de unu isterim.” dimiş. “Yalnız benim de sizden bi dilem va. Bu hurma çekirdeni a. Memleketine gidince bi saray yaptı, baçesinde de bi havuz osun, bu çekirde topra ek. Hurma aacı yetişsin. Hurmala olunca, gızın aacı sallasın, u zaman ben gelirim, gızına gavuşurum.” dimiş. Padişa şaşagamış, sona urdan ayrılıp, gemiye binip memleketine gemiş. Saraya gelince herkez padişai gaşılamiş, u da herkezin hediyesini vemiş. Güççük gızının dileni yerine getirmek için hazırlıklara başlamış. İncili Salkım’ın didikleni yapmaya goyulmuş. Padişan gızı da sevinçle hazırlanıyomuş. Ge zaman get zaman hazırlıkla bitmiş. Padişan gızı gelinlikleni geymiş, pek güzel omuş. Havuzun başına otumuş, hurma aacını sallamış. Pırrr deye güzel bi guş gemiş dala gonmuş, sona

havuza dalmış, ayın ondördü gibi güzel bi delikannı omuş, gıza sarılmış. Bibirleni çok semişler, memnun ve mesut omuşla.

Peri padişa oldu için he saba guş olur uça gide, aşam olunca guş olur gelir, sona deligannı olur, garısına sarılı, gavuşulamış unla urda. Gızgardeşlenin de bubalanın sarayında cannarı sıkılıyomuş. Boy aynası ve elbiseleden bıkmışla. “Keşke biz de gardeşimiz gibi bi goca isteseydik.” demişler. Gardeşlene gelip “Haydi hamama gitçez.” demişle. Yalannana ganan güççük gardeş yıkanma goyulmuş. U yıkanırkene kışkanç ablala gardeşlenin evine gelip halılana cam parçala serpmişler, getmişler.

İncili Salkım gemiş bakmış garısı evde yok. Çok gızmış, cam parçala ayaklana batmış, yere düşmüş, vücüdü camlala dolmuş, hasta ve yarı baygın olarak guş olup uçup getmiş. Garısı hamamdan dönüp eve geldi zaman durumu öğrenmiş. Çok sedı gocasının elden getdini görmüş. Alaya alaya hasta omuş. Hemen padişa bubasına giderek, bi at, bi gılınç birez de yiyecek istemiş. Gocasını bulmak için yola çıkmış. Az getmiş, uz getmiş, dere depe düz getmiş, bi şerin kenarında bi aacın üstüne çıkmış, otumuş. Gece omuş, aacın altına iki dev gelip otumuş. “Aman bizi ademden kimse duymasın peri padişa hasta, unun yaralana bizim beynimiz eyi geli.” deye gonuşup uyumuşla. Aaçtan inen padişa gızı gılıcı ile unlan gafalanı kesip beyinleni torbasına gomuş, tekrar yola düşmüş. Erkek gıyafetine girip şerin sokaklanda, “Hekimim, her derde devâyım!” deye banyomuş. Bu sesi gocası duymuş, bi de bu hekimi çaarın bakam demiş. Hekim de, “Hastayı hamama getirin!” demiş. Hamamda, gocasının vücüdündan cam parçalanı eliyle çıkarıp beyinle merhem gibi sürmüş. Eyi olana gadan oraşmış, eyi etmiş. İncili Salkım buna çok sevinmiş. “Sen benim saray hekimim ol!” demiş. Gız, erkek gıyafetleri çıkarıp güzelce yıkanıp geyinip süslenip samur saçları boylu boyunca omuzlandan aşı dökmüş çok güzelmiş. İncili Salkım erkek ve hekim zannetti garısını gaşısında görünce çok şaşımış ve çok sevinmiş. “Sen beni aradın buldun, beni sedini annadım, ben de seni seviyom, artık heç ayrılmayalım.” demiş. Hemen birbirlene sarılmışla, gavuşmuşla. Unla emiş muradına biz çıkalım kerevetine...

ALTMİŞLİK NİNE İLE YETMİŞLİK NİNE

Evvel zaman içinde, galbur saman içinde, develer tellâl iken, pireler berber iken bilikte iki nene yaşamış. Bu nenelen evlenin baçesi sarayın penceresine bakıyomuş. Altmışlık nene yetmişlik neneye “anne” demiş. Bi gün yetmişlik nene, altmışlık neneden nane istemiş. Altmışlık nene nane goparmak için baçeye çıkmış. Fakat yaşlılıktan dolayı derisi buruşup inceldi için nanenin dikenleri eline batmış. İçere “Anne, nanenin dikenle elime battı.” deye barmış. Gralın olu da u anda sarayın penceresindemiş. Bunun sesini duymuş. Sesinden altmışlık neneye âşık omuş. Yemeden içmeden kesilmiş. Gralıçe sorunca da derdini söyleyivemiş. “Ben yandaki evin gızına âşık odum, ne yapın edin u gızı bana alın.” demiş.

Gralıçe hemen adamla gönderip altmışlık neneyi istetmiş. Emme nene bunlan yanına heç çıkmamış. Yetmişlik nene, “Gızım çok narin, alıngandır, herkezin yanına çıkmaz, nâmahremdir, yüzünü göstermez.” demiş. Gralın adamlala yetmişlik nene annaşmış, söz kesmişler. Ge zaman get zaman gralın olu yetmişlik nenenin evine gemiş. İllâ da, “Nişannımı görmeden getmem.” demiş. Yemişlik nene, “Gızım nâmahremdir, evlenmeden yüzünü kimseye göstermez.” demiş. Gralın olu da bunun üzerine, “Bari nane dikeninden bile incinen u narin parma görem.” demiş. Yetmişlik nene, “Olur, sen yarın gine ge, u zaman gızım sana parmanı gösterecek.” demiş. Altmışlık nenenin yaşlılıktan derisi gırıştı için, gralın olu yaşlı oldunu annamasın deye bütün gece parmanı emmiş. Saba olunca parma emmekten incelmış, şişmiş, derisi dümdüz omuş. Gralın olu gelince incecik olan parmanı anahtar delinden uzatmış, göstemiş.

Aradan altı ay, bi güz geçmiş, düün zamanı gelip çatmış. Gralın olula altmışlık neneye kırk gün kırk gece düün yapılmış. Düün gecesi olan duvanı açınca bakmış ki, bi de ne görsün. Duvan altından gözeller gözeli bi giz yerine, altmışlık bi nene çıkmasın mı? Gralın olu gendisine oynanan oyunu annamış. Altmışlık neneyi duttu gibi pencereden dışarı atmış. Nene düşekene bi aacın dalına dakılı galmış.

Saba olunca etraf ayaklanmış. Yoldan bi ana gız geçiyomuş. Bu gız da, daha önceden gralın olunun nişannısı imiş. Saraya doru baktıklanda bi de ne görsünler, aacin dalında bi nene asılı duruyo. Gız bunu görünce gatıla gatıla gülme başlamış. Gızın bo azında gılçık vamiş. Bu yüzden gonusamıyomuş. Gralın oluyla yapılan nişan da bunun için atılmışmış. Gız gülünce boazındaki gılçık fırlayıp çıkıvemiş. Gız başlamış gonusmaya. Annesi gızını gonusuyo görünce çok sevinmiş. Altmışlık neneye “Dile benden ne dilesen?” deye somuş. Altmışlık nene de gençlik istemiş. Kadın neneyi gencecik bi gız yapmış. Gralın olu galkıp pencereden bakınca dalda asılı gözeller gözeli bi gız görmüş. Hemen gızı içere amış.

İrtesi gün gralın oluyla altmışlık nene, yetmişlik neneyi görmeye getmişler. Yetmişlik nene, altmışlık neneyi gışısında gencecik görünce gıskanmış. Bunu nası yaptını somuş. Altmışlık nene de, “Gasaba gettim gırışık etlemi kestirdim, nalbura gettim kemikleme dövdürdüm, böle odum.” demiş. Hemen yetmişlik nene de gasaba gidip etleni kestemiş, nalbura gidip kemikleni dövdürmüş ve uracıkta ölmüş.

Bölece tamahkârlının, başkalana özenmenin cezasını çekmiş. Gökten üç elma düşmüş. Birisi bu masalda olannan, birisi annadanın, birisi de dinleyenlen başına.

GÜDÜK DİLKİ(GISA GUYRUKLU TİLKİ)

Evvel zaman içinde galbur saman içinde bi tilki vamiş. Bu tilkinin guyru agadaşlankından gısamış. Undan buna “güdük dilki” de, dalga geçelemiş. Güdük dilkicik de guyrum yok deye yuflanı durmuş.

Bi gün güdük dilki da daş aşmış, bi köve vamiş. Sokaklan arasında bi balıgçı balıg satıb durmuş. Bu balıgçı balıglanı bi eşee yüklemiş iki dane köfenin içine gomuş ha birem “Balıg vaal!” deye baarıb durmuş. Güdük dilki bu, heç balıgçıyı görü de duru mu? Hemen aglına bi gurnazlık gemiş. Eşşen agasından dolaşmış köfeden iki dolam balıg amış, kaçmış. Balıglanı bi dolamını boynuna dakıyo, ikinci dolamda da bi danesini yiyo. Balıgçı gömeden

usul usul urdan kaçmış. Daalaa gidimiş. Sona da bu balıkları agadaşlana hediye etmiş. Agadaşları balıqla çok semiş. “Bunnarı nası yakaladın?” deye somuşla. U da “Bunu söylemem emme, size balıql dutma öretirim.” dimiş. Agadaşları da “eh” dimişle.

Aradan ayla geçmiş, çok sovuql bi gış gemiş. Güdük dilki agadaşlana, “Agadaşla, yarın aşam balıql dutma getçez.” dimiş. Agadaşları da balıql dutma örencez deye sevinmişle. Aşam omuş, güdük dilki önde, agadaşla akada yola düzülmüşle. Bi göl gıyısına vamişla. Emme göl sovuqlan buz balamış. Güdük dilki, agaşlana, “Hinci bu buzdu delcez, guyruglanızı buzun içine sokceniz, ben çıkarın denceye gadan da guruglanızı çıkamıceniz. Yosla balıql dutamazsınız.” dimiş. Agadaşla da “eh” deyip gafa sallamışla. Hepsici biden guyruglanı gölün içine sakıtmişla. Böle iki üç saat geçmiş. Güdük dilki bakmış ki buz eyice dondu, agadaşlana: “Balıql gedi, hadi guyruglanızı sudan çekin!” deye baarmış. Hepsici biden guyruglanı çekmişle emme, bi yandan da çırma başlamışla. Çekince hepsicinin biden guyrugla gopmuş, gölde galmış.

Bölece unla da güdük dilkilen alay etdikle için cezalanı çekmişle.

İNCİLİ ÇAVUŞ

Evvel zaman içinde galbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellâl iken uçsuz bucaksız toprakla olan bi ülke vamiş. Bu ülkeyi de götü galpli bi gral yönetiyomuş.

Bi gün gralın canı sıkılmış. Gendince elence aramış. Akıl danışmanı İncili Çavuş’u yanına çaarmış. Una: ”Öle bişe yap ki gabatin özründen büyük osun.” dimiş. Niyetise İncili Çavuş’u öldürtüb birez elenmekmiş.

İncili Çavuş düşünmüş daşınmış geçekene padişan gıcını ellemiş. Undan sona da, “Merhamet eylen padişam ben sizi graliçem sadıdım.” dimiş. Bunu duyan gral çok gızmış. Niyeti zati İncili Çavuş’u öldümeql oldundan hemen ölüm fermanını vemiş. İncili yalva yakar omuş, faydası yok. En sonunda bi fırsatını bulmuş, saraydan kaçmış.

Az getmiş, uz getmiş, altı ay bi güz getmiş, bi köve vamiş. Bi kövlünün yanına çoban girip çalışma başlamış. Kövlü gasabadaki bazardan he dönüşünde İncili Çavuş: "Bişe va mı?" deye soruyomuş. Maksudı gralın gendini arayıp aramadını öğrenmekmiş. Bi gün kövlü bazardan dönmüş. İncili'ye, "Gral bazara altın oklu bi öküz arabasıyla bi de saban çıkadı, bunlan gıymetini soruyo." demiş. Emme bazarda heç kimse, bunlaa bi gıymet biçemiyomuş. İncili heç düşünmeden, "Bunda bilmicek ne va, masul eyi olusa unlaa baha biçilmez. Emme yamur yamaz, masul eyi omasa bunla beş para etmez." demiş. Kövlü irtesi hafta aynını gralın adamlana söylemiş. Unla da: "Bu senin aqlın mı yosa başgası mı sana bu aqlı vedi?" deye somuşla. Kövlü de olanı biteni annadivemiş.

Gralın adamla İncili'yi alıp saraya götürmüşle. İncili Çavuş gralı görünce yalva yakar omuş. El öpüb af dilemiş. Gral unu bi şartla affetçeni söylemiş. Çıkamış İncili'ye beş gurus vemiş. "Bunlan bi goç alcen." demiş. Bu goçun etinden gavurma, tüyünden post, goç diri, beş gurus geri gecemiş.

İncili Çavuş düşünce daşına yolla çıkmış. Yolda ehtiyar bi hancıya irast gemiş. Bunla yürürkene yol boyunda bi ekin tarlasına irastlamışla. İncili: "Bu ekinlen hepici toplandı mı, yosa toplanmayanna da va mı?" deye somuş. Hancı tarladaki sapsarı ekinlere bakıp sesini çıkamamış. Birez da getmişle. Bu defa gaşılana bi mezalık çıkmış. İncili: "Bunlan hepici ölü mü, yosa içlende yaşayanna da va mı?" deye somuş. Adam gine sesini çıkamamış. Yol sonunda gaşılana bi de orman çıkmış. İncili Çavuş adama:"Ormana bi girib iki çıkam yoguşu dik çıkam." demiş. Adam gine uralı omamış.

En sonunda hana vamişla. Hancı gızına olannarı annatmış. Gız da, "Buba bunda bilinmicek ne va? Adam sana ekinlen parası ödendi mi yosa borçlu galanna va mı, ölenlen hepıcinin adı unutuldu mu yosa adı yaşayanna da va mı?" deye somuş. Son galım, böylece yoguşu dik çıkarız' demiş. Hancı irtesi gün gızının didikleni İncili'ye annadınca, İncili Çavuş gızı gömek istemiş. Gız gelince una gendi dedini annatmış.

Gız, “Bu çok kolay sen hinci get bazardan besili bi goç al.” demiş. Goçun tüyünü gırmış, iki dane seccade dokumuş. Birini satmış, bi dane de goç amış. İkinci seccadeyi de satmış, beş guruş para amış. İncili Çavuş bunla amış gralın yanına getmiş. Gral, “Bu agıl senin deyil, senin osadı bunu yollaa düşmeden yapadın, sana bu aglı kim vedi?” demiş. İncili de olannarı bicik bicik annatmış.

Gral esgerleni göndemiş, hancının gızını sarayına getmiş. İncili Çavuş’u da affetmiş. Hancının gızıla İncili’yi evemiş. Gral da bi da götülük yapıp götü düşünmücene söz vemiş. Bütün ülke halkı çok mutlu yaşamışla.

Unla emiş kirvetine biz çıkalım tatuna. Gökden üç elma düşmüş. Biri masaldakilen, biri annadanın, biri de dineyenlen başına.

KEDİ MASALI

Bi vamiş, bi yokmuş. Evel zamanda galbur düzende bi yaşlı nenecik vamiş. Bu nene bi gün dalaa odun toplama gidmiş. Garanna galınca yolunu yönünü şaşmış. Sınmak için bi daş govuna gimiş. Daş govunun içine girince bi de ne görsün! Urla günlük gülüstannık, baçeli bi yemiş.

Evin içinde kedile işleniyomuş. Kimi evi süpürüyo, kimi siliyo, kimi de yimek yapıyomuş. Nenecik evin içine girince odanın birinde, çok güzel ak bi kedi gömüş. Bu kedi de bi minderin üstünde oturuyomuş. O ak kedi mersem evin hanımımış. Birez sona kedile guyruklanı yokara galdırıp bi telaşeye gabılmışla. “Aamız geliyo, aamız geliyo.” deye hepsici, gapıya goştumuşla. Gara bi kedinin üstüne tekir bi kedi binmiş, unu kedile gaşılایb indimişle, içere getimişle. Nenecik de bunla seyir ediyomuş. Kedile içere girince efendilene, “Hoşgedin!” demişle. Nenecik de efendi kediye, “Hoşgedin olanım, afiyettesindir işallah” deye selam vemiş. Sona kedile güzel bi sohra donatmışla. Neneyi de yeme çamışla. Nenecik de getmiş sohralana otumuş. Yimekleden yemiş. Yavız yavız muhabbet etmişle.

Aa sona somuş: “Nenem burlada yaşlı başınna ne işin va, bi yol deyive bakam.” deye somuş. Nencik de “Gözleri sürmeli olanım, yolumu gaybettim, dolana dolana yörükene yolum bure çıkdı.” dimiş. Sonacıma aa kedilere neneye yol göstermeleni söylemiş. Aa yenden “Dolabda bi kese vadı hani, unu neneye verin!” dimiş. Emme aa, neneye “Bunu evinde aç!” deye tembe etmiş. Nene evine gemiş, keseyi açınca gadan, içinden altın çıkmış. Nencik bu paralalan evine şunu bunu amış. Bi güzel dayamış döşemiş.

Sona bi gün gomşusu neneye otuma gemiş. Abov! Bi de ne görsün. Nenenin evi allanmış, pullanmış, şım şım yanıyo. Nenenin gomşusu: ”Bu gadan parayı neden buldun?” deye somuş. U da başına gelenleri bicik bicik annatmış. Hemen irtesi gün, da gün doalاک nenenin gomşusu nenenin annatdı yere getmiş. Bakmış kedile gine evi temizliyo, yimek pişiriyomuş. Nenenin gomşusu heç bişe demeden geçmiş otumuş. Aşam omuş, aa evine gemiş. U hoşnutluk vememiş. Kedile gine yimek hazırlamışla, neneyi de buyur etmişle. Nenenin gomşusu, “Pis pis gıllı ellenizle pişirdiniz yimekleden yimem, kim bilir içine ne gattınız?” dimiş. Yimek yememiş. Aa heç ses etmemiş. Nene sabalen “Hadi gari ben gidiyom, bana yolumu gösteriverin!” dimiş. Aa kedilere, ”Neneye yolu gösterin, kilerdeki sandıda gendine verin!” dimiş. Neneye de “Bunu sakın yolda açma, evde aç!” dimiş.

Nene bi sandık altınım oldu deye sevinib duruyomuş. Evine gada dayanamamış, yolda bi aacın altına otumuş, sandı açmış. Amanın bi de ne gösün! Sandın içinden gocaman gocaman yılanna çıkmasın mı. Bu yılanna neneyi her bi yerinden sokmuş. Nenenin gomşusu oracıkda ölmüş.

Nene götü galplilinin cezasını çekmiş, masalda burda bitmiş.

KELOLAN MASALI

Evel zamanda galbur düzende bi Kelolan vamiş. Bu Kelolan anasınla beraber yaşıyomuş. Bi dane de eşeci vamiş. Bu eşene dadan odun yükle, bu odunla sata, gazandinla da eve erzak alımış.

Kelolan gine bi aşam odun sadıp evine dönerkene bi sürü çocuk görmüş. Çocukla, köpek yavrusunu aacın dalına balamış dövüyolamış. Kelolan “Durun, etmeyin!” demiş, emme dinedememiş. Çocukla dayak atma kesmemişle. Kelolana, “Bu köpe satın alırsan unu dömeyiz.” demişle. Kelolan düşünmeden elindeki egmek parasını çocukla vemiş, köpe amış. Eve gelince anası, “Egmek adın mı?” deye somuş. Kelolan “Anam, çocukla bu köpe dövüyoladı, egmek parasınla bu köpe aldım.” demiş. Anası gızmış, köpümüş emme nafile, para getmiş bi kere. Sona bi gün de gine odundan dönekene bu defa da egmek parasınla çocuklardan kedi satın amış. Anası gine gızmış. Emme Kelolan altan alıp yalva oluyomuş. Üçüncü gün de çocukla aacın dalına bi yılan asmışla, habirem dövüyolamış. Kelolan bu yılanı da amış, evine götürmüş. Yılana bi gafes yapmış, içine gomuş. Bunla yimek egmek istedikçe anası, “Biz gendimize bakamıyoz, bi de bunla eksikdi.” deye bara çara ortalı aya galdırıyomuş. Kelolan da, “Anacım, ben da çok çalışır, nafakamızı çıkarırım.” deyip gece gündüz çalışıyomuş.

Ge zaman get zaman yılan böyümüş, gafesini deştmişle, urda yaşıyomuş. Aradan bi müddet da geçince yılan gonuşma başlamış. “Kelolan sen bana çok güzel bagdın, böyütdün, senden çok memnunum. Emme benim bi buban vadı, beni merak ide, gari yanına getmem ilazım.” demiş.

Kelolanla yılan yola goyulmuşla. Az getmişle, uz getmişle altı ay ilen bi güz getmişle. Gide gide bi da vamişla. Bu dan altında bi gaygın daş vamiş. Yılan, “Benim bubam burda yaşa, buranın gralıdır.” demiş. “Hinci senlen beraber içere girem, her bi yönün yılan dolu olcek sağın gorkma, unla bubamdım habarsız bişecik bilem yapamazla.” demiş. İçeri girmeden evvela da yılan, “Bubam saa ‘dile benden ne dilersen’ deye sora, sen de yüzü dilerim de emi.” demiş. Gaygın daşın altındaki yarıgdan ikisi de birden içere gimişle. Her bi yönleri yılan dolmuş. Kimi güççük kimi böyük yılanna vamiş. Bubasının yanna vamişla. Bubası da güççücük yeşil bi yılanmış. Bunu altın bi taban içine gomuşla urda duruyomuş. Yılannan padişa şahmerdanmış. Şahmerdan, “Olumu gurtardın, besledin, böyütdün dile benden ne dilesen.” demiş. Kelolan bu sefer, “Barmandaki yüzü dilerim.” demiş. Bubası çıkamış barmandaki yüzü Kelolan’a vemiş. Kelolanın böyüttü yılan da unlan beraber

gaygının azına gadan gemiş. Kelolan'a, "Bu yüzü barmanı dükünüpleyib de ovasan içinden bi cin çıka, u cin senin her bişeni yerine getiri." demiş. Kelolanla vedalaşmışla, ayrılmışla.

Kelolan hemen evinin yolunu tutmuş, evine gemiş. Anası habirem barib duruyomuş "Şu köpe, kediyi benim başıma bela getidin, yime egmemiz yok." deye. Kelolan: "Anam saa hincik bi güzel sohra donadırım." demiş. Yüzü ovalayıp cin çıkınca undan güzel bi sohra istemiş. Cin Kelolan'a güzel bi sohra gürmuş, otumuşla bi güzel garnını doymuşla.

Ertesi sabah Kelolan, "Ana, get bana gralın gızını iste, ben unlan evlencem." demiş. Anası şaşalamış, "Sen bi kelolansın, neyine senin şimşir darak." demiş. Kelolan anasına bi güp altın duduştumuş, saraya göndemiş. Kadıncaz sıkıla sıkıla gralın yanna çıkmış. "Benim bi kelolum va, u senin gızını istiyo." demiş. "Size de bu hediyei gönderdi." deyib grala bi güp altını vemiş. Gralın altını görünce gözleri gocaman gocaman omuş. "Olur gızı veririm emme bi şardım va." demiş. "Olun denizin üstüne köprü yapasa, gız unun olu." demiş Kadıncaz alaya alaya evine dönmüş. Kelolan'a bu şardı söylemiş. Kelolan gece olunca yüzü ovalamış, içinden cin çıkmış. "Buyur aam bi emrin mi va?" demiş. Kelolan şardımı cine söylemiş. Cin hemen ayakla altın bi köprü yapmış. Gral sabalen köprünün parıltısına uyanmış. Kelolan'ın anası da gine saraya getmiş. Gral, "Köprüyü gödüm, ben gızı vedim emme anası vecek mi bakam." demiş. Gızı anası gemiş. U da denizin üstüne bi gecede bi saray yapılmasını istemiş. Yosam Kelolan'ın boynu vurulacamış. Kelolan'ın anacazı gine alaya sızlaya eve gemiş. "A benim deli olum, gral bu defa da saray istiyo." demiş. Kelolan gine, "Anacazım, sen meraklanma." demiş. Gece olunca yüzü ovalamış, cin çıkmış. Kelolan'a emrini somuş, u da sölüvemiş, "Merdivenleri altından, duvala yakuttan, tabannarı fildişinden bi saray istiyom." demiş. Cin hemencecik sarayı yapıvemiş. Gralın garısı sarayı görünce çaresiz gızı vemişle. Gırk gün gırk gece düün denek omuş.

Dün gecesı gralın gızı, "Senin bi sırrın va, bunu baa deyivesene." demiş. Kelolan da "Bende bi yüzük va, u yüzü ovunca içinden cin çıka, bu cin her bi isteneni yapıveri." demiş. Kelolan uyuyunca, gız yüzü Kelolan'ın barmandan gapmış. Yüzü ovmuş, cin çıkmış. Cine, "Bu keleş olanı benim yanımdan al, bi kör guyuya at, frengutondaki yahudi olu va, unu

benim yanıma geti.” demiş. Cin de emir gulu oldundan sölenenleri bicik bicik yapmış. Kelolan ortalada görünmeyince, kedilen köpeg unu merak etmişle. Köpeg goklaya goklaya Kelolan’ın izini bulmuş. Kedi de bi fırından egmek çalmış, Kelolan’a götürmüşle. Kelolan. “Beni burdan gralın gızının barmandaki yüzük gurtarı, unu bana getirin.” demiş. Kedilen köpeg gine saraya gemişle. Gralın gızı yüzü dilinin altında saklıyomuş. Kedi, gralın gızı uyurkene guyrunu onun burnuna sürmüş. Gralın gızı burnu gıdıklanınca gıcık dutmuş, hapşımış. Hapşırınca yüzük azından fırlamış, yere düşmüş. Kedi urdan ure atlayıp gızı oyalakene, köpeg de yüzü dutdu gibi Kelolan’a götürmüş..Kelolan hemen yüzü sürmüş, içinden cin çıkmış. “Buyur aam emrin nedir?” deye somuş. Kelolan, “Beni hemen saraya geri gönde.” demiş. Cin Kelolan’ı kör guyudan çıkamış, saraya getimiş. Kelolan grala olannarı annatmış. Gral, gızını yahudi olunla görünce ikisini de öldürtmüş.

Kelolan’a gelince, una da gral güççük gızını vemiş. Unla da yenden kırk gün kırk gece düün yapmış, evemiş.

Kelolan da başkalana eyilik etmenin mükafatını görmüş. Hayatı boyu mutluluk, bolluk, bereket içinde yaşamış.

TINTIN GABACIK

Evel zaman içinde galbur saman içinde bi kövün birinde bi gızcazla bunun bubası vamiş. Bu gızın anası öldü için bubası başga bi gadınlan evlenmiş. Bu övey ananın da bi gızı vamiş. Bizim eyi galpli gızcazı heç istemezlemiş. Evin ne gadan işi vasa, hepisini una yapıdırılamış. Gızcaz bütün gün çalışmaktan yorulur, tingadak gayamış, gine de övey anasınla gız gerdeşine yaranamazmış. Övey anası gızın bubası eve gelince, gızdan hep yaka silke, şikayet edemiş. Gızcaz ne yapsa yaranamamış. Övey anasınla gız gardeşi unu bi türlü evin içinde istemiyolamış.

Bi gün gine övey anası baarmış çarmış, gızın bubasına, “Bu gızı napceksen yap, bunu evin içinde istemiyom.” demiş. Bubası napsın? Yazık adamcaz oduna gidekene gızını

da yanına amış. Bubası daan başında odun kesme başlamış. Birez kesmiş, sona, gızına, “Gızım, ben birez da odun kesem, sen burda beni bekle.” demiş. Gidekene de su dolu olan su gabaanı gızın başındaki aacın dalına balamış getmiş. Aradan saatle geçmiş, gızcaz uyuyagalmış. Aşama doru gabaan sesinle uyanmış. Gabak aaca vurdukça “tıntın” deye ses ediyomuş. Gızcaz gorkmuş aalama başlamış. Hem alıyomuş hem de “Tıntın gabacık, beni burda bırakıp giden bubacık” deye seda çarıyomuş. Gız aalakene aalakene gine uyuyagalmış.

Uyandında saba omuşmuş. Galkmış bubasını arama yolla düzülmüş. Hem gidiyo hem de “Tıntın gabacık, beni burda bırakıp giden bubacık” diyomuş. Gide gide bi dere kenarına vamiş. Bakmış derenin gıyısında bi nenecik oturup duruyomuş. Gız aalaya aalaya nenenin yanına vamiş. Nenenin gözleri görmedinden, “Kimdir u?” deye somuş. Gızcaz, “Benim nene.” deyib başına gelenleri bicik bicik annadıvemiş. Nene, “Sen üzülme gızım, ben saa yolu tarif ederim, sen gidesin, emme önce şu benim saçcazlamı darayıveri misin?” demiş. Gız, “Tabii nene” deyib başlamış nenenin saçını darama. Usulcuk usulcuk heç acıtmadan darıyomuş. Nene: “Gızım” demiş, “Benim gözüm görmez, bu dereden hincik bi ak su akcek bi de gara su akcek. Gara su aksın geçsin, ak su akakene baa seslen!” demiş. Gız, “Olu nenecim.” demiş. Vakit gemiş, dereden gara su akmış, gızcaz ses etmemiş. Ak su geçekene neneye seslenmiş. Nene gızı dutmuş, suyun içine daldırmış çıkamış. Gızın üstü başı altınla gaplanmış. Sona da nenecik buna evinin yolunu tarif etmiş.

Gızcaz eve varınca horozla: “Gugurigu, gugurigu altınlı abam geliyo.” deye baarma başlamış. Övey anası bunu görünce çok gızmış, gıskanmış, hemen gendi gızını da göndemiş. Gız gidip dere gıyısını bulmuş. Nene gine urda oturuyomuş. “Gızcazım, benim saçlamın bitleni ayıklayıp saçımı darayıveri misin?” demiş. Gız: “Hıh! Senin bitli gafanı mı darıcem.” demiş. Nene: “Saçımı darayıvesen saa evinin yolunu gösteririm.” demiş. U zaman gız tara amış, tarama başlamış. Hem darıyomuş hem de nenenin gafasına daraklan furuyomuş. Furaken de “Tıntın gabacık, beni bırakan eşşek bubacık.” demiş. Nene: “Bak gızım benim gözüm görmez, burdan iki su akcek. Gara su aksın geçsin baa ak suda seslen.” demiş. Vakit gemiş, gara su akma başlamış. Gız da, “Amaan bu goca garının bitlenne mi uraşıp durcem.”

deye, gara su akakene neneye seslenmiş. Nene gızı amış, suyun içine daldırmiş. Gız da her bi yanım altın ocek deye seviniyomuş. Nene gızı sudan çıkarınca gızın her tarafına gatrann yapışmasın mı? Gız aalaya aalaya eve gemiş. Bunu gören horoz da: “Gugurigu gatrannı abam geliyo.” deye baarma başlamış.

Övey ana gızını böle görünce çok gızmış. Gızı yıkamış yıkamış gatrannarı çıkaramamış. Hâlâ da gızı yıkıyomuş.

MEMED ÇAVUŞ

Evel zaman içinde galbur saman içinde pireler berber iken, develer tellâl iken, ben anamın beşini tıngır mıngır sallakene ülkenin birinde bi padişâ gızı vamiş. Bu gız sovk bi gış günü pencereden dışarı bakıb garın yaaşını seyrediyomuş. Garın üstünde de bi garga ölüsü vamiş. Yoldan geçen üç olan bu garga ölüsünü bişelere benzetmişle. Bi danesi kömüre, bi danesi bene, üçüncüsü de Memed Çavuş’a benzetmiş. “Teni gar gibi ak pak, gaşı garga gibi gara, dudakla gan gibi gırmızı.” deye de bi güzel tarif edivemiş Memed Çavuş’u.

Padişâan gızı pencereden gargaya bakakene bakakene Memed Çavuş’a âşık omuş. Hemencecik laamcıla çarmış, “Aşama baa Memed Çavuş’un çadırına çıkan bi dünel gazın.” dimiş. Memed Çavuş da bubasının grallında asgerlik ediyomuş. Laamcıla aşama gadan buna bi dünel gazmışla. Padişâan gızı gece olunca gadan dünelden girip Memed Çavuş’un çadırına çıkmış. Çadırdâ garyolanın baş uçlanda şamdannıklan mumdannık vamiş. Bunlan yerini deeştmiş. Sonacım orta yedeki aşlaadan bi yudumcuk yimiş. Memed Çavuş sabalen bi de bakmış şamdannıklan mumdannın yeri deeştmiş, aşlandan da yinmiş. Asgerlere somuş, “Çadıra giren çıgan heç kimsecik görmedik.” dimişle. Böle bi gaç gece da geçmiş. Padişâan gızı her gece gelip şamdannıkla mumdannın yerini deeştmiş, aşladan yimiş, getmiş.

Bi gece gız gemedden önce Memed Çavuş barmanı gesmiş, duzun içine bandırmış. Duz yağınca acısından uyuyamadından gız gelince gagıvemiş, gızı görmüş. Sen burda ne arıyon?” deye somuş. Gonuşmuşla, annaşmışla, birbirlene sevileri düşmüş.

Bi gün tabura galk emri gemiş. Memed Çavuş getmiş. Padişaan gızı çadırda uyuyagalmış. Memed Çavuş, onu uyandırmadan çadırdan çıkmış getmiş. Gız uyanınca Memed Çavuş'u bulamamış. Alaya alaya yollaa düşmüş. Yolda bi çoban gömüş, onun geysileni amış. Çobanın gılina gimiş. Padişan gızını gören herkezle çoban sanıyomuş. Çoban vara vara Memed Çavuş'un evine vamiş. Mersem Memed Çavuş da bi padişan olumuş. Bi gızla evleniyomuş, düünü vamiş. Çoban, "Memed Çavuş benim agadaşımdır, beni onun yanına götürün!" demiş. Memed Çavuş, çobana somuş: "Ne gördün, ne geçirdin?" demiş. Çoban da "Yeşil çimen üstünde ak çadır gördüm; çadırın içinde gül derilmiş bi gız gördüm." demiş. Çoban kırk gün düünde galmış.

Gırkınıcı gece, düün bitmiş. Bütün davetlile yorgun düşmüşle. Herkez derin bi uykuya dalmış. Çoban davetlilen uyumasını beklemiş. Saraydaki herkezle uyuyunca çoban gakmış, sarayın avlusuna çıkmış. Avludaki ide aacına gendini asmış. Memed Çavuş da avluya gezinme çıkmışmış. Çobanın gendini astını görünce onun padişaan gızı oldunu annamış. Çok hayıflanmış. Memed Çavuş da gendini padişaan gızının yanına asmış. Gelin de, gelin odasında Memed Çavuş'u beklemiş. Gelen giden omayınca meraklanmış, u da avluya çıkmış. Bakmış, Memed Çavuşlan padişaan gızı gendileni asmışla. Gelinin dabanı suya emiş. U da gendini unlan arasına asmış. Asaken de "Ben sizin gurbanınız olem." demiş.

Sabalen, herkezle uyanmışla. Bi de ne görsünle! Aacta üç taze sallanıp duru. Hoca gemiş. Yasin okuma başlamış. Hoca okudukça çobanla Memed Çavuş kannanmış. Gelin "Ben sizin gurbanınız olem." deyince dirilmemiş, gurban getmiş.

Memed Çavuşla padişan gızının sevgileri ikisini diriltmiş. İki sevdalı için kırk gün kırk gece düün yapmışla. Padişaan gızıyla Memed Çavuş çok mutlu omuşla.

SA BİLİ SABRİYANIM

Evel zaman içinde galbur saman içinde, develer tellâl iken, pireler berber iken, Sabriyanım adında bi güççük kız vamiş.

Sabriyanım bi gün ay ışını görüp saba odu sanmış. Geceleyin gakmış mektebe getmiş. Mektebin gapısını açınca bi de ne görsün! Hocası ölü eti yiyomuş. Sabriyanım heç ses etmeden gapıyı gapamış, hemencik evine dönmüş. Emme gapıyı gapadırkene yüzünü düşürmüş. Eve gemiş, kimseye bişecik dimemiş. Saba olunca gine bişe dimeden mektebe getmiş.

Mektebte hoca Sabriyanım'a şöle dimiş:

”Gızım Sabriyanım

Ne gördün, ne geçirdin

Hatem yüzünü nerde düşürdün?”

deye somuş. Sabriyanım da “Hocam, ben heç bişe görmedim, geçirmedim. Hatem yüzümü de düşürmedim.” dimiş.

Aradan ayla yılla geçmiş. Sabriyanım büyümüş. Mektepten ayrılmış, bi tüccarlan evlenmiş. Gebe galmış, bi çocukcazı omuş. Losa yatanda yatakene yapayalnız oldu bi zaman duva yarılmış. İçeri hocası gimiş. Hocası yenden:

“Gızım Sabriyanım

Ne gördün, ne geçirdin

Hatem yüzünü nerde düşürdün?”

dimiş. Sabriyanım yenden “Hocam, heç bişe görmedim, geçirmedim. Hatem yüzümü de düşürmedim.” dimiş. Hoca: “Söle, yosa çocuknu alırım.” dimiş. Sabriyanımcık çaresiz

boyuncunu bükmüş, “Al, götü.” demiş. Hoca çocuğu amış, Sabriyanım’ın da eline yüzüne gan sürmüş, duvarın içinde gaybolup getmiş. Sona içere Sabriyanım’ın gaynanası gimış. Sabriyanım una da ne odunu söylememiş. Unla da “Sen çocuğidin.” deye gıza kakanca yapma başlamışla. Sona aradan ayla yilla geçmiş. Sabriyanım iginci çocuğu dormuş. Losa yatanda yatakene gine hocası çıkmış gemiş. Sabriyanım’a yenden “Hatem yüzünü nerde düşürdün?” deye somuş. U da “Ben yüzümü düşürmedim.” demiş. Hoca iginci çocuğu da amış, gine Sabriyanım’ın eline yüzüne gan bulaşdımış. Duvadan çıkmış getmiş. Gaynanası içere girip Sabriyanım’ın elinde yüzünde ganı görünce başlamış barma, “Bizim gelin çocuk yiyici.” deye baariyomuş. Gaynanasınlan gocası Sabriyanım’ı amışla mazene gapatmışla, “Belkim urda ağıllanır.” demişle.

Ge zaman get zaman Sabriyanım’ın gocası sefere çıkcek omuş. Garısıdır deye gine Sabriyanım’ın yanına gidiyo, “Bi istedin va mı?” deye soruyo. Sabriyanım da bi iplen bi de sabır daşı istemiş. “Bunları amadan dönesen denizlede can veresin.” demiş. Adam seferi tamamlayıp evine dönmek için gemiye binmiş. Gemi tam çapasını topluca zaman deniz gabarma başlamış. Gaptan: “Bunda bi iş va, ilenç amış kimse gemiden insin.” demiş. Sabriyanım’ın gocasının ağına unun söledikle gemiş. Hemencik gemiden inmiş. Bi goşu getmiş, iple sabır daşı amış, gemiş. Gemi yola çıkmış. Altı ay, bi güz yol amışla, sonunda evlene vamişla. Adam hemen evine getmiş. Sabriyanım’ın yanına girip istedikleni vemiş. “Bunla netcen?” deye sorunca, u heç bişe dimemiş. Böle olunca adamın içine bi gurt düşmüş. Dışarı çıkmış, “Bakam benim garı bunnarı netcek?” deye bekleme başlamış.

Sabriyanım ipi tavana asmış, daşını önüne amış. Olanı biteni bicik bicik annatma başlamış. U annatdıkça daş gabamış, u annatdıkça daş gabamış. Sona Sabriyanım’ın derdine dayanamamış, çatadanak çatlamış. Sabriyanım tam gendini asce zaman gocası içere gimış. U girmeli osun u zaman da duva yarılmış, içinden hoca çıkmış. Hocanın elinde de iki dane aslan gibi çocuk vamiş. Olanı biteni hoca, gocasına bicik bicik annatmış. Sona Sabriyanım’a dönmüş, “Yavrum, ben senin müridinim.” demiş. “Ben senin sabrını sınamakla görevlendirildim.” demiş. “Sen sınavı geçdin, al bu yavrulan, bu da Hatem yüzün.” deyip gaybolup getmiş.

Sabriyanım da undan sona çok mutlu olmuş, sabırlı omanın mükafatını görmüş. Ömrünce sıkıntı çekmemiş. Unla emiş muradına, biz çikalım tatına.

PADIŞAN GIZLARI

Bi memleketin birinde, üç gızı olan bi padişa vamiş. Bu kızları evlenme zamanı gemiş. Bunu bubalana söyleyebilmek için lalaları çarmışla. Lalaları bubalanın önüne üç dane garpuz dilimi goymuş. Padişa şaşkın şaşkın bakarak “Bunla da ne?” deye somuş. Lala: “Padişam bunla kızlarınızı gösteri; büyük olanı goca kızınız, onun da içi goca kızınız gibi geçmiş. Acıg göynük olan garpuz ortanca kızınız, gıpgırmızı olan da gücçük kızınız.” demiş. Padişa garpuz dilimlerin annamını annayıp kızları evemek için ferman çıgarmış. Bütün memleketin erkekleri fermanı duyunca saraya akın etmişle. Bunla bicik bicik kızları önünden geçmişle. Ortanca kızları gücçük kız, herifleden birini beenmiş. Emme bi türlü büyük kız beenememiş.

Sona günleden bi gün önünden bi adam geçiyomuş, büyük kız bu adama gara sevdalı olmuş. Düün dernek gurulmuş, ikisini evemişle. Adam gızı amış, gendi sarayına götürmüş. Aradan uzun zaman geçmiş. Gızın, anasını görce gemiş. Gocasına yalva yakar olmuş, bi türlü memleketine getmek için izin alamamış. Gocası una bi avuç anahtar vemiş, “Sarayda gırk gapı va, bunları hepsini gez, bi dane gara gapı va, unu açma.” demiş. Gız bu odala bicik bicik gezmiş. Gine cancazı sıkılma başlamış. Aglına gara gapı gemiş. “Aman, bicik açem, ucunda ölüm yok ya!” demiş. Dayanamamış gapıyı açıp odaya gimiş. Odada bi pencere vamiş, candan dışarı bakmış, gabristannık vamiş. Ure gömme deye bi ölü getirmişle. Cemaat arasında gocası da vamiş. Cemaat getmiş, gocası gine gemiş, göpek gılına gimiş. Ölüyü çıkarıp yimiş. Kefenini odaya atakene garısını gömüş emme gömezden gemiş.

Ertesi gün garısına, “Ananı getirem mi?” demiş. Getmiş, anası gılında geri gemiş. Gızın azından laf almak için binbi soru somuş. Gız da bişecik söylememiş. “Gocam çok eyi, gül gibi geçiniyoz.” demiş. En son lalası gılında gemiş. Gız da dayanamamış. Lalasına

herbişeyi annadıvemiş. “Gocam, göpek olup ölüleri yiyo, gara odanın içi ölü kefeni dolu.” dimiş. Adam bunnaa çok gızmış, dişleni biletme getmiş.

Gız olanı biteni annayınca adam gemedden evden kaçmış. Bi kervana sınıp bubasının evine getmiş. Urda bubasına olanı biteni annatmış. Padişa buna bi aslan bi de gaplan amış. Gız bunna beslemiş, büyütmüş. Gızın akasından adam da gemiş. Guzu gılina girip saraya gimiş. Aşam olunca padişa saraydaki bütün hayvanla zincirletiyomuş. Adam da zincirlenmiş. Emme bu kedi gılina gimiş. U zaman zincirleri gevşemiş. Gız da pencerenin önünde bi dıkırtı duyup dışarı sarkmış. Saçla çok uzunmuş, aş sallanmışla. Kedi gılındaki adam da gızın saçlana dudunup yokara dırmanma başlamış. Gız feryat figan etmiş, bütün saray aya gakmış. Padişa hemen gızının besledi aslanna, gaplanı kedinin üstüne salmış. Aslanna gaplan kedi gılındaki adamı parçalamışla. Gız da başındaki püsküllü beladen gurtulmuş.

2.1.1.Masalların Motif İncelemesi

B.HAYVANLAR

B 17.1.2.2.1 Devi öldüren kahraman.

Padişahın kızı devlerin başlarını keser. (*İncili Sakım,*)

B 165 Hayvan dillerinin öğrenilmesi.

Keloğlan, kedi ile köpekten yardım ister. (*Kelolan Masalı,*)

B 211.6.1 Yılan canavarlar.

Sandığın içinden bir sürü yılan çıkmış. (*Kedi Masalı,*)

Aradan bir müddet geçince yılan konuşmaya başlar. (*Kelolan Masalı,*)

B 211.6.1 Konuşan hayvanlar.

Nine, kedilerle tatlı tatlı sbet eder. (*Kedi Masalı,*)

Horoz, önce kızın daha sonra da üvey kardeşinin eve dönüşünü haber verir.
(*Tıntın Kabacık,*)

B 291.1.0.1 Kuş motifi.(Kuşun taşıdığı mektup)

İncili Salkım, padişahın küçük kızının yanına bir kuş suretinde gelir. (*İncili Sakım,*)

B 421 Yardımcı köpek.

Köpek ile kedi Keloğlan'ın kör kuyudan kurtulmasına yardım ederler. (*Kelolan Masalı,*)

B 765.22 Yılanlar kralı.

Yılan Keloğlan'a, babasının yılanlar kralı olduğunu söyler. (*Kelolan Masalı,*)

C.YASAK(TABU)**C 420 Sırları açıklama yasağı.**

Güdük Dilki, nasıl balık tutulacağını arkadaşlarına söylememiş. (*Güdük Dilki,*)

Padişahın kızı, düğün gecesini Keloğlan'ı konuşturarak onun sırrını öğrenir.
(*Kelolan Masalı,*)

Sabriyanım, hocasını ölü eti yerken gördüğünü hiç kimselere söylemez. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

Padişahın kızı, gördüklerini kimseye anlatmaz. (*Padişahan Gızları,*)

C 610 Yasaklanan yer.

Sabriyanım, gündüz gitmesi gereken okula, sabah oldu sanıp gece gider. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

C 611 Yasaklanan oda.

Adam, kızın kara kapılı odaya girmesini yasaklar. (*Padişaan Gızları,*)

C 700 Çeşitli yasaklar.

Yetmişlik nine, altmışlık nineyi düğünden önce kralın oğluna göstermez. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

C 750 Zaman tabusu.

Sabriyanım gündüz gidilmesi gereken mektebe yanlışlıkla gece gider. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

C 751 Belirli zamanda bazı şeyleri yapma yasağı.

Kedileri efendisi nineye, ona verdiği keseği evde açmasını söyler. (*Kedi Masalı*)

Kedilerin efendisi ninenin komşusuna da, ona verilen sandığı evde açması gerektiğini söyler. (*Kedi Masalı,*)

C 755 Bir işi muayyen bir zamanda yerine getirme.

Kızın annesi Keloğlan'dan bir gecede denizin üstünde bir saray yapmasını ister. (*Kelolan Masalı,*)

C 920 Yasağın kırılması.

Canı sıkılan kız, kocasının girmesini yasakladığı odaya girer. (*Padişaan Gızları,*)

Kız sonunda dayanamayıp lalası kılığındaki kocasına herşeyi anlatır. (*Padişahın Gızları,*)

D.SİHİR(BÜYÜ)

D 620 Peryodik değişim.

İncili Salkım her sabah kuş olur gider, akşam olup da karısının yanına gelince insan suretine girer. (*İncili Sakım,*)

D 765.1.2 Hayatın sihirli objeye bağlı olması.

Keloğlan'ın kör kuyudan kurtulabilmesi için sihirli yüzüğe ihtiyacı vardır. (*Kelolan Masalı,*)

D 950 Sihirli ağaç.

Padişahın kızı hurma ağacını sallayınca bir kuş gelip dala konar. (*İncili Sakım,*)

D 1076 Sihirli yüzük.

Şahmeran'ın Keloğlan'a verdiği yüzük sihirlidir. (*Kelolan Masalı,*)

Keloğlan parmağındaki yüzüğü ovalayınca içinde cin çıkar. (*Kelolan Masalı,*)

D 1130 Sihirli yapılar ve parçaları.

Nine, evin içinde ev işleri yapan kedileri görür. (*Kedi Masalı,*)

D 1150 Sihirli eşyalar.

Nine, evde keseyi açtığında içinde altın olduğunu görür. (*Kedi Masalı,*)

Kedileri efendisi, ninenin komşusuna bir sandık verir. (*Kedi Masalı,*)

D 1792 (Beddua) Duanın sihirli sonucu.

İki sevgilinin ölümüne üzülenlerin duaları sonucu sevgililer tekrar dirilirler.
(*Memet Çavuş,*)

D 1864 Kabul olunan dua.

Mehmet Çavuş'un evleneceği kızın duası kabul olur ve kız iki sevgiliye kurban olur. (*Memet Çavuş,*)

F.HARİKULADELİKLER**F 167.12 Diğer dünyaların (kralı) insanları.**

İncili Salkım, padişaha peri padişahı olduğunu söyler. (*İncili Sakım,*)

Nine, kedilerin efendisini selamlar. (*Kedi Masalı,*)

F 230 Perilerin görünüşü.

Peri padişahı olan İncili Salkım çok güzelmiş. (*İncili Sakım,*)

F 260 Perilerin davranışları.

Yüzük cini, yüzük kimdeyse onun dileklerini yerine getirir. (*Kelolan Masalı,*)

F 564 Uykusuzluk.

Mehmet Çavuş geceleri çadırına giren kişiyi görmek ister ve parmağını kesip tuza batırarak uyumasını engeller. (*Memet Çavuş,*)

F 565.1 Çok güzel kadın.

Padişahın kızı gelinliğini giyince çok güzel olmuş. (*İncili Sakım,*)

Kralın oğlu pencereden bakınca güzeller güzeli bir kız görmüş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

F 715 Olağanüstü ırmak.

Dereden akan ak suya girenin üstü başı altınla, kara suya gireninse katranla kaplanır. (*Tıntın Kabacık,*)

F 757 Olağanüstü mağara.

Nine, sığındığı taş kovuğunun içerisinde çok güzel bir bahçe görür. (*Kedi Masalı,*)

F 771 Olağanüstü kale, saray, ev.

Padişah dağ başında büyük bir saray görmüş. (*İncili Sakım,*)

Keloğlan, merdivenleri altından, duvarları yakuttan, tabanı fildişinden olan bir saray yaptırmış. (*Kelolan Masalı,*)

F 771.1 Harikulade yapı.

Keloğlan'ın denizin üstüne yaptırdığı köprü'nün, altından yapılmış ayakları parıl parıl parlar. (*Kelolan Masalı,*)

F 810 Olağanüstü ağaçlar, bitkiler ve meyveler.

Altmışlık nine, nane koparmak isteyince nanenin dikenleri eline batar. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

F 818 Harikulade bahçe.

Nine, taş kovuğunun içinde güllük gülistanlık bir bahçe görür. (*Kedi Masalı,*)

F 348.1 Kuleye kapatılan kız.

Adam, padişahın kızının evden çıkmasına ve ailesiyle görüşmesine izin vermez.
(*Padişaan Gızları*)

F 900 Olağanüstü hadiseler.

Kralın oğlu, altmışlık nineyi pencereden atınca nine, sabaha kadar ağacın dalına takılı kalır. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine*)

Kralın kızı, Keloğlan'dan çaldığı yüzüğü dilinin altında saklar. (*Kelolan Masalı*)

Nine, kızı dereden akan ak suya daldırınca kızın her tarafı altınla kaplanır.
(*Tıntın Kabacık*)

Nine, kızın üvey kardeşini derenin kara suyuna daldırınca üstü başı katranla kaplanır. (*Tıntın Kabacık,*)

Kız, Mehmet Çavuş'un çadırına çıkan bir tünel kazdırır ve her gece çadıra giderek eşyaların yerini değiştirir. (*Memet Çavuş,*)

F 950 Olağanüstü tedaviler.

Yetmişlik nine, hemen kasaba gidip etlerini kestirir, nalbura gidip kemiklerini dövdürür. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

G.DEVLER(-CANAVARLAR)

G 212 Başka biçimlere giren cadı.

Adam, ölü gömüldükten sonra köpek kılığına girip geri gelir ve ölüyü yer.
(*Padişaan Gızları,*)

Kızın kocası, kuzu kılığına girip saraya girer. (*Padişaan Gızları,*)

Kuzu kılığındaki adam, kedi kılığına girince zincirlerinde kurtulur. (*Padişaan Gızları,*)

G 224.10 Başka birinin kılığına giren cadı.

Adam, padişahın kızının yanına kızın annesi kılığında gelir. (*Padişaan Gızları,*)

Kızın annesi kılığındaki adam kızı konuşturamayacağını anlayınca, onun lalası kılığına girer. (*Padişaan Gızları,*)

G 240 Cadıların alışkanlıkları.

Kızın kocası ölü etiyle beslenir. (*Padişaan Gızları,*)

H.İMTİHANLAR

H 11.1 Baştan geçeni hikaye etme.

Köylü, krala olanı biteni anlatıverir. (*İncili Çavuş,*)

İncili Çavuş, olanları bir bir krala anlatmış. (*İncili Çavuş,*)

Nine, komşusuna başından geçenleri bir bir anlatır. (*Kedi Masalı,*)

Keloğlan krala olanları anlatır. (*Kelolan Masalı,*)

Kız, nineye olan biten herşeyi anlatıvermiş. (*Tintın Kabacık,*)

Kız lalasına bütün gördüklerini anlatır. (*Padişaan Gızları,*)

Babasının sarayına dönen kız başından geçenleri bir bir anlatır. (*Padişaan Gızları*)

H 80 (Tanınma işaretleri)İşaretle tanıma.

Kız, kendini Mehmet Çavuş'a hatırlatmaya çalışır, ama Mehmet Çavuş onu tanımaz. (*Memet Çavuş,*)

H 94 Tanınma işareti olan yüzük.

Sabriyanım sessizce mektepten ayrılırken yüzüğünü düşürür. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

(T) H 148 İsteğin şiirle ifade edilmesi.

Sabriyanım'ın hocası şiirle o gece neler gördüğünü, yüzüğünü nerede düşürdüğünü sorar. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

H 506 Beceriklilik imtihanı.

Kral, İncili Çavuş'tan yerine getirilmesi çok olan birşey ister. (*İncili Çavuş,*)

H 548 Bilmece imtihanları.

Kral, İncili Çavuş'tan özrünün kabahatinden büyük olacağı birşey yapmasını ister. (*İncili Çavuş,*)

İncili Çavuş, kralın halka sorduğu sorunun cevabını doğru bilir. (*İncili Çavuş,*)

H 552 Soruları bilenle evlenen adam.

İncili Çavuş, kralın sorularını bilen kızla evlenir. (*İncili Çavuş,*)

H 561.4 Kral ve akıllı genç.

İncili Çavuş, kralın akıl danışmanıdır. (*İncili Çavuş,*)

H 1103 Mucizevi sürat gerektiren diğer işler.

Kralın karısı Keloğlan'dan bir gecede bir saray yapmasını istemiş. (*Kelolan Masalı,*)

H 1315.2 Keloğlan.

Keloğlan odun satarak geçimini sağlar. (*Kelolan Masalı,*)

H 1553 Sabır imtihanı.

Nine, evine kadar sabrederek keseyi yolda açmaz. (*Kedi Masalı,*)

Ninenin komşusu altınlara kavuşmak umuduyla dayanamayıp sandığı açar. (*Kedi Masalı,*)

Hocası aslında Sabriyanım'ın sabrını sınamakla görevli bir ulu kişidir. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

H 1557 İtaat imtihanları.

Kızın kocası değişik kişileri kılığına girer ve kızı konuşturmaya çalışarak onu sınar. (*Padişaan Gızları,*)

H 1558 Dostluk imtihanı.

Ninenin komşusu kedilerin gösterdiği dostluğa karşılık vermez. (*Kedi Masalı,*)

J.AKILLILAR ve APTALLAR**J 34.3 Gurbete çıkma.**

İncili Çavuş düşüne düşüne yollara düşer. (*İncili Çavuş,*)

J 111 Akıllı kız.

Hancının kızı bütün soruları kolaylıkla cevaplar. (*İncili Çavuş,*)

J 1221 Yaşının gençle evlenmek istemesi.

Altmışlık nine kralın oğluyla evlenmek ister. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

J 2347 Hile.

Kralın oğlu altmışlık ninenin hilesine kanarak onun genç olduğuna inanır. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

Gügük Dilki, arkadaşlarını aldatarak onların da kuyruksuz kalmalarına sebep olmuş. (*Güdüük Dilki,*)

Adam, hile ile kızın neler gördüğünü anlatmasını sağlar. (*Padişaan Gızları,*)

K.ALDATMALAR

K 500 Hile vasıtasıyla tehlike veya ölümden kazanç.

Canı sıkılan kral, İncili Çavuş'u öldürtüp biraz eğlenmek istemiş. (*İncili Çavuş,*)

Kız, Keloğlan'ı kör bir kuyuya attırır. (*Kelolan Masalı,*)

K 872.1 Adanı uyurken öldüren kız.

Keloğlan uyurken kız onun parmağındaki sihirli yüzüğü çalar. (*Kelolan Masalı*)

K 1371.1.2 Kahramanın sevgilisi elinden alınır.

Yaralanan İncili Salkım kuş olup kendi sarayına uçmuş. (*İncili Sakım,*)

K 1517.1 Sevgiliyi aramak.

Padişahın kızı, kocasını aramak için yollara düşer. (*İncili Sakım,*)

Kız, Mehmet Çavuş'u bulmak için ağlaya ağlaya yollara düşer. (*Memet Çavuş,*)

K 1837 Erkek kılığındaki kız.

Padişahın kızı erkek kılığına girer. (*İncili Sakım,*)

Kız, çoban kılığına girerek Mehmet Çavuş'u arar. (*Memet Çavuş,*)

K 2110.1 İftiraya uğrayan kadın.

Sabriyanım çocuk yiyici olmakla suçlanır. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

K 2112 Zina yapmakla suçlanan kadın.

Kral kızını yahudi oğluyla beraber yakalar. (*Kelolan Masalı,*)

K 2200 Hain kişiler.

Padişahın küçük kızları, küçük kardeşlerinin kocasına tuzak kurarlar. (*İncili Sakım,*)

Arkadaşları kuyruğu kısa diye Gündük Dilki'yle dalga geçerlermiş. (*Gündük Dilki*)

Çocuklar hayvanlara eziyet ederler. (*Kelolan Masalı,*)

Üvey annesiyle onun kızı, kızın yaptığı hiçbir işi beğenmezler ve onu evde istemezler. (*Tıntın Kabacık,*)

K 2293 Hain yaşlı kadın.

Yetmişlik nine, hile ile altmışlık nineyi kralın oğluyla evlendirmeye çalışır. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L 111.1 **Gurbete (gidiş ve dönüş)çıkış ve (başarılı)mutlu dönüş.**

İncili Çavuş, şartını yerine getirmiş olarak saraya döner. (*İncili Çavuş,)*

M. (İSTİKBALİN)GELECEĞİN TAYİNİ

M 402.1 **Hicivci kadın.**

Keloğlan hayvanları eve getirdiği için sürekli olarak annesi tarafından eleştirilir.
(*Kelolan Masalı,)*

Sabriyanım'ın kaynanası, onu çocuklarını yemekle suçlar. (*Sabırlı Sabriyanım,)*

M 411 **Bedduanın yerine getirilmesi.**

Padişahı küçük kızının bedduası tutar, geminin önü dumanla kaplanır ve padişah geri dönemez. (*İncili Sakım,)*

Deniz kabarır ve Sabriyanım'ın kocası yola çıkamaz. (*Sabırlı Sabriyanım,)*

M 430 **Şahısların bedduası.**

Padişahın küçük kızı babasına beddua eder. (*İncili Sakım,)*

Sabriyanım, eğer kocası onun istediklerini getirmezse geri dönmesin diye beddua eder. (*Sabırlı Sabriyanım,)*

N.ŞANS ve KADER

N 130 **Şans ve kaderin değişmesi.**

Altmışlık nine genç ve güzel bir kız olunca kralın oğlu onunla evlenmek ister.
(*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,)*

Kralın akıl danışmanı olan İncili Çavuş, onu kızdırınca ölüme mahkum olur.

(*İncili Çavuş,*)

N 343 Aşk intiharı.

Kız, Mehmet Çavuş'un düğününün kırkinci günü kendisini iğde ağacının dalına asar. (*Memet Çavuş,*)

N 800 Yardımcılar.

Hancının kızı, İncili Çavuş'a yardım eder. (*İncili Çavuş,*)

N 810 Olağanüstü yardımcıları.

Kızın annesi, altmışlık nineye kendisinden ne isterse dilemesini ister. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

Keloğlan'ın kuyudan kurtulmasına hayvanlar yardım eder. (*Kelolan Masalı,*)

Padişahın kızını, besleyip büyüttüğü aslanla kaplan kurtarır. (*Padişahan Gızları,*)

N 813 Yardımcı cin, peri, ruh.

Yüzükteki cin Keloğlan'ın bütün dileklerini yerine getirir. (*Kelolan Masalı,*)

N 825.3 Yardımcı yaşlı kadın.

Gözleri görmeyen yaşlı kadın, kıza evinin yolunu tarif eder. (*Tintın Kabacık,*)

N 836.1 Kral, kahramana yardım eder.

Kral, İncili Çavuş ile hancının kızını evlendirir. (*İncili Çavuş,*)

Kral, Keloğlan'ı altadan kızını öldürtür. (*Kelolan Masalı,*)

N 841 Yardımcı koyun çobanı.

Kız yolda karşılaştığı çobanın giysilerini alarak onun kılığına girer. (*Memet Çavuş,*)

P.CEMİYET

P 10 Padişah.

Evvel zaman içinde bir padişah varmış. (*İncili Sakım,*)

Ülkeyi kötü kalpli bir kral yönetiyormuş. (*İncili Çavuş,*)

P 233 Baba ve oğlu.

Yılan, babasının kendisini merak edeceğini söyler.

P 234 Baba ve kızları.

Padişahın üç tane kızı vardır. (*İncili Sakım,*)

Padişah, kızlarına şark ülkelerine seyahate çıkacağını ve oradan ne isterlerse getireceğini söyler. (*İncili Sakım,*)

Köyün birinde bir babayla kızı yaşar. (*Tıntın Kabacık,*)

Padişahın evlenme çağına gelmiş kızları vardır. (*Padişahan Gızları,*)

P 252 Üvey anne.

Kızın annesi öldüğü için adam başka bir kadınla evlenir. (*Tıntın Kabacık,*)

P 271.5 Büyütüp, yardımcı olan baba.

Padişahın büyük kızı babasından boy aynası, ortanca kızı ipek elbiselik, küçük kızı da İncili Salkım istemiş. (*İncili Sakım,*)

Padişah geri dönerken büyük ve ortanca kızının istediği şeyleri getirmiş. (*İncili Sakım.*)

Padişah kızını adamda korumak için ona bir aslanla kaplan almış. (*Padişaan Gızları.*)

P 414 Avcılık.

Güdük Dilki arkadaşlarına balık tutmayı öğretebileceğini söyler. (*Güdük Dilki.*)

Güdük Dilki, arkadaşlarını balık tutmaları için göl kıyısına götürmüştü. (*Güdük Dilki.*)

P 431 Tüccar(kervancı).

Sabriyanım büyüyünce bir tüccarla evlenir. (*Sabırlı Sabriyanım.*)

P 461 Asker.

Mehmet Çavuş padişahın ordusunda askerdir. (*Memet Çavuş.*)

P 485 Bilgin kişi.

Kaptan, gemide sözünü yerine getirmeyen biri olduğunu söyler. (*İncili Salkım.*)

Geminin kaptanı, gemide beddua alan biri olduğunu ve denizin bu yüzden kabardığını söyler. (*Sabırlı Sabriyanım.*)

P 600 Gelenekler.

Kızlar evlenmek istediklerini babalarına doğrudan söyleyemezler. (*Padişaan Gızları.*)

P 634 Ziyafetler.

Kediler, nine için sofraya doatırlar. (*Kedi Masalı.*)

P Elçi.

Kızlar, babalarına evlenme isteklerini laları vasıtasıyla iletirler. (*Padişaan Gızları,*)

Q.MÜKAFATLAR ve CEZALAR(CEZALANDIRMA ve ÖDÜLLENDİRME)

Q 10 Mükafatlandırılmış işler.

Kral, sorularını bilen İncili Çavuş'u affeder. (*İncili Çavuş,*)

Şahmeran, parmağındaki yüzüğü Keloğlan'a verir. (*Kelolan Masalı,*)

Keloğlan, başkalarına yardım etmenin ödülünü ömür boyu mutluluk ve bolluk içinde yaşayarak alır. (*Kelolan Masalı,*)

Q 64 Sabrın ödüllendirilmesi.

Sabriyanım sabırlı omasının ödülünü ömrünce sıkıntı çekmeyerek alır. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

Q 111.7 Mücevher vererek mükafatlandırma.

Nine evine dönünce kesenin içinin altınla dolu olduğunu görür. (*Kedi Masalı,*)

Nineye iyi davranıp onun dediklerini yapan kızın her tarafı altınla kaplanır. (*Tıntın Kabacık,*)

Q 211 Öldürerek cezalandırma.

Yetmişlik nine, kıskançlığının ve başkalarına özenmenin cezasını ölümüyle öder. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

İncili Çavuş'a çok kızan kral, ölüm fermanını vermiş. (*İncili Çavuş,*)

Sandıktan çıkan yılanlar, ninenin komşusunu ısrarak öldürürler. (*Kedi Masalı,*)

Kral kızı ile yahudi oğlunu öldürtür. (*Kelolan Masalı,*)

Kedi kılığındaki adam, aslan ve kaplan tarafından parçalanarak öldürülür.
(*Padişaan Gızları,*)

Q 281 Nankörlük eden adamın cezalandırılması.

Ninenin iyi niyetine karşılık ona kötü davranan ve sabırsızlık eden kızın her tarafı katrana bulanır. (*Tıntın Kabacık,*)

Q 451.13 Başı kesilerek öldürme.

Keloğlan, kralın kızıyla evlenebilmesi için öne sürülen şartları yerine getiremezse, boynu vurulacaktır. (*Kelolan Masalı,*)

R.ESİRLER ve KAÇAKLAR(ESİR ETME ve SERBEST BIRAKMA)

R 10 Esir olma.

Kralın adamları İncili'yi yakalayıp saraya götürürler. (*İncili Çavuş,*)

R 41.3 Zindana hapsedme.

Çocuk yiyici olduğundan şüphelendikleri Sabriyanım'ı mahzene kapatırlar.
(*Sabırlı Sabriyanım,*)

R 41.3.4 Kuyuya hapsedme.

Kız keloğlan'ı kör bir kuyuya attırır. (*Kelolan Masalı,*)

R 122 Çeşitli kurtarmalar.

Keloğlan, çocukların eziyet ettiği hayvanları onların elinden kurtarır. (*Kelolan Masalı,*)

Keoloğlan, cin vasıtasıyla kuyudan kurtulur. (*Kelolan Masalı,*)

Sabriyanım tam kendini asacağı sırada kocası yetişip on kurtarır. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

R 161.0.1 Sevgilisini kurtaran kahraman.

Padişahın kızı, İncili Salkım'ın yaralarını iyi eder ve onu ölümden kurtarır. (*İncili Sakım,*)

R 169.1 Sevgilisini kurtarmak için kıyafet değiştirerek dolaşan kahraman.

Padişahın kızı, kocasını bulmak ve iyileştirmek için hekim kılığına girer. (*İncili Sakım,*)

S.(OLAĞANÜSTÜ)ANORMAL ZULÜMLER

S 11 Hain baba.

Adam, karısının baskısına dayanamayarak kızını terkeder. (*Tıntın Kabacık,*)

S 31 Zalim üvey anne.

Kadın, üvey kızını evde istemez, onu evden gönderir. (*Tıntın Kabacık,*)

S 143 Ormana terkedilme.

Adam, üvey annesinin istemediği kızını ormana terkeder. (*Tıntın Kabacık,*)

T.EVLİLİK(SEKS)

T 10 Âşık olma.

Kralın oğlu, altmışlık ninenin sesini duyunca ona âşık olmuş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine*)

T 11.2 Resme bakarak âşık olma.

Padişahın kızı, ak kar üstündeki karga ölüsünü Mehmet Çavuş'un teni ve kaşlarına benzetenleri duyunca, kargaya baka baka Mehmet Çavuş'a âşık olur. (*Memet Çavuş*)

T 15 İlk görüşte âşık olma.

İlk kez karşılaşan İncili Salkım ile padişahın kızı birbirlerini çok sevmişler. (*İncili Sakım,*)

Kız, ilk kez gördüğü adama kara sevdalı olur. (*Padişaan Gızları,*)

T 24.1 Aşk hastalığı.

Altmışlık nineye âşık olan kralın oğlu yemeden içmeden kesilmiş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

T 30 Sevgililerin karşılaşmaları.

Gece uyumayıp bekleyen Mehmet Çavuş, çadırına gelen kızı görünce şaşırılmış. (*Memet Çavuş,*)

T 50.2 Kral, kızının evlenmesini istemez.

Kral, kızını Keloğlan'a vermek istemediği için ondan, yapılması imkansız olan şeyleri ister. (*Kelolan Masalı,*)

Keloğlan, kralın öne sürdüğü bütün şartları yerine getirince, kral kızını ona vermeye mecbur olur. (*Kelolan Masalı,*)

T 61 Nişanlanma.

Altmışlık nine ile kralın oğlunu nişanlamışlar. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine*)

T 130 Evlenme âdetleri.

Padişahın kızı gelinliklerini giymiş. (*İncili Sakım,*)

Keloğlan'ın annesi gralın kızını istemeye gittiğinde, yanında bir küp altın götürür. (*Kelolan Masalı,*)

Keoğlan, kralın şartını yerine getirdikten sonra, annesi ikinci kez saraya gider. (*Kelolan Masalı,*)

Kral kızını vermeye razı olur, ancak kızın annesinin de onayının alınmasını ister. (*Kelolan Masalı,*)

Mehmet Çavuş avluya çıktığında gelin onu, gelin odasında bekler. (*Memet Çavuş,*)

Kızlarını evlendirmek isteyen padişah bir fermen çıkartarak, memleketin bütün erkeklerini saraya çağırır. (*Padişaan Gızları,*)

T 131 Evlenme şartları.

İncili Salkım, padişaha kızıyla evlenebilmesi için yapması gereken şeyleri söyler. (*İncili Sakım,*)

Kral, Keloğlan'ın denizin üstüne bir köprü yapmasını şart koşar. (*Kelolan Masalı,*)

Kızın annesi Keloğlan'dan denizin üzerine bir saray yapmasını ister. (*Kelolan Masalı,*)

T 135 Düğün merasimi.

Kırkıncı gece, yani düğünün son günü bütün davetliler yorgunluktan derin bir uykuya dalar. (*Memet Çavuş,*)

T 268 İki sevgilinin birbirlerine kavuşması.

İncili Salkım kendisini iyileştirenin karısı olduğunu anlar ve birbirlerine sarılırlar. (*İncili Sakım,*)

Tekrar canlanan iki sevgili birbirlerine kavuşurlar. (*Memet Çavuş,*)

T 376 Dünürcü gitmek.

Kraliçe hemen adamlar gönderip altmışlık nineyi istemiş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

Keloğlan'ın annesi kralın kızını istemek için saraya gider. (*Kelolan Masalı,*)

V.DİN

V 60 Cenaze merasimleri.

Ölü gömülürken, kızın kocası da cemaat arasındadır. (*Padişaan Gızları,*)

V 221 Pirin mucizeleri.

Duvar yarılr ve Sabriyanım'ın hocası yarıktan odaya girer. (*Sabırlı Sabriyanım*)

Sabriyanım'ın hocası, Sabriyanım'ın çocuklarını geri getirir. (*Sabırlı Sabriyanım*)

Z.ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z 10.1 Başlangıç formelleri.

“Evvel zaman içinde...” (*İncili Sakım,*)

“Evvel zaman içinde, galbur saman içinde, develer tellâl iken, pireler berber iken...” (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

“Evvel zaman içinde galbur saman içinde...” (*Güdüük Dilki,*)

“Evvel zaman içinde galbur saman içinde, pireler belber iken, develer tellâl iken...” (*İncili Çavuş,*)

“Bi vamiş, bi yokmuş. Evel zamanda galbur düzende...” (*Kedi Masalı,*)

“Evel zamanda galbur düzende...” (*Kelolan Masalı,*)

“Evvel zaman içinde, galbur saman içinde...” (*Tıntın Kabacık,*)

“Evel zaman içinde galbur saman içinde pireler berber iken, develer tellâl iken, ben anamın beşini tıngır mıngır sallakene...” (*Memet Çavuş,*)

“Evel zaman içinde galbur saman içinde, develer tellâl iken, pireler berber iken...” (*Sabırlı Sabriyanım,*)

Z 10.2 Bitirme formelleri.

“Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine...” (*İncili Sakım,*)

“Gökten üç elma düşmüş. Birisi bu masalda olannarın, birisi annatanın, birisi de dinleyenlerin başına...” (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

“Unla ermiş kirvetine biz çikalım tatına. Göyden üç elma düşmüş. Biri masaldakilen, biri anatanın, biri de dineyenlen başına...” (*İncili Çavuş,*)

“Unla ermiş muradına, biz çikalım tahdına.” (*Sabırlı Sabriyanım,*)

Z 71 Formulistik sayılar.

Z 71.1 Formulistik sayı:3

Padişahın üç kızı vardır. (*İncili Sakım,*)

Padişahın üç kızı vardır. (*Padişaan Gızları,*)

Z 71.4 Formulistik sayı:6

Aradan altı ayla bir güz geçmiş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

Az gitmişler, uz gitmişler, altı ayla bir güz gitmişler. (*Kelolan Masalı,*)

Sabriyanım'ın kocası gemiyle altı ay, bir güz yol alır. (*Sabırlı Sabriyanım,*)

Z 71.12 Formulistik sayı:40

Adam kıza kırkıncı kapıyı açmaması gerektiğini söyler. (*Padişaan Gızları,*)

Z 71.12.0.1 40 gün 40 gece düğün.

Kralın oğlu ile altmışlık ninenin düğünleri kırk gün kırk gece sürer. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

Kral, kızı ile Keloğlan'ı kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlendirmiş. (*Kelolan Masalı,*)

Keloğlan, kralın küçük kızıyla kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmiş. (*Kelolan Masalı,*)

İki sevdalı için kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (*Memet Çavuş,*)

Z 140 Sembolik renkler.

Dereden sırasıyla önce ak su, daha sonra da kara su akar. (*Tıntın Kabacık,*)

Adamın kızın girmesini yasakladığı kapının rengi karadır. (*Padişaan Gızları,*)

Miderin üzerinde oturan ak kedi evin hanımıdır. (*Kedi Masalı,*)

Kız, Mehmet Çavuş'a yeşil çimen üstündeki ak çadırı sorar. (*Memet Çavuş,*)

Z 292 Kahramanın ölümü.

D 50 Ana Motif Gurubu: Kişinin kendindeki sihirli değişim.

D 699 Değişim (Transformation)

Altmışlık nine, çok güzel gencecik bir kız oluvermiş. (*Altmışlık Nine ile Yetmişlik Nine,*)

2.1.2.Propp Yöntemine Göre Masalların Tahlili

1.İNCİLİ SALKIM

α 1.Bir padişahın üç kızı varmış.

β^1 2.Padişah bir seyahate çıkacaktı.

D⁷ 3.Büyük kızı babasından bir boy aynası, ortanca kızı ipek elbiselik, küçük kızı da İncili Salkım istemiş ve eğer getirmezse babasının yolunun duman olup eve geri dönememesini dilemiş.

B 4.İncili Salkım'ı bulamayan padişah geri döneceği sırada geminin önü sisle kaplanmış. Kaptan padişaha kızının dileğini yerine getirmediği sonra gidemeyeceklerini söylemiş.

δ^2 5.Bunun üzerine padişah gemiden inerek tekrar İncili Salkım'ı aramaya koyulmuş ve onu dağ başında bir sarayda bulmuş.

F⁹ 6.Aslında bir peri padişahı olan İncili Salkım padişahın kızıyla evlenmeyi kabul etmiş.

f⁹ 7.Padişahın, ona vereceği hurma çekirdeğini, sarayın bahçesinde yatıracığı havuzun kenarına gömmesini söylemiş. Hurma çekirdeği büyüyüp ağaç olunca kızın, ağacı sallamasıyla İncili Salkım oraya gelecekti.

W* 8.İncili Salkım'ım söylediği herşey gerçekleşir ve padişahın kızıyla evlenirler.

A⁷ 9.Küçük kardeşlerinin mutluluğunu kıskanan ablaları, evlerine tuzak kurarak İncili Salkım'a zarar vermişler. Yaralanan İncili Salkım kuş olup kendi sarayına uçmuş.

F² 10.Kız, kocasını aramak için yollara düşmüş. Rastlantı sonucu İncili Salkım'ım yaralarına dev beyninin iyi geldiğini öğrenmiş.

o 11.Dev beyinlerini alan kız doktor olduğunu söyleyerek İncili Salkım'ın sarayına girmiş.

Q 12.İncili Salkım'ın yaralarını iyileştiren kız, kimliğini açıklamış ve iki sevgili birbirlerine kavuşmuşlar.

$\alpha \beta^1 D^7 B \delta^2 F^9 W^* A^7 F^2 o Q$

2.ALTMİŞLİK NİNE İLE YETMİŞLİK NİNE

α 1.Biri altmış, diğeri yetmiş yaşında iki nine birlikte yaşarlarmış. Altmışlık nine diğeri "anne" dermiş.

T⁴ 2.Altmışlık nine bahçeden nane koparmak isteyince yaşlılığından dolayı parmağına nanenin dikenleri batmış, canı yanan nine annesine seslenmiş.

w* 3.Altmışlık ninenin sesini duyan kralın oğlu, sesinden nineye âşık olmuş ve annesine gidip onunla evlenmek istediğini söylemiş.

a¹ 4.Yetmişlik nine, altmışlık nineyi evlenene kadar kralın oğluna göstermemiş.

A⁹ 5.Kralın oğlu düğün gecesini gördüğünde kendisine oynanan oyunu anlamış ve nineyi pencereden dışarı atmış.

F⁹ 6.Sabah olunca ağacın dalında asılı kalan nineyi yoldan geçen bir anne ile kızı görmüş. Kız ninenin haline gülerken boğazına batmış olan kılçık fırlayıp çıkmış. Buna çok sevinen annesi, nineye kendisinden ne isterse dilemesini söylemiş.

T¹ 7.Nine de kadından gençlik ve güzellik dilemiş ve güzel bir genç kız olmuş.

w² 8.Kralın oğlu pencereden bakınca çok güzel bir kızın dalda asılı durduğunu görmüş ve onu içeri almış.

U 9.Altmışlık ninenin genç ve güzel bir kız olduğunu gören yetmişlik nine onu kıskanmış ve o da gençleşmek için altmışlık ninenin tavsiyesiyle kasaba ve nalbura gitmiş, sonuçta da ölmüş ve başkalarına özenmenin cezasını çekmiş.

α T⁴ w* a¹ A⁹ F⁹ T¹ w² U

3.GÜDÜK DİLKI

α 1.Kuyruğu diğerlerinden kısa bir tilki varmış, bu yüzden arkadaşları onunla dalga geçerlermiş.

a³ 2.Güdük Dilki de bu duruma çok içerlermiş.

A⁵ 3.Bir gün balıkçıdab çaldığı balıkların bir kısmını yemiş, geri kalanını da arkadaşlarına götürmüştü.

X 4.Arkadaşlarına bu balıkları kendisinin tuttuğunu, isterlerse onlara da nasıl balık avlanacağını öğretebileceğini söylemiş.

K⁷ 5.Bir kış günü arkadaşlarını balık tutmaya götürmüştü. Gölün üstündeki buzı kırarak kuyruklarını suya sarkıtmalarını istemiş.

U 6.Birkaç saat sonra tilkilerin kuyrukları donan suyun içinde kalmış ve GÜDÜK Dilki'nin kuyruklarını çekin demesiyle birlikte kuyruklarını çekmişler ve kuyrukları kopmuş. Böylece arkadaşlarıyla alay etmenin cezasını çekmişler.

α a³ A⁵ X K⁷ U

4.İNCİLİ ÇAVUŞ

α 1.Kötü kalpli bir padişah ve onun akıl danışmanı İncili Çavuş varmış.

γ^2 2.Bir gün canı sıkılan padişah İncili Çavuş'u çağırarak özrünün kabahatinden büyük olacağı bir şey yamasını istemiş.

δ^2 3.Padişahın poposunu elleyen İncili Çavuş, padişahı kraliçe zannettiğini söyleyerek özür dilemiş.

A¹³ 4.Bu işe çok kızan padişah, İncili Çavuş'un ölüm fermanını vermiş, fakat İncili çavuş bir yolunu bulup kaçmayı başarmış.

D¹ 5.Bir köylünün yanında çoban olarak çalışmaya başlayan İncili Çavuş, kralın halka sorduğu bir sorunun cevabını bilmiş ve sonuçta yakalanmış.

D⁵ 6.Kral, kendisinden aman dileyen İncili Çavuş'u affedebilmesi için birtakım şartlar öne sürmüştü.

D² 7.İncili Çavuş, kralın şartlarını nasıl yerine getireceğini düşününce düşününce giderken yolda bir hancıya rastlamış. Hancıya birtakım sorular sormuş ama hancı bunların ne anlama geldiğini bilememiş.

E¹ 8.Hana vardıklarında hancı olanları kızına anlatmış, kız soruların cevaplarını bilmiş.

*D⁷ 9.Bunu öğrenen İncili Çavuş, kıza kendi derdini anlatmış ve kız da hemen çözümünü bulmuş.

N 10.Kralın şartını yerine getiren İncili Çavuş, saraya dönmüş. Ancak kral ona inanmamış, İncili Çavuş da olanı biteni anlatmış.

W* 11.Kral İncili Çavuşla kızı evlendirmiş ve kendisi de artık kötülük yapmayacağına söz vermiş.

$\alpha \gamma^2 \delta^2 A^{13} D^1 D^5 D^2 E^1 *D^7 N W^*$

5.KEDİ MASALI

α 1.Yaşlı bir nine varmış.

a^5 2.Dağa odun toplamaya gittiği bir gün yolunu kaybetmiş. Akşam olduğu için de bir taş kovuğuna girmiş.

D^1 3.Orada yaşayan kediler olduğunu görmüş, onlarla çok iyi anlaşmış, yemeklerini yemiş.

E^1 4.Ertesi gün kedilerin efendisi nineye bir kese vermiş, bunu evinde açmasını söyleyip nineyi yolcu etmiş.

w^0 5.Nine eve varıp keseyi açınca içinde altın olduğunu görmüş ve bu altınlarla evini düzenlemiş.

F^2 6.Ninenin evini gören komşusu onu çok kıskanmış, nineye parayı nereden bulduğunu sormuş. Nine de olanı biteni anlatmış.

B^2 7.Ninenin komşusu da altın alabilmek için kedilerin yanına gitmiş, fakat onlarla iyi anlaşamamış. Ertesi sabah kedilerin efendisi nineyi yolcu ederken yanına bir sandık vermiş ve nineye bunu evinde açmasını söylemiş.

δ^1 8.Bir sandık altını olduğunu düşünerek sevinen komşu, evine kadar sabredemeyip yolda sandığı açmış.

U 9.Sandığın içinden çıkan yılanlar onu zehirleyerek öldürmüşler.

$\alpha a^5 D^1 E^1 w^0 F^2 B^2 \delta^1 U$

6.KELOĞLAN MASALI

α 1.Annesiyle yaşayan ve geçimini odunculukla sağlayan bir Keloğlan varmış.

E^5 2.Bir gün çocukların dövmekte olduğu bir köpeği, sonra bir kediyi ve daha sonra da bir yılanı satın alarak onların elinden kurtarmış.

$*D^7$ 3.Evinde beslediği hayvanlardan yılan bir gün dile gelip babasının yılanlar şahı Şahmerân olduğunu ve kendisini çok merak etmiş olacağını, bu yüzden evine gitmek istediğini söylemiş.

F^2 4.Keloğlanla beraber yola çıkan yılan, Keloğlan'a babasının parmağındaki yüzüğü istemesini söylemiş.

F^6 5.Sihirli yüzüğü Şahmerân'dan alan Keloğlan, eve gelip de yüzüğü ovalayınca yüzüğün içinden bir cin çıkmış.

D^7 6.Keloğlan yüzüğün içinden çıkan cinden çeşitli isteklerde bulunmuş.

M 7.Keloğlan ertesi gün kralın kızını istemesi için annesini saraya göndermiş. Kral, Keloğlandan denizin üzerine bir köprü yapmasını istemiş.

F^9 8.Cin vasıtasıyla köprüyü yapan Keloğlan, daha sonra kızın annesinin istediği sarayı da yapmış.

W^* 9.Kral da olanlar karşısında çaresiz kalıp kızını Keloğlan'a vermiş, kırk gün kırk gece düğün olmuş.

A² 10.Kralın kızı düğün gecesi Keloğlan'ın sırrını öğrenerek parmağındaki yüzüğü çalmış.

A¹⁵ 11.Kız, yüzük cininden Keloğlan'ı götürüp bir kuyuya atmasını ve kendi yanına da sevdiği Yahudi oğlunu getirmesini istemiş.

î 12.Keloğlan daha önce kurtardığı kedi ve köpeğin yardımıyla yüzüğe tekrar sahip olur ve geri dönerek olanları krala anlatır.

U 13.Kral kızını ve Yahudi oğlunu öldürtür.

W* 14.Kral Keloğlanla küçük kızını evlendirerek kırk gün kırk gece düğün yapar.

$\alpha E^5 * D^7 F^2 F^6 D^7 M F^9 W^* A^2 A^{15} \hat{I} U W^*$

7.TINTIN KABACIK

α 1.Bir kızla babası varmış.

β^2 2..Kızın annesi öldüğü için, babası başka bir kadınla evlenmiş. Bu kadının da bir kızı varmış.

\hat{I} 3.Üvey anası ve kızı onu evde istemedikleri için babası dağa odun kesmeye gittiği bir gün kızını da yanında götürmüş ve akşam olunca onu orada bırakıp evine dönmüş.

D¹ 4.Ertesi sabah kız ağlaaya ağlaya gezerken dere kenarında gözü görmeyen yaşlı bir nineyle karşılaşmış. Nine ondan saçlarını taramasını istemiş.

E¹ 5.Kız ninenin saçlarını isteyerek ve nineyi hiç incitmeyerek taramış.

F² 6.Daha sonra nine, kızı dereden akan ak suyun içine daldırmış. Daldırır daldırmaz da kızın üstü başı altınla kaplanmış.

\hat{i} 7.Ninenin evinin yolunu tarif etmesi sayesinde kız evine dönmüş.

KF^2 8.Onun bu halini kıskanan üvey anası, kıza ninenin yerini söyleterek kendi kızını da oraya göndermiş.

U 9.Nine kendisine iyi davranmayan ve dediklerini yapmayan kızı kara suya daldırmış, kızın her tarafı katranla kaplanmış. Üvey ana kızın hala yıkar dururmuş.

$\alpha \beta^2 \hat{i} D^1 E^1 F^2 \hat{i} KF^2 U$

8.MEMET ÇAVUŞ

α 1.Bir padişah kızı varmış.

5^2 2.Bir kış günü penceresinden görünen kar üzerindeki karga ölüsünü, Mehmet Çavuş'un teni ve gözlerine benzetenleri duyunca daha görmeden ona âşık olmuş.

\hat{i} 3. Mehmet Çavuş'un babasının ordusunda askerlik yaptığını öğrenir.

D^7 4.Lağımcılardan, saraydan Mehmet Çavuş'un çadırına uzanan bir tünel kazmalarını istemiş.

5.Kız, gece Mehmet Çavuş uyuduktan sonra onun çadırına girip eşyaların yerini değiştirmiş ve orada bulduğu yemeklerden yemiş. Bu bir süre böyle devam etmiş.

D^2 6.Bir gece Mehmet Çavuş uyumamış, çadırına kimin girdiğini görmek istemiş ve kızı yakalamış. Kızla konuşup anlaşmışlar, birbirlerini sevmişler.

β^3 7.Bir gün Mehmet Çavuş'un taburuna kalk emri gelmiş. Mehmet Çavuş, kızı çadırda uyur vaziyette bırakıp gitmiş.

T 8.Kız Mehmet Çavuş'u bulmak için ağlaya ağlaya yollara düşmüş. Yolda bir çobanla karşılaşmış ve onun kılığına girerek Mehmet Çavuş'u aramaya devam etmiş.

A^{VII} 9.Aslında bir padişahın oğlu olan Mehmet Çavuş'un sarayına vardığında, onun evlenmek üzere olduğunu görmüş. Mehmet Çavuş kızı tanımamış.

€³ 10.Düğünün son günü kız kendini sarayın bahçesindeki bir ağaca asmış. Onu gören Mehmet Çavuş her şeyi anlamış ve o da kendini kızın yanına asmış. Damadın gelmesini bekleyen gelin, damat gelmeyince bahçeye çıkmış ve olanları görmüş, o da kendini ikisinin arasına asmış.

K⁹ 11.Ertesi sabah bahçeye çıkıp olanları görenlerin duaları ve sevgilerinin gücüyle iki sevgili canlanmışlar.

W* 12.Kırk gün kırk gece düğün olmuş ve iki sevgili ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşamışlar.

$\alpha 5^2 \hat{1} D^7 D^1 D^2 \beta^3 T A^{VII} \epsilon^3 K^9 W^*$

9.SABIRLI SABRİYANIM

α 1.Sabriyanım adında küçük bir kız varmış.

5² 2.Bir gün ay ışığını görüp sabah oldu sanmış ve mektebe gitmiş. Orada hocasını ölü eti yerken görünce hiç sesini çıkarmadan geri dönmüş. Ancak yüzüğünü de orada düşürmüştü.

€¹ 3.Ertesi sabah hocası Sabriyanım'a ne gördüğünü, yüzüğünü nerede düşürdüğünü sormuş, fakat Sabriyanım hiçbir şey söylememiş.

A¹ 4.Yıllar sonra Sabriyanım evlenip çocuk sahibi olmuş. Lohusa yatağında yatarken odanın duvarı yarılıp içinden hocası çıkmış ve Sabriyanım'a yine aynı soruyu

sormuş. Sabriyanım yine birşey söylemeyince hoca çocuğu alıp kaybolmuş. Hoca, Sabriyanım'ın ikinci çocuğunu da bu şekilde kaçırmış.

A¹⁵ 5.Kaynanası çocukları Sabriyanım'ın yediğini düşünüyormuş. Bu nedenle onu mahzene kapatmışlar.

D⁷ 6.Sabriyanım'ın kocası sefere çıkacaktı. Vedalaşmak için karısının yanına gittiğinde Sabriyanım kocasından bir ip bir de sabır taşı getirmesini istemiş. Bunları getirmeyecek olursa denizlerde can vermesini dilemiş.

E⁷ 7.Sabriyanım'ın istediklerini almadan geri dönmeye kalkan adama deniz yol vermemiş. O da gemiden inerek iple sabır taşı almış.

Rs 8.Sabriyanım ipi tavana asıp sabır taşı da önüne almış. Başlamış derdini anlatmaya. Sonunda taş dayanamayıp çatlamış. Sabriyanım tam kendini asmak üzereyken kendisini gizlice dinleyen kocası içeri girip onu kurtarmış.

o 9.Tam bu sırada duvar yarıp içinden hoca çıkmış ve aslında bütün bunları onun sabrını sınamak için yaptığını söylemiş. Çocuklarını ve yüzüğünü ona geri vererek kaybolup gitmiş.

w⁰ 10.Sabriyanım sonunda sabrının ödülünü alıp çocuklarıyla ve kocasıyla mutlu bir hayat sürmüş ve ömrünce sıkıntı çekmemiş.

$\alpha 5^2 \in^1 A^1 A^{15} D^7 E^7 Rs o w^0$

10.PADIŞAHIN KIZLARI

α 1.Bir padişahın üç kızı varmış.

w* 2.Evlenme çağına gelen kızlar, babalarına evlenme isteklerini bildirmişler ve kızlardan ikisi evlenmişler. Padişahın büyük kızı ise kimseleri beğenememiş.

W* 3.Sonunda büyük kız da birini beğenmiş.

î 4.Adam, evlendikten sonra kızı kendi sarayına götürmüş.

γ¹ 5.Kızı ailesiyle görüşürmeyen adam, kızın canı sıkılmasın diye eline bir avuç anahtar vermiş ve evdeki bütün odaları gezebileceğini yalnız kara kapılı odaya girmemesi gerektiğini söylemiş.

δ¹ 6.Evdeki bütün odaları gezen kızın can sıkıntısı geçmeyince, kara kapılı odaya da girmiş.

T 7.Odanın camından dışarı baktığında kocasının köpek kılığında girip yeni gömülen bir ölüyü mezarından çıkarıp yediğini görmüş.

T¹ 8.Kızın kendisini izlediğini farkedene adam, kızın annesinin suretine girerek gelip kızın ağzını aramış, fakat kız ona hiçbir şey söylememiş. Kocasını daha sonra kızın lalası kılığında gelince kız bu kez dayanamayıp herşeyi anlatmış.

Pr 9.Durumu farkedene kız, kaçıp babasının evine gelmiş. Adam da arkasından kızını takip etmiş.

Rs⁶ 10.Adam kuzu kılığında girip saraya girmiş. Akşam olunca bütün hayvanların zincirlenmesine karşın, adam bu kez de kedi kılığında girip gevşeyen zincirlerinden kurtulmuş.

Pr⁶ 11.Tıkırtıları duyan kız camdan bakınca, kedi kılığındaki adam kızın saçlarına tutunup yukarı çıkmaya başlamış.

U 12.İmdat isteyen kızın yardımına besleyip büyüttüğü aslanla kaplan yetişmiş ve kediyi parçalamışlar.

2.2.Ninniler

I

Uyu yavrım dam yapalım

Çıkalım yola bakalım

Buban geliyo deye

Sırmalı yalık takalım

II

Dandini dandini danalı bebek

Elleri gulanda gınalı bebek

Benim yavrım huri melek

Ninni yavrıma ninni

III

Dandini dandini dasdana

Danala girmiş bostana

Bostanı yimez kökeni yir

Benim guzum şeker yir

IV

Dandini dandini dasdana

Danala girmiş bostana

Gov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

V

Uyu yavrım uyu da büyü

Tutmasın seni büyü

Buban eve gelince

Sürüve eline tüyü

VI

Ninni desem beşine

Devlet gonsun eşine

Bey kızları keşine

Hu yavrıma hu

VII

Dada davarın otlasın

Ovada çiftin işlesin

Mevlam seni başlasın

Nini yavruma ninni

2.3. Atasözleri, Deyimler

A

Abayı yakmak.

Azından laf almak.

Azı pek olmak.

Azı sulanmak.

Ah etmek.

Agıl ermemek.

Agılsız dişile, bülbülü daldan gışıla.

Agıl vemek.

Aglına gelmek.

Aglından çıkmak.

Aglını yitirmek.

Akın etmek.

Anana sövenin yanına va, yonga yoranın yanın vama.

Acemi nalbant gavur eşşende öreni.

Aç köpek fırın yıka.

Alayanın malı gülene yaramaz.

Alan satandan uma.

Alet işle, el övünü.

Al gaşayı gir ara, yarası olan beygir gocunsun.

Altın eşikli bakır eşikliye mutaç olmuş.

Anadan domak, ölmek içindi.

Anaları sultan bubaları şeytan.

Aralarını bozmak.

Armut dalından irak düşmez.

Armudun eyisini dada ayı ye.

Aş daştı kepçeye hacet galmadı.

At damına çekildikçe, eşek damına gitmek.

Ateşine düşmek.

Ayaa dumak.

Ayrı düşmek.

Azı gara çou zara.

Aza “nereye gidiyon?” dimişle, “Çoun yanına.” dimiş.

Azıcık aşım gaygusuz başım.

Azı çocuna, çou gocana gösteme.

B

Bubası oluna bi ba başlamış da, olu bi salkım üzüm vememiş.

Bada izin osun yeme yüzün osun.

Barına daş basmak.

Barının başı yanmak.

Bakılmadan mal olsa, mezardakilen de malı olu.

Başa gakmak.

Başı belası olmamak.

Başkasında gözü olmamak.

Bazarını bozmamak.

Bel balamak.

Benlini terketmek.

Bıçak vurmak.

Bıçak yarası onulu, dil yarası onulmaz.

Bi aaçta gül de bite, diken de.

Bi ayak evvel.

Bi âlimden bi zalim, bi zalimden bi âlim.

Bi deri bi kemik.

Bi gaşık suda bomak istemek.

Boyu boyuna uymak.

Boyun burmak.

Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.

Burnu büyümek.

Buyrunu dutmak.

Böyük küççük bilmemek.

Böyüye godum dolmadı, güççüye godum almadı.

C

Caka satmak.

Cana deymek.

Can alıcıyla gelin alıcı birdi.

Can cefadan da usanı, sefadan da.

Candan yürekten semek.

Canı burnuna gelmek.

Canım feda omak.

Canı sıkılmak.

Ciyerimi dalamak.

Ciyerleri sökülmek.

Ç

Çam yarması gibi.

Çanana ne dorasan kaşına o çıka.

Çatal gazık yere batmaz.

Çırağ uyandıamak.

Çırpıyı tersinden sürüklemek.

Çi yimedim ki, garnım arısın.

Çivi çıka emme yeri galı.

Çok yemek çok uyku, çok uyku çok hastalık getiri.

D

Da da üstünde olu, ev ev üstünde olmaz.

Da deyip dangırdama, çalı ardında insan vadır.

Da yanmış da tavşanın habarı olmamış.

Dalga geçmek.

Dâra dumak.

Dâra çekmek.

Darı unundan baklava, incir acından oklava olmaz.

Dam, duva üstünde duru.

Delik büyük, yama güççük.

Delik daş yede galmaz, gız seni kimler almaz.

Delili batmak.

Demir tavında, güzel çanda.

Dengi dengine vumak.

Depesine binmek.

Depesinden aşmak.

Depme gapını, deperler gapını.

Dereye godum sel aldı, depeye godum yel aldı.

Derdine düşmek.

Derdine ilaç olmak.

Derdini çekmek.

Derman bulmak.

Dermanımı bitimek.

Dermanı olmamak.

Dersini almak.

Deveyi yardan uçuran bi tutam ottur.

Dillede sölenmek.

Dingil kırılınca yol gösteren çok olu.

Dirlik olmayan yede varlık olmaz.

Düün dernek gurmak.

Dünya yanmış, içinde hasırı yok.

Düşünüp daşınmak.

E

Ecel şerbetini içmek.

Egmeksiz eve misafir gelimiş.

Eksik yetimek.

El deliye biz agıllıya hasret gitçez.

Elden gitmek.

Eli ermek.

Elindeki düümü, dişine vurma.

Elin ipiyle guyuya inilmez.

Elinle ve, ayanla ara.

El sunmak.

Emanet ata binen tez ine.

Emek çekmek.

Enikonu yapmak.

Etenden dutmak.

Etrafına dehşet saçmak.

Etti yeni, dikti geyili.

F

Fakirin garnını yamışla, gırk dane “seneye” çıkmış.

Fasulye sırtı gibi.

Fazla aş, ya garın arıtı ya baş.

Felei şaşmak.

G

Gazaba gelmek.

Geçme namerd köprüsünden, go götüsün su seni.

Gençlikte para gazan, gocalıkta gur gazan.

Giden gemiş ossa, mezardan bubam gelidi.

Göüs geçimek.

Gönlünde şüpe olmak.

Gönlünü yapmak.

Gönlü olmak.

Gönlü semek.

Gönül elencesi olmak.

Gönül gezdimek.

Gönül ota da gona, boka da.

Gönül sıça saraydır.

Gönülü gönüle gatmak.

Gönül vemek.

Gören göz gılavuz istemez.

Görmezden gelmek.

Göz atmak.

Göz dikmek.

Gözü başka bişe gömemek.

Gözden irak olan, gönülden de irak olu.

Ggözüne perde inmek.

Gözünü almak.

Gözünü açmak.

Gözü dutmamak.

Gözünün nûru olmak.

Gücüme gitmek.

Gül gibi geçinmek.

Gülüp geçmek.

Günahı haddinden aşmak.

H

Hamama giren tele.

Haramın dalı büyük, kökü çürük.

Hastalık atla geli, yayan gide.

Hastaya çorba içe misin deye sorulmaz.

Hatır gönül gırmak

Haydan gelen huya gide.

Hayran olmak.

Hazıra da dayanmaz.

Her guş vaktinde öte.

Her horoz gendi çöplünde eşini.

Hızmatını yetimek.

Hoşnutluk vememek.

I

İne de hızmat, deve de.

İt iti ısımaz.

İ

İbini düşürmek.

İçi geçmek.

İçinden pazarlıklı.

İçine bi gurt düşmek

İçi gıyılmak.

İne ipliye dönmek.

İneyle guyu gazmak.

İki ucu boklu denek.

İkilik gömleni geymek.

İkrar getimek.

İkrarından dönmek.

İnada düşmek.

İnsafa gelmek.

İstemedi gapıya düşmek.

İtin götüne sokmak.

İzinden çıkmak

İzinden gitmek.

K

Gahrını çekmek.

Kakanca yapmak.

Galbi arı olmak.

Galbi duru olmak.

Galbi çürümek.

Galbini temiz dutmak.

Galkınamadıkça yınmak.

Galp evinde gizlemek.

Ganı devrildikten sona, yol gösteren çok olu.

Gana boyanmak.

Gan gusmak.

Gap galayınan, iş golayınan.

Gara sevdalı olmak.

Gara yasta olmak.

Gara yazı yazılmak.

Garda geze, izini belli etmez.

Garla pislik örtmek.

Gastı erişmek.

Gatıla gatıla gülmek.

Gaşınan göz, gerisi söz.

Kel başa şimşir darak.

Kel yanında gabak alınmaz.

Kel yay bulsa gendi başına süre.

Gendi gendine etmek.

Gendi gendini yiyip bitirmek.

Gendini beenmek.

Gendini bilmemek.

Gıl düüm, deli öüt dutmaz.

Gırıp geçimek.

Kin kibir dutmamak.

Kimi ileri kimisi geri çekmek.

Gonşu boncuu dakılmaz.

Köpen hatrı yoksa, sahabının da mı yok.

Köpeksiz köv bulan deneksiz geze.

Kör eden Allah, elbet bi denek veri.

Golu ganadı gırılmak.

Götü galpli olmak.

Götü göz, deveyi gömle goya.

Götü göz evleri boşaltı, mezarları dolduru.

Gukumav guşu gibi düşünmek.

Gurban olmak.

Gurtlu baklanın kör alıcısı olu.

L

Laf atmak.

Laf dinlemek.

Lokma azında büyümek.

M

Mahana bulmak.

Mahrum galmak.

Malı kıraı öldürür, ışın adı çıkmış.

Meramın elinden bişe gurtulmaz.

Misafir umdunu deyil, buldunu ye.

Misafirin şaşkını ev sahibını aarla.

Murat bulmamak.

N

Nazar demek.

Nazara uramak.

Nazı geçmek.

Nazını çekmek.

Nefes etmek.

Nefsine uymak.

Ne umuyon bacından, bacın da ölüyo acından.

Nevri dönmek.

Nizam gurmak.

Noksana galmak.

O

Olan agıllı dutar malı, olan deli neylesin malı.

Okusuz yere varan, guru yere oturu.

Oldu olcak, gırıldı nacak.

Uralı olmamak.

Ortalı aya galdırmak.

Ortalı garıştırmak.

Oyma agıl olmanca, goyma agıl olmaz.

Ö

Öküz öldü ortakçı ayrıldı.

Ölüm gelmek.

Ölüse ye beyensin, kalısa el beyensin.

Önüne gatmak.

Öz alamayınca, göz alamaz.

Özü sırlanmak.

Özünden habarı olmamak.

Özünü birlemek.

Özünü bulmak.

Özünü engin eylemek.

Özünü seçmek.

P

Para dedin el kiri.

Peşine dakılmak.

Peşine düşmek.

Pişmiş aşı su gatmak.

R

Rast gelmek.

Rast gitmek.

Rüzgârlı havanın guytusu, yamurlu havanın uykusu.

S

Sabaan erinden sora galkan avrattan, dizginle yörüyen attan hayır gelmez.

Sabaa saba etmek.

Sade sudan zerde olmaz, bal gerekir gazana; baba malı tez tükenir, gerek evlat gazana.

Saa sola bakınmak.

Sararıp solmak.

Selam vermek.

Seviye düşmek.

Sevile balamak.

Sır olmak.

Sohra yazmak.

Sözünden çıkmamak.

Söz vermek.

Su aka aka yolunu bulur.

Suçu gelin etmişle kimse almamış.

Ş

Şaka galdırmak.

Şım şım yanmak.

T

Dabanı suya ermek.

Tekerine çomak sokmak.

Tekkeyi bekleyen çorbayı içe.

Telaşeye gapılmak.

Tembele iş buyu, sana agıl öğretsin.

Dırnak cefadan, saç sefadan böyü.

Tingadak gaymak.

Toz duman gopmak.

Dut kelin peçeminden.

U

Ulu a acın gölgesi uzaa düşe.

Umudu kesmemek.

Ü

Ürüyen köpek ısımaz.

Üstesinden gelmek.

Üstüne yar semek.

Üstüne yatmak.

Üstüne yürümek.

Üstüne yürüyüş etmek.

V

Varı you bilmemek.

Verip veriştirmek.

Y

Yabancı köpen, guyruu apış arasında olu.

Yaka silkmek.

Yalan ensesine yuva yapmış.

Yalva olmak.

Yalva yaka olmak.

Yarı yolda galmak.

Yazın bokluu, gışın otluu.

Yazısı gara yazılmak.

Yemeden içmeden kesilmek.

Yılanın hazzetmedi ot, ininin azında bitermi.

Yol eylemek.

Yol sümek.

Yola getimek.

Yola gitmek.

Yol gurmak.

Yollara düşmek.

Yollara düzölmek.

Yoluna deli olmak.

Yoluna ölmek.

Yuflanıp dumak.

Yüre ezilmek.

Yüre gabamak.

Yüre erimek.

Yüre yanmak.

Yürene vamak.

Yürenin yaları erimek.

Yürekten kesememek.

Yüzü galmamak.

Yüzü gara olmak.

Yüzüne bakmamak.

Yüzüne sümek.

Yüzünü yelere emek.

Z

Zengin alma buyuramazsın, fakir alma doyuramazsın.

Zenginlik dedin pezevenk külaa gibidir; bi gün o tarafta bi gün bu tarafta.

Ziyade osun.

Zor gelmek.

Zoru olmak.

2.4.Tekerlemeler

I

Portakalı soydum

Başucuma goydum

Ben bi yalan uydudum

Duma duma dum

II

Yamur yayıyo

Seller akıyo

Arap gızı camdan bakıyo

III

Benim adım Mustafa heykel

Akam kambur başım kel

Ben giderim yampiri yumpiri

Hem çalarım zampiri zumpiri

Zıbı zıbı zıp zıp hey bomba

IV

Horozum elim gibi

Ganatları kilim gibi

Üç aylıcak gelin gibi

Tü yüzüne masgara masgara

Eli yüzü gasgara gasgara

Altın gözlük dakarım

Gızlara caka satarım

O gız bana bakmazsa da

Garnına bıçak sokarım

Horozumu aşirdıla

Damdan dama uçurdula

Suyuna da pilav pişirdile

Gitti de benim al horozum

Ganatları şal horozum

V

Arabistan budayları

Sererim sergileri

Romeri dilberleri

Gız seni almaya geldim

VI

Hop çikolata çikolata

Aşam yidim salata

Senin buban kerata

Harita

Halini somaya geldim

Çık aradan gel akamdan

Bi gızım oldu hah hah ha!

VII

VIII

A benim durnam

Ya ya yamur

Yeşil başlı durnam

Teknede hamur

Büzül desem büzülü

Ve Allah'ım ve

Süzül desem süzülü

Sulu sulu yamur

Darıl desem darılı

Barış desem barışı

IX

X

Denizde dalga, Belgin abla

Annem babam makaradan

Evleri yakın, Filiz Akın

Su çeke su çeke

Dabakta et, Kartal Tibet

Halka da boynumdan geçe

Dabakta gaşık, Ayhan Işık

Halka da boynumdan geçe

Çuvalda un, Ediz Hun

Duvarda gan, Tarık Akan	XI
Aynaya bakan, Ajda Pekkan	A mella
Dalda erik, Fatma Girik	Nugatella
Gendini beenen, Emel Sayın	Ulva
Denizde yosun, Necdet Tosun	Denizde dalga
Arabayı süren, Zeki Müren	
Trende ray, Türkan Şoray	
XII	XIII
Nedeydin kızım?	Üşüdüm üşüdüm
Balkondaydım anne	A benim canım üşüdüm
Ne yaptın urda?	Kükünü gey kükünü gey
Dans ettim anne	A benim canım kükünü gey
Kiminle kızım?	Küküm yok küküm yok
Bi subaylan anne	A benim canım küküm yok
Subay sana ne dedi?	Alsana alsana
Peynir ekmek ye dedi	A benim canım alsana

Hans hans hans

Param yok param yok

Hastayım hasta

A benim canım param yok

Çalsana çalsana

XIV

A benim canım çalsana

İne battı

Nerden nereden

Canımı yaktı

A benim canım nereden

Tombul guş

Saraydan saraydan

Arabaya goş

A benim canım saraydan

Arabanın tekeri

Sarayda asarla keserle

İstanbul'un şekerı

En güzelını seçerle

Hap hup altın top

Bundan başka oyun yok

XV

XVI

O piti piti

Üşüdüm üşüdüm

Garamela sepeti

Daldan elma düşüdüm

O piti piti

Elmamı yedile

Bom bom bom

Bana cüce dedile

XVII

Cücelikten çıktım

Evli evine

Ablama gittim

Kövlü kövüne

Ablam pılav pişmiş

Evi olmayan

İçine sıçan düşmüş

Sıçan deliine

Ben bunu yemem

Sen çık hemen

XVII

XVIII

Dolapta bekmez

Gutu gutu pense

Yala yala bitmez

Elmamı yese

Allah vesin on kilo pekmez

Akadaşım

Akasını dönse

2.5.Bilmece-Bulmaca

Bi gısacık boyu va, gadifeden donu va.

(Patlıcan)

Allah yapa yapısını, bıçak aç a gapısını.

(Kavun, Karpuz)

Çıt demeden çalıya düşe.

(Güneş)

Altı meme, üstü meme; içinde bi gelin oyna.

(Dil ve dişler)

Dadan geli, daştan geli; gıçı açık eniştan geli.

(Keçi)

Bi güççücük sel daşı, içinde beyle aşı

Pişirisen aş olu, pişimezsen guş olu.

(Yumurta)

Dada tak tak, suda şıp şıp

İbiklice guş, köpüklüce daş.

(Balta, Balık, Horoz ve Sabun)

Kat kat ama katmer deyil, gırmızı ama elma deyil.

(Soğan)

Dadan geli, daştan geli

Yulasız aslan geli.

(Sel)

Yedi delikli dokmak, bunu bilmeyen ahmak.

(Kafa)

Gıllı azını açtı, gılsız içine kaçtı.

(Çorap, Ayak)

El gadan dadan domuz indiri.

(Tarak, Bit)

Gırk atlı, gırkı da galpaklı.

(Çivi)

Yarım gaşık, duvara yapışık.

(Kulak)

Avludan atladı, tumbaı patladı.

(Susak)

A domuzun sarı, gulanı çekti mi baarı.

(Tüfek)

Ey hindi, hindi; tavandan keramet indi,

Ev sahabı misafirin depesine bindi.

(Yorgan)

İki tahta arasında bi sohra.

(Kaplumbağa)

Alçacık dallı, yemesi ballı.

(Üzüm)

Kaşıdan baktım bi dane,

İçine baktım bin dane.

(Nar)

Ye altında dedem sakalı.

(Pırasa)

Ye altında yalı gayış.

(Yılan)

Gaşıdan baktım bi dane.

Yanına vadım bin dane.

(Karıncı)

Sandık açıldı, fındık saçıldı.

(Keçi gübresi)

Akpak yımıtı mısın.

Gızla çideme gidiyo sen da burda mısın?

(Kar)

Burdan attım gılıcı, Halep'te bi ucu.

(Şimşek)

Sarıdı safran gibi, okunu Kur'an gibi.

(Altın)

Odanın içinde yılan

Yılanın azında mecan.

(Lamba)

Gaşıdan baktım dilim dilim,

Yanına vadım bi gara kilim.

(Tarla)

Etten ganta, altın darta.

(Kulak ve küpe)

Ottum önüne, uydudum deliine.

(Anahtar)

Çalı dibinde ekşi maya.

(Kuzukulağı)

U odanın içinde, oda unun içinde.

(Ayna)

Bi masalım va beş deyil, başı sudan hoş deyil.

(Sabun)

İki çubuklu makas, hokkabaz mı hokkabaz.

(Leylek)

Gutu gutu yapai, yapai deyil ipek

Bunu bilmeyen gara köpek.

(Saç)

Hırtla, mırtla; Yusuf'u yedi goca gurtla.

(Testere ve ağaç)

Ey findık, findık; ben yidim zındık.

(Ayva)

İki sıçan bi kütükten atlayamaz.

(Gözler ve burun)

Guyrukluca gumbara, zahire daşır ambara.

(Kaşık)

Küççücük yuvada bi fiçıcık,

İçi dolu tuşucuk.

(Limon)

Seyittim depeye, yula daktım sıpaya.

(İğne ve iplik)

Hanım cama dayandı, cam gırıldı gana boyandı.

(Nar)

Çaşıda bulunmaz, mendile gonmaz,

Undan datlı bi şey olmaz.

(Uyku)

Allah yapa yapısını, gulla yaza yazısını

Satan almaz, alan satmaz.

(Mezar taşı)

Bi gızım va, gelenin gidenin elini öpe.

(Kapı tokmağı)

Gelen Leyla, giden Leyla, ayak üstünde Leyla.

(Kapı)

Uzun uzun yolladan, bi acaip guş geli

Gırma badem dili va, ne sölese hoş geli

Bi acayip laf söle, gözlerden yaş geli.

(Mektup)

Ben giderim, u gide; ben dururum, u duru.

(Gölge)

Ben giderim, u gider; elimde tıntın ede.

(Baston)

Azı açık alamet, içi gızıl gıyamet;

Yaş soktum guru çıktı, Sallü Ala Muhammet.

(Fırın)

Galenin ardı bedendir beden,

Yeşil bastım al çıktı nedendir neden?

(Kına)

Altı tahta, üstü tahta; içinde bi sarı sohra.

(Badem)

Aktır talası, garadı toumu; el ile ekili, dil ile biçili.

(Kağıt, mürekkep, yazı ve okumak)

Bi aacı oymuşla, içine name goymuşla;

Yanılmış yalan söylemiş, gulanı bumuşla.

(Bağlama vs.)

Bi acayip nesne gödüm, bi garişçik boyu va

Hem balıktan, hem inekten, hem öküzden soyu va

Etrafına sur çekilmiş, ortasında nuru va

Gendi gendini ye bitiri, böle fena huyu va.

(Mum)

Dam ardında tele balı, guyrucuu göle balı.

(Kabak)

İne ine inesi

İne hanım dümesi

Çok gözeldi yimesi

Pek de güçtür bilmesi.

(Kiraz)

2.6.Nefesler

TERCÜMAN

Küffârı imana getirmek için

İslâm bayranı açandan medet

Putperesti yola getirmek için

Kelleyi gövdeden biçenden medet

Eline Zülfikâr'ı aldı zaman

Kükreyip gazaba geldi zaman

Yâ Allah deyip daldı zaman

Etrafına dehşet saçandan medet

Dedesi Muhammed atası Ali

Cenâb-ı Mevlâ'nın sevgili gülü

Garısı Cuda'nın elinde dolu

Zehri nûş edip içenden medet

Mekke'den galkıp yola goyulan

Gelecei Kûfe'ye duyulan

Gızgın çölde susuz galıp bayılan

Kerbelâ'da serden geçenden medet

Yezid'in ordusu vemedi aman

Ehl-i beyt ile çapıştı yaman

Ortalık garişti goptu toz duman

Mübarek başları uçandan medet

Şâh Hatayı'm ehl-i beyt canlara

Canım feda osun unlara

Şehit olup yok olan ganlara

Kerbelâ'da susuz yatandan medet

TERCÜMAN

Söleyim erenle dinlen hakikatın halini

Sıtkile gidene yoldur hakikat

Gidenle bilir binbir ismini

Gırksekiz budaklı daldır hakikat

Oniki hizmetçi hizmetini yetiri

Hizmatı kabul olu Hakk'a yeter

Bi bezirgân gelmiş gumaş sata

Çetin sermayeli baldır hakikat

Hakikat şerinin gapısı birdir

Oniki erkân ile gapısı birdir

Cennet-i Âlâ'yınan gokuşu birdir

Doyulmaz lezzetine baldır hakikat

Hakikat şerine varayım desen

Erenle sırrına ereyim desen

Üç sünnet yedi farzı bileyim desen

Birinci sünnet delili eldir hakikat

İkinci sünnet haram lokma yemezsen

Üçüncü sünnet yalan söylemezsen

Nefsine uyar kin kibir dutarsan

Uzak galır o zaman senden hakikat

Birinci farz küfürü iman bilmeli

İkinci farz mürebbi müsahip dutmalı

Üçüncü farz ikrarında daim durmalı

Dördüncü farz yolla içinde farzdır hakikat

Beşinci farz galbini temiz dutmalı

Altıncı farz erkâna cansız yatmalı

Yedinci farz gönülü gönüle gatmalı

Şâh Hatayı'm ne güzel yoldur hakikat

TERCÜMAN

Gırkla meydanına vadım

Gel beri ey can dedile

İzzet ile selam vedim

Gel işte meydan dedile

Gırkla bi yede durdula

Otu deye ye vedile

Önüme sohra yazdıla

El lokmaya sun dedile

Gırklan galbi durudu

Gelenin galbi arıdı

Gelesin kanden beridi

Söle sen kimsin dedile

Bi semah bile oyna

Silinsin açılsın ayna

Gırk yıl gazanda gayna

Daha çi bu ten dedile

Gördüün gözün ile

Söleme sen sözün ile

Ondan sona bizim ile

Olasın mihman dedile

Şâh Hatayı'm nedir halin

Hakk'a şükret galdır elin

Gıybetten kesegör dilin

Her gula yeksân dedile

TERCÜMAN

Enip yeden göe bina gurdula

Muhammed Ali aşkına

Melekle misali secde duranla

Ali ile Muhammed'in aşkına

Şeytanı sürdüle duş eyledile

Yezid'in barını daş eyledile

Gırkla vilayetini baş eyledile

Ali ile Muhammed'in aşkına

Muhammed Ali'dir guran bu yolu

Ummana saçıldı tarikat gülü

Bi ulu dergâhtır süren bu yolu

Ali ile Muhammed'in aşkına

Muhammed Ali'nin cemine vadi

Gırkla silkinip ayaa dudu

Doksanbin erenle semaha gidi

Ali ile Muhammed'in aşkına

Şâh Hatayı'm hatim ettim kelamı

Evvela Cebrâil'e vedim selamı

Mahrum olmaz seven oniki imamı

Ali ile Muhammed'in aşkına

TERCÜMAN

Gel Ali'm yola gidelim

Ali'm gendi yolu ile

Açla doyar susuz ganar

Leblebinin balı ile

Ali'm bana nele etti

Aldı elim dâra çekti

Üstüme yürüyüş etti

Elindeki dolu ile

İçilmez dolu içilmez

Sevgili dosttan geçilmez

İkisi biridir seçilmez

Has baçenin gülü ile

Âşık vurur devran döner

Guş bardaa bi dem gonar

Doldurmuş dolusun sunar

Ali'm gendi eli ile

Şâh Hatayı'm doru yoldur

Erenle lokması nûrdur

Lokmaya elini sundur

Ali'm gendi yolu ile

TERCÜMAN

Aman mürvet Şâh-ı Merdân gel yetiş

Bozuldu bu âlem düzelmez elbet

Kimi ileri çeker kimisi geri

Ortadan hidâyet kesilmez elbet

Gayrı evliyânın delili battı

Sofula yolu erkânı unuttu

Talibin rehberden gorkusu gitti

Talip de rehberden sorulmaz elbet

İleri gelenle geriye ürktü

İkrar verenle bu sırada duruktu

Birez yol haini galles birikti

Yolda büyük güççük bilinmez elbet

Bi yede bi ocak olu gelince

Darılır günahın suçun sorunca

Evliyânın buyrunu deyince

Gaçtı biçokları görünmez elbet

Şâh Hatayı'm yanar barımın başı

Durmayıp akıyo gözümün yaşı

Gezer bu irfanda nasipsiz kişi

Birçokları bu demlede bulunmaz elbet

TERCÜMAN

Bugün gökyüzünde eli söenli gezen

Kimdir haber ve sofu

Dört kitaba dört satır yazıyı yazan

Kimdir habar ve sofu

Yazanla Hakk için

Allah baaşla suçun

Şâh İsmail'e inen gurban goçun

Bıçak vurup yüzen kimdir habar ve sofu

Vurdula dengi dengine

Pîrim Ali bindi yetti cenge

Akadaki deveyi ön peşenge

Kim yetti habar ve sofu

Engin eylemiş özünü

Nûrunan yumuş yüzünü

Salman'ın elindeki üzümü

Gırkla ceminde kim ezdi habar ve sofu

Dedemin eli cennet şehri

Mümin olan dâra duru

Muhammed'in mezarını

Kim gazdı habar ve sofu

Şâh Hatayı'm Anadolu

Tanrı'nın aslanı pîrim Ali

Ali'nin elindeki Zülfikâr'ı

Kim düzdü habar ve sofu

TERCÜMAN

Dün gece seranda batan yüzünde

Hünkâr Hacı Bektaşî Veli'yi gödüm

Elfi taç başında nikap yüzünde

Aslı imam nesli Ali'yi gödüm

Geçti seccadeye oturdu gendi

Cemal-i nurdan çırağ uyandı

İşaret eyledi sakile sundu

Bize Hakk'tan gelen doluyu gödüm

İçtim doludan aglım yitidim

Çıkadım kisvetim ikrar getidim

Menzil göstedile geçtim ottum

Kement ile balı belimi gördüm

Mürşit etenden dutmuşum gendim

Bu idi muradım erişti gastım

Bilmem sarhoş muyum ben neyim mestim

Erenlen vedi dilimi gödüm

Pîr Sultan Abdal'ım gomuşum seri

Şükür gurban kestim gödüm dîdârı

Erenlen serveri gerçekle eri

Sultan Hacı Bektaş Veli'yi gödüm

TERCÜMAN

Ganına küfürüne belli dedim

İkrar verip ikrarından dönenle gelmesin

Boyandım şu yollan boyasına

Bu yollan boyasına boyanmayanla gelmesin

Boyandım bâbından geçtim

Nice canlanan gondum göçtüm

Muhabbet ettim candan seviştim

Muhabbeti küfür görenle gelmesin

Sen pîrinin et muhabbetini

Terk eyleme arınan namusunu

Va bi gerçenen et bazarını

Ettin bazardan ziyan gelmesin

Gerçek imiş bazarını bozmayan

Serseri dünyasında gezmeyen

İkilik gömleni galp evinde gizleyen

İkilik gömleni geyenle gelmesin

Eyidir Şah Hatayı'm ulu yolda ulusun

Noksana galmayan pîrim aslan Ali'sin

Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'sin

Ol gönülde şüpe olan gelmesin

TERCÜMAN

Deryanın üstünde bi gemi gödüm

Otumuş üç kişi mana söle

Gayet lutûf ile birbirine söle

Pîrim Ali ahir zamanı söle

Gelin sofula gelin meyimden için

Dünya dükenmeden özünü seçin

Cebrâil indidi bu güzel goçun

Şâh İsmail'e inen gurbanı söle

Hint ellende Ali'yi kimle eyledi

İmam Cafer nefeslen söledi

İfrit devin parmaklan baladı

Binotuzüç yılından beri beri

Cebrâil'in guşu dala gonunca

Gökten Nisan yamurları yanca

Goca dev ditredi Ali'yi görünce

Zülfikâr'ı gınından çekti zaman

Şâh Hatayı'm bize Pîr Abdal geldi

Aradı eksini özünü buldu

Ali'nin dilinde muhabbet galdı

Pîr'im olu ahir zamanı görünce

TERCÜMAN

Hakk yarattı ye ile göü

Ali ile Muhammed'in aşkına

Doksanbin kelamı va etti

Ali ile Muhammed'in aşkına

Ali ile Muhammed gurdu bu yolu

Açıldı cennette tarikat gülü

Ulu bi dergâhtı sürelim yolu

Ali ile Muhammed'in aşkına

Ali ile Muhammed gırklara vadı

Gırklan cümlesi dârlara dudu

Doksanbin melâike secdeye indi

Ali ile Muhammed'in aşkına

Urda dabz ettirilir Yezid'in soyuna

Daş bastıla Münkür'ün barına

Gırkla Ceminde nuş ettile engürü

Ali ile Muhammed'in aşkına

Şâh Hatayı'm hatem ettile kelamı

Cebrâil getidi onladan selamı

Sevenle oniki imama mahrum galır mı

Ali ile Muhammed'in aşkına

TERCÜMAN

Cennetten müminlere elma geldi

Ali'ye tercüman gelen elmala

Aldı Ali elmayı yüzüne südü

Ali'ye tercüman yetiren elmala

Elma senin rengini boyarla

Gökteki melekle donunu geyele

Gendini bilmedik ehl-i beyt gabun soyala

Ali'ye tercüman yetiren elmala

Elma seni aşılala

Meyveni yele aacını daşlala

Mümin olup günahını başlala

Ali'ye tercüman yetiren elmala

Elma senin gokun misk dolu anber

Goku topladı cümle peygamberle

Eti Fatma ana gabuu Gamber

Ali'ye tercüman yetiren elmala

Şâh Hatayı'm bu ne haldir vahdet

Çiinden çıkmış Düldül gibi bi at

Bi adı Seyfullah bi adı Rahmetullah

Ali'ye tercüman yetiren elmala

TERCÜMAN

Selamım sölen Gul Himmet'e

Vücüdünü serini yusun da gelsin

Yedi gat yerin yedi kat göün üstüne

Binasını gursun da gelsin dedi yâ Ali

Bizim pîrimiz ol Şâh-ı Merdân Ali

Altından çaktımış bülbüle nalı

Kim bulmuştur kör guyuda kırk arşın yolu

Yolunu erkânını süsün de gelsin dedi yâ Ali

Dervişlik dedikleri bi golay iştir

Ali'nin gördüü rüyadaki düştür

Eti yok canı yok bi guştur

Guşun dilinden alsın da gelsin dedi yâ Ali

Derviş ol da al özün

Anlaman erenle götüyedir sözüm

Bu yolun üstünde garıncanın izin

Garanlık yolda izlesin de gelsin dedi yâ Ali

Şâh Hatayı'm Horasan'dan Hozan'a

Sakın gendini uratma nazara

Çıkmadık can gazılmış mezarda

Namazını gılsın da gelsin dedi yâ Ali

TERCÜMAN

Hakk nefesini inkar eleyen talip

İblistir ol cemden sürünsün gitsin

Hakk dîvânında yüzü garadı

Elfestir ol cemden sürünsün gitsin

Yoksa galbinde muhabbet sevgisi

Yıkılı galbinde Allah'ın evi

Özünden habarı olmayan Alevi

Salıve de yabana yorulsun gitsin

Yalnız saklasan gafeste guşu

Kim ne söleşî olmazsa eşî

İkrarını meydana gomayan kişî

Yüzünü yelere esin de gitsin

Cananı cellata teslim etmeye

Rehberin gitti yola gitmeye

Mürşidin buyrunu dutmaya

Çürüktür onun yuları gırlsın gitsin

Şâh Hatayı'm gudret elimdedir elim

Hakk'a erkân oldu bütün ahvâlim

Biz olalım mazlum olanla zâlim

Ali divânından sürünsün gitsin

TERCÜMAN

Muhabbet gapısını açam desen

Açan da açtıran da Ali'dir Ali

Gırla cemini görem desen

Gören de gösteren de Ali'dir Ali

Muhammed Mustafa cihan serveri

Miraç'ta açıldı bu yolun sırrı

Bilmezdi kimse Ali'den gayrı

Bilen de bildiren de Ali'dir Ali

Derviş ol gardaş düşme inada

Safî gönlünü alasin sade

Benlini terkedip sen de eriş murada

Eren de erdiren de Ali'dir Ali

Münkür'ün askeri Şam'a çekildi

Mümin olanlara nâme yazıldı

Gırkla ceminde engür ezildi

Ezen de ezdiren de Ali'dir Ali

Muhammed Ali'dir gırklan başı

Onu bilmeyenin nice olu işi

Can erenle akıttı gözyaşı

Akıp akıttıran da Ali'dir Ali

TERCÜMAN

Farhatlanıp gönül yüksekten uçma

Uzun adımını uysal etme

Sofu isen sen galbini çürütme

Bize tembeh böle güzel pîrimden

Sofu bilir sofı halinden

Girsem baesine desem glnden

Şofıya lm yok emme

Ya belinden ya dilinden

Hadi gardaşım seninle Hakk evine varalım

Mansur dârdâ galmış biz de dârdâ duralım

İmanı şöhreti orda bulalım

Bize tembeh böle güzel pîrimden

Doru gidelim Muhammed Ali'nin yoluna

Ne küfür edesin gelisin siline siline

Herkes sahip olsun gendi diline

Bize tembeh böle güzel pîrimden

Şâh Hatayı'm ulu guş dünende gel döne

Evvela Hakk lokmasını mürşidine suna

Sofu olan sofı birbirinden gayna

Bize tembeh böle gözel pîrimden

TERCÜMAN

Gel ey Yezid yeni geçtin elime

İmam Hüseyin'in ganı nic'oldu

Ak elleri bilekleden kesildi

Sefil Hüseyin'in ganı nic'oldu

Müminle askeri Şam'a çekildi

Mümin olanlara nâme yazıldı

Şâh Hüseyin'in başı kesildi

İmam Hüseyin'in ganı nic'oldu

Yeden göe sâf sâf olmuş meikle

El galdırın gabul osun dilekle

Şâh Hüseyin için arşta ala meikle

İmam Hüseyin'in ganı nic'oldu

Şâh Hatayım sararıp soldu

Ganlı gömleni anası aldı

Yezid bu davamız mahşere galdı

Sefil Hüseyin'in ganı nic'oldu

TERCÜMAN

Muhammed Ali'nin güzel yolları

Şimdi dürlü dürlü yol eyledile

Saklamadıla Ali'den olan sırları

Düzenli yalancılıta yol eyledile

Rahberdir erenle yolsuzu yola getiren

İhlas talip midir sitem götüren

Oniki erkânı eksik yetiren

Haklı gardaşladan ziyâde haklı gördüle

Hakk bili Hakk için emek çekenleri

Olçumla bili semayeli dükkanları

Gül deye gokladıla çaltı dikenleni

Güya has baçede gül eyledile

ÖLÜM NEFESİ

Ne ettin beni şu cihana getidin

Yıktın sarayımı han ettin felek

Heç kimselere bulmam mahana

Bu dertleri sen ettin bana felek

Eridi yüreklem yaim galmadı

Gölgeli seyranlı baim galmadı

Geçti güzelliim çaim galmadı

Açılan güllemi soldurdun felek

Nice aladım nice çok düştüm

Dostumun elinden bâdele içtim

Dattın düzenimi peşime düştün

Bu işleri sen ettin bana ya felek

Hani benim Hakk'a sıkı bütünüm

Arşa direk oldu çıktı bütünüm

Kimim kimsem yoktur külli yetimim

Gözümün yaşını sel ettin ya felek

Bakmaz mısın Pîr Sultan'ım coşuna

Ecel geldi el ermedi işime

Austos'ta gar yadırdın başıma

Ellen üstünü gün ettin ya felek

ÖLÜM NEFESİ

Galktı gönül guşu havalandı

Gonmanca yere gönül ayrılmaz

Çatılsın kazanım ılısın suyum

Yunmanca tenim dosttan ayrılmaz

Bakın Şu felen işine

Sardırdı g c m  gidiyom Hakk'a

Geydirdin g mlemi istemez yaka

Geymence g n l dosttan ayrılmaz

Ustala gelsin tabutum  aksın

Yarenle gelsin kefenim bi sin

Dost g s mde g k  imenle bitsin

Bitmence g n l dosttan ayrılmaz

Anam derim atam derim

Gabirim oldu yurdum benim

D nd  Ezrail bi han er vudu

Can  ıkmanca g n l dosttan ayrılmaz

Pir Sultan'im canım cezada

Gır atım yok ki yolum g zede

Ecel Şerbetini vedile bize de

İ mence g n l dosttan ayrılmaz

ÖLÜM NEFESİ

Nesine bel balayayım yalan dünyanın

Alla geymiş yüzümüze gülüyo

Eynime taktıla arşın bezini

Dolaşarak ölüm bize geliyo

Gahpe felek gıyar mı ola bizlere

Sarıyola üç beş arşın bezlere

Şu cihanı seyir ettiim gözlere

Çürüyesi gara toprak doluyo

Rızam va deye mala güvenme

Evladına güvenip imansız ölme

Dostumla gabire girerim sanma

Yiit ölüp elencesi galiyo

Bi zaman şâh idim gendi başıma

Bi zaman gul olup gittim işime

Tedarik göründü garip başıma

Dolaşarak ölüm bize geliyo

ERKEN AĞITI

Alemlen serverisin

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Şhitlen serdarısın

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Hasan Hüseyin'in yadigârı

Muhammed'in gözü nûru

Pîr Ali'nin Zülfikâr'ı

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Zuhûr oldun İmam Zeynel

İmam Bakır'dan geldi evvel

Dine dine yandı gönül

Ah Hüseyin vah Hüseyin

İmam Cafer'dir yarımız

Musa-i Kazım şâhımız

Budur temsile mâhımız

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Ali Musa ilim hüne

Muhammed Nâki'ye elin suna

Şâh Hüseyin deye yana

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Ali Tâki'nin askeri

Gırdı geçti hep Yezid'i

İmam-ı Seydi'nin ekberi

Ah Hüseyin vah Hüseyin

Şâh Hatayi'm habar al Şâh'tan

Bülbül ötüyo gafesten

Hemi güllük hem gülistan

Ah Hüseyin vah Hüseyin

SEMAH NEFESİ

Gelin hey erenle yola gidelim

Hakk Muhammed Ali'ye sen niyaz eyle

Birlemek gerek özünü tamam et

Hakk Muhammed Ali'ye sen niyaz eyle

Hakk Muhammed Ali Hasan Hüseyin

Zeynel Bakır Cafer Kazım bayı

Rıza Tâki Nâki Asgeri soyu

Muhammed Mehdi'ye sen niyaz eyle

Hakk Muhammed Ali Hasan Hüseyin bu dem

Zeynel Bakır Cafer Kazım dedem

Rıza Tâki Nâki Asgeri hu dem

Muhammed Mehdi'ye sen niyaz eyle

Hakk Muhammed Ali Hasan Hüseyin anda

Zeynel Bakır Cafer Kazım handa

Rıza Tâki Nâki Asgeri ulu divanda

Asgeri Mehdi'ye sen niyaz eyle

Şâh Hatayı'm Hasan Hüseyin derdim

Zeynel Bakır cafer Kazım seneye yardım

Rıza Tâki Nâki Asgeri ivirdim

Muhammed Mehdi'ye sen niyaz eyle

SEMAH NEFESİ

Hayali gönlümde yadigâr galan

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Dâr-ı çeç üstünde namaz gılan

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Ali'dir cümle dillede sölenen

Gısbetini gralladan bürünen

Cebrâil'e nûr içinde görünen

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Arslan olup yol üstünde oturan

Selman'a destinde nergis getiren

Gendi cenazesin gendin götürən

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Ye gök arasına nizamla guran

Ag kaat üstüne yazıla yazan

Engür şerbetini gırlara ezen

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

Muaviye'yi terkisine bindiren

Hamza pehlivana deve gönderen

Yezid'in gözüne perde indiren

Allah bir Muhammed Ali'dir Ali

SEMAH NEFESİ

Gaşlarda mim duası yazılı

Sana medet yola mürvet yâ Ali

Bilirim günahım haddimden aştı

Sana medet yola mürvet yâ Ali

El üstü dedim hak bildim yolu

Gorkarım soldudun o gonca gülü

Nice alattın o etna gülü

Sana medet yola mürvet yâ Ali

Galmadı baharım yetişti yazım

Yalvarı yalvarı galmadı yüzüm

Yetiştı kervanım sırlandı özüm

Sana medet yola mürvet yâ Ali

Ferişdahla ile hütbe görüşüm

Arş yüzünde meleklerle gariştım

Şükür ol dem didarına eriştim

Sana medet yola mürvet yâ Ali

Pîr Sultan'ım bahar yaz için

Gırkla eyledi semahı saz için

Hasan ile Hüseyi âh u zârı için

Sana medet yola mürvet yâ Ali

SEMAH NEFESİ

Üç sünnet yedi farz buyruldu bize

Uykuda olan uyansın erkân dönüyo

Kemberbest guşanın gelin meydana

Açın gözünüzü gazile sabah oluyo

Hakkı seven bacıla davetsiz galka

Gelir meydan yerine süzülür baka

Elâ gözlene sürmele çeke

Daha bacıla ne zaman galkıyo

Bu yurt senin deyil gonar göçesin

Ali'nin dolusundan bigün içesin

Şu yalan dünyadan nası geçesin

Hak edelim lokmayı saba oluyo

Şâh Hatayı'm bu iş böle olcak

Âhir zaman günümüz vadır görcek

Hüda yattan bize nida gelcek

Bilemiş teberini Mehdi geliyo

SEMAH NEFESİ (DÜVAZ İMAM)

Medet hey Allah'im medet

Gel derdime bi derman eyle

Yetiş yâ muhammed yâ Ali sen yetiş

Gel derdime bi derman eyle

Zeynel Abidin aşkına

Yardım edesin düşküne

İmam Hasan İmam Hüseyin aşkına

Gel derdime bi derman eyle

Hem Tâki'nin hem Nâki'nin

Kemteriyim Hasanü'l-Asgerî'nin

Düşkün gormak senin şanına

Gel derdime bi derman eyle

Va Hakk'tan dilen dile

Mehdi sahip-zamanı gele

Gözel Şâh Hatayı'm secde gıla

Gel derdime bi derman eyle

SEMAH NEFESİ (DÜVAZ İMAM)

Muhammed Ali'yi candan sevenle

Yorulup yollada galmaz işallah

İmam Hasan'ın yüzünü görenle

İmam Hüseyin'den mahrum olmaz inşallah

Zeynel Abidin'den gaynadım çoştum

İmam Bakır'dan bi dolu içtim

Sıtkile İmam Cafer'e ulaştım

Bundan böyle başka yola salmaz inşallah

Musa-yı Kazım'dan gelen erenle

Can baş fede edip cemle görenle

İmam Rıza'ya zehir verenle

Dîvânda şefaât bulmaz işallah

Bi gün olur okunur defteri

Şâh olunun elindedir teberi

Uyanırsa Tâki Nâki Asgeri

Açılan gülümüz solmaz işallah

Şâh Hatayı'm bi gün bu iş bitese

Özünü gata gör ulu gatasa

Mehdi'nin şavkı bu cihanı dutasa

Şâh oluna sitem olmaz inşallah

SEMAH NEFESİ (DÜVAZ İMAM)

Her saba her saba ötüşü guşla

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Bülbülle gül için figâna başla

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Kısmetimiz galbimizde buluna

Veysel Garâni gitti Yemen yoluna

Arıyız uçarız gudret gatına

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Biz de çektik imamları yasını

İşit gerçek erenler sesini

İmam Hasan içdi arı tasını

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Arif olan meleklerden efendi

Talip olan Hakk yoluna dolandı

İmam Hüseyin al ganlara boyandı

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Gönül guşu galp evinde yuvası

Serime çöktü şâhin duası

Musa-yı Kazım Rıza duası

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Tâki Nâki nûr olup gitti

Hasanü'l-Asgerî er olup gitti

Mehdi'm arada sır olup gitti

Allah bir Muhammed Ali deyerek

Dört kitap yazıldı yurduna düştü

Kur'an Muhammed'in yurduna düştü

Şâh Hatayı'm pîrimin derdine düştü

Allah bir Muhammed Ali deyerek

SEMAH NEFESİ (DÜVAZ İMAM)

Dostum Muhammed'dir Hakk Habibullah

Sölesen Muhammed Ali'den söle

Cihana geldile sırr-ı Sırrullah

Sölesen Muhammed Ali'den söle

Hasan Muhammed'dir Hüseyin Ali

Şâh İmam Zeynel'e demişiz veli

Muhammed Bakır'ı sedik ezeli

Sölesen Muhammed Ali'den söle

Evliyâ enbiyâ onlara âşık

Vedile ikrârî oldula tanık

Hakk mezhebi İmam Cafer-i Sadık

Sölesen Muhammed Ali'den söle

Musa-yı Kazım'dan guruldu erkân

Şâh İmam Rıza'dır pîr-i Horasan

Tâki Nâki mümine iman

Sölesen Muhammed Ali'den söle

Hasanü'l-Asgerî server-i âlem

Muhammed Mehdi'dir sahibü'l-kerem

Şâh Hatayı'm dilinde her dem

Sölesen Muhammed Ali'den söle

SEMAH NEFESİ (DÜVAZ İMAM)

Gönül yine bi hayale uradı

Senin aşkından beni mecnun eyledi

Aşk eseri ciyerimi daladı

Senin aşkın beni mecnun eyledi

Muhammed Mustafa Haydar Ali'sin

Seyyit Battal Gazi sultan velisin

Sun içem elinden gudret dolusun

Senin aşkın beni mecnun eyledi

İmam Hasan şefaatin kanidir

Müminlen canevinde canıdır

Şâh Hüseyin mürüvetin ganıdır

Senin aşkın beni mecnun eyledi

Zeynel Bakır zuhûr eyledi

Cafer-i Sadık aşk deryasını boyladı

Kazım Musa Rıza niyaz eyledi

Senin aşkın beni mecnun eyledi

Tâki Nâki dertle dermanı

Asgeri'yi semeyenin yoktur imanı

Şâh Hatayı'm Mehdi sahib-zamanı

Senin aşkın beni mecnun eyledi

KURBAN NEFESİ

Agıl ermez Yaradan'ın sırtına

Muhammed Ali'ye indi bu gurban

Gurban olam gudretinin nûruna

İmam Hüseyin'e indi bu gurban

Ol İmam Zeynel'in destinde idim

Muhammed Bakır'ın dostunda idim

Cafer-i Sadık'ın postunda idim

Musa-yı Kazım Rıza'ya indi bu gurban

Muhammed Tâki'nin nûrunda idim

Aliyyü'l-Murtaza'nın sırrında idim

Hasanü'l-Asgeri'nin dârında idim

Muhammed Mehdi'ye indi bu gurban

Aslı Şâh-ı Merdân gürûh-ı naci

Hakikata balı bu yolun ucu

Senede bi gurban talibin borcu

Muhammed Mustafa'ya indi bu gurban

Tarikatten hakikate erenle

Cennet-i Âlâ'ya hülle serenle

Muhammed Ali'nin yüzünü görenle

Erenle aşkına indi bu gurban

Şâh Hatayı'm bili mi her can

Gurbanın üstüne yörüdü gurban

Tırna tesbihdir gadına mercan

Oniki İmama indi bu gurban

ÖZNE

Yük üstünde yük daşları

Altın bilezik gaşları

Hani de özne beyin agadaşları

Gelin de övelim özne beyini

Yük üstünde yöngele

Birbirini öngele

Düüne gelen yengele

Gelin de övelim özne beyini

Ayak ucunda halı

Baş ucunda hurma dalı

Bizim pîrimiz Hazreti Ali

Gelin de övelim özne beyini

DELİL UYANDIRMA

Muhammed Ali'dir bizim pîrimiz

Tövbe günahlamıza estafurullah

Dün ü günü hata etmek işimiz

Tövbe günahlamıza estafurullah

Hasan'la Hüseyin baktır nûrusa

İmam Zeynel sır içinde sır ise

Eyer önümüzde benlik va ise

Tövbe günahlamıza estafurullah

İmam Bakır'ın izinden çıkmak

İmam Cafer'den dersimiz almak

Kâr mı sandın hatır gönül gırmak

Tövbe günahlamıza estafurullah

Musa-yı Kazım'dan can Rıza'ya

Tâki Nâki emeyimiz zâye

Gece gündüz ettimiz duaya

Tövbe günahlamıza estafurullah

Hasan Ali Asgerî'nin gülleri bite

Muhammed Mehdi günahını ata

Uyandı delil nûrla saça

Tövbe günahlamıza estafurullah

SAKKA NEFESİ

Sakkacıla sakka suyu dolduru

Mürşid parmanı suya daldırı

Bi damlası bin şeytanı öldürü

Lanet deyip yezitleri gırmalı

Şâh Hatayı'm boştur sanma emeyi

Sakın gardeş bâki sanma dünyayı

Gayet paktır erenlen meydanı

Gurban kesip yılda bi kere yenmeli

MUSAHİP NEFESİ

Eyer farz içinde farz sorasan

Yine farz içinde farzdır müsahip

Dört gapıdan kırk makamdan arasan

Yine farz içinde farzdır müsahip

Müsahipsiz kişi ceme gelir mi

Etti niyazla gabul olu mu

Muhammed Ali yolundan derman bulu mu

Yine farz içinde farzdır müsahip

Müsahipsiz kişiyi ceme getirmen

Tecellisi bozuk Hakk'a yetilmez

Müsahipsiz gişi ile durup oturulmaz

Yine farz içinde farzdır müsahip

Farz Allah'tan galdı ya sünnet kimden

Müsahtipli kişi daima sırdan

Müsahtipli gişi ol yâ Şâh-ı Merdân

Yine farz içinde farzdır müsahtip

Şâh Hatayım hey kerem kanı

Yine sensin erkânın sultanı

Âşinâyı buldun mu kayibin kanı

Yine farz içinde farzdır müsahtip

2.7.Maniler

Yeletin cebinde

Mavi boncuk nazarlık

Benim yare hediyem

Bi ufacık gerdanlık

Dozer geliyo dozer

Çekilin yoldan ezer

Benim sedim olan

Mahsun Gırmızıgül'e benzer

Bakkaldan pirinç aldım

Daşlı diyola daşlı

Askerden gelenlere

Yaşlı diyola yaşlı

Pamuk toplarım pamuk

Daldan mı budaktan mı

Bu ayrılık sedim

Allah'tan mı guldan mı

Sırtındaki cekete

Gocuk diyola gocuk

Askere gitmeyene

Çocuk diyola çocuk

Zeytin attım sepete

Yar oturur depede

Ben bi yeni yar sedim

Şan osun memlekete

Gazak örüyom gazak
 Sedim üşümesin
 İstemedim gapıya
 Allah'ım düşürmesin

Ayamda terlikle
 Çiçek açtı erikle
 Olan sana varacam
 Hazır mı gelinlikle

Golumdaki saate
 Baktım da sekiz olmuş
 Hasretimden sedim
 Saramış güle dönmüş

Masa üstünde bekmez
 Bu bekmez bana yetmez
 Senin aldın maaş
 Benim süsüme yetmez

Sarı motur geliyo
 Sarı eve giriyo
 Ablam gelin olunca
 Sıra bana geliyo

Elma atım denize
 Geliyo yüze yüze
 Söle olan annene
 Dünür yollasın bize

Pullu yaşmak balandım
 Pulu parlasın deye
 Ben yarime darıldım
 Birez yalvarsın deye

Baçelede börülce
 Oynar gelin görümce
 Oynasınla bakalım
 Biaraya gelince

Ayakkabım çözüldü
 Bala sedim bala
 Bugün ayrılık günü
 Ala sedim ala

Gemi geli yanaşı
 İçi dolu çamaşı
 Türkali'nin gencine
 Gözel kızla yakışı

İki bileziyim va
Biri sada biri solda
Güvenme el gızıyım
Galırsın yarı yolda

Şu dan etekleri
Hopluvo inekleri
Açılmış yumulmuyo
Sevdanın çiçekleri

Şalvara bak şalvara
Şalvarın biçimine
Gurban olayım yarım
Sigara içişine

Yılana bak yılana
Aktı gitti ormana
Benim sedim gayıp
On milyon va bulana

Gökte uçan gırlangıç
Ganadı gariş gariş
Senle beni ayıran
Gan gussun avuç avuç

Ekinle dize gadan
Gel yarım bize gadan
Beş bilezik yapasan
Beklerim yaza gadan

Balıkesir içinde
Ev ara kiracıla
Allah'ın yapısını
Bozamaz aracıla

Ocak başında oya
Eyildim baktım maya
İkimizi ayıran
Gülmesin doya doya

Denizin ortasında
Yeşil bayraklı gayık
Arayın jendermele
Benim sedim gayıp

Balıkesir'e gideken
Sada solda direk va
Bıraktın gittin beni
Sende nasıl yürek va

İn dereye dereye
Dere incirlene
Ben yarimi baladım
Sevda zincirlene

Da başına çıkasın
Akar suya bakasın
Ben aklına gelince
Fotorafıma bakasın

Hani benim ferecem
 Ferecemi geyecem
 Yarım senin annene
 Ben de anne deyecem

Dalda armut bir iki
 Saydım baktım oniki
 Onikinin içinde
 En güzeli benimki

Yeni eşarpla çıkmış
 Alalım mavisinden
 Yarım çıkmış geliyo
 Türkali gahvesinden

Balıkesir yolunda
 İki taksi çarpışmış
 Çıka yarım ceketi
 Sana göynek yakışmış

Dozer geliyo dozer
 Çekilin yoldan ezer
 Benim yarı sorarsan
 Ferdi Tayfur'a benzer

Ayamda çorapla
 Limonun sarısıdır
 Sevda deyip geçmen
 Ölümün yarısıdır

Gökte yıldız yüzaltmış
 Mevlam nele yaratmış
 Anası çörden çöpten
 Olunu aslan yaratmış

Saçlarımı uzattım
 Demet urganı gibi
 Öyle bi sedim va
 Baçe fidanı gibi

Pullu yaşamak balandım
 Pulu parlasın deye
 Güldüm de geçividim
 Her gün alasin deye

Saçlarımı uzattım
 Her gün örem deye
 Mahalleden yar sedim
 Her gün görem deye

Harman yeri yarıldı
 Kaynanam bana darıldı
 Darılırsa darılsın
 Gızı bana sarıldı

Ayakkabı geyerim
 Üstü beyaz olusa
 Kaynanamı severim
 Olu güzel olusa

Baçede nar olu
 Nar yapra dar olu
 Biz sana demedik mi
 Gelin almak zor olu

Ayakkabı geyerim
 Topukları va deye
 Kaynanamı severim
 Gözel olu va deye

Baçelede biberim
 Yeşil yeşil tüterim
 Bak gaynana yüzüme
 Ben olundan gözelim

Elma attım denize
 Geliyo yüze yüze
 Türkali'nin kızları
 Dokuz bin dokuz yüze

Ocak daşı yanmalı
 Kaynanamın damarı
 Dut kaynana damarı
 Şimdi yiycen şamarı

Ayakkabı geyerim
 Üstü beyaz olusa
 Kaynanamı severim
 Gızı güzel olusa

Ocak başı yarıldı
 Kaynanam bana darıldı
 Darılırsa darılsın
 Olu geldi sarıldı

Gaynananın gavuru
 Canı candan ayırı
 Çıkmiş dalarına
 Olum deye barı

Testiye mercan goydum
 İçine fincan goydum
 Çok üzülme gaynana
 Yine damadın oldum

Derede tavşan izi
 Babam büyüttü bizi
 Babamın dizine
 Saydıracam beşyüzü

Elma attım denize
 Gel yarım beri yüze
 Bizim kövün kızları
 Bi milyon dokuzyüze

Tarladan gel tarladan
 Yolla çamur olmadan
 Babam beni vemiyo
 Beşibirlik olmadan

Evleri gademeli
 Varıp da ne demeli
 Gızla çıkmış beşyüze
 Alıp da ödemeli

Golumdaki saati
 Gurmanca çalışmaz
 Benim de va bi sedim
 Gülmeyince konuşmaz

Pazarladan gelinmez
 Konuşmadık olunmaz
 Neredeysen gel yarım
 Alışkın canla durulmaz

A dudum beyaz dudum
 Su içtim yudum yudum
 A benim nazlı yarım
 Beni kimlere godun

İn dereye çık düze
 Gızla çıktı binbeşyüze
 Beşyüzü sayan alı
 Saymayan bekar galı

Ayakkabım va benim
 Altıları delik deşik
 Gaynanama zor geldi
 Beş tane beşibirlik

Ayanda terlikle
 Çiçek açmış erikle
 Heç bi şey istemem
 Beş tane beşibirlikle

Balıkesir uzak mı
 Akandaki gazak mı
 Yolla yarım bi mektup
 Mektup yazmak yasak mı

Sarı tütün serende
 Sevda senin nerende
 Sevda sende deyil
 Sana gönül verende

Ak yaşmaa bürünmüşün
 Gelin mi olcaksın
 Olan benim yoluna
 Deli mi olcaksın

Eymelidir eymeli
 Fistan yere deymeli
 Hani yarın deyenlere
 Gösterdine deymeli

Bizim taksi gırmızı
 Dolaşıyo Gıbrız'ı
 Ben yarime izin vedim
 Alsın istedi gızı

Dere boyu kirazla
 Gönderdim çerezle
 Cennet yüzü görmesin
 Aramızı bozanla

Garanfil gatar oldu
 Boynuma batar oldu
 Olan seni sedim
 Ölümünden beter oldu

Mendilimi uçurdum
 Ömürlemi geçirdim
 Elle yarım dedikçe
 Ben gösümü geçirdim

A gavak uzun gavak
 Yapra yeşil gavak
 Yarım dibinden geçmiş
 Elli yıl yaşa gavak

Pencerede çiçekle
 Cama deyiyo cama
 Yarım senin bakışların
 Cana deyiyo cana

Balıkesir uzak mı?
 Arkandaki gazak mı?
 İmam ezan okurken
 Mektup yazmak yasak mı?

Gar yedim sulu sulu
 Peşkire diktim pulu
 Gız anan pek mi dudu
 Gözlen sulu sulu

Kümeşteki tavukla
 Akça akça yumurtla
 Bizim kövün olanları
 Çay içeken uyukla

Pencerenin camı gırık
 Benim yüreklem yanık
 Golsuz dala gürlle mi
 Golum ganadım gırık

Uzun uzun uzattım
 Uzun yoldan gözettim
 Uzun yoldan bi gız çıktı
 Çakırıma göz attım

Samanlıkta yılan va
 Yılan deyil yalan va
 İnkâr etme Emine
 İkimizi gören va

İki çiçek baladım
 Birisin yare yolladım
 Yar çiçem almamış
 Boyun burdum aladım

A dudum beyaz dudum
 Su içtim yudum yudum
 A benim nazlı yarım
 Beni ellere godun

Afyon ektim azmadı
 Demir çapa yazmadı
 Ben Allah'a güceniyom
 Sedime yazmadı

Dere boyu gavakla
 Açmış yeşil yaprakla
 Ben yarime doymadım
 Doysun gara toprakla

Dut dibinden burulu
 Su dibinden durulu
 Elle yarım dedikçe
 Benim boynum burulu

Dere boyu gızılıcık
 Gız saçların gıvırcık
 Sen ordan gel ben burdan
 Sarılalım birazcık

Avluya basamadım
 Bastım da yazamadım
 Şu gavurun sevileni
 Yürekten kesemedim

Baçelen nanası
 Ellen gınası
 Gızı gelin urda
 Alamaz mı anası

Baçelede bu baçe
 Açılmış akça akça
 Yine gaşılama geçmiş
 Yangın yürekli Hatça

Köprünün altı yıldız
 Hoşgeldin güççük baldız
 Sen git de ablan gelsin
 Ben duramıyom yalnız

Tarla dolu darinen
 Govan dolu arinen
 Nasıl sabah edersin
 Sevilmedik garinen

Mevzilede va sandım
 Selvi boylu yar sandım
 Dönüp dönüp bakınca
 Bana gönlü va sandım

Köprünün altı diken
 Yaktın beni gül iken
 Allah da seni yaksın
 Üç günlük gelin iken

Merdiven basak basak
 Üstüne çıkmak yasak
 Al gelinle olmanca
 Goynuna girmek yasak

Ambar altı gum altı
 Keklik suya bunaldı
 Vur davulcu davula
 Gızın yaşı onaltı

Armudu daşlayalım
 Dibinde gışlayalım
 Kaat galem al yarım
 Maniye başlayalım

Bu tarla bizim tarla
 Saman atalım yarım
 Askerlik iki sene
 Ortak yapalım yarım

Kiremidin tozuyum
 Ben bi gurban gızıyım
 Beni neden almazla
 Ben muhtarın gızıyım

Horuna bak horuna
 Çıktım gara buruna
 Gül benzi soldurmuşun
 Guru sevda yoluna

Yüklük dibi külleme
 Küllemeyi elleme
 Aşam yanına varcam
 Gapıları filleme

Sarı sekiz düzleri
 Sarı pabuç izleri
 Cılık yumurtaya dönmüş
 Döndü gızlan yüzleri

Gülen az
 Bülbül eyle güle naz
 Girdim dostun bana
 Alayan çok gülen az

Yaz geldi gış geldi
 Yidin malı az geldi
 Şu elmalı daları
 Boşa gezip deldi

Havalada gırlangıç
 Ganadı arıç arıç
 Beni yarimden ayıran
 Gan gussun avuç avuç

Erik dalı gevrek olu
 Eymeye gelmez
 Elin gızı nazik olu
 Deymeye gelmez

Erik dalı gevrek imiş
 Gırılıvedi
 Elin gızı çapkın imiş
 Sarılıvedi

Baçeledede gök kelem
 Ortasından yol bölem
 Yolla yarim bi mektup
 Biz de ellere dönem

Dala daladı beni
 Gören aladı beni
 Ben burdan gidemiyom
 Sevda baladı beni

Gına galı tasta
 Olan evi hasta
 Gız evini sorarsan
 Alıyo gara yasta

Ceviz dibi yemyeşil
 Dibinde gahve pişi
 A benim garip anam
 Beni dengime düşü

Galdırım uzun olsa
 Üstünde gezen olsa
 Dünya malı dünyada
 Yar bali güzel olsa

Entarisi moruna
 Vamam elin oluna
 Vamam dedime bakma
 Ölüyom yoluna

Yeşil taksi geliyo
 Yeşil duman veriyo
 Aç gapıyı damat
 Sana gelin geliyo

Yukarıdan at beni
 İn aşu tut beni
 Gollanın üstünde
 Ninni çal uyut beni

Gayaladan at beni
 Sedime sat beni
 Sedime varamazsam
 Ocaklıkta yak beni

Garyolanın yayları
Demle yarım çayları
İki sene askerlik
Sayma yarım ayları

Dere boyu pıtırak
Minder getir oturak
Sen urda ben burda
Bu sevdadan gurtulak

Şak şak on barmak
Böle mi olur yalvarmak
Olanlara zor geli
Altın takıp gız almak

Patatesi haşladım
Soymaya başladım
Sen aklıma gelince
Alamaya başladım

Alçak ceviz dalları
Sıva beyaz golları
Nerden geçeyim a sevgilim
Tıkamışla yolları

Ortaokullu yarım
Dön liseye liseye
Gönde ütü yapam
Geydin elbiseye

Makinanın sesini
Gelsin anam dinlesin
Sedime vemezse
Evladım va demesin

Yaprak sakla üzümü
Dinle yarım sözümü
Bi ayrılık gelise
Göremezsın yüzümü

Şak şak on parmak
Olu mu böle yalvamak
Olanlara zor geli
Köstek takıp gız almak

Dolmayı haşladım
Sarmaya başladım
Aklıma sevgilim gelince
Alamaya başladım

Yazı yazarım yazı
Aynanın gapana
Gene mi geldik yarım
Ayrılık sokana

İki saksı çiçem
Arasından geçem
Biri zengin biri dengim
Hangisinden geçem

Evimizin önü tarla
Parla altınım parla
Ben yanına gelemiyom
Gaşidan mendil salla

Beyaz geyme üşürsün
Gözelliğe meşursun
Yalvarayım Allah'a
Seni bana düşürsün

Masa üstünde pire
Hopladı birden bire
Bizim kövün gençlerine
Sümüklü mendil çok bile

İN dereye dereye
Toplayalım daşları
Senin yarla benim yar
Okul arkadaşları

Gara gara geyersin
Gara habarın gelsin
Benden başka sevesen
Allah belanı vesin

Türkali dedikleri
Şekerdir yedikleri
Bir bir aklıma geliyo
O yarin dedikleri

Evimizin önü dutla
Dutla dibinden patla
Yarım talim yapaken
Gölge osun bulutla

Gara üzüm parmak gibi
Yar gözün gaymak gibi
Seni benden ayıran
Gurusun yaprak gibi

Masa üstünde goku
Oku sedim oku
Bizim kövün olanları
Tavanda sıçan boku

Elmayı aldıla mı
Gızını sattıla mı
Boynumdaki altınla
Gönlünü yaptıla mı

Kümeşteki tavukla
Beyaz beyaz yumurtla
Türkali'nin kızları
Çay içerken uyukla

Garanfil üç çatal
Üçü de beyaz aç
Şöför isteyen gızla
Alır boçasını gaça

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Olan sana varacam
Polis oldun zaman

Türkali'yi dolaştım
Ot yolmaya bulaştım
Ot yolmadan gelirken
Nazlı yare gavuştum

Motur geliyo motur
Arkasında pullukla
Türkali olanları
Çay içerken uyukla

Makinanın ipli
Sökülmüyo dikti
Benim sedim gız
Türkali'nin kekli

Gaşıdan eşek geli
Golani gevşek geli
Gendi gelen gızlara
Yamalı döşek geli

Aşadan eşek geliyo
Semeri gevşek geliyo
Türkali'nin gızlana
Yamalı döşek az geliyo

Geminin camı gırıldı
Gezerim boynu buruk
Allah kimseye vemesin
Böle acı ayrılık

Dozer geliyo dozer
Çekilin yoldan ezer
Türkali'in gızları
Ölmüş eşşe e benzer

Yar içine içine
Vamam elin piçine
Allah nasip eylesin
Türkali'nin içine

Gavakla sıra sıra
Garga uçmuş Mısır'a
Beni böle üzme sen
Gelive arasıra

İN dereye dereye
Ne edeyim dereyi
Babamın niyeti yok
Beni evlendirmeye

Aşadan eşek geliyo
Golani gevşek geliyo
Türkali'nin gızlana
Yamalı döşek geliyo

Gızın adı Gülisten
Her tarafı gümüşden
Anan baban virmesse
Gaçıverem gündüzden

Çekmecemi çekerim
Darıldın mı şekerim
Gaynanamın derdini
Senin için çekerim

Hastanede yatarım
Sarı gazak satarım
Gayırma bi tanem
Yemin ettim gaçarım

Çekmecemi çekerim
Darıldın mı şekerim
Şu dünyanın gahrını
Senin için çekerim

Gızın adı Nuruşan
Bi daş atsam vurucam
Düşmanlara inadıma
Olan sana varacam

Köprü altında guzu
Boynuzu gırmızı
Benim varcam olanın
Enteresi gırmızı

Gıza sordum adın ne
Açılmamış çiçek dedi
Seni seviyom dedim
Gülerek manyak dedi

Tenekede gaz bitti
Bizim kövde gız bitti
Bizim kövün olanları
Gaşı köve göz dikti

Hastanede yatarım
Sarı gazak satarım
Ve anne sedime
Yemin ettim gaçarım

Gızın adı Mineve
Merdivenden inive
Dünürçüle gelince
Yaşım güççük deyive

Gızın adı Melek'tir
Sırtındaki yelectir
Yakası açık gezen
Sevdalıyım demektir

Garanfil deste gider
Gokusu dosta gider
Bizim eve gelenle
Eyi osa bile hasta gider

Mendil serdim secime
 Yar yolladı hücüme
 Sedimi il almış
 U gidiyo gücüme

Ölenin ardı tandır
 Yandır Allah'ım yandır
 Yarım gitmiş diyola
 Döndür Allah'ım döndür

Samsak yedim bi gafa
 İnsafa gel insafa
 Benim sedim olan
 Gara gözlü Mustafa

Ocak başında gutu
 İçinde papaz otu
 Olanla çöp varili
 Gızla cevher topu

Bi yazı va gaderimde
 Garadan daha gara
 Gel son defa güzelim
 Belki çıkamam saba

Taksi geliyo taksi
 Bala başından beri
 İçinde sedim yoksa
 Geçmesin çaydan beri

Uzun uzun gamışla
 Ucunu boyamışla
 Benim sedim olanı
 Askere yollamışla

Leblebi goydum tasa
 Doldurdum basa basa
 Benim sedim olan
 Gara gaşlı Mustafa

İndim dereye durdum
 Bi avuç para buldum
 Gaynananın adını
 Guyruklu fare goydum

Denizin ortasına
 Gına gardım tasına
 Olanla evlenmiyo
 Bilezik gorkusuna

Tarlası ayrıklıya
 Ben varmam çarıklıya
 Allah gısmet eylesin
 Boynu krafatlıya

Derelen yatarı
 Annelen hatırı
 İşte goydum gidiyom
 İl olundan ötürü

Gaşı gaşı evlemiz
 Daştan arı sevgimiz
 Bu sevgi bizdekene
 İlle ölür birimiz

Garanfil incesi
 Gel gönül elencesi
 Gel sarılıp yatalım
 Düün bayram gecesi

Zeytin gara ben gara
 Zeytine vemem para
 Gel yarım gonusalım
 Onbire çeyrek gala

Garakolda ayna va
 Gız golunda damga va
 Gız yürüyüşünden belli
 Yürende yara va

Şu çeşmenin haline bak
 Su içecek tası yok
 Gırma insan gönlünü
 Tamir edecek ustası yok

Uza gavam uza
 Dibine döktüm goza
 Ben seville baladım
 Orta boylu bi gıza

Ekin ekim gazmile
 Yar bulamadım gezmile
 Çok olan aldattım
 Gıyı oyalı yazmile

Enteri geydim yakalı
 Önü naylon tokalı
 Şimdi gızla akıllı
 İstiyo fiyakalı

Yoldan gelen bi kişi
 Elinde çorap şişi
 Sedini alana
 Goyar mı dünya işi

Al geydim alsın deye
 Mor geydim sarsın deye
 Kimselere varmadım
 Yar beni alsın deye

Motur geliyo motur
 Gel yarım yanıma otu
 Benim sedim gız
 Türkali'de oturu

Sırtındaki guşa
 Ben örmedim mi yarım
 Olanlala gonusuken
 Ben görmedim mi yarım

Gaşı gaşı duralım
Telefonu guralım
Aramızda düşman çok
Mektupla gonaşalım

Aşk suyunu içe misin
Mahşere gide misin
Türkali'nin kızına
Sen yar de misin

Gaşıdan gelir atlı
Altında kilim gathı
Anam babam sa osun
Yar hepsinden datlı

Mavi yelek mor düme
Şimdi girdin gönlüme
Yar oldunu bile dim
Alırdım seni gendime

Şu derenin uzununu
Gıramadım buzunu
Anasının elinden
Alamadım kızını

Pencereden bakıyo
Şeker olmuş agıyo
Senin orda duruşlan
Beni burda yagıyo

Gara dere uzununu
Gıramadım buzunu
Türkali kızının
Çekemedim nazını

Şu derenin uzununu
Gıramadım buzunu
Aldım kövlü kızını
Çekemedim nazını

Dereden gelinir mi
Souk sula içilir mi
Buna ilk sevda derle
Ölmeyince geçilir mi

Marmara'nın denizi
Olanın adı Remzi
Söle olum babana
Eş yapsın ikimizi

Oy derecik oy derecik
Sula aka incecik
Gız senin yoluna
Ölcem gencecik

Denizle yarışmıyo
Rüzgarla barışmıyo
Ne yapalım sevgilim
Sevenle gavaşmıyo

Tabagası aynalı
 Şu olana vamalı
 Olan çok güzel ama
 Başkasına sevdalı

Goyunun guzuları
 Çalının mazıları
 Allah hep bize yazmış
 Bu gara yazıları

Türkali içinde
 Parası olan gezer
 Üstleme yar semiş
 Benden neresi güzel

Dam üstünde gezerim
 Al kiremit ezerim
 Ben o gızı alamazsam
 Deli olur gezerim

Çantayı taktım goluma
 Çıktım asfalt yoluna
 Ben bi subay bekleken
 Çöpçü girdi goluma

Damdan dama ip gerdim
 İpekli mendil serdim
 Şu deyusun olanı
 Candan yürekten sedim

Bi yüzüm va benim
 Parma ıma dar benim
 Türkali'nin içinde
 Serbest gezen yar benim

Pencereden guş uştı
 Yandı yürek dutuştı
 Yanma yürem yanma
 Ayrılık bize düştü

Yatma yarım çayıra
 Uyur uyanamazsın
 Veme beni ellere
 Görüp dayanamazsın

Güneş ufuktan doar
 Boyu boyuma uyar
 Mektubumuzu gizli oku
 Düşmanla bizi duyar

Altın yüzük va benim
 Parmama dar benim
 Goca kövün içinde
 Orta boylu yar benim

Türkali'nin yolları
 Dönüp geliyo bana
 Yarimden ayrılması
 Ölüm geliyo bana

Gide gide yoruludum
 Bi daş buldum otudum
 Türkali'nin içinden
 Bi gözele vuruldum

Gazak örüyo gazak
 Sevgilimin golları
 Sevene uzak galmaz
 Türkali'nin yolları

Baçelede ısırğan
 Gavur musun müslüman
 Eyil eyil öpem
 Vallah billah ısırımam

Türkali'nin gayaları
 Gız semem senden gayrı
 Soyunup denize gir
 Dalgala çeksin gahrı

Ördek suya dal da gel
 Yardan habar al da gel
 Eyer yarım gelmezse
 Dut golundan al da gel

Kiremitte buz musun
 Gelin misin gız mısın
 Aşam evinize gelcem
 Evde yalnız mısın

Ak şalım gara şalım
 Dalada buluşalım
 Sen yamur ol ben bulut
 Göklerde buluşalım

Yedi kövün gözeli
 Onu sedim ezeli
 Gün gelir gavuşuruz
 Duta elimi eli

Dere akıyo dere
 Muhtarın evi nere
 Muhtarın gızı geliyo
 Gerdanını gere gere

Armudun eyisine
 Ben yandım birisine
 Beni çoban dutsala
 Gızlan sürüsüne

Çeşmenin golunu burmalı
 Burmalı da gırmalı
 Sedim gızın ismini
 Kimlere sormalı

Garanfil eke misin
 Balinen şeke misin
 Dünyada yaktın beni
 Ahrette çeke misin

Dere boyu gavakla
 Açtı yeşil yaprakla
 Ben yarime doymadım
 Doysun gara toprakla

Uzun uzun gavakla
 Ucundadır yaprakla
 Ben yarime doymadım
 Doysun gara toprakla

Gayadan iniş mi olu
 Ham demir gümüş mü olu
 Aşamdan söz verip de
 Sabaa dönüş mü olu

İde dalı dik duru
 Dibinde geyik duru
 Niçin semeyeyim seni
 Selamın gelipduru

Dolmuş geliyo dolmuş
 Dolmuşun rengi solmuş
 Bakın benim yarime
 Ne güzel asker olmuş

Odun kestim ormandan
 Yakamadım dumandan
 On sene bekledim
 Alamadım babandan

Fırın önünde kürek
 Yine gabardı yürek
 Herşeylere dayandın
 Buna da dayan yürek

Gavak senden uzun yok
 Yapranda gözüm yok
 İlk sedim sensin
 Başkasında gözüm yok

Geldimiz yolla daşlı
 Çamur depemizden aştı
 Gözelleri görünce
 Felemiz şaştı

Dere boyu giderim
 Onbeş deve güderim
 Çek deveci deveni
 Ben anneme giderim

Tavada gavurma
 Gız saçları savurma
 Dar sokakta yakalasam
 Ah anam deye barma

Derede göğüm yenmez
 Seni seviyom denmez
 Çok güççüksün
 Sevgine güvenilmez

İnce geyerim ince
 Pembe yakışır gence
 İnsan bi hoş oluyo
 Sedini görünce

Ayakkabı geyerim
 Üstü beyaz olusa
 Gaynanamı severim
 Gızı güzel olusa

Süpürgeyi boyadım
 Gapı ardına dayadım
 Sevgilim gelecek deye
 Bıyıkları boyadım

Baçeledede maydanoz
 Maydonozu yoldunuz
 Ben bu kövü çok sedim
 Yok mu bekar olunuz

Çaya şişe dalmıyo
 Posta mektup almıyo
 Evlen gayri Fadime
 Emsallen galmıyo

Baçeledede maydanoz
 Maydonozu yoldunuz
 Türkali kızları
 Çok dalgacı oldunuz

Ocak başında bekmez
 Bu bekmez bana yetmez
 Yarım senin gazancın
 Benim şalvara yetmez

Masa üstünde çiçek
 Çiçek üstünde böcek
 Benim vacam olan
 Sigara içmeyecek

Masa üstünde bekmez
 Süpürsem yere gitmez
 Senin aldın maaş
 Benim süsüme yetmez

Masa üstünde bekmez
 Bu bekmez bana yetmez
 Türkali kızları
 Takısız gelin gitmez

Masa üstünde vişne
 İşle ablacım işle
 Şimdi burdan geçcek
 Yakışıklı enişte

Masa üstünde hıyar
 Boyu boyuma uyar
 Biz yarimle seviştik
 Ayırmaya kim gıyar

Masa üstünde bıçak
 Elimi goparacak
 Anne haberin osun
 Ablam evden kaçacak

Denize galbur gitti
 Dibine daldı gitti
 Benim nazlı yarimi
 Trenle aldı gitti

Elma attım daş deye
 Daları dolaşalım deye
 Seni niye sedim
 Yanımda yoldaş deye

Ocak başında maşa
 Gaik adam beni boşa
 Boşucaksan tez boşa
 Ben gidiyom sarhoşa

Olanın adı Ahmet
 Entaresi emanet
 Olan ben sana vacam
 Okumaya devam et

Ayna attım daş deye
 Daları dolaş deye
 Ben sana niye geldim
 Derdime ilaç deye

Çeşme buz olmuş aka mı
 Ateş kül olmuş yana mı
 Benim gönlüm seni seve
 Başkasına baka mı

Atladım daldan dala
 Elim deydi yapra a
 Gız ben seni almadan
 Girmem gara topra

Tabaktaki peynir mi
 Getir bakam yenir mi
 Sevdalık benden geçti
 Ellere söylenir mi

Gara gara gazanla
 Gara yazı yazanla
 Cennet yüzü görmesin
 İkimizi ayıranla

Yaza yaza yaz geldi
 Derelere gaz geldi
 Yazcaktım daha sevgilim
 Mürekkebe zam geldi

Gara gara gazanla
 Gara yazı yazanla
 Türkali içinde
 Aramızı bozanla

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Türkali'nin olanları
Gızla gızla deye alaşır

Yolda yuvaları daş
Tencerede gayna aş
Darıldından beri
Akar gözümden yaş

Fasulyeyi guruttum
Pişirmeyi unuttum
Gel yarım buluşalım
Ben annemi uyuttum

Ak çorap dize gadan
Gel yarım bize gadan
Sen git yarım askere
Beklerim güze gadan

Ekin ekim bitecek
Sevdam sana yetecek
İkimizin sevdası
Ölene dek gidecek

A benim bahtı yarım
Gönlümün tahtı yarım
Yüzünde göz izi va
Sana kim baktı yarım

Gemi geliyo kenar kenar
Sana büyük müjdele va
Uzaklardan gelen biri
Olacak hemen sana yar

Ben seni bekmez sandım
Yüremi yakmaz sandım
Yedim tuz ekmeyi
Başıma gakmaz sandım

Deniz dalgasız olmaz
Gözel sevdasız olmaz
Yarı güzel olanın
Başı belasız olmaz

Bi mektup yazdım köşeli
İçi destan döşeli
Yana yana kül oldum
Ben bu aşka düşeli

Çapa gazıyom çapa
Sapına baka baka
Aştı gitti yarım
Ardına baka baka

At üstünde urgan yok
Yar üstünde yorgan yok
Şu gavurun kövünde
Bana göre olan yok

Garpuz kestim sulandı
 Yedim midem bulandı
 Gırılsın gollam
 İnce bele dolandı

Garanfilim üç aça
 Üçü de pembe aça
 Benim sedim gızı
 Mavi gömlekle aça

Güle çıktım gülmedim
 Gülden düşüp ölmedim
 Senin gadan gözeli
 Ben ömrümde görmedim

Türkali yolunda
 Yeşil camda perdeyim
 Çok özledim yarım
 İlle gurbet eldeyim

Türkali yolundan
 Taksi mi geçti yarım
 İkimizin boyunu
 Terzi mi biçti yarım

Türkali yolları
 Neden böyle tozu yo
 Yarimin mektupları
 Hep ayrılık yazıyo

Trenin bacası yok
 İçinin hocası yok
 Benim vacam olanın
 Cebinde aynası yok

Dereyi yüze yüze
 Geçtim gaşıkı düze
 Unuttun ettikleni
 Nasıl bakarsın yüzüme

Baçe lede domata
 Ondan olur salata
 Vasın gitsin askere
 Akıllansın kerata

Türkali yolunda
 Sıra sıra direk va
 Galk gidelim sedim
 Sende nasıl yürek va

Türkali yolunda
 Boş araba devrili
 Gülün bile sedim
 Tomurcu sevili

Türkali yolları
 Demirlidir demirli
 Annem köve gız vemez
 Yeminlidir yeminli

Türkali yolunda
 Çantası va golunda
 Öyle bi yare düştüm
 Öretmen okulunda

Türkali yolları
 Düz deyil bayır yarım
 İkimizi ayıran
 Türk deyil gavur yarım

Türkali yolları
 Kenarları aydınlık
 Geldi de bizi buldu
 Gahrolası ayrılık

Türkali yolları
 Yarım toprak tozamaz
 İkimizin işini
 Heç kimsele bozamaz

Türkali yolları
 Neye böle tozuyo
 Düşmanlan sözleri
 Aramızı bozuyo

Türkali yolları
 Aşam üstü serinle
 Nazlı yarın sevdası
 Günden güne derinle

Türkali yolları
 Yarım daş mı toprak mı
 İkimiz ayrılalı
 Gül mü açtı yaprak mı

Türkali yolunda
 Üzüm topluyo yarım
 Senden başkalanı
 Gözüm dutmuyo yarım

Türkali yolunda
 Dert bul da murat bulma
 Başkasını sevesen
 Yar bul da evlat bulma

Türkali yolları
 Hep döneme döneme
 Yarım beni çevirdin
 Yedi türlü vereme

Türkali yolları
 Dönüm geliyo bana
 Yarimden ayrılması
 Ölüm geliyo bana

Türkali yolları
 Tozum tozum tozuyo
 Ah ayrılık ayrılık
 Aramızı bozuyo

Türkali yolları
 Uzuyo iplik gibi
 Sedimi sorarsan
 Gınalı keklik gibi

Türkali yolları
 Gardan eridi gardan
 Mevlaya dualıyım
 Ayırma beni yardan

Türkali içinde
 Küp içinde cevizim
 Alacaksan al beni
 Hazır benim çeyizim

Ay doar aydır Allah
 Bu sevda nedir Allah
 Şu zengin gızını
 Gönlüme sevdire Allah

Altınlam beş dene
 Beşine hayran oldum
 Türkali içinde
 Bi gıza gurban oldum

Pencerede oturuyodum
 Örgümü örüyodum
 Ne çardın anne
 Sedime bakıyodum

Türkali yolları
 Bükülür de bükülü
 Ve anne sedime
 Ciyerlem sökülü

Türkali içinde
 Gandilin va mı yarım
 Elleni silmeye
 Mendilin va mı yarım

Türkali içinde
 Sarı bina evimiz
 Evvelden semiyoduk
 Yeni düştü sevimiz

Türkali daları
 Üzüm vemez baları
 Ah ettikçe eriyo
 Yüremi yaları

Türkali baları
 Tatlı yapar üzümü
 Elle ne dese desin
 Yare vedim sözümü

Türkali daları
 Yokuşludur çıkılmaz
 Bu sevda öyle acı
 Dala gibi çekilmez

Türkali baları
 Gurumuş gazılmıyo
 Yazım gara yazılmış
 Siliyom bozulmuyo

Türkali baları
 Dönümlüdür dönümlü
 Herkes alsın yarini
 Bu dünyala ölümlü

Türkali düzüne
 Ekme yarim nohutu
 Aramızı bozan şey
 Göün gara bulutu

Baçeledede belleme
 Bellemeyi yelleme
 Her yanım senin osun
 Uçkurumu elleme

Dam başında guyu va
 Ilıcacık suyu va
 Bizim kövün olanlanın
 Camdan bakma huyu va

Türkali'ye giderken
 Sa tarafta buruldum
 Üç birader içinde
 Küççüne vuruldum

Türkali'nin düzleri
 Açılır nergizleri
 Öylesine balanmış
 Beni görmez gözleri

Türkali düzünden
 Çıkmam yarin sözünden
 Askerle sevk edilmiş
 Gitsem yarin izinden

Türkali düzüne
 Ekme yarim nohutu
 Daha ben evlenmeden
 Kesme yarim umudu

Çileliyim çileli
 Oldum yoluna deli
 Bitirdi dermanımı
 Türkali gözeli

Fırın üstünde kürek
 Kürek üstünde çörek
 Türkali kızları
 Elli lira bi çeyrek

Tren geliyo tren
 İçinde Zeki Müren
 Benim sedim olan
 Türkali'de öğretmen

Baçemizde gördün
 Türkali gülleri
 Ben yarimi beklerim
 Cumartesi günleri

İki motur al yarım
 Çayırlara sal yarım
 Benden başka bulusan
 Heç durma evlen yarım

Elinde süt bakırı
 Goyunları aykırı
 Benim sedim olan
 Türkali'nin çakırı

Elektrik al yarım
 Dününlede çakarsın
 Beni görmedinde
 Resmime bakasın

Türkali ovası
 Elinde su govası
 Beni yardan ayırdı
 Allah'ından bulası

İndim guyu dibine
 İndiremedim seni
 Ne dalgacı galbin va
 Gandıramadım seni

Türkali depesi
 Gulelidir guleli
 Ben yarimi severim
 Aşkı bildim bileli

Derele çakıl daşlı
 Ördkle yeşil başlı
 Türkali olanları
 Gara göz gara gaşlı

Garpuz kestim yiyen yok
 Halin nedir deyen yok
 Onbeşimde bi yar sedim
 Gadem osun deyen yok

Mısır ektim bi evlek
 Süslendi gara leytek
 Türkali'nin kızları
 Dokunmuş galbur elek

Gemi geliyo gemi
 Geminin direkleri
 Bizi çekemeyenlen
 Çatlasın yürekleri

Garpuz kestim gırmızı
 Şu gelen kimin gızı
 Selam vedim almadı
 Sanki padişahın gızı

Şu gaşiki tarlayı
İki kişi gazıyo
Yarimin golyesinde
Benim ismim yazıyo

Motur geliyo motur
Sanki çiftlik moturu
Yarim yakasını açmış
Sanki sevda doktoru

Gyunun gapakları
Çınarın yaprakları
Daha çok arasın
Gezdim sokakları

Ak guşum suda gezer
Sedim zaten gözel
Gendim burdayım amma
Gönül yarimle gezer

Gara dere boyunda
Tavşan olur mu yarim
Sen urda ben burda
Aşam olur mu yarim

Gidiyom bayır bayır
Gülü dikenden ayır
Düşmüşüm ateşine
Yanıyom cayır cayır

Atlıla geliyo atlıla
Boynu kravatlıla
Arkadaşımı istemeye gelmiş
Muşmula suratlıla

Dere boyunca gittim
Garalı goyun güttüm
Cahilim bilmedim
Gendi gendime ettim

Balıkesir 'e giderken
Daş mı oldun toprak mı
Bi kere görmeyinen
Gül mü oldun yaprak mı

Garanfilsin garanfil
Eyemem dallanı
Ayrı düştük sedim
Soramam halleni

İki dalda bi kiraz
Biri al biri beyaz
Yazılan başında
Baş sayfaya beni yaz

Altınları dakındım
Saa sola bakındım
Nazar olacam deye
Hocalara okundum

Altınlam çok benim
 Heç dermanım yok benim
 Senin gibi enayi
 Sol cebimde çok benim

İncilem dizi dizi
 Gördüle yarım bizi
 Şu ölümlü dünyada
 Ayırmasala yarım bizi

2.8. Alkışlar

Allah akıl fikir vesin.
 Allah bereket vesin.
 Allah düz bastırsın.
 Allah evlat acısı göstermesin.
 Allah gönlünün muradını vesin.
 Allah hasretine gavuştursun.
 Allah işini rast getirsin.
 Allah senden razı osun.
 Allah zihin açıklı vesin.
 Analı babalı büyüsün.
 Çok yaşa.
 Eline, goluna salık.
 Güle güle git, güle güle gel.
 Hayırlı, uurlu osun.
 Gal salıcakla.
 Sa olasin.
 Su gibi ömrün osun.
 Tuttun altın osun.
 Uurlu gademli osun.
 Yolun açık osun
 Ziyade osun.

2.9.Kargışlar

Allah belanı vesin.

Allahından bul.

Adı batasıca.

Bi eline aldın pul osun dökülsün, bi eline aldın kül osun savrulsun.

Boazında galsın

Boynun altında galsın.

Canın cehenneme.

Ekmeni it, yakanı bit yesin.

Gidişin osun da, gelişin olmasın.

Gözüne, dizine dursun.

Gözün çıksın işallah.

Gözünü toprak doyursun.

İki yakan biaraya gelmesin.

Gafası gopasıca.

Gahrolasıca.

Kör olasıca.

Ocana incir dikilsin.

Odun ocan sönsün.

Yanı garaya gelesice.

Zehir zıkkım osun.

SONUÇ

“Balıkesir İli Türkali Köyü Halkbilim Ürünlerinin Derlenmesi ve Değerlendirmesi” konulu çalışmamızı, yedi bölümde topladık. Bu bölümlerde, köyün tarihçesi, coğrafi özellikleri, sosyo-kültürel yapısı yer aldı.

Köy halkının geçim kaynaklarından eğlence anlayışına, yemek kültüründen yas törenlerine, dünyaya bakışlarından hayat anlayışlarına kadar her konuya eğilmeye çalıştık. Yaşamlarının dönüm noktalarında zaman zaman onlarla sevindik, onlarla üzüldük. Başlangıçta hakkında hiçbir şey bilmediğim bu köyde çalışmanın sonucunda gelenek ve görenekleri olabildiğince gözlemlemeye çalıştık.

Bu tip çalışmaların farklı bölgelerden, illerden, ilçelerden olan insanlarda birlik duygusunu güçlendirdiğine tanık olduk.

Çağdaş yaşam biçimlerinin halkbilimsel ürünler üzerindeki etkilerini saptamak açısından çalışmamız ilginç sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Özellikle dinsel kaynaklı inançlara bağlı gelenek ve görenekler göreceli olarak yaşatılırken, günlük yaşama ilişkin kalıplaşmış davranış biçimlerinde eskiye göre değişme ve özgün kökten ayrılışın hızlandığı görülmektedir.

Sosyo-kültürel yapının üretim-tüketim ilişkilerinde ortaya koyduğu yeni bireysel ve kitlesel davranışlar, doğal olarak gelenek kavramını da kökten etkilemiştir.

Öte yandan kuşaklar arasında da geleneksellik açısından farklı oluşumlar saptadık. Genç kuşaklar, çağın devinimlerine uyum sağlama çabası içinde hızla geleneksellikten uzaklaşırken, sayıları doğal olarak azalan eski kuşak, değişimin hızı karşısında açmazlara düşmekte, “eski zamanların rüyamsı süreçlerine” göndermelerde bulunmaktadır.

Kent merkezine, ulaşım olanaklarına yakınlık dolayısıyla köy hızlı bir değişim/dönüşüm süreci içindedir. Çalışmamızın tamamlanmasından kısa bir süre sonra, saptananlar, “mazinin ürünleri” olarak nitelenecektir.

Bu nedenlerle, derleme çalışmalarının artması; Türkiye'nin her bölgesinde, ilinde, ilçesinde ve köylerinde yaygınlaşması, ülkemizin kültür zenginliğinin ortaya konması açısından da bir gerekliliktir.

Konunun önemi ve bu tip çalışmaların ulusal kültürümüze katkı sağlayacağı bugün kabul edilen bir gerçektir. Köy monografisi olarak hazırladığımız bu çalışmamızın da, belirttiğimiz amaçlara mütevazî bir katkı sağlayabileceğini umut etmekteyiz.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ACAR, İsmail Hakkı :Zara Folkloru, Emek Matbaası, Sivas 1975.
- ACIPAYAMLI, Orhan :Budunbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları:442, Ankara 1978.
- AKALIN, L.Sami :Alkışlar Kargışlar, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları:130, Ankara 1990.
- AKKAYA, Nevin :Gelenek İnanç ve Toplum, Alem Basım Yayım:5, Balıkesir 1995.
- AKSOY, Ömer Asım :Gaziantep Ağzı I-II-III, Gaziyurt Matbaası, Ankara 1991.
- ATALAY, Besim :Bektaşilik ve Edebiyatı, II:Baskı, Ant Yayınları, İstanbul 1991.
- ATAMAN, Sadi Yaver :Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Ritleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- BALAMAN, Ali Rıza :Evlilik Akrabalık Türleri -Sosyal Antropolojik Yaklaşım-, Karınca Matbaacılık ve Tic.Koll.Şti., İzmir 1982.
- :Gelenekler, Töre ve Törenler, Betim Yayınları, Halkbilimi(Folklor) Dizisi:1, İzmir 1983.
- BALIKESİR "Bir Kentin Kimliği, Balıkesir Rotary Kulübü Yayını, Ankara 1997.
- BALKIZ, Ali :Sivas'tan Sydney'e Pir Sultan-Aleviliğin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri, Prospero Yayınları, Ankara 1994.
- BALTACIOĞLU, Tahir Harimi :Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940.
- BARDAKÇI, Cemal :Kızılbaşlık Nedir?, Işık Matbaası, İstanbul, 1945.

- :Alevilik, Ahilik, Bektaşilik, II:Basılış, Yeni Matbaa, Ankara 1950.
- BAYRI, Mehmet Halit :Halk Âdet ve inanmaları, Burhanettin Basımevi, İstanbul 1939.
- BENEKAY, Yahya :Yaşayan Alevilik (Kızılbaşlar Arasında), Varlık Yayınevi, İstanbul 1967.
- BİRDOĞAN, Nejat :Alevi Kaynakları I, Kaynak Yayınları:191, İstanbul 1996.
- :Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, Hamburg Alevi Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 1990.
- BOZKURT, Fuat :Aleviliğin Toplumsal Boyutları, II:Baskı, Tekin Yayınevi, İstanbul 1990.
- CEMİLOĞLU, Mustafa :(Bursa) Sorgun Köyü Halk Edebiyatı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bursa 1989.
- COŞAN, M.Es'ad :Hacı Bektaş-ı Veli, Seha Neşriyat:184, İstanbul 1995.
- ÇALIŞLAR, Oral :Hz.Ali-Muaviye Çatışması İslâmın Doğuşu ve İlk Ayrılıklar, Pencere Yayınları:28, İstanbul 1992.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agâh :Mezhepler, Ahlâk ve İslâm Felsefesiyle İlgili Makaleler, İlahiyat Fakültesi Yayınları:68, A.Ü. Basımevi, Ankara 1967.
- ER, Piri :Geleneksel Anadolu Aleviliği, Evrak Yayınları:1, Ankara, 1988.
- ERDENTUĞ, Nermin :Sün Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, DTCF Yayınları Ankara 1956.
- :Hal Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:48, Ankara 1975.

- ERĖİN, Muharrem :Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, 16.Baskı, İstanbul 1985.
- ERĖİNER, Gürbüz :Uşak Halk Takvimi Halk Meteorolojisi, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 1984.
- ERK, Hasan Basri :İslâmî Mezhepler, Tarikatler, Varol Matbaası, İstanbul 1954.
- ERK, Hasan Basri :Tarih Boyunca Alevilik, Varol Matbaası, İstanbul 1954.
- ERÖZ, Mehmet :Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik, Kültür Bakanlığı Yayınları:1234, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1990.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki :Bütün Yönleriyle Bektaşilik, Der Yayınları, İstanbul 1993.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi :İmamiye Şiası, Ankara 1984.
- GOLDSTEİN, S.Kenneth :Sahada Folklor Derleme Metodları (Çev.Prof.Dr.Ahmet E.Uysal), Başbakanlık Basımevi, Ankara 1977.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki :100 Soruda Türkiye’de Mezhep ve Tarikatler, İstanbul 1969.
- GÜNAY, Umay :Elazığ Masalları, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1975.
- HAMEDÂNI, Ahmed S. :İslâm’da Işıklı Yol (Ehl-i Beyt Yolu), Taş Matbaası, İstanbul 1967.
- İNAN, Abdülkadir :Eski Türk Dini Tarihi, I.Basıliş, MEB Basımevi, İstanbul 1976.
- :Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, II:Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1986.

- Kâmûs-ı Türkî :Tercüman Gazetesi Tesisleri, İstanbul 1985.
- KARADAĞ, Metin :Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1984.
- :Halkbilimine Giriş, Uludağ Üniversitesi Basımevi,1989.
- :Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri, Akademi Dergisi Yayınları, Yayın No:2, Halk Edebiyatı Dizisi:2, Balıkesir 1996.
- KARASAR, Niyazi :Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi, 3.Baskı, Ankara 1981.
- KEÇELİ, Şakir :Alevilik Bozkırda Yanan Ateş, Emel Matbaacılık Ltd., Ankara, ?.
- KUTLU, M.Mutlu :Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık, Sevinç Matbaası, Ankara 1987.
- HÜSEYİN, Muhammed :Caferi Mezhebi ve Esasları-Gerçek Alevilik (Çev:Abdülbâki Gölpinarlı), Minnetoğlu Yayınları, İstanbul 1966.
- NOYAN, Bedri :Bektaşilik Alevilik Nedir?, Ant/Can Yayınları, III.Baskı, İstanbul 1995.
- OYTAN, M.Tevfik :Bektaşiliğin İç Yüzü-Dibi-Köşesi-Yüzü ve Astarı Nedir?, Cilt:1, Kısım:1, I.Baskı, Işık Basım ve Yayınevi, İstanbul 1945.
- ÖRNEK, Sedat Veyis :Türk Halkbilimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1977.
- :Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Yayınları Ankara 1979.
- :Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin

- Etnolojik Tetkiki, II.Baskı, DTCF Basımevi, Ankara 1981.
- ÖZKIRIMLI, Atilla :Alevilik-Bektaşılık ve Edebiyatı, Cem Yayınevi, İstanbul 1985.
- :Alevilik-Bektaşılık Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi, Genişletilmiş II.Basım, Cem Yayınevi, İstanbul 1993.
- PAKALIN, M. Zeki :Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü MEB Yayınları, Ankara
- SANAY, Mehmet :Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları:107, Ankara 1990.
- SÜRÜR, Ayten :Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:7, İstanbul, 1983.
- SÜMER, Faruk :Oğuzlar(Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 1992.
- ŞAKİR, Ziya :Mezhepler Tarihi, Şiilik-Sünnilik, Alevilik-Kızılbaşlık, Maarif Matbaası, İstanbul 1967.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan :Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1964.
- ŞENER, Cemal :Alevilik Olayı, VI:Baskı, Yön Yayıncılık, İstanbul 1989.
- :Alevi Törenleri, Ant Yayınları, İstanbul 1991.
- TANSUĞ, Sabiha :Türkmen Giyimi, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:9, 1985.
- TÜRKDOĞAN, Orhan :Alevi Bektaşi Kimliği -Sosyo-Antropolojik Araştırma- Timaş Yayınları, İstanbul 1995.
- ULUÇAY, Ömer :Alevilikte Dua Gülbak, II:Baskı, Gözde Yayınevi, Adana 1996.

- ULUSOY, A.Celalettin :Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu, Hacibektaş 1986.
- YILMAZ, Abdurrahman :Tahtacılar da Gelenekler, Ulus Basımevi, Ankara 1948.
- ZELYUT, Rıza :Halk Şiirinde Gerçekçilik, II:Basım, Yön Yayıncılık:42, İstanbul 1982.
- :Halk Şiirinde Başkaldırı, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1989.
- :Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, VI.Basım, Yön Yayıncılık, İstanbul 1992.

MAKALELER:

- ATABEYLİ, Naci Kum :“Antalya Tahtacılarına Dair Notlar”, Türk Tarih Etnoğrafya Dergisi, Sayı:4, Ankara 1940.
- BEAUJEAN, Anke Otter :“Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Bir Kaç Not”, 1.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- BOZKURT, Fuat :“Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar”, 1.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
- ELÇİ, Armağan :“Semah Geleneğinin Uygulanması”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Yıl:5, Sayı:12, Ankara 1999.
- ERDEN, Attila :“Kazdağı Türkmenleri”, Türk Halk Kongresi Bildirileri, MİFAD Yayınları, c.1, Ankara 1992.
- :“Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarından İzlenimler”, 1.Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

- ERGİNER, Gürbüz :“Çapar Köyünde Adak Kurbanı (Geleneksel)”, I.Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II, Kültür Bakanlığı Yayınları:1800, Ankara 1996.
- HİNÇER, İhsan :”Sünnetin Tarihçesi ve Sünnet Düğünleri”, TFAD, c.13, Sayı:6148, Ankara 1971.
- KALAFAT, Yaşar :“Türkiye’de Halk İnançları ve Alevilik”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Yıl:6, Sayı:9, Ankara 1999.
- ORHON, Muharrem Naci :“Alevilikte Erkân ve Düşkünlük Meselesi, Cem Dergisi, Cilt:1, Sayı:6-7, 1966.
- ÖZTELLİ, Cahit :“Albastı, Alkarısı, Koruma ve Tedavisi”, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Yıl:18, Cilt:10, Sayı:209, İstanbul 1966.
- ŞAHİN, Hüseyin :”Morhamam Köyünde(Malatya) Kirvelik Kurumu Gelenekleri”, Türk Halk Kültüründen Derlemeler, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü araştırma Dairesi Yayınları:163, Ankara 1991.
- UÇ, Tayyibe :”Düşüm (Elleipsis) Olayı ve Türkçe’deki Kimi Örnekler”, Ömer Asım Aksoy Armağanı, TDK Yayınları, Ankara 1978.
- ZÜLFİKAR, Hamza :”Van Gölü Çevresi Ağızlarının Özellikleri”, Ömer Asım Aksoy Armağanı, TDK Yayınları, Ankara 1978.

KAYNAK KİŞİLER

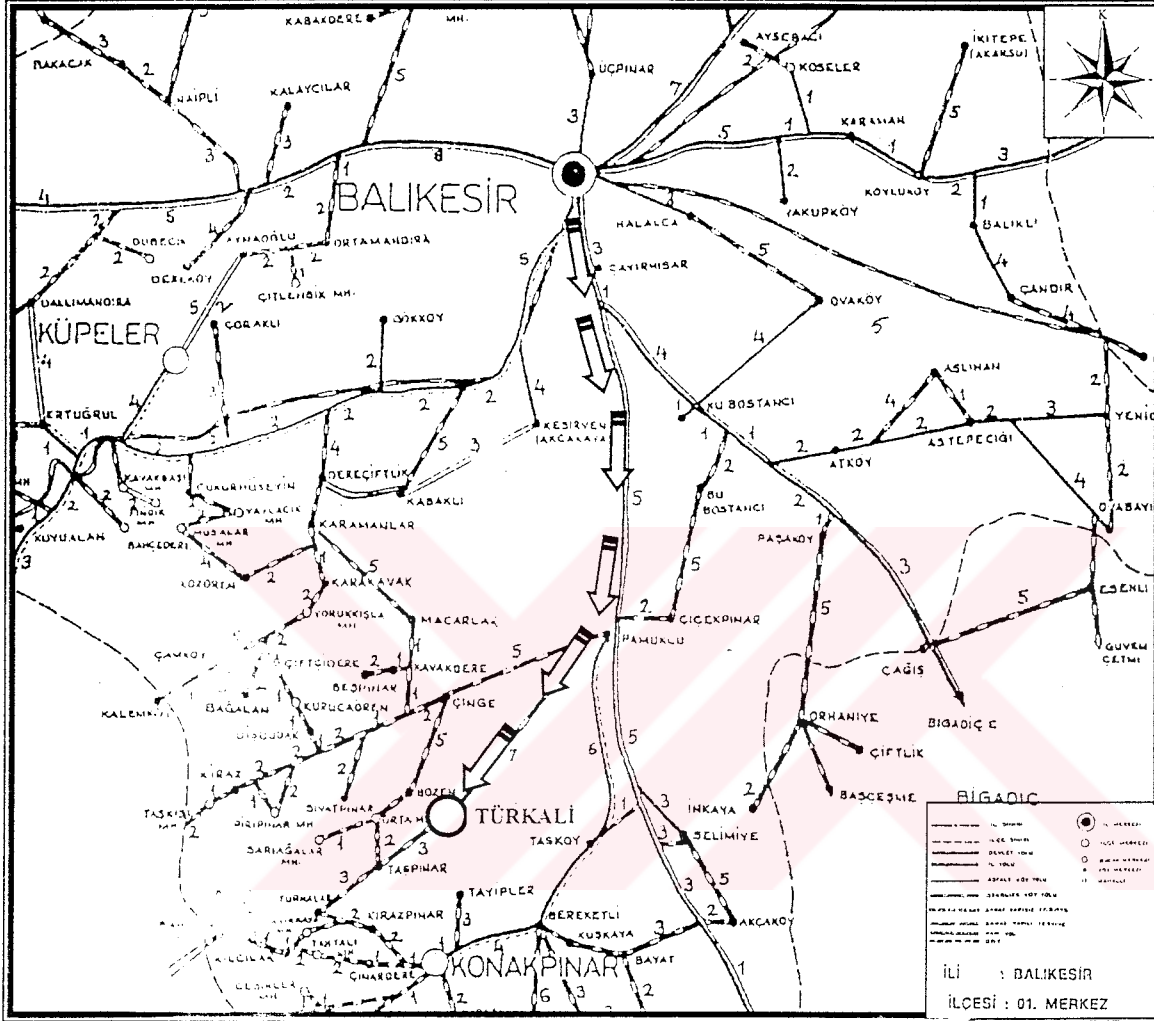
<u>Adı-Sovadı</u>	<u>Yaşı</u>	<u>Cinsiyeti</u>	<u>Med. Hali</u>	<u>Eğit. Dur.</u>	<u>Mesleği</u>
1. AKIN, Hıdır	20	E	Evli	İlkokul	Çiftçi
2. AKIN, Yusuf	32	E	Evli	İlkokul	İşçi
3. AKÇA, Yusuf	45	E	Evli	İlkokul	Bakkal
4. AKTEPE, Ali	37	E	Evli	Ortaokul	İşçi
5. AL, Mehmet	26	E	Evli	İlkokul	Çiftçi
6. ARSLAN, Fatma	55	K	Evli	O.Y.V.	Ev Hanımı
7. ARSLAN, Ali	63	E	Evli	İlkokul	Emekli
8. ARSLANER, Zeynel	34	E	Evli	İlkokul	Çiftçi
9. BAĞ, Hüseyin	44	E	Evli	İlkokul	İşçi
10.BAĞ, Fatma	30	K	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
11.BARUT, Güldal	17	K	Bekar	İlkokul	Çiftçi
12.BİBER, İsmail	76	E	Evli	O.Y.V	Çiftçi
13.BOZAN, Kumru	50	K	Evli	O.Y.V.	Ev Hanımı
14.BOZAN, Sakine	22	K	Bekar	Ortaokul	Çalışmıyor
15.ÇAKIR, Hasan	34	E	Evli	İlkokul	Kahveci
16.ÇELİK, Melek	47	K	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
17.ÇİÇEK, Ali Nazmi	70	E	Evli	Köy Ens.	Emekli

18.ÇİÇEK, Sultan	62	K	Evli	O.Y.V.	Ev Hanımı
19.DİKBAŞ, Veli	74	E	Dul	O.Y.V.	Çiftçi
20.DURAN, Ali	89	E	Dul	O.Y.V.	Çalışmıyor
21.DURMUŞ, İsmihan	55	K	Evli	O.Y.V.	Çiftçi
22.DURMUŞ, Haydar	58	E	Evli	O.Y.V.	Çiftçi
23.EROL, Selvi	13	K	Bekar	Ortaokul	Öğrenci
24.GENÇOĞLU, Haydar	60	E	Evli	O.Y.V.	Emekli
25.GENÇOĞLU, Yusuf	72	E	Dul	O.Y.Y.	Çalışmıyor
26.GÜN, Fatma	47	K	Evli	İlkokul	Ev Hanımı
27.GÜZEL, Yusuf	53	E	Evli	İlkokul	Çiftçi
28.KAYA, Güzel	7	K	Bekar	İlkokul	Öğrenci
29.KAYA, Mehmet Ali	64	E	Evli	O.Y.V.	Çiftçi
30.ÖZDEMİR, Ali	55	E	Evli	Lise	Çalışmıyor
31.ÖZDEMİR, Devrişan	9	K	Bekar	İlkokul	Öğrenci
32.ÖZDEMİR, Döndü	73	K	Dul	O.Y.V.	Ev Hanımı
33.ÖZDEMİR, Döndü	22	K	Bekar	İlkokul	Çiftçi
34.ÖZDEMİR, Elif	50	K	Evli	O.Y.V.	Çiftçi
35.SAĞIR, Hıdır	11	E	Bekar	İlkokul	Öğrenci
36.ŞEKER, Güllü	60	K	Dul	İlkokul	Emekli

37.UÇ, Hayri	55	E	Evli	İlkokul	Çiftçi
38.UÇ, Şehriban	45	K	Evli	İlkokul	Çiftçi
39.YENİGÜN, Senem	60	K	Dul	O.Y.V.	Ev Hanımı

EKLER

Ek 1 : Köyün haritası

Ek 2: Anket Soruları Örneği

BATIL BÜYÜSEL VE BÜYÜSEL İŞLEMLERLE İLGİLİ ANKAT SORULARI

1-DOĞUM VE ÖLÜM:

1-Çocuğa kalmak için yapılan büyüsel işlemler ve batıl inançlar nelerdir?

2-Çocuk olmaması için yapılan büyüsel işlemler ve batıl inançlar nelerdir?

3-Çocuğa anne karnındayken cinsiyetini tayin için yapılan büyüsel işlemler ve inanmalar nelerdir?

4-İkiz çocuk doğumunu etkileyen batıl inanışlar ve büyüsel işlemler nelerdir?

5-Çocuğun fiziki yapısını etkileyen batıl inançlar ve büyüsel işlemler nelerdir?

a-Çocuğun güzel bir fiziki yapıya sahip olması ile ilgili(olumlu)

b-Çocuğun çirkin olmasına sebep olduğuna inanılanlar(olumsuz)

6-Kadının kolay doğum yapması ile ilgili inanmalar ve büyüsel işlemler nelerdir?

7-Çocuğun düşmesini önlemek için yapılan büyüler ve bu konudaki inanmalar nelerdir?

8-Yaşamayan çocuğun yaşamasını sağlamak için yapılan büyüler ve bu konudaki inanmalar nelerdir?

9-Yürüyemeyen çocukları yürütmek için baş vurulan büyüler ve inançlar nelerdir?

10-Konuşamayan çocukları konuşurmak için baş vurulan büyüler ve inançları nelerdir?

11-Çok ağlayan çocuklarla ilgili inanmalar ve büyüsel işlemler nelerdir?

12-Uyumayan çocuklarla ilgili inanmalar ve büyüsel işlemler nelerdir?

13-Çocuğun karakterine ve istikbaline etki edeceğine inanılan batıl inançlar nelerdir,neler yapılır(olumlu)neler yapmaktan kaçınılır(olumsuz)?

2-EVLENME:

1-Kısmet açmak için yapılan büyüsel işlemler ve inanmalar nelerdir?

2-Gelin koca evine gelince yapılan büyüsel işlemler ve batıl inanmalar nelerdir?

3-Gelinle güveyin geçimlerinin iyi olması için yapılan pratikler nelerdir?

4-Yeni evlilerin zürriyetininbol olması için yapılan pratikler ve inanmalar nelerdir?

5-Damadın cinsel kudretini bağlayıcı nitelikte olan pratikler ve inanmalar nelerdir?

6-Bu bağlamayı önleyeceğine inanılan pratikler ve işlemler nelerdir?

7-Cinsel kudreti bağlanan kimseyi kurtarmak için baş vurulan pratikler ve işlemler nelerdir?

3-ÖLÜM:

1-Ölüm olacağına inanılan belirtiler nelerdir?

2-Bu belirtilere karşı alınan tedbirlerle ilgili pratikler ve işlemler nelerdir?

3-Ölünün öte dünyadaki kaderi ile ilgili inanmalar nelerdir?

4-GÖRSEL OLAYLAR:

1-Ay ve güneş tutulması ile ilgili inanmalar nelerdir?

a-Neden dolayı ay,güneş tutulması olmaktadır?

b-Ay,güneş tutulması olursa ne gibi olaylar olacağına inanılır?

c-Ay.güneş tutulmasının kötü sonuçları doğuracağına inanılıyorsa ne gibi pratiklere baş vurulur?(alınan tedbirler nelerdir)

2-Yıldızlarla ilgili inanmalar nelerdir?

a-Yıldız kayması ile ilgili inanmalar nelerdir?

b-Uğurlu veya uğursuz sayılan yıldızlar var mıdır?Bunlarla ilgili inanmalar nelerdir?

3-Yağmur duasının dışında yağmur yağmasını sağlamak için baş vurulan pratikler ,büyüsel işlemler ve bu konudaki inanmalar nelerdir?

4-Yağmurun çok yağmasına sebep olan halk inanmaları nelerdir?

5-Yağmur çok yağdığı zaman yağmuru dindirmek için ne gibi pratiklere baş vurulur?

5-EVLE İLGİLİ OLANLAR:

1-Ev'in kaapısı ile ilgili inanmalar nelerdir?

2-Eşik'le ilgili inanmalar nelerdir?

3-Ocakla ilgili inanmalar nelerdir?

4-Evden bir şeyi dışarıya ödünç olarak verme ile ilgili inanmalar nelerdir?

6-İNSAN UVUZLARI VE BEDENLE İLGİLİ:

1-Saçla ilgili inanmalar nelerdir?

2-Tırnakla ilgili inanmalar nelerdir?

3-Dişle ilgili inanmalar nelerdir?

4-Kimlerin uğursuz olduğuna inanılır?(fiziki özelliklerle ilgili)

5-Uğursuz kimselerden gelecek olumsuz etkilere karşı alınan tedbirler nelerdir?(olumsuz etkileri yok etmek veya hafifletmek için)

7-HAYVANLARLA İLGİLİ OLANLAR:

1-Hayvanlara olumsuz etkiler yapacağına inanılan büyüsel işlemler nelerdir?

2-Bunlara karşı alınan tedbirler nelerdir?

3-Evcil hayvanlarla ilgili inanmalar nelerdir?

4-Yabancı hayvanlarla ilgili inanmalar nelerdir?

5-Doğacak olan yavrunun(hayvan)fiziki özelliğine ve cinsiyetine etki edeceğine inanılan pratikler nelerdir?

8-BİTKİLERLE İLGİLİ:

1-Ekinin bol olması istenirse ne gibi büyüsel işlemler yapılır?(ekilirken yapılanlar)

2-Sebzelerin iyi ve bol olması ile ilgili pratikler nelerdir?

9-UĞURLUKLAR,NAZARLIKLAR:

1-Halk arasında uğurluk olarak kabul edilen eşyalar nelerdir?

2-Neden dolayı uğurlu sayılmaktadırlar?

3-Bu uğurluklardan olduğu kadar toplayınız?olmazsa resimlerle tespit ediniz.

4-Nazarlık olarak kullanılan objeler(nesneler)nelerdir?

5-Neden dolayı bu objeler nazarlık olarak kabul edilmektedir?

6-Nazarlıkların görevleri nelerdir?Çeşitlerine göre görevlerini tespit ediniz.

7-Nazarlıklardan mümkün olduğu kadar ele geçirmeye çalışınız.Eğer mümkün olmazsa resimlerle tespit ediniz.

